

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

LÉGUÉ

à la Bibliothèque de la Ville de Lyon

PAR LE COMTE

SÉBASTIEN-GAËTAN-SALVADOR-MAXIME
DES GUIDI

né à Caserte (Italie), le 5 Août 1769

mort à Lyon, le 27 Mai 1863

380732

SELECTA

POEMAT
ITALORUM

QUI LATINE SCRIPSERUNT.

Curâ cujusdam Anonymi Anno 1684
congesta, iterum in lucem data, unâ
cum aliorum Italorum operibus,
Accurante A. POPE.

VOL. I.

LONDINI:

Impensis J. & P. KNAPTON.

MDCCL.

1870

P O E M A T A

Quæ in T O M O P R I M O continentur.

P A R S I.

E C L O G Æ.

ACTII SYNCERI SANNAZARII.

P HYLLIS,	Pag. 1
Galatea,	5
Mopsus,	8
Proteus,	12
Herpylis Pharmaceutria,	15
Salices. Appendix.	19

JOH. BAPT. AMALTHEI.

Lycidas,	23
Acon,	26
Corydon,	29
Sarnus,	32
Silis,	34

M. HIERONYMI VIDÆ.

Daphnis,	38
Corydon,	41
Nice,	44

(a)

P A R S

CATAL. POEMATUM.

P A R S II.

HIERONYMI FRACASTORII.

SYPHILIS, five *Morbus Gallicus*, 53
ALCON, five *de Cura Canum Venaticorum*, 96

P A R S III.

M. HIERONYMI VIDÆ.

BOMBYCUM, 103
POETICORUM, 131
SCACCHIA LUDUS, 190

AONII PALEARII.

De ANIMORUM IMMORTALITATE, 211

E R R A T A.

Pag. 64. lin. 23. *pro rosea, lege rosa.*
P. 117. l. 24. *pro Sclymorum, lege Solymorum.*

S E-

S E L E C T A

P O E M A T A
I T A L O R U M.

P A R S I.

A C T I I S Y N C E R I S A N N A Z A R I I
Ecloga I.

P H Y L L I S.

L Y C I D A S. M Y C O N.

M Irabar, vicina, Mycon, per littora nuper
 Dum vagor, expectoque leves ad pabula thynnos,
 Quid tantum infuetus streperet mihi corvus, & udæ
 Per scopulos passim fulicæ, perque antra repostæ
 Tristia flebilibus complerent saxa querelis:
 Cùm jam nec curvus resiliret ab æquore delphin,
 Nec solitos de more choros induceret undis.
 Ecce dies aderat, charam quâ Phyllida terræ
 Condidimus, tumuloque pias deflevimus umbras,
 Ah! miseri: & posthac nec tristes linquimus auras,
 Nec dubitat sævus solatia ferre Pylemon?

M Y. Scilicet id fuerat, totâ quod nocte vaganti
 Huc, illuc, dum Pausilypi latus omne pererro,
 Piscosamque lego celeri Nefida phaselo;
 Nescio quid queruli gemerent lachrymabile mergi.

(a 2)

Phyllis

Phyllis ad inferias, Phyllis (si credimus) illos
Ad gemitum, ô Lycida, tumuliquē ad sacra vocabat.

L Y. Eheu! chare Mycon, qualis spectacula pompæ
(Nunc recolo) quas ipse manus, quæve ora notavi
His oculis; his, inquam, oculis quæ funera vidi
Infelix? nec me tandem dolor improbus egit
In scopulos, in saxa, rogove absumpsit eodem
Ignea vis, vel saltem aliquis Deus æquore merfit.

M Y. O Lycida, Lycida; nonne hoc felicius illi
Evenisse putas, quam si fumosa Lycotæ
Antra, vel hirsuti tegetem subiisset Amyntæ?
Eæ nunc hæu! viles hamo sibi quæreret escas;
Aut tenui laceras sarciret vimine nassas.
Sed tu, siquid habes, veteres quod lugeat ignes;
Quod manes, cineresque diù testetur amatos;
Incipe; quandoquidem molles tibi littus arenas
Sternit, & infani posuerunt murmura fluctus.

L Y. Immo hæc quæ cineri nuper properata parabam
Carmina, ab extremo cum jam cava littora portu
Prospicerem, & nivei venerarer saxa sepulcri,
Incipiam; tu coniferas ad busta cupressus
Sparge manu, & viridi tumulum superintege myrto.

M Y. En tibi cærulei muscum æquoris, en tibi conchas
Purpureas, nec non toto quæsitâ profundo,
Et vix ex imis evulsa corallia saxis
Adferimus; tu solennes nunc incipe cantus:
Incipe, dum ad solem Baianus retia Mylcon
Explicat, & madidos componit in orbe rudentes.

L Y. Quos mihi nunc Divæ scopulos, quæ panditis antra
Nereides! quas tu secreti littoris herbas
Glauce pater, quæ monstriferis mihi gramina succis
Ostendes nunc Glauce! quibus tellure relictâ,

Ah!

Ah ! miser, & liquidus factus novus incolâ ponti,
 Te sequar in medios mutato corpore fluctus,
 Et feriam bifidâ spumantia marmora caudâ.
 Nam quid ego (heu !) solis vitam sine Phyllide terris
 Exoptem miser ? aut quidnam raptâ mihi luce
 Dulce putem ? quidve hic sperem ? quid jam moror ultra
 Infelix ? an ut hâc vili projectus in algâ,
 Arentes tantum frutices, desertaque cernam
 Littora, & ingrato jactem mea verba sepulcro ?
 Scilicet hos thalamos, hos felices hymenæos
 Concelebrem ? sic speratæ mihi gaudia tedæ
 Dat Venus ? ambiguos sic dat Lucina timores ?
 Quis mihi, quis te te, rapuit, dulcissima Phylli,
 Phylli meæ quondam requies, spesque unica vitæ,
 Nunc dolor, æternusque imo sub pectore luctus ?
 Non licuit tecum optatos conjungere somnos,
 Dulcia nec primæ decerpere dona juventæ,
 Aut simul extremos vitam producere in annos ?
 Nunc te (quis credat ?) lapis hic habet, & mihi nusquam es,
 Nusquam terrarum Phyllis : sed fabula, & umbræ
 Frustrantur miseras, per dira insom̃ia, noctes.
 Me miserum ! quâ te tandem regione requiram ?
 Quâve sequar ? per te quondam mihi terra placebat,
 Et populi, lætæque suis cum mœnibus urbes :
 Nunc juvat immensi fines lustrare profundi ;
 Perque procellosas errare licentius undas
 Tritonum immistum turbis, scopulosque cete
 Inter, & informes horrenti corpore Phocas ;
 Quo nunquam terras videam : jam jam illa tot annis
 Culta mihi tellus, populique, urbisque, valet ;
 Littora chara valet ; vale simul optima Phylli.
 Nos tibi, nos liquidis septem pro fluctibus aras

Ponemus ;

Ponemus ; septemque tibi de more quotannis,
 Monstra maris magni, vitulos mactabimus hirtos :
 Et tibi septenis pendebunt ostrea fertis,
 Ostrea muricibus variata, albisque lapillis :
 Hic tibi Nisæe, & flavos resoluta capillos
 Cymodoce, mitisque piâ cum matre Palæmon,
 Et Panope, & Siculi custos Galatea profundi
 Solennes nectent choreas, & carmina dicent
 Quæ Proteus quondam divino pectore vates
 Edocuit, magni cùm funera fleret Achillis,
 Et Thetidis luctus consolaretur amaros.
 At tu sive altum felix colis æthera, seu jam
 Elysios inter manes, cœtusque verendos,
 Lethæos sequeris, per stagna liquentia, pisces ;
 Seu legis æternos formoso pollice flores,
 Narcissumque crocumque, & vivaces amaranthos,
 Et violis teneras misces pallentibus algas ;
 Adspice nos, mitisque veni ; tu Numen aquarum
 Semper eris, semper lætum piscantibus omen.
 Ut Nymphis, Nereoque, ut flavicomæ Amphitrite,
 Sic tibi, victrices fundent libamina cymbæ.
 Interea tumulto supremum hoc accipe carmen ;
 Carmen, quod tenui dum nectit arundine linum,
 Piscator legat, & scopulo suspiret ab alto.

In gremio Phyllis recubat Sirenis amata,

Consurgis gemino felix Sebethe sepulcro.

MY. Dulce sonant, Lycida, tua carmina : nec mihi
 Halcyonum lamenta, aut udo in gramine ripæ [malim
 Propter aquam dulces cygnorum audire querelas.
 Sed tu (sic faciles vicina Megeria semper
 Sufficiat conchas ; sic proxima Mergilline
 Ostrea, saxosæque ferat tibi rupis echinos :

Quan-

ECLOGÆ.

5

Quandoquidem nox obscuras jam distulit umbras,
Nec dum permensus cœlum Sol) incipe rursus,
Atque itera mihi carmen : habent iterata leporem.

LY. Ne miserum ne coge Mycon : sat lumina, sat jam
Exhaustæ maduere genæ : dolor (adspice) siccas
Obduxit fauces ; quatit & singultibus imum
Pectus ; anhelantemque animam vox ægra reliquit.
Et tamen, hæc aliâs tibi nos, & plura canemus,
Fortasse & meliora, aderit si Musa canenti.
Quin & veliferis olim hæc spectanda carinis
Seu Prochyta, seu Miseni sub rupe patenti
Inscribam, grandæque notas ferrugine ducam :
Præteriens quas nauta mari percurrat ab alto,
Et dicat : Lycidas, Lycidas hæc carmina fecit.
Sed quoniam socii passim per littus ovantes
Expectant, poscuntque tuas ad retia vires :
Eja age, jam surgamus ; ego hæc ad busta sedebo :
Tu socios invise : escas nam quærere tempus ;
Et tibi nunc vacuæ fluitant sine pondere nassæ.

ECLOGA II.

GALATEA.

FORTE Lycon vacuo fessus confederat antro
Piscator, quâ se scopuli de vertice lato
Ostentat Pelago pulcherrima Mergilline.
Dúmque alii notosque sinus, piscosæque circum
Æquora collustrant flammis, aut linea longè
Retia, captivosque trahunt ad littora pisces :
Ipse per obscuram meditatur carmina noctem.

Immitis Galatea, nihil te munera tandem,
Nil nostræ movere preces ? verba irrita ventis

Fundi-

Fundimus? & vanas scopulis impegimus undas?
 Adspice, cuncta silent: Orcas, & maxima Cete
 Somnus habet: tacitæ recubant per littora Phocæ.
 Non Zephyri strepit aura: sopor suus humida mulcet
 Æquora: sopito connivent sydera cœlo.
 Solus ego (hei misero!) dum tristi pectore questus
 Nocte itero, somnum totâ de mente fugavi,
 Nec tamen ulla meæ tangit te cura salutis.
 At non Praxinoë me quondam, non Polybotæ
 Filia despexit, non divitis Uxor Amyntæ
 Quamvis culta sinu, quamvis foret alba papillis.
 Quin etiam Ænariâ (si quicquam credis) ab altâ
 Sæpè vocor: solet ipsa meas laudare Camœnas
 In primis formosa Hyale: cui sanguis Iberis
 Clarus avis: cui tot terræ, tot littora parent:
 Quæque vel in mediis Neptunum torreat undis.
 Sed mihi quid profunt hæc omnia, si tibi tantum
 (Quis credat Galatea?) tibi si denique tantum
 Displiceo? si tu nostram crudelis avenam
 Sola fugis? sola & nostros contemnis amores?
 Ostrea Miseni pendentibus eruta saxis
 Mille tibi misi: totidem sub gurgite vasto
 Pausilypus, totidem vitreis Euplæa sub undis
 Servat adhuc; plures Nefis mihi servat echinos,
 Quos nec vere novo foliis lentiscus amaris
 Inficit, aut vacuæ tenuant dispendia Lunæ.
 Prætereà mihi sub Pelago manus apta legendis
 Muricibus, didicit Tyrios cognoscere succos:
 Quoque modo plenâ durent conchyliâ testâ.
 Quid refugis? tingenda tibi jam lana paratur,
 Quâ niteas, superesque alias Galatea puellas:
 Lana maris spumis quæ mollior; hanc mihi pastor

Ipse

Ipse olim, dedit hanc pastor Melisæus ab altâ
 Cum me forte senex audisset rupe canentem :
 Et dixit, puer ista tuæ sint præmia Musæ,
 Quandoquidem nostrâ cecinisti primus in actâ.
 Ex illo in calathis servavi, ut mittere possem.
 Sed tu (nequa mihi superet spes, nequa futuri
 Conditio Galatea) manum mihi dura negâsti.
 Hoc est, hoc, miserum quod perdidit; ite Camœnæ,
 Ite procul; sprevit nostras Galatea querelas.
 Scilicet exiguæ videor quod navita cymbæ,
 Quodque leves hamos, nodosæque retia tracto,
 Despicias: an patrio non hoc quoque littore Glaucus
 Fecerat, æquoræ Glaucus scrutator arenæ,
 Et nunc ille quidem tumidarum numen aquarum?
 Sed nec, quæ nimium vel me sic falsa fatigat,
 Fabula te moveat Lydæ: licet illa puellis
 Jactet, nescio quas mihi se misisse corollas:
 Non me Lyda tamen, non impulit, æquora testor,
 Nereidasque omnes; si fallo, naufragus illas
 Experiar, falsosque bibam sub gurgite fluctus.
 Heu quid agam? externas trans Pontum quærere terras.
 Jampridem est animus: quo nunquam navita, nunquam
 Piscator veniat: fors illic nostra licebit
 Fata queri. Boreæ extremo damnata sub axe
 Stagna petam, & rigidis nunquam non cana pruinis?
 An Libyæ rapidas, Austrique tepentis arenas,
 Et videam nigros populos, solemque propinquum?
 Quid loquor infelix? an non per saxa, per ignes,
 Quo me cunque pedes ducent, mens ægra sequetur?
 Vitantur venti: pluvix vitantur, & æstus:
 Non vitatur amor, mecum tumuletur oportet.
 Jam saxo me me ex illo demittere in undas

Præcipitem jubet ipse furor: Vos ô mihi Nymphæ,
 Vos maris undisoni Nymphæ præstare cadenti
 Non duros obitus, sævasque extinguite flammæ.

Scilicet hæc olim, veniens seu littore curvo
 Cajetæ, seu Cumarum navalibus altis,
 Dum loca transibit, raucus de puppe Magister
 Hortatus socios, dextrum deflectite, dicet,
 In latus ô focii: dextras deflectite in undas:
 Vitemus scopulos infames morte Lyconis.

Talia nequicquam furdas jactabat ad auras
 Infelix piscator, & irrita vota fovebat:
 Cum tandem extremo veniens effulsit ab ortu
 Lucifer, & roseo perfundit lumine pontum.

E C L O G A III.

M O P S U S.

CELADON. MOPsus. CHROMIS. IOLAS.

DIC mihi (nam Baulis verum si retulit Ægon
 Bis senos vos, Mopse, dies tenere procellæ)
 Quid tu, quid Chromis interea, quid vester Iolas?
 Dum Notus insultat pelago, dum murmurat unda,
 Ecquid desertis vacui lusistis in antris?

MOP. Quid nostræ facerent ingrata per otia Musæ
 O Celadon? neque tum conchas impunè licebat
 Per scopulos, non octipedes tentare paguros.
 Jam fragilem in sicco munibant faxa phaselum;
 Raraque per longos pendebant retia remos:
 Ante pedes cistæque levès, hamique jacebant,
 Et calami, nassæque & viminei labyrinthi.
 Tum Chromis Inarimen spectans, his, inquit, ab oris
 (Ah dirum exilium!) nostræ solvere carinæ:

Cum

Cum regem post bella suum comitata Juventus
Ignotis pelagi vitam committeret undis.
Quæ tamen (ut fama est) Ligurum per saxa, per altas
Stœchadas, emicuit: Rhodanique inuenta per amnem
(Nam benè si memini, Rhodanum referebat Amilcon)
Oceani madidas vidit refluentis arenas,
Et quæ cæruleos procul aspicit ora Britannos;
Quà (nisi vana ferunt) quoties maris unda resedit,
Indigenæ captant nudos per littora pisces.

Ne Chromi, ne luctus renova, respondet Iolas:
Sat tuus hæc nobis Lucrini nuper ad undam
Narravit Lycabas: solem se scilicet illic
Trans fluctus, trans & nubes vidisse cadentem;
Haud aliter, quàm si nostris è montibus illum
Cajetæ adspiceret longè post littora ferri;
Et strepitum sensisse ruentis ab æthere currûs.
Prætereà mores populorum, urbisque, locosque
Exposuit; quernasque domos, & lignea tecta:
Addidit & varias (heu barbara nomina!) gentes;
Bellovacos, Morinosque; & quos quis dicere possit?
Tarbellos: latis errare & flumina campis:
Nescio quem Ligerim tectis se innâsse carinis.
Sed mea nunc aliæ poscunt sibi pectora curæ.
Tu modò siquid habes (& te quoque Chloridis ardor,
Excruciat) scopulo hoc mecum meditare vicissim:
Audiet, & gracilem percurrent Mopsum avenam.
Sic illi: ast ego nil contrà, sed quæ mihi collo
Garrula pendebat, manibus tunc sumpta cicuta est,
Scilicet alternos conabar arundine versus
Excipere, alternis nam dicere uterque parabat.
Nec mora, jam Chromis hos, hos & referebat Iolas.

CHR. Nereïdes pelagi sacrum genus, aut mihi vestris
Munera ferte vadis, duram queis Chlorida placem :
Aut, si muneribus flecti nequit, æquore toto
Quærite, quæ nostrum sanet medicina furorem.

IO L. Sirenes, mea cura, audite hæc ultima vota :
Aut revocet jam Nisa suum, nec spernat Iolam ;
Aut videat morientem : hæc saxa impulsa marinis
Fluctibus, hæc misero vilis dabit alga sepulcrum.

CHR. Qualis tranquillo quæ labitur æquore cymba,
Cum Zephyris summæ crispantur leniter undæ,
Tuta volat ; luditque hilaris per transtra juvenus :
Talis vita mihi, mea dum me Chloris amabat.

IO L. Adspicis, iratæ feriant ut saxa procellæ ?
Ut validis imæ Coris turbentur arenæ ?
Jam scopulis furit unda ; tremit jam terra tumultu :
Fallor, an hæc ipsa est Nisæ indignantis imago ?

CHR. O Proteu, pastor liquidi maris ; ô pater, ô rex,
(Quandoquidem infanos odistis numina fastus)
Quære Pitheculus tu, cui licet, atque superbæ
Dic Hyalæ, falsum te pascere monstra per æquor.

IO L. Ille habet, ille meos scopulus mihi servat amores,
Qui propior terræ est : illum pete Glauce natatu :
Neve manus duri contemnat Nisa mariti,
Dic se squamigeras traxisse ad littora prædas.

CHR. Est Veneri Cypros gratissima ; Creta Tonanti ;
Junonique Samos ; Vulcano maxima Lemnos :
Ænarie portus Hyale dum pulchra tenebit,
Nec Samos Ænariam vincet, nec maxima Lemnos.

IO L. Gradivus Rhodopen, & Mercurius Cyllenen ;
Ortygiam Phoebe, Tritonia jactat Hymetton :
Nisa colit Prochytem ; Prochytes si commoda norint,
Ortygiam Phoebe, Tritonia linquet Hymetton :

CHR. Hic

CHR. Hic specus, hic rupes, texendisque optima nassis
 Vimina sunt, junci, densæque per avia myrtus:
 Si mihi nunc Pholoë, vel tantum Chloris adeslet,
 Quam bene pugnaces possem contemnere ventos?

IO L. Nulla mihi sine te rident loca; displicet æquor,
 Sordet terra, leves odi cum retibus hamos:
 At si aderis tu Nisa, placebunt omnia: lætus
 Tunc ego vel Libycis degam piscator arenis.

CHR. Dat Rhombos Sinüessa; Dicarchi littora Tagros;
 Herculeæ Mullum rupes; Synodontas Amalphis;
 Parthenope teneris scatet ambitiosa puellis:
 Quis mihi nunc alias scrutari suadeat algas?

IO L. In fluviis Mugil versatur; Sargus in herbis;
 Polypus in scopulis; mediis Melanurus in undis:
 Ante tuas, mea Nisa, fores ego semper oberro:
 Quæ mihi det tales jucundior insula portus?

MO P. Hactenus, ô Celadon, resonis sub rupibus illos
 Inter se vario memini contendere cantu,
 Horrida ventosi ridentes murmura ponti:
 Qui tamen & laudes, & munera digna tulere
 Carminibus, sed quæ nequeat contemnere Triton;
 Hic, quam Circeio nudus sub gurgite cepi,
 Nativis concham maculis, & murice pictam;
 Ille recurvato nodosa Corallia trunco.

FERDINANDO FREDERICI Régis F. ARAGONIO CALABRIÆ Ducis.

ECLOGA IV.

PROTEUS.

Nunc primum notas velis majoribus undas
Currimus, ô Nymphæ Craterides: ordine quando
Suadet amor, charæ primos telluris honores
Dicere: cæruleæ magni Crateris alumnæ
Telluris primos charæ dicamus honores,
Dum radiis fervens medium Sol excoquit æquor.

Tu verò patriæ juvenis decus, edite cœlo,
Spes generis tanti: seu te nimboſa Pyrene
Pro dulci Latio, pro noſtris detinet arvis;
Seu vagus objecto munimine claudit Iberus,
Rumpe moras: nec te latis Hiſpaniâ regnis
Alliciat, ſtirpisve tuæ primordia, & ille
Gentis honos; licet effuſo Tagus impleat auro,
Et pater Oceanus ſpumanti perluat undâ.
Nam mihi, nam tempus veniet, cùm reddita ſceptra
Parthenopes, fractosque tuâ ſub cuspide reges
Ipſe canam: nunc littoream ne deſpice muſam,
Quam tibi poſt ſylvas, poſt horrida luſtra Lycæi
(Siquid id eſt) falſas deduxi primus ad undas,
Auſus inexperâ tentare pericula cymbâ.

Quæ vada non norunt, quis nescit Protea portus?
Illum olim veteris paſcentem ad ſaxa Minervæ,
Mulcentemque ſuas divino carmine Phocas,
E puppi ſenſere Melanthius, & Phraſidamus,
Ut fortè à Capreis, obſcurâ nocte, redibant:
Senſere & vario delphinas ludere curſu,

Trito-

Tritonumque choris longe freta pulsa sonare.
 Ipse autem, haudquaquam mortali digna referri
 Verba sono, vacuas lætus cantabat ad auras :
 Terrigena ut quondam matris de ventre Typhoëus
 Exiliens, infanda deos ad bella vocasset :
 Ut fratrum primus, furiis & hiantibus hydri
 Instructus, densas ductaverit ipse catervas :
 Ut nisu ingenti partes de monte revulsas,
 Ænariam, Prochytenque altis immiserit astris,
 Ac totum subito cœlum tremefecerit ictu :
 Tum Pater haud segni molitus fulmina dextrâ
 Immanes acies dejecerit, atque trophæum
 Jussit ardentes testari sulfure Praias ;
 Quod gens victa illis lavisset vulnera lymphis.

Hinc magni Alcidae tauros, stratumque profundum
 Aggeribus memorat, ductamque per oppida pompam.

His veteres addit Cumas, loca cognita Phœbo,
 Vatis & horrendæ lucos, Triviæque recessus ;
 Cimmeriûmque domos & opaca in vallibus antra.

Te quoque formosæ captum Nefidos amore,
 Pausilipe, irato compellat ab æquore questu.
 Ah ! miser, ah ! malè caute, tûæ quid fata puellæ
 Acceleras ? cupit in medios evadere fluctus
 Infelix : cupit insuetum finire dolorem.

At tibi nec curæ est, quod eam Neptunia monstra
 Circumstent, mare nec rapido quod sorbeat æstu.
 Ah ! miser, ah ! malè caute, ultrâ quid brachia tendis ?
 Siste gradum ; riget illa jugis adsueta nivosis
 Venatrix ; quam mille feræ timuere sequentem
 Per saltus : vos hanc Panope, vos candida Drymo,
 Cymothoëque, Rhoëque, Pherusaque, Dinamoneque,
 Accipite : & vestris sociam lustrate choreis.

Tum canit antiquas sedes, opulentaque regna
 Auricomæ Sirenis, & altum in monte sepulcrum,
 Sacraque Chalcidicosque deos, magnisque per æquor
 Auspiciis vectas, hæc ipsa ad littora, classes.

Tum liquidos fontes subter cava mœnia ducit,
 Attollitque arces, & culmina montibus æquat
 Tectorum: vastas protendit in æquora moles,
 Euplœamque procul trepidis dat cernere nautis,
 Atque Pharon jungit scopulos, præruptaque saxa
 Theleboûm, Sarnique amnes, & pingua culta.

Tum canit, ut Coridona sacro Melisæus in antro
 Viderit, & calamos labris admoverit audax:
 Formosum quibus ille olim cantarat Alexin,
 Dixerat & musam Damonis, & Alphefibœi:
 Quæis fretus, dictante deâ, tot sydera nobis
 Prodiderit, tantas cœli patefecerit oras.

Quid referam aut Stabias, aut quæ tenuisse canoris
 Virginibus fama est abeuntes saxa carinas?
 Aut ut terrifici sonitus ignemque Vesevi,
 Et desolatas passim deflexerit urbes?
 Postremò reges, regumque ex ordine pugnas
 Enumerat; bellicque artes, & præmia narrat.
 Addit tristia fata, & te, quem luget ademptum
 Italia infelix (sive id gravis ira deorum,
 Seu fors dura tulit) trans altas evehit Alpes,
 Mox agit Oceani propè littora: denique sistit
 Spumantem ad Ligerim, parvâque includit in urna.

Heu sortem miserandam! heu pectora cæca futuri!
 Hæccine te fessum tellus extrema manebat
 Hospitiis, post tot terræque marisque labores?
 Pone tamen gemitus: nec te monumenta parentum,
 Aut moveant sperata tuis tibi funera regnis.

Grata

Grata quies patriæ: sed & omnis terra sepulcrum.

Hæc ille, & quæ vix audita prioribus annis
Heroum longæva queat meminisse vetustas
Commemorat: socio respondent æquora plausu;
Luna suam donec paulatim fundere lucem
Coepit, & ad vitreas redierunt numina sedes.

CASSANDRÆ MARCHESIÆ, mulieri præstantissimæ.

ECLOGA V.

HERPYLIS PHARMACEUTRIA.

DORYLAS. THELGON.

Sed jam vulgatos & nos referamus amores:
Quos pariter gratâ scopuli pendentis in umbrâ
Hinc Dorylas, hinc Theleboi maris adcola Thelgon
Certantes docuere: quibus cava littora, & ipse
Æquoreus Platamon, sacrumque Serapidis antrum
Cum fonte, & Nymphis adsultavere marinis.

Tu mihi, seu doctas percurris Palladis artes,
Mæoniæque aurum, & subtegmina vincis Arachnes:
Seu Dryadum choreis, coetuque immista Dianæ
Haud minor incedis; pictâque adcinctâ pharetrâ
Venatu Prochyten maternaque regna fatigas:
Sive Dicarchæis quò molibus adsilit æquor,
Ludentes spectas Nereïdas: en age nostros,
(Siquis honos pelagi) Cassandra en aspice lusus.
Non ingrata cano, penitusque injussa: neque unquam
Arguerint ventura meis te secula chartis
Præteritam; faveat modò non invitus Apollo,
Et quæ me facili vexere per æquora remo

Pierides:

Pierides : queis longa dies & nomina curæ.

Intereà Dorylam juvet hîc audire canentem.

DOR. Sebethi ad liquidas descenderat Herpylis undas,

Herpylis Euboidum non ultima, quam pater Alcon

Erudiit ; Musis & Phœbo cognitus Alcon.

Venerat & focii partem subitura laboris

Unanimis soror, & calathum de more ferebat :

Ipsa comas effusa, pedemque exuta finistrum,

Cum philtris longum submurmurat : atque ita fatur.

Pone aram, & vivos hauri de flumine rores,

Canaque vicino decerpe absinthia campo.

Illum illum magicis conabor adurere facris,

Qui miseram totâ spoliata mente reliquit.

Volvite præcipitem jam nunc, mea licia, rhombum.

Rhombus ad Æmonias revocetur aheneus artes :

Sistere qui pluvias, qui pellere nubila coelo,

Qui potis est trepidos undis abducere pisces.

Volvite præcipitem, mea licia, volvite rhombum.

Alga tibi hæc primum tumidi purgamina ponti

Spargitur, & rapidis absumitur arida flammis :

Sic mihi, sic Mæon, uraris adusque medullas.

Volvite præcipitem jam nunc, mea licia, rhombum.

Tèr muscum Clearista, tèr hunc sine forcipe cancrum

Ure simul, cumque his dic, viscera Mæonis uro.

Volvite præcipitem, mea licia, volvite rhombum.

Spongia nunc lacrymis perfunditur ; heus bona magno

Spongia nata mari, lacrymas bibe sedula nostras :

Utque rapis sitiens illas, sic Mæonis omnem

Mæonis ingrati rapias de pectore sensum.

Volvite præcipitem jam nunc, mea licia, rhombum.

Ut pumex pinguescit, ut æquoris unda quiescit,

Quæ ventis agitata huc illuc concita fertur.

Se

E C L O G Æ.

Sed quid ego heu! tristi pectus concussa dolore
 Imprecer, & vanis jactem convitia ventis?
 Mæon tot mihi damna, ego Mæoni verba rependam?

Volvite præcipitem, mea licia, volvite rhombum.
 Huc huc, qui rigidâ meditaris vulnera caudâ
 Sæve Trigon, & tu, proprium cui sistere naves
 Veliferas Echeneis, adeste: & Mæonis acres
 Tu retinere pedes, tu figere corda labora.

Volvite præcipitem jam nunc, mea licia, rhombum.
 Tunde jecur, spumamque simul Torpedinis atræ:
 Hæc ego cras illi lethalia pocula mittam:
 Ebibat, & subitò pallentes torpeat artus.

Volvite præcipitem, mea licia, volvite rhombum.
 Scinde manu leporem: leporis penetrabile virus
 Nascitur Eois hîc fluctibus: adtulit Ægle,
 Docta Ægle, jussitque inimicum tangere limen.
 Curre age, tange simul, simul obline: cras mihi poenas
 Perfidus ille dabit; gemet ipso in limine Mæon.

Sistite præcipitem jam nunc, mea licia, rhombum.
 Contere & Halcionis nidum mihi: pellere ventos
 Dicitur, & sævas pelagi mulcere procellas:
 Forfitan hic nostros sedabit pectoris æstus.

Sistite præcipitem, jam sistite, licia, rhombum.
 Hactenus ille: quid huic subjunxerit ordine Thelgon,
 Accipe; non omnes unus dolor angit amantes.

THEL. Rupe sub hâc mecum sedit Galatea: videbam
 Et Capreas, & quæ Sirenum nomina fervant
 Rura procul: veteres, aliâ de parte, ruinas
 Herculis ambusta signabat ab arce Vesevus.

Exere cæruleos, Triton, de gurgite vultus,
 Ipse meas Triton Nereo deferre querelas,
 Ipse potes eurvâ resonans super æquora conchâ

Et

S A N N A Z A R I I

Et scopulis narrare, & fluctivagis balænis.

Exere cæruleos, Triton pater, exere vultus.
Hic primos mihi congressus dedit illa roganti :
Hic niveam formosa manum porrexit & (eheu !
Quid recolo ?) tacitos in me deflexit ocellos.

Exere cæruleos, Triton, de gurgite vultus.
Huc ades, ô mea cura, quid ô ! quid lenta moraris ?
Ipse ego te propter socios cymbamque reliqui.

Exere cæruleos, Triton pater, exere vultus.
Hic tibi consuetas formosior explicat umbras
Populus ; amplector sæpe hanc, atque oscula figo
Corticibus : sæpe ipsa pedum vestigia quæro :
Et siquid manibus tetigisti, floribus orno.

Exere cæruleos, Triton, de gurgite vultus.
Quem mihi nunc præfers ? si te juga frondea, si te
Arbuta, pascentesque juvant per rura capellæ :
Nos quoque non graciles nunc primum jungere avenas
Discimus, incisas implent mea carmina fagos :
Et mea Mænaliis pendet jam fistula sylvis.

Exere cæruleos, Triton pater, exere vultus.
Sin magis arident hæc littora, sin magis alti
Divitiæ pelagi ; sparso quis cogere pisces
Doctior, aut rigidum dextra jactare tridentem ?

Exere cæruleos, Triton, de gurgite vultus.
Non ego delphinis, te iudice, non ego thynnīs
Æquore vel medio dubitem certare natando.
Quid tibi me jactem ? cui vix numerare vel hamos
Nunc vacat, aut restes, onerataque retia plumbo,
Et Sinuessano textas de vimine nassas.

Exere cæruleos, Triton pater, exere vultus.
Me Ligurum duræ rupes, me Gallica norunt
Ektora : piscantem pariter me Varus, & ingens

Sensit

Sensit Arar, fensêre maris fera monstra Britannii.

Obrue cæruleos, Triton, sub gurgite vultus.

Et post hæc (heu!) dura fugis? non te mihi tellus

Extera, non venti rapuere, sed accipe munus,

Accipe, non ultrà tecum Galatea sedentem

Adspicies. I, læta novas meditare choreas.

Obrue cæruleos, Triton pater, obrue vultus.

TRAJANO CABANILIO TROJÆ &
MONTELLÆ Domino.

SALICES. Appendix.

SI vacat, & blandos etiamnum ventilat ignes
Quæ Dea cæruleâ vehitur super æquora conchâ,
Turrigeramque Paphon, ditemque Amathunta tuetur;
Accipe flumineas properatum carmen ad undas,
O mihi non dubiâ Cabanili cognite famâ,
Sed longè varios rerum spectate per usus.
Nam tibi me doctæ sic devinxere sorores,
Sic mea felici permulcent pectora curâ,
Ut vix illa queam melioris tempora vitæ
Te sine, vix placidos per noctem ducere somnos.
En agedum, Trajane, tuis hæc prævia jussis
Tractanti, jamjamque animo majora paranti
Da veniam, & tennes ne dedignare Camœnas.

Fortè inter virides (si vera est fama) genistas
Capripedes Satyri, passimque agrestia Panes
Numina, cum Faunis, & montivagis Sylvanis,
Exercet dum sol raucas per rura cicadas,
Vitabant æstus, quâ pingua culta vadofus
Irrigat & placido cursu petit æquora Sarnus.
Grata quies nemorum manantibus undique rivis,

Et

Et Zephyris densas inter crepitantibus alnos.
 Dumque leves aptant calamos, dum sibila pressis
 Explorant digitis, tenuique foramina cerâ
 Obducunt, vario modulantes carmina cantu ;
 Auricomæ viridi speculantur ab ilice Nymphæ
 Dulcia clarifonis solventes ora cachinnis :
 Sed propè ferre pedem metuunt, nam sæpè labores
 Audierant Panæa tuos : & qualibus olim
 Infelix eheu virgo Nonacria fatis,
 Infelix virgo (quid enim non illa moveret ?)
 Pana metu fugiens è vertice Cyllenæo,
 Pana Deum Arcadiæ, quamvis pulcherrima, quamvis
 Dianæ sacros inter lectissima coetus,
 Nodosâ tenerum mutârit arundine pectus.
 Quas simul ac nemorum petulans effrænaque pubes
 Semiferi vidère per herbida prata vagantes,
 Occultamque imis flammam traxere medullis,
 Sic timidas blandis hortantur vocibus ultrò.

Huc, huc, ô teneræ placidissima turba puellæ :
 Quid procul adstatis ? potiùs succedite ripæ,
 Et viridi in prato molles de more choreas
 Ducite, quandoquidem calamos inflamus inertes,
 Et frustra ad furdas jactamus carmina sylvas.
 Illæ nil contra : celeri sed nuda parabant
 Crura fugæ, tutosque agitabant mente receptus,
 Si quâ fortè viam per saxa irrumpere, & altis
 Evasisse jugis, Deus aut sua fata dedissent.
 Tum juvenes, procul ô, clamant, procul iste, puellæ,
 Sit timor, ignavas animo depellite curas :
 Nullæ hîc insidiæ, nullæ per apèrta latebræ ;
 Cuncta patent ; nullas abscondunt hæc loca fraudes.
 Nos quoque non Lernæ monstribus, non igne Chimæræ,
 Scyllæïfve

Scyllæisve lupis geniti, aut latrante Charybdi,
 Qui vestra immani laceremus viscera morfu :
 Sed divûm genus, & qui semper rupibus altis
 Vobiscum crebris venatibus insultemus.
 His dictis permulsi animi, securaque tristem
 Corda metum ejiciunt : gressuque per uda citato
 Prata, deis tandem cupidis, ripæque propinquant.
 Tum manibus simul implicitis per gramina festas
 Exercent choreas : aliosque aliosque reflexus
 Inter se lætæ repetunt : nunc corpora librant
 In saltus : nunc molle latus, nunc candida jactant
 Brachia ; & alternâ quatiunt vestigia plantâ.
 Hic Satyri, quanquam voces audire canentum
 Crudeles, quanquam niveas spectare papillas
 Exultant, oculisque bibunt sitientibus ignem ;
 Tanta tamen sævi gliscit vis effera morbi
 Pectoribus, præcepssque amor, & malefana libido,
 Ut calamis sensim ejectis, ruptoque repentè
 Fœdere, surgentes ab humo, vento ocyûs, omnes
 Exiliant, spretâque Deûm pietate, fideque,
 Ah ! pavidas Nymphas, subitoque horrore rigentes
 Invadunt avidi ; sævorum more luporum,
 Qui lætas mediis proturbant lusibus agnas,
 Oblitasque sui passim rapiuntque trahuntque,
 Dum viridi in campo cursant, aut valle sub altâ,
 Et custos ignarus abest, & amica canum vis.
 Sic illi ; at miseræ discisso pectore nymphæ
 Frondiferam mœstis sylvam clamoribus implent ;
 Atque huc atque illuc fugiunt, non saxa, neque altis
 Tuta putant loca fenta rubis : hinc ardua montis
 Prærupti juga, diffusos hinc stagna per agros
 Attonitæ circumspiciunt ; via nulla salutis :

Et

22 SANNAZARII ECLOGÆ.

Et jam spes prærepta fugæ : tum denique ad undas
 Consistunt trepidæ, flavosque à vertice crines
 Cum lacrymis, gemituque, & flebilibus lamentis
 Abscindunt, Sarnumque vocant, liquidasque sorores.
 Dumque vocant, fundo properat chorus omnis ab imo
 Naiadum, properat vitreæ rex cærus undæ,
 Sarnus, inexhaustumque vadis ciet agmen aquarum,
 Rauca sonans : sed quid Sarnusque, aut illa natantùm
 Agmina Naiadum possint, ubi ferrea contrà
 Stant fata, & duro leges adamante rigescunt?
 Ergo defectæ curâ auxilioque Deorum,
 Ac cœlum pariter Nymphæ, lucemque perosæ,
 Unum illud rebus tandem quod restat in arctis
 Finem optant, jamque in fluvium se mergere adortæ,
 Membra reclinabant, & aquas pronò ore petebant;
 Cùm subito obriguere pedes, latèque per imos
 Exspatiata unguis radix fugientia tardat
 Adfigitque solo vestigia; tum vagus ipsis
 Spiritus emoritur venis, indignaque pallor
 Occupat ora, tegit trepidantia pectora cortex;
 Nec mora, pro digitis ramos exire videres,
 Auratasque comas glaucâ canescere fronde;
 Et jam vitalis nusquam calor, ipsaque cedunt
 Viscera paulatim venienti frigida ligno.
 Sed quamvis totos duratæ corporis artus,
 Caudicibusque latus, virgultisque undique septæ,
 Ac penitùs salices; sensus tamen unicus illis
 Sylvicolas vitare deos, & margine ripæ
 Hærentes, medio procumbere fluminis alveo.

JOH.

JOH. BAPT. AMALTHEI

LYCIDAS.

E C L O G A VI.

HIS deploratam in sylvis nemorúmque latebris
 Dicemus Lycidæ musam : quem flumina circùm,
 Quem flere suo spoliati gramine colles.
 Tu modo, cui patriæ assurgunt jam libera regna,
 Aureâque æterno revocantur secula mundo,
 Cosme, ades, & nostris nunc primum allabere cœptis.
 Ipse tibi Pario ponens de marmore templum
 Gramineâ in ripâ, quâ Tuscus labitur Arnus,
 Velocis quondam instituam certamina cursûs.
 Illic victor ovans & præmia debita laudi
 Accipiet, populisque suos testatus honores,
 Victrices referet, Tyrrhena per oppida, lauros.
 Intereâ agrestes ne dedignare Camœnas.

Pallida cedebant venienti sydera Soli,
 Cum Lycidas jussus terras lustrare repostas,
 Effudit miseros extremo hoc carmine questus.
 Formosi colles, & Nymphis cognita rura,
 Et liquidi fontes, atque addita fontibus antra,
 Sylvarúmque valete umbræ : quæ dulcia nobis
 Otia, quæ charos olim peperistis amores.
 Jam me complexu eripiunt fata impia vestro,
 Ut videam iratas errantia monstra per undas,
 Desertóque iterem mœstos in littore questus.
 Quòd si quando imâ audistis sub valle canentem
 Pastorem Lycidam, teneros dum pasceret agnos :
 Idem si tenui vobis allusit avenâ :

C

Hoq

Hoc saltem viridi signatum in cortice carmen,
 Suspensamque sacra lauro defendite avenam :
 Quam non ulla dies superet, non ulla vetustas.
 Hinc ego ad ignotos saltus, & vasta Pyrenes
 Rura vocor (quis enim tanto caruisse recessu,
 Et sese dubiis committere fluctibus ultrò
 Crederet ah ! miseram Lycidam ?) feliciâque arva
 Deferere, & notis cogor decedere sylvis.
 Ipse igitur pecudes, alio sub sole, requiram :
 Externasque petam, diversa per æquora, terras.
 Nec mihi jam blando decurrens murmure rivus
 Herbarum in gremio suadebit carpere somnos.
 Nec teneris posthâc incidam Amaryllidis ignes
 Arboribus, quam mille greges comitantur euntem :
 Quæ mecum inter oves, atque inter opaca saliceta
 Suerat odoratis intexere lilia fertis,
 Aut defessa levi componere membra sopore.
 Ah dolor ! & patriæ fines, & commoda curis
 Parta meis, semperque virentia prata relinquam :
 Scilicet ut surdis jactem lamenta procellis,
 Et patrias medio suspirem in gurgite sedes.
 Me non excipient herbofo margine ripæ :
 Non salientis aquæ gelidâ sub rupe susurrus,
 Non dorso nemoris solabitur aura jacentem.
 Spirabant dulces Zephyri : spirantibus illis
 Cantabam, quo sole pyrum, quo sydere vitem
 Infererem, & certis mandarem semina sulcis.
 Vos veris comites auræ, Divûmque ministræ,
 Quandoquidem cœlo infertis mortalia vota,
 Vos placide salvete auræ : mecumque per æquor,
 Atque per insuetos mecum decurrite campos.
 Huc gemitum & nostras referetis sæpe querelas :

Quas

Quas fors accipiat madidis Amaryllis ocellis,
Et nostri desiderio crudelius ardens.
O mihi si veteres recolens Amaryllis amores
Ilacrymet, si sollicito suspiria corde
Ducat, & insans revocet me tristis ab undis;
Forsitán indignus terræque marisque labores
Hinc tandem querar: & vacuo resupinus in antro
Te fugiente die, te decedentibus astris
Tunc Amarylli canam. Sed jam his divellor ab agris.
Rura valete iterum: sic vobis mella genistæ,
Sic inarata graves tellus effundat aristas:
Pabulâque ut longo tondent sub sole juvenci,
Exiguâ sic nocte novis ros vestiat herbis.
Aurea mala prius sterili nascentur in alno,
Atque inculta ferent mites dumeta racemos,
Quàm vestri curam abjiciam: tamen altera rura
Ipse colam audaci permensus cæcula pinu.
Ergo & oves custode alio per pingua prata
Errabunt, pastæque simul cava in antra redibunt.
Tu vero spes fida gregis, quænam arva pererres
Infelix aries? quis te in convalle reductâ
Nunc molli violâ, croceis nunc floribus ornet?
Gramineosque toros viridi de cespite ponat?
At vos ô lauri, quarum fragrante sub umbrâ
Et nostra insolitis caluerunt pectora flammis,
Nostraque Mænalios meditata est fistula cantus,
Sic ver assiduum foveat, neu frigora lædant,
Néve unquam læto rami spolientur honore.
Ipsi etiam auratis assurgant cornibus amnes
Supra Indum, & Gangem: lacrymis quos sæpe profusis
Auximus, & nostro latè succendimus igne,
Cum me ad delicias, formosa Amarylli, vocares.

Nunc verò, quoniam superi tot gaudia nobis
 Invidêre, trucis tentare pericula ponti,
 Et Pyrenæo confidere vertice certum est.

E C L O G A VII.

A C O N.

O Qui Dictæi statuatur me in vertice montis,
 Aut fortunatos Erymanthi sistat ad amnes:
 Ut faturis panacem calathis, ut molle cyperum,
 Dictamnumque legam, & fragrantia germina myrrhæ,
 Et relevem infirmos artus languentis Hyellæ.
 Illa quidem vix ægram animam sustentat anhelò
 Pectore, & indignis singultibus interruptit;
 Nec vis ulla potest sævum lenire dolorem.
 Illam etiam lachrymantem, etiam sua fata querentem
 Stellarum vigiles ignes, & primus Eöus,
 Et Sol Hesperias vidit devexus ad undas.
 Sol pater, æterno cœlo qui lumine lustras,
 Et quæcunque parit tellus vegetasque fovesque,
 Åffer opem, & mœstam auxilio solare puellam.
 Jam tibi Acon teneras, vicina ad flumina, lauros
 Inferet: atque ut nil unquam surgentibus obstat
 Frondibus, avertet glaciem, & defendet ab æstu.
 Has tibi Acon: at si macies, si pallor Hyellam
 Liquerit, & niveos decorarit purpura vultus,
 Ipsa feret, cum ver nitidis se floribus ornat,
 Ipsa feret, mites cum stringit vinitor uvas.
 Scilicet, & viridi in ripâ, quâ se hospita densis
 Extendit ramis arbor, altaria ponet,
 Semper flore novo, semper quæ vestiatur herbis.
 Illic agrestum chorus, & vicinia ruris

Sacra

Sacra feret, supplexque tuos cantabit honores:
 Straveris ut quondam iratis Pythona sagittis;
 Tinxeris & fœdo victricia tela cruore.
 Mille tibi aëriâ pendebunt spicula quercu,
 Mille arcus, atque apta suo venabula ferro.
 At vos, quæ nemora & rorantia fontibus antra
 Incolitis, Nymphæ; vestras si sæpius aras
 Verbenâ, primisque rosis donavit Hyella,
 Et dedit aureolis insignia ferta corymbis;
 Vos ferte Eöos ditantia cinnama lucos,
 Felicemque Arabum messem, Assyriosque liquores.
 Vos ægram refovete, & tristes pellite morbos.
 En virgo, exanimis virgo tabescit: & ille,
 Ille decor roseo jam jam defloruit ore.
 Qualis purpureus, secretâ in valle, Hyacinthus,
 Quem mater tellus aluit, gremioque receptum
 Eduxit largo rore, & felicibus auris,
 Si cœli invasit vitium, aut immanior Ausfer,
 Paulatim læto formæ spoliatus honore,
 Deficit, & moriens arentibus incubat herbis.
 Nunc etiam infuetos testantur rura dolores,
 Et desolatis squallescunt pabula campis.
 Pro violâ mediis horret paliurus in agris:
 Candidaque inflexo ceciderunt lilia thyrsos:
 Et nulla irriguas pingunt vaccinia ripas:
 Et defunt nemori frondes, & gramina pratis;
 Fons quoque defiliens prærupti tramite clivi
 Contraxit liquidas nunc terræ in viscera venas;
 Et desiderio formosæ accensus Hyellæ,
 Vix fertur tenui, per lævia saxa, susurro.
 Abde caput miserande, & fractâ turbidus urnâ
 Muscoso occultare situ, cæcisque latebris:

28 JOH. BAPT. AMALTHEI

Non est, quæ vitreis tecum colludat in undis.
 Abde caput miserande, cavoque inclusus in antro
 Et lucem indignare, & aperti lumina cœli:
 Non est, quæ blando currentem carmine sistat:
 Non est, quæ dulces latices dulci hauriat ore.
 Crudeles morbi, vestro de semine labes
 Infedit, roseisque genis, roseisque labellis,
 Dejecitque decorem oculis: & sævior eheu!
 Ingruit, & miseram sylvis avertit Hyellam.
 Ah! ne dira lues contagia proferat ultrà:
 Ah! ne artus ultrà, pallentiâque occupet ora.
 Parcite jam tenerisque genis, tenerisque labellis:
 Et color, & pulchræ redeat sua gratia formæ.
 Tu vero mea Hyella, meæ pars altera vitæ,
 Pone metum, en tibi Pæonios fert munera succos
 Ipsa Pales, alacresque ferunt sua dona Napææ,
 Costumque, Illyricamque irim, vescumque papaver:
 Quorum ope & effecto fugiant è corpore morbi,
 Et placidus fessis obrepat somnus ocellis.
 Jamque pedem in sylvas referes, notosque recessus:
 Adventuque tuo fonti cursum uberis undæ,
 Et nemori frondes, & pratis graminâ reddes;
 Et fœcunda novis ridebunt frugibus arva;
 Et tibi odoratos submittet terra colores.

E C L O G A VIII.

C O R Y D O N.

EN iterum me rura vocant, dulcesque recessus,
 Et juvat agresti meditari carmen avenâ
 Propter aquam, umbroso quâ lenior aura salicis
 Murmurat, & liquidis Athesis circumfluit undis.
 Tu quoque, dum magnus tibi suggeret otia, Cæsar,
 Madruti heroum genus, & Diis æmula proles,
 Pastorum assuesce hospitibus, atque arboris umbræ.
 Hic passim in molli ponent altaria ripâ
 Agricolæ, & plenis statuent convivia mensis,
 Ut tibi lacte novo libent, & pinguibus agnis;
 Solennesque ferent pompas, ne sidera Divis
 Invidas: sed & ipse hominum jam vota secundes.
 Ergo ades, & tenuis lusus ne despice Musæ.
 Nam fortunati moles ubi celsa Tridenti
 Tollitur, hæc vacuas Corydon jactabat ad auras.
 Felices auræ, quæ circum roscida culta,
 Mollibus incinctæ Zephyris, & vere perenni,
 Æternos alitis flores, & amœna vireta:
 Vobis Idaliâ è myrto, ac Peneïde frondè
 Constituit lucum, viridique è cespite ponit
 Septem aras Corydon muscosi fontis ad undam:
 Vos lenite æstus, atque alludente susurro
 Mulcete ardentis radiantia lumina solis.
 Sic nunquam vestros obscurant nubila cursus;
 Sic tellus vobis, sic vobis rideat æquor.
 Jam silvas mea Nisa colit, jam cincta pharetram
 Audet obire nemus, celeresque avertere damas;

Nec timet ingentem clamore impellere cervum.

Invideo vobis auræ: adspiratis eunti.

Illa petit montes, & inhospita lustra peragrat

Venatrix arcu insignis, levibusque sagittis.

Et sive aëriæ lustrat latera ardua rupis,

Seu vastos nemorum saltus indagine cingit,

Vos fidæ comites estis, sociæque laborum.

Audax heu nimium! solos errare per agros,

Et summa intonsi superare cacumina montis

Haud tutum est, hic torvus aper consurgit in armos;

Multa hic monstra acuit rabies, & dira cupido.

Multæ hic insidiæ; non est Dea nescia fraudis,

Quæ violas, Siculâque legens nova ferta sub Ætnâ

Infelix rapta est horrentes Ditis in umbras;

Infelix timuit manes, & tristia regna;

Infelix latè ardentès exhorruit amnes.

Tu quoque, sæve Aquilo, per devia rura vagantem

Arripuisti avidis complexibus Orithyiam.

Sæve Aquilo, hinc averte dolos, & flamina pone.

Vos vero tenues animæ, rorantibus alis

Et cœlo regnate, & iniquum arcete calorem.

Invideo vobis auræ: vos carmine blando

Detinet, & roseis exceptat Nisa papillis,

Aut gremio herbarum, aut vacuo projecta sub antro.

Illic & nostros secum meditatur amores.

Adfurgunt silvæ, & tacito stant gutture circum

Intentæ volucres, & cursus flumina sistunt,

Dum canit, arridet pleno tum lumine cœlum.

Nunc intertexto vaccinia pingit acantho

Nunc gaudet niveis cultum variare ligustris,

Nunc etiam gracili calathos detexere hibisco.

Quod si languentes somno declinat ocellos,

Paulatim rapido fessam refovetis ab æstu :
Et læto ambrosios motu spiratis odores.
Invideo vobis auræ : lustratis opaca
Silvarum hospitia, incustoditosque recessus :
Et nostis, quo Nisa jugo, qua valle residat.
Illa quidem duris sese venatibus aptat,
Cum matutino perfundit gramina rore
Lucifer, atque avium resonant concentibus agri.
Sed prius, inflexo quàm lucos terreat arcu,
Arbuteis aries evinctus cornua fertis
Florentem ad cythisum, atque ad pabula nota vocatur.
Fortunate aries, te non felicius alter ;
Non qui per tumidas aurato tergore Phryxum
Vexit aquas, & nunc formosa intermicat astra.
Te virides hederæ, te mollis amaracus ornat.
Et modo lascivo detondes pascua morsu
Assuetus campis ; placidi modò sibila venti
Excipis, & pulsæ miraris murmura sylvæ.
O, ego si possem niveo tua vellera dorso
Induere, & patulæ prætere cornua fronti :
Cum se nocte domum prædis onerata cruentis
Nisa refert, & te consueta ad septa reducit !
Tunc mihi porrigeret ferrugineos hyacinthos,
Ridentisque crocos : tunc oscula dulcia furtim
Virgineis ferrem manibus, lætusque petulco
Prosequerer cursu properantem ad tecta puellam.
At vos ô magno natæ Jove, vos ego multa
Sæpe prece, & vario venerabor munere florum,
Felices auræ, quæ circum roscida culta
Mollibus incinctæ Zephyris, & vere perenni
Æternos alitis flores, & amœna vireta.

E C L O G A IX.

S A R N U S.

HAS inter falices vacuâ projectus in umbrâ,
 Dum placidæ spirant auræ, pronisque susurrat
 Flumen aquis, miseros Sarni meditabor amores:
 Utque suo lacrymans de nomine fecerit amnem,
 Has inter falices referam projectus in umbra.
 Tu mihi, seu veteres miraris Tibridis arces,
 Seu jam Pausilipi lætis in collibus erras,
 Annue, Mænaliam non aspernatus avenam.
 Ipse tibi (nisi fata vetent) incognita mensus
 Æquora, & optata quondam tellure potitus
 Tercentum Hadriacò deducam è littore puppes,
 Certantes cursu puppes, ostroque decorus
 Victori pretium statuam, & nova munera ponam
 Stans celsò in scopulo, ac notas procul ære ciebo.
 Nunc verò, Cervine, humilem ne despice musam.
 Namque olim gelido fessus successerat antro
 Sarnus, & argutis complebat saxa querelis,
 Lyriopen frustra per devîa rura sequutus,
 Lyriopen, qua nec melior quæ flecteret arcus,
 Nec fuit intactâ præstantior altera formâ.
 Viderat hanc maleficus amans sub valle jacentem,
 Ut fortè acclivis gremio confederat herbæ,
 Viderat, & subitum defecta per ossa furorem
 Corripiens, tacitoque dolos in pectore versans
 Explorabat iter, facilesque ad furta latebras.
 Illa ubi se visam agnovit, jam conscia fraudis
 Erubuit, totosque repente expalluit artus:

Atque

Atque exosa virum, & volucris perniciosior Euro
Præruptos superat montes, & inhospita lustra.
At Sarnus, quanquam & senio genua ægra labant, &
Diffugiens virgo saltus evaserat altos,
Lyriopen tamen insequitur, spe captus inani.
Quem postquam invalido sensit confidere cursu,
Aëriis assueta jugis, & credita certæ
Nympha fugæ, summâ è speculâ se ostentat amanti:
Brachiaque enudat puro candore recentes
Excessura nives, quas nec violaverit æstus.
Interea impatiens exurit acrius heros:
Ac veluti arentes si quando decidit ignis
In stipulas, rapidæ crescunt per pabula flammæ,
Non aliter majora senex incendia pascit.
Quid faciat? sentit gravius caluisse medullas,
Et defessa novo succumbere membra labori.
Quid faciat? duræ superanda cacumina rupis
Prospicit; accensoque trahens suspiria corde,
Incusat deserta loci; quo candida virgo,
Et sperata vocant solatia: tum furit amens,
Affectatque viam, & cursu nemora avia transit.
Jamque alacri propior Nymphæ suspirat, & eheu
Gaudia nequicquam visus sperare, quid, inquit,
Ocyor effugias? neque enim indulgisse precanti
Te modo pœniteat, cui sit mea forma pudori.
Me quoque (si quid id est) Nerei pulcherrima proles
Deperit Eurynome, quæ largo nectaris haustu,
Et latis pelagi campis donaret amantem.
Illa tamen fugitura, senem ridebat anhelum:
Dum se proripiens, studioque intenta ferarum
Quæsitivæ focias obscuro tramite Nymphas.
Verum ubi deceptos cognovit Sarnus amores,

Infelix

34 J O H. B A P T. A M A L T H E I

Infelix (quid enim tanto superesse dolori ?)
 Ingentemque dedit gemitum, & divertit ad antrum,
 Vastum immane antrum, clausumque horrentibus umbris.
 Illic sollicito cautes plangore replebat,
 Lyriopen cum se è magno Sol gurgite tollit,
 Lyriopen sub nocte querens atque irrita vota.
 Ah quoties lamenta leves jactavit ad auras,
 Quid lucem moror invisam ? quin vita querentem
 Deferis ? & tantos mavis abrumperè luctus ?
 Ah quoties læto spoliati gramine colles,
 Convallesque cavæ, circumque sonantia saxa,
 Et volucres vario geminarunt gutture questus !
 Illum Naiades raucis flevere sub undis :
 Illum etiam mœstos deploravere per agros
 Exanimes Nymphæ, desolatumque ululatu
 Implevere nemus : viduataque frondibus arbos
 Aruit, & nullæ silvas coluere Napææ,
 Mox exhausta senis consumptaque lumina fletu
 In fontes lacrimarum abeunt : tum corpore toto
 Liquitur, & vasto tandem diffunditur antro :
 Et vada jam placido percurrit flumine Sarnus.

E C L O G A X.

S I L I S.

PRævius Eoo fulgebat Lucifer ortu,
 Et matutinâ resonabant alite silvæ,
 Cum nondum orta dies incerta crepuscula cœli
 Paulatim solvit, magnoque è gurgite tollens
 Phœbus equos jamjam pallentia sidera condit.
 Tum primum ecce Silis liquidis sese extulit undis

Ingentes

Ingentes humeros glauco velatus amictu,
Centum cui vitreis famulantur Naiades urnis :
Pars violam, & vario texunt vaccinia cultu,
Candidaque ambrosio perfundunt membra liquore :
Pars etiam aurato deducunt flamine fila,
Aut saturant Tyrio Milesia vellera succo,
Cymodoce, Xanthoque, Thoeque, & cœrula Dryme,
Atque Ephyre, atque Hyale, flavisque Arethusa capillis.
Inter quas experta novos Galatea hymenæos
Enitet, & molli componit lilia musco,
Aut pingit nitidis baccata monilia gemmis.
In medio Silis undanti late imperat amni :
Cui torvam astringunt argentea cornua frontem,
Centenique fluunt herbofo è pectore rivi.
Ille altâ sub rupe jubet consistere circum
Flumina ; quo jussu cursus frænantur aquarum,
Et ponunt taciti crepitantia flamina venti.
Ipse autem canit, ut nascentis femina mundi
Acciperent diversa suis exordia causis :
Utque olim induerent primas animalia formas.
Tum quæ vis montes, & cinctas mœnibus urbes
Concutiat, vastique agitet tumida æquora ponti.
Tum miserum Alcyonem, & cari conjugis umbras,
Demersamque refert mediis in fluctibus Hellen.
His infelices adjungit Adonidis ausus.
Sæpe Venus puerum, tristi deterrita fato,
Ad tenerum amplexum, atque ad dulcia furta vocabat.
Parce puer silvis, sunt multa pericula silvis :
Huc ades, & mecum placido junge oscula lusu.
Ah tibi ne rapidis urantur solibus ora :
Neu sævo occurras densis in saltibus apro.
Ille tamen plenâ gestans venabula dextrâ,

Nunc

36 JOH. BAPT. AMALTHEI

Nunc juga montis obit, nunc horrida lustra peragrat,
 Sectaturque feras; nec serâ nocte reversus,
 Occidit heu rabido demum confossus ab apro.
 Fleverunt nemora, & spoliati gramine colles:
 Et Nymphæ insolitis implerunt arva querelis.
 At Dea fracta metu, & subito exanimata dolore
 Devolat, indignaque videns jam cæde tepentem
 Ingemit, & formæ divinum exuta decorem,
 Corpus inane foveat, terrasque & sidera damnat.
 Tum canit ut blandus vexisset Ariona Delphin,
 Et Methymnæos audisset ab æquore cantus.
 Tum fugientem acri compellat Thesea questu:
 Perfide, quid solam deserto in littore amantem
 Liquisti? nec te morituræ fata puellæ,
 Nec te conscia mens, nec te perjuria terrent?
 Flecte ratem male grate hospes; da lintea retro.
 Nonne vides puppim invito contendere ponto,
 Nec tantum perferre nefas? & conjugis eheu,
 Ad mœstasque preces, atque ad pia vota reflecti?
 Illa quidem male grate hospes te à morte redemit:
 Illa tibi primos etiam donavit amores.
 Flecte ratem, cupit insuetis objecta periclis
 Per freta cæca sequi fugientem, & brachia tendit
 Credita jam jam undis, vastumque ingressa profundum.
 Tum quercus Dodona tuas, Phœboque sacratam
 Ortygiam, Nilique refert septemplex ortus.
 Te quoque, cui Venetum imperium debetur, aperto
 Deducit pelago: tibi subjicit ultima Thules
 Littora, & Oceani magnas promittit habenas.
 Maeste animo, Federice, tibi Neptunia regna,
 Et quæcunque oriens lustrat, quæcunque cadens Sol,
 Parebunt, orbisque æterna pace quiescet.

Tc

Te duce, casta fides cum fecerit otia terris,
 Aurea restituent concordēs sæcula Parcæ :
 Et præceps toto fugiet discordia mundo.
 Sponte suâ tum perpetuâ flavescent aristæ
 Campus, & Hyblæo sudabunt melle genistæ :
 Atque impune lupis audax miscebitur agna.
 Ipsæ nectareo distendent lacte capellæ
 Ubra : & in mediis florebut lilia dumis.
 Ipse rubus passim miti se vestiet uva ;
 Assyriæque salix pinguescet germine myrrhæ.
 Tum vero placido sternentur cæcula fluctu.
 Nec pelago abruptas horrebit nauta procellas,
 Cyaneas etiam cautes, Scyllæaque saxa
 Percurrent tuto volitantes remige puppes.
 Felices tali rerum sub principē gentes ;
 Tuque adeo felix tanto pro munere princeps.
 Quid casum Phaëtontis, & horrida vincula narrem
 Andromedes ? Thamyrimve, suo qui orbatus honore
 Musarum quondam ultrices cognoverit iras ?
 Omnia, quæ Adriacis Proteus cantarat in antris,
 Forte ut Carpathio cessisset ab æquore vates.
 Ille canit : plausum ingeminant lætæ undique ripæ,
 Vicinumque nemus ; donec se fluminis alveo
 Condidit, & pronos cursus emisit aquarum.

M. HIERONYMI VIDÆ

DAPHNIS.

ECLOGA XI.

LYCIDAS.

AMYNTAS.

Absentem Daphnin Lycidas, & pulcher Amyntas,
 Pastores ambo, pueri ambo, ad Tybridis undam
 Flebant, & querulo mulcebant flumina cantu.
 Dicite, vos Musæ, & juvenum memorate querelas;
 Dicite: nam motas ipsas ad carmina cautes,
 Et requiesse suos perhibent vaga flumina cursus.
 Incepit Lycidas, Lycidæ nam cedit Amyntas:

LYC. Has ô qui saltem voces tibi ventus ad aures,
 Daphni, ferat, nostrum, Daphni, absens nosce dolorem,
 Nunc seu te immemorem nostri, pecorisque relictî
 Oblitum patria arva juvant, & pascua tantum
 Tusca tibi cordi Latii pro pinguibus agris,
 Antiqui Latii, & pro flavo Tyberino
 Dilecti ripas formosas accolis Arni;
 Seu tibi (quando urgent sic Divûm tristia iussa)
 Sæpe animo occurrit quam pingua li ueris arva,
 Dumque acrem frustra quærens lenire dolorem
 Secretos lucos solus, secreta pererras
 Littora, ad hos cœli convertis lumina tractus,
 Et tacitus tecum dicis, Mea gaudia tellus
 Illa habet, illa meos longè plaga servat amores.

Daphni,

Daphni, tuos abitus nostris in montibus urfi
 Informes gemuere : feræ lustra alta tenentes
 Auditæ aëreis in verticibus ululasse.
 His passim audiri læta olim carmina in oris,
 Carminaque & dulces pastorum semper amores.
 Nunc circum filet omnis ager, nunc pascua muta :
 Hæc subito liquit tecum omnis rura voluptas.
 Hîc aderas, aderant simul & fluvialia Nymphæ
 Numina, Nympharumque timor per littora Fauni :
 Hinc abes, hinc absunt simul & fluvialia Nymphæ
 Numina, Nympharumque timor per littora Fauni.
 Formosi hi tecum montes, formosaque prata :
 Te sine deformes montes, deformia prata.
 Non horti flores apibus, non fidera rorem.
 Sufficiunt, gelidæ non relinquunt arva pruinæ.
 Vix paucas æger deserto in littore Amyntas
 Ducit oves, paucas desertâ in rupe capellas
 Horrentique rubo, & carice pascit acutâ.
 Ah puer infelix ! cui tu dum pascua cara
 Commendas & oves fido, atque armenta recedens,
 Et tristis, dilecte vale, vix inquis, Amynta,
 Nil potuit contra præ largo reddere fletu.
 Illum, singultus dum non compescere longos,
 Aut lachrymas valet, aprico de colle juvencæ
 Fluminis immemores & graminis admiratæ
 Indigno flentis pueri doluere dolore.
 Sic Lycidas : subito sic deinde sequutus Amyntas.

AMYN. Illa luce & oves fluvios, ac pabula læta
 Fugere, & saturis ipsi præsepibus ultrò
 Abstinuere boves clausi fœnilibus, & vos
 Tardius ah miseræ ! rediistis monte, capellæ.

D

Ut

40 M. H I E R O N Y M I V I D Æ

Ut fontes sine aquis, vario ut sine gramine prata,
 Ut sine Sole dies, Lunæ ut sine lumine noctes,
 Hæc ita mœsta suo squallet sine Daphnide tellus.
 Daphni, decus ruris, pastorum, Daphni, voluptas,
 Quæ modo surgebant tugurî tua culmina ad auras
 Tybridis in ripâ, nunc semistructa videntur,
 Ipsa etiam absentem dominum deserta morari.
 Illac præteriens subsistit sæpe viator,
 Sive viam carpit pedibus, seu puppe per undas,
 Et secum admirans: Quondam hæc felicia tecta,
 Felices, inquit, horti, cum Daphnis adesset:
 Nunc infelices horti, infelicia tecta.
 Parcite, custodes pecoris, cohibete capellas
 O vos, ô cohibete & oves, hædosve petukos,
 Ne vites carpant immiti dente novellas,
 Quas posuit modo discedens hinc ordine Daphnis,
 Et dixit, Tamen ista mei monumenta manebunt:
 Crescetis vites, vobiscum consita crescet
 Ulmus, & exilii nostri numerabitis annos.
 Sic ait, & dulci sese divellit ab ora
 Invitus, tristisque: tamen subsistit, & hæret
 Hic illic, colles & respiciebat amatos,
 Optabatque oculos in carâ linquere terrâ.
 Pastores aderant, omnes de collibus illum
 Spectabant mœsti procul, ac discedere flebant.
 At tu vive memor saltem, pulcherrime, nostri,
 Vive tui memor ô Lycidæ, pulcherrime Daphni.
 Forsitan & si quis cœlo Deus aspicit alto
 Pastorum curas, nostri miserebitur olim
 Mitior, & caris reddet te protinus oris.

Sic

Sic pueri paribus se dum solantur avenis,
 Illorum serâ Tybris sub nocte querelas
 Miratus flavum vitreis caput extulit antris :
 Et vos ex imo genuistis, Naiades, amne.

E C L O G A XII.

C O R Y D O N.

HOC mihi vos etiam Nymphæ concedite carmen
 Seriades, vestris veniens quod nuper ab oris
 Cantabat Corydon, gratâ dum texit in umbrâ
 Fiscellam, amissi gregis immemor ; ilicet illum
 Cantantem nostri densâ cinxere coronâ
 Pastores admirati, Faunique sequuti,
 Et vos vicinis, Dryades, properastis ab antris.
 Nam Satyrum biformes audentem inflare cicutas
 Ipsum dum cantu vocat in certamina Phœbum
 Nunc canit, & demptâ vivos cute detegit artus
 Cernenti, sparsæ rorabant sanguine silvæ.
 Narcissi nunc formosi meditatur amorem :
 Ah ! puer infelix, quis te novus error adegit ?
 Aut nihil est quod amas, & fallax ludit imago,
 Aut tibi tute ignis, teque ardes nescius ipsum.
 Tū tamen hanc tenero malesanus pectore curam
 Noctes atque dies versas : tibi flamma medullis
 Altius insedit, seque ossibus implicat ignis.
 Parcite fallaces puero jam parcite lymphæ.
 Ipsæ etiam parcut Nymphæ, quas lusit amantes ;
 Ipsi etiam parcut Juvenes, quos torisit amantes
 Durus, communis Divûm puer, atque hominum fax.

D 2

Illum

42. M. HIERONYMI VIDAÆ

Illum etiam montesque feri, desertaque late
 Fleverunt nemora, umbrosisque in vallibus amnes,
 Dum jacet in ripis, nec fonte recedit amato,
 Et moriens curâ extremum tabescit inani.
 Hæc felix Corydon: dehinc addit Ariona cantu
 Insignem: resonant omnes & Ariona saltus,
 Et nemora, & montes, atque umbrosæ convalles:
 Vos quoque muscosi meministis Arionis amnes.
 Quæ vos Nereïdes tenuit mora? nam properarunt
 Æquoris excitum pecus omne, armentaque Protei,
 Et curvam phocæ informes cinxere carinam,
 Cum nautæ infidiis sibi fata instantia cernens
 Extremum caneret tristis solatia lethi:
 Qualis Mæandri queritur moriturus ad undam
 Canus olor, qualis rauci per stagna Caystri.
 Vos tamen ô tandem traxerunt carmina, Nymphæ
 Nereïdes, tutam cum per vada salsa secaret
 Supposito delphine viam, in patriamque rediret
 Dulce etiam nunc fila movens testudinis aureæ.
 Quid caneret, nisi cœruleos per cœrula Divos?
 Oceanum in primis, cujus sanctissima ubique
 Jura tremunt undæ, tumidique sub æquore fluctus,
 A quo principium deducunt omnia passim
 Flumina sub terram occulto labentia tractu,
 Mox eadem longo redeunt exercita cursu.
 Addit ut & cœlum, cœlique nitentia tecta
 Contemnat, liquidasque domos præponat Olympo
 Detentus blandis amplexibus Amphitrites.
 Interea vitrea auricomus depascitur igni
 Arva die, vitreo Sol nocte expectat in antro
 Hospitis Oceani mensis exceptus amicis.

Interea roseis satura ad præsepia glaucæ
Sufficiunt, & flumen equis, & pabula Nymphæ
Divina, ambrosiamque, & Pæoniam panacæam.
Cætera dehinc etiam canit alti numina ponti,
Cum Nereo Glaucoque tridentiferum Neptunum.
Addit Nereïdes centum: centum addit amores
Nereïdum: toto responsant æquora ponto.
Huc ades ô Galatea: ades huc Pisæa Arethusa,
Nerine Galatea, argentea Neptunine.
Restabat, nautam infandum quæ poena sequuta
Dicere, quos laqueos tulerit, quos perfidus ignes,
Pergebatque canens Corydon, dum cuncta referret.
Sed non Sicanium non ille oblitus Amyntam,
Omnes quem puerum pastores protinus, omnes
Depereunt nymphæ, nympharum semper amores
Ille habet, ille ipfas urit sævo igne Napæas.
Huc ades, ô formose puer: tibi carmina amantes
Grata canunt Musæ: tibi magno captus amore
Ipse suos numeros addit, sua munera Apollo,
Eque sua viridem texit tibi fronde coronam.
Hæc Corydon, Tyberi nuper mirante, canebat:
Cætera pastores meminere ad flumina Mellæ.

E C L O G A XIII.

N I C E.

Conjugis amiffi funus pulcherrima Nice
 Flebat, & in folis errabat montibus ægra,
 Atque homines fugiens mœſto ſolatia amori
 Nulla dabat, luctu ſed cuncta implebat amaro
 Flens noctem, fleas lucem: ipſi jam funera montes
 Lugebant Davali: Davalum omnia reſpondebant.
 Interea Nymphæ Damon correptus amore,
 Vicina ut paucas fervabat rupe capellas,
 Omnibus ah! demens ſylvis errabat, & agris,
 Atque hæc nequicquam vacuas jaſtabat ad auras:

O quis te noſtris oculis, pulcherrima virgo,
 Objecit Deus, & viſam te protinus idem
 Eripuit nobis, fævo ut conſumerer igni?
 Sive Dea es nemorum, certe Dea! ſive tibi alta
 Undarum dominæ parent maris æquora & amnes,
 Illa meo nunquam facies de pectore abibit.
 Illam vos etiam mecum diſcetis amare,
 Inſonſi montes, vos umbriferæ convalles.
 Sive greges inter captabo frigus & auram,
 Flumina ſeu propter ſalices in valle putabo,
 Aut agitans inſtabo aliud quodcunque, tibi ante
 Carmina pauca canam, & te pectore ſuſpirabo,
 Toto unam te corde: prius dediſcet amare
 Gramina ovis, nemora alta feræ, vaga flumina piſces,
 Quam tua de noſtris vellatur cura medullis.
 Si nec erunt Fauni, ſi nec mihi Oreades ullæ,

Montibus

Montibus & solis dicam mea carmina sylvis:
 Ardebunt sylvæ, montes ardebitis æti.
 Quo fugis? ah! Davaus non hæc post funera curat:
 Siste gradum, atque oculis rursum, Dea, reddere nostris.
 O tibi si tantum hæc silvæ, si mollia prata
 Hæc placeant, libeatque his mecum in vallibus esse,
 O has felices sylvas! felicia prata!
 Formosas nimium sylvas! formosaque prata!
 Formosas valles! sed tu formosior illis!
 Conjugis hic mecum, dum carpent grata capellæ
 Gramina, facta canes ingentia, ut hostibus unus
 Obstiterit sæpe, & prostratas ceperit urbes,
 Utque duces victos tot magnis ceperit ausis
 Una eademque die, tecum omnia quæ modo montes
 Cantabant ipsi, Davaum omnia respondebant.
 Alma suum hic tecum non dedignetur Adonin
 Flere Venus, tecumque suas sociare querelas.
 Ipse autem interea juxta projectus in herba
 Insignem calathum tibi junco & vimine textam,
 Et totum miris pergam variare figuris.
 Primus erit labor hic, primum hic tamen argumentum
 Conjugis extincti funus, miserabile funus,
 Dum queritur se non bello, non fortibus armis
 Oppetere, at lento paulatim cedere morbo.
 Pallor erit gelido juvenis morientis in ore,
 Et sensim placidâ claudentur lumina morte.
 Addua aquas juxta fundet mœstissimus urna,
 Et circumfusæ tudent sua pectora Nymphæ
 Spargentes stratis violam, mœstumque Hyacinthum.
 Exanimum circumstabunt regesque ducesque
 Mœrentes, largoque undabunt omnia fletu.

46 M. HIERONYMI VIDAÆ

Parte alia heroum multis comitantibus addam
 Longum iter ingressam te, si quod numen eunti
 Conjugis annuerit cari producere fata.
 Quos non interea Divos in vota vocabis?
 Quas non muneribus cumulabis grandibus aras?
 Omnes fed frustra Divos in vota vocabis:
 Muneribus frustra cumulabis grandibus aras.
 Ibis multa metu suspensa: è montibus altis
 Occurrent Dryades, & Oreades admiratae,
 Nympharumque tibi passim chorus omnis eunti
 Floribus è variis viridique è fronde coronas
 Intextent, sævi solatia vana doloris.
 Cum verò extinctum Davalum sævissimus aures
 Nuncius implebit, votis nihil omnibus actum,
 Pallentem heu! subito faciam, ingentique dolore
 Exanimem labi: stabunt circum ilicet omnes
 Collapsam famulæ, gelidamque à flumine lympham
 Rorabunt, gelidâ vix tu revocabere lymphâ.
 Quos ah! dein gemitus, quæ tum lamenta referrem,
 Si possent gemitus junco, aut lamenta referri?
 Crudeles Divos, crudelia fata vocares,
 Crudelem terram, quod non sponte hisceret, & non
 Te subito orantem miserata hauriret hiatu,
 Haud aliter tantum finiri posse dolorem.
 Etrusci montes, testes vos omnia scitis:
 Omnia vos mœstæ lamenta audistis, & ipsi,
 Dum miseret, celsis de verticibus ululastis.
 Nam mihi cuncta senex puero prædixerat olim,
 Dum moriens teneros commendat Tityrus agnos.
 Sic Damon, simul ibat: eum videre vagantem,
 Atque hæc nequicquam fera sub nocte canentem

Carmina

Carmina nimboris stabulantes montibus urfi,
Montibus & fylvis, ac littoribus desertis.
Illa autem prærupta legens atque invia saxa
Nunc hac nunc illac fugere indeprensa, nec usquam
Apparere freti hibernâ furdior undâ.
Illam vos, amnes, vos ô, genus amnibus unde,
Sistite, correptamque domum deducite, Nymphæ:
Sola dies poterit tantum lenire dolorem.

S E-

SELECTA
P O E M A T A
I T A L O R U M.

P A R S II.

HIERONYMI FRACASTORII
 SYPHILIS, sive MORBUS GALLICUS.

Ad P E T R U M B E M B U M.

L I B. I.

QUI casus rerum varii, quæ semina morbum
 Infuetum, nec longa ulli per sæcula visum
 Attulerint: nostra qui tempestate per omnem
 Europam, partimque Asiæ, Libyæque per urbes
 Sæviit: in Latium vero per tristia bella
 Gallorum irrupit, nomenque à gente recepit:
 Necnon & quæ cura, & opis quid comperit usus,
 Magnaque in angustiis hominum solertia rebus,
 Et monstrata Deum auxilia, data munera cœli,
 Hinc canere, & longe secretas quærere causas
 Aëra per liquidum, & vasti per sidera Olympi
 Incipiam: dulci quando novitatis amore
 Corruptum, placidi Naturæ suavis horti
 Floribus invitant, & amantes mira Camœnæ.

Bembe, decus clarum Ausoniz, si forte vacare
 Consultis Leo te à magnis paulisper, & alta

Rerum mole finit, totum qua sustinet orbem;
 Et juvat ad dulces paulum secedere Musas:
 Ne nostros contemne orsus, medicumque laborem,
 Quicquid id est, Deus hæc quondam dignatus Apollo est:
 Et parvis quoque rebus inest sua sæpe voluptas.
 Scilicet hac tenui rerum sub imagine multum
 Naturæ fatique subest, & grandis origo.

Tu mihi, quæ rerum causas, quæ sidera noscis,
 Et cœli effectus varios, atque æris oras,
 Uranie (sic dum puro spatiaris Olympo,
 Metirisque vagi lucentes ætheris ignes,
 Concentu tibi divino cita sidera plaudant)
 Ipsa ades, & mecum placidas, Dea, lude per umbras,
 Dum tenues auræ, dum myrtea silva canenti
 Aspirat, resonatque cavis Benacus ab antris:
 Dic, Dea, quæ causæ nobis post sæcula tanta
 Insolitam peperere luem? num tempore ab illo
 Vecta mari occiduo nostrum pervenit in orbem,
 Ex quo lecta manus solvens de littore Ibero
 Ausa fretum tentare vagique incognita ponti est
 Æquora, & orbe alio positas perquirere terras?
 Illic namque ferunt æterna labe per omnes
 Id morbi regnare urbes, passimque vagari
 Perpetuo cœli vitio, atque ignoscere paucis.
 Commercine igitur causa accessisse putandum est
 Delatam contagem ad nos, quæ parva sub ipsis
 Principiis, mox & vires, & pabula sensim
 Suscipiens, sese in terras diffuderit omnes?
 Ut sæpe in stipulas cecidit quum forte favilla
 De face, neglectam pastor quam liquit in arvo,
 Illa quidem tenuis primum, similisque moranti
 Incedit; mox ut paulatim increvit eundo,

Tollitur,

Tollitur, & victrix messiem populatur, & agros,
 Vicinumque nemus, flammæque sub æthera jactat:
 Dat sonitum longè crepitans Jovis avia sylva;
 Et cælum latè circum, campique relucet.

At verò, si ritè fidem observata merentur,
 Non ita censendum: nec certè credere par est
 Esse peregrinam nobis transque æquora vectam
 Contagem; quoniam in primis ostendere multos
 Possumus, attactu qui nullius hanc tamen ipsam
 Sponte suâ sensere lucem, primique tulere.
 Præterea & tantum terrarum tempore parvo
 Contages non una simul potuisset obire.
 Aspice per Latii populos, quique herbida Sagrae
 Pascua, & Ausonios saltus, & Iapygis oræ
 Arva colunt: spectata Tyberis quâ labitur, & quâ
 Eridanus centum fluviis comitatus in æquor,
 Centum urbes rigat, & placidis interfluit undis.
 Uno nonne vides ut tempore pestis in omnes
 Sæviit? ut sortem pariter transeginus unam?
 Quinetiam externos eadem per tempora primum
 Excepisse ferunt: nec eam cognovit Ibera
 Gens prius, ignotum quæ scindere puppibus æquor
 Ausa fuit, quàm quos disternat alta Pyrene,
 Atque freta, atque Alpes cingunt, Rhenuisque bicornis;
 Quàm reliqui, quos lata tenet gelida ora sub Arcto.
 Tempore non alio, Pœni, sensistis, & omnes
 Qui lætam Ægyptum metitis sæcundaque Nilo
 Arva, & palmiferæ sylvas tondetis Idumes.
 Quæ quum sic habeant sese, nempe altius isti
 Principium labi, rerumque latentior ordo,
 (Ni fallor) graviorque subest & major origo.

Principio quæque in terris, quæque ætheré in alto,
 Atque mari in magno, Natura educit in auras.
 Cuncta quidem nec sorte unâ, nec legibus iisdem
 Proveniunt: sed enim quorum primordia constant
 E paucis, crebrò ac passim pars magna creantur.
 Rarius ast alia apparent, & non nisi certis
 Temporibusve locisve; quibus violentior ortus,
 Et longè sita principia; ac nonnulla, priusquam
 Erumpant tenebris & opaco carcere noctis,
 Mille trahunt annos, spatiosaque sæcula poscunt.
 Tantâ vi coëunt genitalia semina in unum.

Ergo & morborum quoniam non omnibus una
 Nascendi est ratio, facilis pars maxima visu est,
 Et faciles ortus habet & primordia præsto:
 Rarius emergunt alii; & post tempore longo
 Difficiles causas, & inextricabile fatum
 Et serò potuere altas superare tenebras.
 Sic elephas sacer Aufoniis incognitus oris,
 Sic lichen latuere diu: quibus accola Nili
 Gens tantum regioque omnis vicina laborat.

De genere hoc est dira lues, quæ nuper in auras
 Exiit, & tandem sese caligine ab atrâ
 Exemit, durosque ortus & vincula rupit.
 Quam tamen (æternum quoniam dilabitur ævum)
 Non semel in terris visam, sed sæpe fuisse,
 Ducendum est; quanquam nobis nec nomine nota
 Hactenus illa fuit: quoniam longæva vetustas
 Cuncta situ involvens, & res & nomina delet;
 Nec monumenta patrum feri videre nepotes.

Oceano tamen in magno sub sole cadente,
 Quà misera inventum nuper gens incolit orbem,
 Passim oritur; nullisque locis non cognita vulgo est.

Usque

Usque adeò rerum causæ, atque exordia prima,
 Et cœlo variare & longo tempore possunt :
 Quodque illic fert sponte aër, & idonea tellus,
 Huc tandem annorum nobis longa attulit ætas.
 Cujus forte suo si cunctas ordine causas
 Nossè cupis, magni primum circumspecte mundi
 Quantum hoc infecit vitium, quot adiverit urbes.
 Quumque animadvertas, tam vastæ semina labis
 Esse nec in terræ gremio, nec in æquore posse,
 Haud dubiè tecum statuas reputesque necesse est,
 Principium sedemque mali consistere in ipso
 Aëre, qui terras circum diffunditur omnes ;
 Qui nobis sese insinuat per corpora ubique,
 Suetus & has generi viventum immittere pestes.
 Aër quippe pater rerum est, & originis auctor.
 Idem sæpe graves morbos mortalibus affert,
 Multimodè natus tabescere corpore molli,
 Et facile affectus capere, atque inferre receptos.
 Nunc verò quonam ille modo contagia traxit,
 Accipe : quid mutare queant labentia secla.

In primis tum sol rutilus, tum sidera cuncta
 Tellurem, liquidasque auras, atque æquora ponti
 Immutant agitantque : utque ipso sidera cœlo
 Mutavere vicem, & sedes liquere priores,
 Sic elementa modis variis se grandia vertunt.
 Aspice ut, hibernos rapidos ubi flexit in Austrum
 Phœbus æquos, nostrumque videt depressior orbem,
 Bruma riget, duratque gelu spargitque pruina
 Tellurem, & gelidâ glacie vaga flumina sistit.
 Idem, ubi nos Cancro propior spectavit ab alto,
 Urit agros ; arent nemora & sitientia prata,
 Siccaque pulvereis æstas squalescit in arvis.

Nec dubium, quin & noctis nitor, aurea Luna,
 Cui maria alta, omnis cui rerum obtemperat humor;
 Quin & Saturni grave sidus, & æquior orbi
 Stella Jovis; quin pulchra Venusque, & Martius ignis,
 Ac reliqua astra etiam mutant elementa, trahantque
 Perpetuum, & latè magnos dent undique motus.
 Præcipuè sedem si quando plurima in unam
 Convenere, suo vel multum devia cursu
 Longè alias tenuere vias, hæc scilicet annis.
 Pluribus, & rapidi post multa volumina cœli
 Eveniunt, Diis fata modis volventibus istis.
 Ut verò evenisse datum est, numerumque diesque
 Exegere suos, præfixaque tempora fatis;
 Proh quanta aërios tractus, falsa æquora quanta,
 Telluremque manent! alibi quippe omnia latè
 Cogentur spatia in nubes; cœlum imbris omne
 Solvetur; summisque voluti montibus amnes
 Præcipites secum sylvas, secum aspera saxa,
 Secum armenta trahent: medius pater impete magno
 Aut Padus, aut Ganges super & nemora alta domosque
 Turbidus, æquabit pelago freta lata sonante.
 Æstates alibi magnæ condentur, & ipsæ
 Flumina speluncis flebunt arentia Nymphæ.
 Aut venti cuncta invertent, aut obice clausi
 Excutient tellurem imam, & cum turribus urbes.
 Forsitan & tempus veniet, poscentibus olim
 Naturâ fatisque Deum, quum non modo tellus
 Nunc culta, aut obducta mari, aut deserta jacebit:
 Verum etiam Sol ipse novum (quis credere possit?)
 Curret iter, sua nec per tempora diffluet annus:
 Ast insueti æstus, insuetaque frigora mundo
 Insurgent; & certa dies animalia terris

Mon-

Monstrabit nova ; nascentur pecudesque feræque
 Sponte suâ, primâque animas ab origine fument.
 Forsitân & majora audens producere Tellus
 Cœumque, Enceladumque feret, magnumque Typhœa,
 Ausuros patrio superos detrudere cœlo,
 Convulsamque Ossam nemoroso imponere Olympo.
 Quæ quum perspicias, nihil est cur tempore certo
 Admirere novis magnum marcescere morbis
 Aëra, contagesque novas viventibus ægris
 Sidere sub certo fieri, & per sæcula longa.

Bis centum fluxere anni, quum flammea Marte
 Lumina Saturno tristi immiscente, per omnes
 Auroræ populos, per quæ rigat æquora Ganges,
 Insolita exarsit febris, quæ pectore anhelò
 Sanguineum sputum exagitans (miserabile visu)
 Quartâ luce frequens fato perdebat acerbo.
 Illa eadem Assyriæ gentes, & Persidos, & quæ
 Euphratem, Tigrimque bibunt, post tempore parvo
 Corripuit, ditescque Arabas, mollemque Canopum ;
 Inde Phrygas, inde & miserum trans æquora vecta
 Infecit Latium, atque Europâ sæviit omni.

Ergo age jam mecum, semper sese æthera circum
 Volventem, Superûmque domos, ardentiaque astra
 Contemplare ; animumque agitans per cuncta, require
 Quis status illorum fuerit, quæ signa dedere
 Sidera, quid nostris cœlum portenderit annis :
 Hinc etenim tibi forte novæ contagis origo
 Omnis, & eventus tanti via prima patefcet.
 Aspice candentes magni quâ Cancer Olympi
 Excubat ante fores, & brachia pandit aperta.
 Hinc diræ facies, hinc se diversa malorum
 Ostendunt portenta : una hac sub parte videbis

60 HIERON. FRACASTORII

Magna coisse simul radiis ardentibus astra,
 Et conjuratas sparsisse per aëra flammæ;
 Flammæ, quas longè tumultu Sirenis ab alto
 Prospiciens senior vates, quem diu per omnes
 Cœlicolũmque domos duxit, docuitque futura
 Uranie: miseræ, inquit, defendite terras
 O Superi, insolitam video per inania ferri
 Illuviem, & magnos cœli tabescere tractus.
 Bella etiam Europæ miseræ, bella impia, & agros
 Ausoniæ passim currentes sanguine cerno.
 Dixit; & illa etiam scriptis ventura notavit.
 Mos Superũ est, ubi secula vagus Sol certa peregit,
 Ab Jove decerni fata, & cuncta ordine pandi,
 Quæcunque eventura manent terrasque polũque.
 Quod tempus cum jam nostris venientibus annis
 Instaret, rerum summus fator, & Superũ rex
 Jupiter, acciri socios in rebus agendis
 Saturnum Martemque jubet: bipatentia Cancer
 Limina portarum referat, Diisque atria pandit.
 Conveniunt, quibus est fatorum cura gerenda.
 Impiger ante alios flammis ferroque coruscans
 Bellipotens Mavors, animis cui prælia, & arma,
 Vindictæque manent, & ovantes sanguine cædes.
 Post placidus curru invehctus rex Jupiter aureo
 Insequitur (ni fata obstant) pater omnibus æquus.
 Postremus, longæque viâ tardatus & annis,
 Falcifer accedit senior; qui haud inmemor iræ
 In natum veteris, nato & parere recusans,
 Sæpe etiam cessit retro, & vestigia torfit,
 Multa minans, multumque animo indignatus iniquo.
 Jupiter at folio ex alto, quo se solet uno
 Tollere, percenset fata, & ventura resolvit,

Multum infelicitis miserans incommoda terræ,
 Bellaque, fortunaſque virûm, caſuraque rerum
 Imperia, & prædas, adapertaque limina morti:
 In primis ignota novi contagia morbi;
 Morbi, qui humanæ nullâ manſueſcat opis vi.
 Aſſenſere Dei reliqui: concuſſus Olympus
 Intremuit, taſtusque novis defluxibus æther.
 Paulatim aërii tractus & inania lata
 Accepere luem, vacuaſque inſuetus in auras
 Marcor iit, cœlumque tulit contagia in omne.
 Sive quod ardenti tot concurrentibus aſtris
 Cum ſole, è pelago multos terrâque vapores
 Traxerit ignea viſ, qui miſti tenuibus auris,
 Correptique novo vitio, contagia viſu
 Perrara attulerint: aliud ſive æthere ab alto
 Demiſſum latè aërias corruperit oras. [cœlum,

Quamquam animi haud fallor, quid agat, quoque ordine
 Dicere, & cunctis certas perquirere cauſas,
 Difficile eſſe; adeo interdum per tempora longa
 Effectus trahit; interdum (quod fallere poſſit)
 Miſcentur forſ, & varii per ſingula caſus.

Nunc age, non id te lateat, ſuper omnia miram
 Naturam, & longè variam contagibus eſſe.
 Solis nam ſæpe arboribus fit noxiuſ aër,
 Et tenerum germen, florumque infecit honorem:
 Interdum ſegetem, & ſata læta, annique labores
 Corripuit, ſcabrâque uſſit rubigine culmoſ,
 Et vitiata parens produxit ſemina telluſ.
 Interdum poenas animalia ſola dedere,
 Aut multa, aut certa ex ipsis. Memini ipſe malignam
 Luxuriem vidiffe anni, multoque madentem
 Autumnum perflatum Auſtro, quo protinuſ omne

Caprigenum pecus è cunctis animantibus unum
 Corruit. A stabulis lætas ad pabula pastor
 Ducebat; tum forte altâ secûrus in umbrâ
 Dum caneret, tenuique gregem mulceret avenâ,
 Ecce aliquam tussis subito irrequieta tenebat,
 Nec longè via mortis erat; namque acta repente
 Circum præcipiti lapsu, revomensque supremam
 Ore animam, focias inter moribunda cadebat.
 Vere autem (dictu mirum) atque æstare sequenti
 Infirmas pecudes balantumque horrida vulgus
 Pestis febre malâ miserum penè abstulit omne.
 Usque adeo varia affecti sunt semina cœli,
 Et variæ rerum species; numerusque vicissim
 Inter mota subest, interque moventia certus.
 Nonne vides, quamvis oculi sint pectore anhelò
 Expositi mollesque magis, non attamen ipsos
 Carpere tabem oculos, sed sese immergere in imum
 Pulmonem? & pomis quamquam sit mollior uva,
 Non tamen iis vitiatur, at ipsâ livet ab uvâ.
 Nempe alibi vires, alibi sua pabula defunt:
 Ast alibi mora certa; nec ipsa foramina multum
 Non faciunt, hinc densa nimis, nimis inde soluta.

Ergo contagium quoniam natura genusque
 Tam varium est, & multa modis sunt femina miris,
 Contemplator & hanc, cujus cœlestis origo est:
 Quæ, sicut defueta, ita mira erupit in auras.
 Illa quidem non muta maris, turbamque natantum,
 Non volucres, non bruta altis errantia sylvis,
 Non armenta boum, pecudesve, armentave equorum
 Infecit, sed mente vicens ex omnibus unum
 Humanum genus, & nostros est pasta sub artus.
 Porro homine è toto, quod in ipso sanguine crassum

Et sordens lentore foret, foedissima primum
Corripuit, sese pascens uligine pingui.
Tali se morbus ratione & sanguis habebant.
Nunc ego te affectus omnes, & signa docebo
Contagis miseræ: atque utinam concedere tantum
Musa queat, tantumque velit defendere Apollo,
Tempora qui longa evolvit, cui carmina curæ,
Hæc multas monumenta dies ut nostra supersint.
Fortè etenim nostros olim legisse nepotes,
Et signa & faciem pestis novisse juvabit.
Namque iterum, quum fata dabunt, labentibus annis
Tempus erit, quum nocte atrâ sopita jacebit
Interitu data: mox iterum post secula longa
Illa eadem exurget, cœlumque aurasque revifet,
Atque iterum ventura illam mirabitur ætas.

In primis mirum illud erat, quod labe receptâ,
Sæpe tamen quater ipsa suum compleverat orbem
Luna prius, quàm signa satis manifesta darentur.
Scilicet extemplo non sese prodit apertè,
Ut semel est excepta intus, sed tempore certo
Delitet, & sensim vires per pabula captat.
Interea tamen insolito torpore gravati,
Sponteque languentes animis & munera obibant
Ægrius, & toto segnes se corpore agebant.
Ille etiam suus ex oculis vigor, & suus ore
Dejectus color haud lætâ de fronte cadebat.
Paulatim caries foedis enata pudendis
Hinc atque hinc invicta locos aut inguen edebat.
Tum manifesta magis vitii se prodere signa:
Nam simul ac puræ fugiens lux alma diei
Cesserat, & noctis tristes induxerat umbras,
Innatusque calor noctu petere intima suetus

Liquerat

Liquerat extremum corpus, nec membra fovebat
 Obsita mole pigra humorum: tum vellier artus
 Brachiaque, scapulæque, gravi furæque dolore.
 Quippe ubi per cunctas ierunt contagia venas,
 Humoresque ipsos & nutrimenta futura
 Polluerant, natura malum secernere sueta
 Infectam partem pellebat corpore ab omni
 Exterius: verum crasso quia corpore tarda
 Hæc erat, & lentore tenax, multa inter eundum
 Hærebat membris exanguibus atque lacertis:
 Inde graves dabat articulis extenta dolores.
 Parte tamen leviori, magisque erumpere nata,
 Summa cutis pulsa & membrorum extrema petebat.
 Protinus informes totum per corpus achores
 Rumpebant, faciemque horrendam & pectora foedè
 Turpabant: species morbi nova: pustula summæ
 Glandis ad effigiem, & pituitâ marcida pingui:
 Tempore quæ multo non post adaperata dehiscens,
 Mucosâ multum sanie taboque fluebat.
 Quinetiam erodens altè, & se funditus abdens,
 Corpora pascebat miserè: nam sæpius ipsi
 Carne suâ exutos artus, squalentiaque ossa
 Vidimus, & foedo rosea ora dehiscere hiatu, *
 Ora, atque exiles reddentia guttura voces.
 Ut sæpe aut cerasis, aut Phyllidis arbore tristi,
 Vidisti pinguem ex udis manare liquorem
 Corticibus, mox in lentum durescere gummi;
 Haud secus hâc sub labe solet per corpora mucor
 Diffluere, hinc demum in turpem concreescere callum:
 Unde aliquis ver ætatis pulchramque juventam
 Suspirans, & membra oculis deformia torvis
 Prospiciens, foedosque artus, turgentiaque ora,

Sæpe

Sæpe Deos, sæpe atrâ miser crudelia dixit.
Interea dulces somnos, noctisque soporem,
Omnia per terras animalia fessa trahebant:
Illis nulla quies aderat, sopor omnis in auras
Fugerat; iis oriens Aurora ingrata rubebat,
Iis inimica dies, inimicaque noctis imago.
Nulla Ceres illos, Bacchi non ulla juvabant
Munera, non dulces epulæ, non copia rerum;
Non urbis, non ruris opes, non ulla voluptas;
Quamvis sæpe amnes nitidos, jucundaque Tempe,
Et placidas fummis quæssissent montibus auras.
Diis etiam sparæque preces, incensaque templis
Thura, & divitibus decorata altaria donis:
Dii nullas audire preces, donisve moveri.
Ipse ego Cœnomanum memini quâ pingua dives
Pascua Sebinâ præterfluit Ollius undâ,
Vidisse insignem juvenem; quo clarius alter
Non fuit, Aufoniâ nec fortunatior omni:
Vix pubescentis florebat vere juventæ,
Divitiis proavisque potens, & corpore pulchro:
Cui studia, aut pernicious equi comperere cursum,
Aut galeam induere, & pictis splendescere in armis,
Aut juvenile gravi corpus durare palæstrâ,
Venatuque feras agere, & prævertere cervos.
Illum omnes Ollique Deæ, Eridanique puellæ,
Optarunt, nemorumque Deæ, iurisque puellæ;
Omnes optatos suspiravere hymenæos.
Forfan & ultores Superos neglecta vocavit
Non nequicquam aliqua, & votis pia numina movit.
Nam nimium fidentem animis, nec tanta timentem,
Invasit miserum labes, quâ sævior usquam
Nulla fuit, nulla unquam aliis spectabitur annis.

Paulatim

Paulatim ver id nitidum, flos ille juventæ
 Disperiit, vis illa animi; tum squalida tabes
 Artus (horrendum!) miseros obduxit, & altè
 Grandia turgebant fœdis abscessibus ossa.
 Ulcera (proh Divùm pietatem!) informia pulchros
 Pascebant oculos, & diæ lucis amorem,
 Pascebantque acri corrosas vulnere nares.
 Illum Alpes vicinæ, illum vaga flumina flerunt;
 Illum omnes Ollicque Dææ, Eridanique puellæ
 Fleverunt, nemorumque Dææ, rurisque puellæ;
 Sebinusque alto gemitum lacus edidit amno.

Ergo hanc per miseras terras Saturnus agebat
 Pestem atrox; nec sæva minus crudelis & ipse
 Miscebat Mavors, conjunctaque fata ferebat.
 Quippe lue hâc nascente, putem simul omnia diras
 Eumenidas cecinisse fera & crudelia nobis;
 Tartareos etiam barathro (dira omina) ab imo
 Excivisse lacus, Stygiâque ab sede laborem,
 Pestemque, horribilemque famem, bellumque, necemque.

Dii patrii, quorum Ausonia est sub numine; tuque,
 Tu Latii Saturne pater, quid gens tua tantum
 Est merita? an quicquam superest dirique gravisque,
 Quod sit inexhaustum nobis? ecquod genus usquam
 Aversum usque adeo cœlum tulit? Ipsa labores,
 Parthenope, dic prima tuos; dic funera regum,
 Et spolia, & prædas, captivæque colla tuorum.
 An stragem infandam memorem, sparsumque cruorem
 Gallorumque Italumque pari discrimine; quum jam
 Sanguineum, & defuncta virùm defunctaque equorum
 Corpora volventem, cristasque atque arma trahentem,
 Eridanus pater acciperet rapido agmine Tarrum?
 Te quoque spumantem, & nostrorum cæde tumentem,

Abdua,

Abdua, non multo post tempore, te pater idem
 Eridanus gremio infelix suscepit, & altum
 Indoluit tecum, & fluvio solatus amico est.
 Aufonia infelix ! en quo discordia priscam
 Virtutem, & mundi imperium perduxit avitum.
 Angulus anne tui est aliquis, qui barbara non sit
 Servitia, & prædas, & tristia funera passus ?
 Dicite vos, nullos soliti sentire tumultus,
 Vitiferi colles, quâ flumine pulcher amœno
 Erethenus fluit, & plenis lapsurus in æquor
 Cornibus, Euganeis properat se jungere lymphis.

O patria, ô longum felix, longumque quieta
 Ante alias patria, ô Divûm sanctissima tellus,
 Dives opum, fœcunda viris, lætissima campis
 Uberibus, rapidoque Athesi, & Benacide lymphâ,
 Ærumnas memorare tuas, summamque malorum
 Quis queat ? & dictis nostros æquare dolores,
 Et turpes ignominias, & barbara iussa ?
 Abde caput, Benace, tuo & te conde sub amne,
 Victrices nec jam Deus interlabere lauros.

En etiam, ceu nos agerent crudelia nulla,
 Nec lacrymæ planctusve forent ; en dura tot inter,
 Spes Latii, spes & studiorum & Palladis illa
 Occidit. Ereptum Musarum è dulcibus ulnis
 Te miserum ante diem crudeli funere, Marce
 Antoni, ætatis primo sub flore cadentem
 Vidimus extremâ positum Benacide ripâ,
 Quam media inter saxa sonans Sarca abluit unda.
 Te ripæ flere Athesis ; te voce vocare
 Auditæ per noctem umbræ, manesque Catulli,
 Et patrios mulcere novâ dulcedine lucos.

Tem-

Tempestate illâ Aufoniam rex Gallus optimam
 Verteabat bello, & Ligurem ditione premebat.
 Parte aliâ Cæsar ferro superabat & igni
 Euganeos, placidumque Silim, Carnumque rebellem;
 Et totum luctus Latium mœrorque tenebat.

L I B. II.

NUNC age quæ vitæ ratio, quæ cura adhibenda
 Perniciem adversus tantam, quid tempore quoque
 Conveniat (nostri quæ pars est altera cœpti)
 Expediam, & miranda hominum comperta docebo.
 Quippe novâ quum re attoniti multa irrita primum
 Tentassent, tamen angustis solertia major
 In rebus, crescensque usu experientia longo
 Evicere; datumque homini protendere longè
 Auxilia, & certis pestem compescere vinclis,
 Victorem & sese claras attollere in auras.
 Credo equidem & quædam nobis divinitus esse
 Inventæ, ignaros fatis ducentibus ipsis.
 Nam quamquam fera tempestas, & iniqua fuerunt
 Sidera, non tamen omnino præsentia Divûm
 Absuit à nobis, placidi & clementia cœli.
 Si morbum insolitum, si dura & tristia bella
 Vidimus, & sparsos dominorum cæde Penates,
 Oppidaque, incensasque urbes, eversaue regna,
 Et templa, & raptis temerata altaria sacris,
 Flumina dejectas si perrumpentia ripas
 Evertère fata, & mediis nemora eruta in undis,
 Et pecora, & domini, correptaue rura natarunt,
 Obseditque inimica ipsas penuria terras:
 Hæc eadem tamen hæc ætas (quod fata negarunt
 Antiquis)

Antiquis) totum potuit fulcare carinis
 Id pelagi, immensum quod circuit Amphitrite.
 Nec visum satis, extremo ex Atlante repositos
 Hesperidum penetrare sinus, Prassiumque sub Arcto
 Inspectare aliâ, præruptaque littora Rhapti,
 Atque Arabo advehere & Carmano ex æquore merces;
 Auroræ sed itum in populos Titanidis usque est
 Supra Indum, Gangemque supra, quâ terminus olim
 Catygare noti orbis erat: superata Cyambe,
 Et dites ebena, & felices macere sylvæ.
 Denique & à nostro diversum gentibus orbem,
 Diversum cœlo, & clarum majoribus astris,
 Remigio audaci attigimus ducentibus & Diis.
 Vidimus & vatem egregium, cui pulchra canenti
 Parthenope placidusque cavo Sebethus ab antro
 Plauserunt, umbræque sacri manesque Maronis;
 Qui magnos stellarum orbis cantavit, & hortos
 Hesperidum, coelique omnes variabilis oras.
 Te vero ut taceam, atque alios, quos fama futura
 Post mutes cineres, quos & venientia secla
 Antiquis conferre volent; at, Bembe, tacendus
 Inter dona Deum nobis data non erit unquam
 Magnanimus Leo; quo Latium, quo maxima Roma
 Attollit caput alta, paterque ex aggere Thybris
 Assurgit, Romæque fremens gratatur ovanti:
 Cujus ab auspiciis jam nunc mala sidera mundo
 Cessere, & læto regnat jam Jupiter orbe,
 Puraque pacatum diffundit lumina cœlum:
 Unus qui æumnas post tot, longosque labores,
 Dulcia jam profugas revocavit ad otia Musas,
 Et leges Latio antiquas, rectumque, piumque
 Restituit: qui iusta animo jam concipit arma

Pro

Pro re Romanâ, pro religione Deorum :

Unde etiam Euphrates, etiam latè ostia Nili,
Et tantum Euxini nomen tremit unda refusi,
Atque Ægæa suos confugit Doris in Isthmos.

Ergo alii dum tanta canent, dumque illius acta
Inclyta component, dum forte accingeris & tu
Condere, & æternis victurum intexere chartis ;
Nos, quos fata vocant haud tanta ad munera, lusus
Inceptos, quantum tenuis fert Musa, sequamur.

Principio, quoniam affecti non sanguinis una
Est ratio, tibi sit morbo spes major in illo,
Sanguine qui infedit puro ; verùm quibus atrâ
Bile tument, spissoque resultant sanguine venæ,
Major in iis labor est, pestisque tenacius hæret.
Quare operæ pretium est validis atque acribus uti
Omnibus hos contra, miseris nec parcere membris.
Quinetiam meliora sibi promittere cuncta
Ille potest, qui principiiis novissè sub ipsis
Serpentem tacitè valuit per viscera labem.
Namque ubi passa diu, vires per pabula longa
Auxerit, & jam se vitium firmaverit intra,
Heu ! quanto tibi libertas speranda labore est !
Ergo omnem impendes operam te opponere parvis
Principiis, memorique animo hæc præcepta reconde.

In primis ego non omni te assuescere cœlo
Exhorter ; fuge perpetuo quod flatur ab Austro,
Quod cœno immundæque grave est sudore paludis.
Protenti potius campi mihi, liber & agri
Tractus, & apricis placeant in collibus auræ,
Et molles Zephyri, pulsusque Aquilonibus aër.
Hic (jubeo) tibi nulla quies, nulla otia sunt :
Rumpe moras ; agita assiduâ venatibus apros

Impiger,

Impiger, assiduis agita venatibus urfos.
 Nec tibi sit labor ærii cursu ardua montis
 Vincenti, rapidum in valles deflectere cervum,
 Et longâ lustrare altos indagine saltus.
 Vide ego sæpe malum qui jam sudoribus omne
 Finisset, sylvisque luem liquisset in altis.
 Sed nec turpe puta dextram summittere aratro,
 Et longum trahere incurvo sub vomere fulcum;
 Neve bidente solum & duras proscindere glebas,
 Et validâ æriam quercum exturbare bipenni,
 Atque imis altam eruere ab radicibus ornum.
 Quinetiam, exercere domi quo te quoque possis,
 Parvâ mane pilam versa mihi, vespere versa:
 Et saltu, & durâ potes exudare palæstrâ.
 Vince malum; nec te fallat, quod desidis otî
 Assiduè desiderium lætique sequatur.
 Tu læto ne crede, gravi ne crede sopori:
 His alitur vitium, & placidæ sub imagine pacis
 Decipit, è dulcique trahit fomenta quiete.
 Nec non interea effugito quæ tristitia mentem
 Sollicitant; procul esse jube curasque, metumque
 Pallentem, ultricesque iras, omnemque Minervæ
 Addictum studiis animum: sed carmina, sed te
 Delectent juvenumque chori, mistæque puellæ.
 Parce tamen Veneri, mollesque ante omnia vita
 Concubitus; nihil est nocuum magis; odit & ipsa
 Pulchra Venus, teneræ contagem odere puellæ.
 Quod sequitur; victûs ratio tibi maximâ habenda est,
 Nec sit cura tibi, neve observantia major.
 Principio, quoscunque amnes, quoscunque paludes,
 Quosque lacus liquidi pascunt, quosque æquora pisces,
 Omne genus procul amoveo. Sunt quos tamen usus
F
Liberius,

72. HIERON. FRACASTORII

Liberius, quum res cogit, concedere possit.
 Omnibus his est alba caro, non dura tenaxque,
 Quos petrae, & fluviorum adversa, marisque fatigant.
 Tales nant pelago phycides, rutilaeque per undas
 Auratae, gobiique, & amantes faxea percae :
 Talis dulcifluum fluviorum scarus ad ora
 Solus faxa inter depastas ruminat herbas.
 Sed neque quae stagnis volucres, quaeque amnibus altis
 Degere amant, liquidisque cibum perquirere in undis,
 Laudarim : tibi pinguis anas, tibi crudior anser
 Vitetur, potiusque vigil Capitolia servet ;
 Viteturque gravi coturnix tarda saginâ.
 Tu teneros lactes, tu pandae abdomina porcae,
 Porcae (heu !) terga fuge ; & lumbis ne vescere aprinis,
 Venatu quamvis toties confeceris apros.
 Quin neque te crudus cucumis, non tubera captent ;
 Neve famem cinarâ bulbisve salacibus exple.
 Non placeat mihi lactis amor, non usus aceti,
 Non fumosa mero spumantia pocula Baccho,
 Qualia Cynaei colles, campique Falerni
 Et Fucinus ager mittunt ; aut qualia nostris
 Rhetica dat parvo de collibus uva racemo.
 Nempe Sabina magis placeant, dilutaque tellus
 Quae tulit, & multo domuerunt Naiades amne.
 At tibi si ex horto victus, mensaeque Deorum
 Sunt animo, atque olerum simplex & inempta voluptas ;
 Non mentae virides, non laeta sisymbria defunt,
 Intybaque, & toto florentes frigore sonchi,
 Et sia fontanis semper gaudentia rivis,
 Et thymbrae suaves, & odoriferae calaminthae :
 Laeta meliphylla, & riguo buglossus ab horto
 Carpentur, plenisque ferax erucula palmis,

Atque

Atque olus, atque rumex, & falsi gramina crithimi.
 Ipsa lupum dumeta ferent : hinc collige primos
 Asparagos, albæ asparagos hinc collige vitis,
 Quum nondum explicuit ramos, umbracula nondum
 Texuit, & virides jussit pendere corymbos.
 Singula sed longum est, nec percensere necesse :
 Jamque aliud vocor ad munus ; juvat in nova Musas
 Naturæ nemora Aoniis deducere ab umbris :
 Unde mihi si non è lauro intexere fronti
 Serta volent, tantæque caput cinxisse coronâ ;
 At saltem, ob servata hominum tot millia, dignum
 Censuerint quernâ redimiri tempora fronde.

Vere novo, si quem morbus tenet, aut & in ipso
 Autumno, si firma ætas, si sanguis abundat,
 Regalem, mediamve lacerti incidere venam
 Proderit, atque extra fœdatum haurire cruorem.
 Præterea, quocunque habeat te tempore pestis,
 Corruptum humorem & contagem educere turpem
 Ne pigeat, faciliq; luem deponere ab alvo.
 Ante tamen ducenda para, concreta resolve,
 Et crassa attenua, & lentore tenacia frange.

Ergo Coryciumque thymum fit cura, thymumque
 Pamphylium, thymbræ similis qui durior exit,
 Prima tibi coxisse, lupique volubile gramen,
 Fœniculumque, apiumque, & amari germina capni.
 His polyporum hirtos imitata filicula cirros
 Additur, & lymphis tangi renuens adiantus :
 His sterile asplenium, his pictam phyllitida junge.
 Quorum ubi decoctum permultis ante diebus
 Ebiberis, crudumque humorem incoxeris omnem,
 Tum scillâ medicare acri, & colocynthide amarâ,
 Helleboroque gravi : nec non quæ in littore surgens,

74 HIERON. FRACASTORII

Quà ludit maris unda, ter evariata colorem;
 Ter flores mutata die, rem nomine signat,
 Herba potens radice : suum cui zinziber adde ;
 Adde etiam anguineum cucumin, Nabatheaue thura,
 Myrrhamque, bdelamque, hammoniacique liquorem,
 Et lacrymam panaceam, & dulci Colchica bulbo.

HIS actis, si fortè tibi frigentia corda,
 Et molles animi fuerint ; nec acerba placebit
 In primis tentare, brevique extinguere pestem,
 Sed placidis agere, & per tempora lenibus uti :
 Tum superest tibi cura animum ad fomenta relicta
 Vertere, contagisque ad tenuia semina cæcæ,
 Illa quidem consueta modis inserpere miris.
 Profuerint igitur quæque exsiccantia, quæque
 Marcori resinosa solent obsistere putri.
 Tales sunt myrrhæ lacrymæ, sunt talia thura,
 Cedrusque, aspalathusque, immortalisque cupressus,
 Et bene cum calamo spirans redolente cyperus.
 Ergo nec desint casia, nec desit amomum,
 Macerve, agalochumve tibi, nec cinnama odora.
 Est etiam in pratis illud juxtaque paludes
 Scordion, omnigenis quod tantum obstare venenis
 Contagique solet ; parvo quærenda labore
 Herba tibi, viret ipsa comis imitata chamædryn,
 Flore rubens, referensque allii cum voce saporem.
 Aurorâ nascente hujus frondemque comantem
 Radicesque coque, atque haustu te prolue largo.
 Sed neque carminibus neglecta silebere nostris
 Hesperidum decus, & Medarum gloria, citre,
 Sylvarum ; si fortè sacris cantata poetis
 Parte quoque hâc medicam non dedignabere Musam.
 Sic tibi sit semper viridis coma, semper opaca,

Semper flore novo redolens : sis semper onusta
 Per viridem pomis sylvam pendentibus aureis.
 Ergo ubi nitendum est cæcis te opponere morbi
 Seminibus, vi mirâ arbor Cithereia præstat ;
 Quippe illam Citherea, suum dum plorat Adonim,
 Munere donavit multo, & virtutibus auxit.

Quorundam inventum est, vitrei inter concava vasis,
 Cui collum oblongum est, venter turgescit in orbem,
 Aut hederæ folia, aut Idâ mittente maniplos
 Dictamni, Illyricamve irim, rhamnive nigram
 Radicem, aut inulas coquere : in sublime solutus
 Effertur vapor, & tenuis vacua omnia complet :
 Ast, ubi frigenti occurssavit ab aëre vitro,
 Cogitur, & rorem liquidus densatur in udum,
 Decurritque vagis per aperta canalia rivis.
 Destillantæ aquæ cyathum sub lumina prima
 Luciferi potare jubent, stratisque parare
 Sudorem : nec certè ab re ; vis utilis olli est,
 Reliquias morbi tenues dispergere in auras.

Interea si membra dolor convulsa malignus
 Torqueat, œsypo propera lenire dolorem,
 Mastichinoque oleo ; lentum quibus anseris unguen,
 Emulsumque potes lini de semine mucum,
 Narcissumque, inulamque, liquentiaque addere mella,
 Coryciumque crocum, & vilem componere amurcam.
 At fauces atque ora malus si eroserit herpes,
 Tange nitro, & viridi medicatâ ærugine lymphâ
 Semina inure mala, & serpentem interfice pestem.

Verùm ipsos ope non aliâ consumere achores
 Urentum quàm vi poteris ; quibus addere debes
 Pingue aliquid, quod secum intus siccantia portet,

Hæc eadem &, miseros artus siqua ulcera pascunt,
Tollere, concretosque valebunt solvere callos.

Si verò aut hæc nequicquam tentasse videbis,
Aut vires animique valent ad fortia quæque,
Nec differre cupis, quin te committere acerbis
Festines, diramque brevi consumere pestem;
Hinc alia inventa expediam, quæ tristitia quanto
Sunt magis, hoc tanto citius finire labores
Ærumnasque mali poterunt. Quippe effera labes
Inter prima tenax, & multo fomite vivax,
Nedum se haud vinci placidis & mitibus, at nec
Tractari finit, & mansuescere dura repugnat.
Sunt igitur styracem in primis qui, cinnabarinque,
Et minium, & stymmi agglomerant, & thura minuta;
Quorum suffitu pertingunt corpus acerbis,
Absumuntque luem miseram & contagia dira.
At verò & partim durum est medicamen & acre,
Partim etiam fallax; quo faucibus angit in ipsis
Spiritus, eluctansque animam vix continet ægram.
Quocirca totum ad corpus nemo audeat uti,
Judice me; certis fortasse erit utile membris,
Quæ papulæ informes Chironiaque ulcera pascunt.

Argento melius persolvunt omnia vivo
Pars major: miranda etenim vis insita in illo est;
Sive quod id natum est subito frigusque caloremque
Excipere, unde in se nostrum cito contrahit ignem,
Quodque est condensum, humores dissolvit, agitque
Fortius, ut candens ferrum flammâ acrius urit:
Sive acres, unde id constat compagine mirâ,
Particulæ, nexuque suo vinculisque solutæ
Introrsum, ut potuere seorsum in corpora ferri,
Colliquant concreta, & semina pestis inurunt:

Sive

Sive aſiam vim Fata illi & Natura dedere:
 Cujus & inventum medicamen munere Divûm
 Digreſſus referam. Quis enim admiranda Deorum
 Munera prætereat? Syriæ nam fortè ſub altis
 Vallibus, umbroſi nemora inter glauca ſaliçti,
 Callirhoë quâ fonte ſonans decurrit amœno,
 Fama eſt, cultorem Diis ſacri agreſtibus horti,
 Cultorem nemorum, ſectatoremque ferarum
 Ilcea labe gravem tantâ, dum molle cyperum,
 Et caſiam, & ſylvam latè fragrantis amomi
 Irrigat, hæc oraſſe Deos, & talia fatum.

Dii, quos ipſe diu colui; tuque optima triſtes
 Callirhoë, quæ ſancta ſoles depellere morbos;
 Cui nuper ramaſa ferens ego cornua cervi
 Aëriâ victor fixi capita horrida quercu:
 Dii, mihi crudelem miſero ſi tollere peſtem
 Hanc dabitis, quæ me afflictat nocteſque dieſque,
 Ipſe ego purpureas, ipſe albas veris & horti
 Primitias, vobis violas, ego lilia vobis
 Alba legam, primaſque roſas, primosque hyacinthos,
 Veſtraque odoratis onerabo altaria fertis.
 Gramen erat juxta viridans. Sic fatus, ut æſtu
 Feſſus erat, viridi deſedit graminis herbâ.
 Hic Dea, vicino quæ ſeſe fonte lavabat,
 Callirhoë liquido ex antro per lubrica muſco
 Saxa fluens, juveni dulci blandita fuſurro,
 Lethæum immiſit ſomnum, ſparſitque ſopore
 Gramineâ in ripâ, & ſalicum nemus inter opacum;
 Atque illi viſa eſt ſacro ſe flumine tollens
 In ſomnis coram eſſe, piâ & ſic voce locuta.
 Ilceu, in extremo Diis tandem audite labore,
 Cura mei, tibi nulla ſalus quacunque videt Sol

Speranda est terram magnam super. Hoc tibi poenæ
 Dat Trivia, & precibus Triviæ exoratus Apollo,
 Ob sacrum jaculo percussum ad flumina cervum,
 Et nostris affixa tibi capita horrida truncis.
 Nam postquam illa feram exanimem per gramina vidit
 Abscisso capite, & sacro sparsa arva cruore,
 Omnibus ingemuit sylvis, dirumque precata est
 Auctori. Oranti Latous tanta forori
 Affuit, & pestem misero immisere nefandam
 Durus uterque tibi; quin & quacunque videt Sol
 Interdixit opem: quare tellure sub imâ,
 Siqua salus superest, cæcâ sub nocte petenda est.
 Est specus arboribus tectum atque horrore verendum
 Vicinâ sub rupe, Jovis quâ plurima sylvâ
 Accubat, & raucum reddit coma cedria murmur.
 Huc, ubi se primis Aurora emittet ab undis,
 Ire para; & nigrantem ipsis in faucibus agnam
 Mactato supplex, atque Ops tibi maxima, dic, hanc,
 Dic, ferio. Nigram tum noctem, umbrasque silentes,
 Umbrarumque Deos, ignotaque numina Nymphas
 Et thyâ venerare atræ & nidore cupressi.
 Hîc tibi narranti causam, auxiliumque vocanti,
 Haud aberit Dea, quæ cæcæ in penetralia terræ
 Deducat te sancta, & opem tibi sedula præstet.
 Surge age, nec vani speciem tibi concipe somni.
 Illa ego sum, quæ culta vago per pingua fonte
 Dilabor, Dea vicinis tibi cognita ab undis.
 Sic ait, & se cæruleo cita condidit amne.

Ille autem, ut placidus cessit sopor, omina lætus
 Accipit, & Nympham precibus veneratur amicam:
 O sequor, ô quocunque vocas, pulcherrima fontis
 Vicini Dea, Callirhoë. Tum postera primum

Exurgens

Exurgens Aurora suos ubi protulit ortus,
 Monstratum Jovis in sylvâ sub rupibus altis
 Antrum ingens petit, & nigrantem tergora primo
 Vestibulo sistit pecudem, magnæque trementem
 Maestat Opi; tibi que, inquit, ego hanc Ops maxima maesto.
 Tum noctem, noctisque Deas, ignota precatur
 Numina, tamque simul thyan atramque cupressum
 Urebat, quum vox terræ revoluta cavernis
 Longè audita sacras Nympharum perculit aures,
 Nympharum quibus æra solo sunt condita curæ.
 Extemplo commotæ omnes, ac cœpta reponunt,
 Sulfureos fortè ut latices, & flumina vivi
 Argenti, mox unde nitens concreveret aurum,
 Tractabant, gelidoque prementes fonte coquebant.
 Centum ignis spissi radios, centum ætheris usti,
 Bis centum concretorum terræque marisque
 Miscuerant, nostros fugientia semina visus.

At Lipare, Lipare argenti cui semina & aurî
 Cura data, & sacrum flammis adolere bitumen,
 Continuo obscuræ latebrosâ per avia terræ
 Ilcea adit, firmanisque animum sic incipit ipsa:

Ilceu (namque tuum nec nomen, nec mihi labos
 Ignota est, nec quid venias) jam corde timorem
 Exue: nequicquam non te huc charissima mittit
 Callirhoë; tibi parta salus tellure sub imâ est.

Tolle animos, & me per opaca silentia terræ
 Insequere; ipsa adero, & præsentî numine ducam.
 Sic ait, & se antro gradiens præmittit opaco.

Ille subit, magnos terræ miratus hiatus,
 Squalentesque situ æterno & sine lumine vastas
 Speluncas, terramque meantia flumina subter. [est,

Tum Lipare: Hoc quodcunque patet, quam maxima terra
 Hunc

Hunc totum sine luce globum, loca subdita nocti,
 Dii habitant; imas retinet Proserpina sedes,
 Flumina supremas, quæ sacris concita ab antris
 In mare per latas abeunt resonantia terras:
 In medio dites Nymphæ, genera unde metalli,
 Ærisque, argentique, aurique nitentis origo:
 Quarum ego nunc ad te miserans ipsa una fororum
 Advenio, illa ego, quæ venas per montis hiantes,
 Callirhoë haud ignota tuæ, fumantia mitto
 Sulfura. Sic ibant terrâ & caligine tecti;
 Jamque exaudiri crepitantes sulfure flammæ,
 Conclusique ignes, stridentiaque æra caminis.
 Hæc regio est latè variis ubi foeta metallis,
 Virgo ait, est tellus; quorum vos tanta cupido
 Exercet, superas cœli qui cernitis auras.
 Hæc loca mille Dæ cæcis habitamus in antris,
 Noctē Dæ & Tellure satæ, queis munera mille,
 Mille artes. Studium est aliis deducere rivos,
 Scintillas aliis rimari, & sparsa per omnem
 Semina tellurem flammaram, ignisque corusci:
 Materiam miscent aliæ, massamque coercent
 Obicibus, multâ & gelidarum adspergine aquarum.
 Non procul eruptis fumantia tecta caminis
 Ætnæi Cyclopes habent, versantque, coquantque
 Vulcano stridente, atque æra sonantia cudunt.
 Læva hæc abstrusum per iter via ducit ad illos:
 Dextera sed sacri fluvii te sistet ad undam,
 Argento fluitantem undam, vivoque metallo,
 Unde salus speranda. Et jam aurea tecta subibant,
 Rorantesque domos spodiis, fuligineque atrâ
 Speluncas variè obductas, & sulfure glauco.
 Jamque lacus latè undantes liquidoque fluentes

Argento

Argento juxta aſtabant, ripasque tenebant.
Hic tibi tantorum requies inventa laborum,
Subſequitur Lipare; poſtquam ter flumine vivo
Perfuſus, ſacrâ vitium omne reliqueris undâ.
Sic fatur: ſimul argenti ter fonte ſalubri
Perfundit, ter virgineis dat flumina palmis
Membra ſuper; juvenem toto ter corpore luſtrat
Mirantem exuvias turpes, & labe malignâ
Exutos artus, peſtemque ſub amne relictam.

Ergo age, quum primum cœli te purior aër
Accipiet, nitidamque diem ſolemque videbis,
Sacra para, & caſtam ſupplex venerare Dianam,
Indigenasque Deos, & numina fontis amici.

Sic virgo: & juvenem tanto pro munere grates
Solventem è nocte ætherias educit in oras,
Dimittitque alacrem, atque optata in lumina reddit.

Acceptit nova fama fidem, populoſque per omnes
Prodiit haud fallax medicamen; cœptaque primum
Miſceri argento fluitanti axungia porcæ:
Mox etiam Oriciæ ſimul adjuncta eſt terebinthi
Et laricis refina aëriæ. Sunt qui unguen equinum
Urſinumve adhibent, bdelæ, cedrique liquorem.
Nonnulli & myrrhæ guttas & maſcula thura
Adjiciunt, miniumque rubens, & ſulfura viva.
Haud vero mihi diſpliceat, componere ſiquem
Trita melampodia atque arentem juverit irim,
Galbanaque, & laſſer graveolens, oleumque ſalubre
Lentiſci, atque oleum haud experti ſulfuris ignem.

His igitur totum oblinere atque obducere corpus
Ne obſcœnum, ne turpe puta; per talia morbus
Tollitur, & nihil eſſe poteſt obſcœnius ipſo.
Parce tamen capiti, & præcordia mollia vita.

Tum

Tum super & vittas astringe, & stuppea nocte
 Vellera; dein stratis tegmento imponere multo,
 Dum fudes, foedæque fluant per corpora guttæ.
 Hæc tibi bis quinis fatis est iterasse diebus.
 Durum erit; at quicquid tulerit res ipsa, ferendum est.
 Aude animis; tibi certa salus stans limine in ipso
 Signa dabit: liquefacta mali excrementa videbis
 Assiduè sputo immundo fluitare per ora,
 Et largum ante pedes tibi mirabere flumen.
 Ora tamen foeda erodent ulcuscula; sed tu
 Lacte fove, & cocto cytini, viridisque ligustri,
 Tempore non alio generosi pocula Bacchi
 Annuerim sumenda tibi, purumque Falernum,
 Et Chia, & pateris spumantia Rhetica largis.

Sed jam age, vicinæ victor gratare salutis.
 Ultima adest tibi cura, eadem & placidissima; corpus
 Abluere, & lustrare artus, ac membra piare
 Stœchade, amaracinisque comis, & rore marino,
 Verbenâque sacrâ, & beneolentibus Heracleis.

L I B. III.

SED jam me nemora alterius felicia mundi,
 Externique vocant saltus. Longè affonat æquor
 Herculeas ultra metas, & littora longè
 Applaudunt semota: mihi nunc magna Deorum
 Munera, & ignoto devecta ex orbe canenda
 Sancta arbos, quæ sola modum requiemque dolori
 Et finem dedit æurnis. Age, Diva, beatum,
 Uranie, venerare nemus; crinesque revinctam
 Fronde novâ juvet in medicâ procedere pallâ
 Per Latium, & sanctos populis ostendere ramos:

Et

Et juvet haud unquam nostrorum ætate parentum
Visa prius, nullive unquam memorata referre.

Unde aliquis forsan novitatis imagine mirâ
Captus, & heroas & grandia dicere facta
Affuetus, canat auspiciis majoribus ausas
Oceani intacti tentare pericula puppes.
Necnon & terras varias, & flumina, & urbes,
Et varias memoret gentes, & monstra reperta,
Dimensasque plagas, alioque orientia cœlo
Sidera, & insignem stellis majoribus Arcton.
Nec taceat nova bella, omnemque illata per orbem
Signa novum, & positas leges, & nomina nostra.
Et canat (auditum quod vix venientia credant
Secula) quodcunque oceani complectitur æquor
Ingens, omne unâ obitum mensumque carinâ.
Felix, cui tantum dederit Deus: at mihi vires
Arboris unius satis est usumque referre,
Et quo inventa modo fuerit, nostrasque sub auras
Advena per tantum pelagi pervenerit æquor.

Oceano in magno, ardenti sub sidere Cancri,
Sol ubi se nobis mediâ jam nocte recondit,
Hac ignota tenus, tractu jacet insula longo;
Hispanam gens inventrix cognomine dixit:
Auri terra ferax, sed longè ditior unâ
Arbore, voce vocant patrii sermonis Hyacum.
Ipsa teres ingensque ingentem vertice ab alto
Diffundit semper viridem semperque comantem
Arbuteis sylvam foliis. Nux parva, sed acris,
Dependet ramis, & plurima frondibus hæret.
Materia indomita est, duro & pæne æmula ferro
Robora, quæ refinam fudant incensa tenacem.
Dissectæ color haud simplex: in cortice, lauri

Exteriore

84 HIERON. FRACASTORII

Exteriore viret livor ; pars altera pallet
 Buxea ; at interior nigro suffusca colore est,
 Juglandemque ebumque inter ; quod si inde ruberet,
 Jam poterat variis æquare coloribus Irim.
 Hanc gens illa colit, studioque educere multo.
 Nititur ; hâc latè colles campique patentes,
 Hâc omnis vestitur ager ; nec sanctius illis
 Est quicquam, aut potiore usu. Quippe omnis in illâ
 Spes jacet hanc contra pestem, quæ coelitus illic
 Perpetua est : validos abjecto cortice ramos
 Multâ vi tidunt, aut in segmenta minuta
 Elimant, puroque scobes in fonte reponunt,
 Dum bibulas noctemque diemque emaceret humor.
 Inde coquunt : necnon illos ea cura fatigat,
 Vulcano ne fortè furens erumpat aquæ vis,
 Et superundantem spumam projectet in ignes.
 Spumâ quippe linunt, si quicquam è corpore toto
 Abscedit, si quicquam ægros depascitur artus.
 Dimidiâ absumptâ, superest quodcunque reponunt
 Divini laticis. Quin & segmenta relicta
 Rursus, ut ante, coquunt, addentes suaveliquens mel.
 Scilicet hunc unum mensis accedere potum
 Et lex ipsa jubet gentis, mandatque sacerdos.
 Servatum at laticem, & decocti pocula primi
 Bina die quâque assumunt, quum surgit ab ortu
 Lucifer, & sero egreditur quum vesper Olympo.
 Nec prius absistunt potu, quam menstrua cursum
 Luna suum, & totum peragrans perfecit orbem,
 Fraternasque iterum convenerit æmula bigas.
 Interea cæcis sese penetralibus abdunt,
 Quo neque vis venti, non halitus aëris ullus
 Insinuet sese, & gelidis afflatibus obsit.

Quid mirandum æquè memorem super omnia victum
Quàm tenuem, quàm magna sibi jejunia poscant?
Quippe solet fatis esse, ipsum dum corpus alatur,
Dum superet vita, & tantum ne membra fatiscant.
Ne tamen, ah! ne tanta time: sacer ilicet haustus
Ille, modo ambrosiæ, vires reficitque fovetque,
Inque occulta gerit jejunis pabula membris.
Nectare ab epoto binas, non amplius, horas
Imponunt sese stratis, medicamen ut intro
Large eat, & calido sudorem è corpore ducat.
Interea vacuas pestis vanescit in auras,
Et (dictu mirum) apparet jam pustula nulla,
Jamque nomæ cessere omnes; jam fortia liquit
Membra dolor, primoque redit cum flore juventa;
Et jam Luna suum remeans nova circuit orbem.

Quis Deus hos illis populis monstraverit usus,
Qui demum & nobis casus aut fata tulere
Hos ipsos, unde & sacræ data copiæ sylvæ,
Nunc referam. Missæ quæsitum abscondita Nerei
Æquora in occasum Solisque cubilia pinus,
Littoribus longè patriis Calpeque relictis,
Ibant oceano in magno, pontumque secabant,
Ignaræque viæ, & longis erroribus actæ:
Quas circum innumeræ properantes gurgite ab omni
Ignoti nova monstra maris Nereides udæ
Adnabant, celsas miratæ currere puppes,
Salsa super pictis volitantes æquora velis.

Nox erat, & puro fulgebat ab æthere Luna,
Lumina diffundens tremuli per marmora ponti,
Magnanimus quum tanta heros ad munera fatis
Delectus, dux errantis per cærule classis,
Luna, ait, ô, pelagi cui regna hæc humida parent,

Quæ

Quæ bis ab auratâ curvastî cornua fronte,
 Curva bis explêsti, nobis errantibus ex quo
 Non ulla apparet tellus, da littora tandem
 Aspicere, & dudum speratos tangere portus,
 Noctis honos cœlique decus, Latonia virgo.
 Audiit orantem Phœbe; delapsaque ab alto
 Æthere, se in faciem mutat, Nereïa quali
 Cymothoë, Clothoque natant, juxtaque carinam
 Astitit, & summo pariter nans æquore fatur:
 Ne nostræ dubitate rates; lux crastina terras
 Ostendet, fidoque dabit succedere portu.
 Sed vos littoribus primis ne insistite; dudum
 Ultra fata vocant. Medio magna insula ponto
 Est Ophyre, huc iter est vobis, hic debita sedes
 Imperiique caput. Simul hæc effata carinam
 Impulit; illa levi cita dissecat æquora cursu.
 Aspirant faciles auræ, & jam clarus ab undis
 Surgebat Titan, humiles quum surgere colles
 Umbrosi procul, & propior jam terra videri
 Incipit: acclamant nautæ, terramque salutant,
 Terram exoptatam. Tum portu & littore amico
 Excepti, Diis vota piis in littore solvunt;
 Quassatasque rates defessaque corpora curant.
 Inde ubi quarta dies pelago, crepitansque vocavit
 Vela Notus, remis insurgitur, altaque rursus
 Corripiunt maria, & læti freta cœrula fulcant.
 Linqitur incerto fluitans Anthylia ponto,
 Atque Hagia, atque alta Ammerie, execrataque tellus
 Cannibalum, & ripâ Gyane nemorosa virenti.
 Protinus innumeræ panduntur turribus altis
 Insulæ oceano in vasto; quas inter, opacis
 Undantem sylvis unam, cursuque sonantem

Fluminis

Fluminis aspiciunt, magno qui spumeus alveo
 In mare fulgentes auro subvectat arenas.
 Hujus in ora placet pronas appellere puppes.
 Invitant nemora, & dulces è flumine lymphæ.
 Jamque solo viridante alacres, ripæque potiti,
 In primis terram ignotam, Nymphasque salutant
 Indigenas, geniumque loci, teque aurifer amnis,
 Quisquis in ora maris nitidâ perlaberis undâ.
 Tum duram Cererem, & patrii carchesia Bacchi
 Aggere in herbofo expediunt: dein quærere siqui
 Mortales habitent: pars fulvam fluminis undam
 Mirari, mistamque auro disquirere arenam.
 Fortè per umbrosos sylvarum plurima ramos
 Assiduè volitabat avis, quæ picta nitentes
 Cæruleo pennas, rostro variata rubenti,
 Ibat nativo secura per avia luco.
 Has juvenum manus ut sylvas videre per altas,
 Continuo cava terrificis horrentia bombis
 Æra, & flammiferum tormenta imitantia fulmen
 Corripiunt, Vulcane, tuum, dum Theutonas armas,
 Inventum, dum tela Jovis mortalibus affers.
 Nec mora: signantes certam sibi quisque volucrem,
 Inclusam, salicum cineres, sulphurque, nitrumque,
 Materiam accendunt servata in reſte favilla.
 Fomite correpto diffusa repentè furit vis
 Ignea circumſepta, ſimulque cita obice rupto
 Intruſam impellit glandem: volat illa per auras
 Stridula, & exanimes paſſim per prata jacebant
 Dejectæ volucres: magno micat ignibus aër
 Cum tonitru, quo ſylva omnis, ripæque recurvæ,
 Et percuffa imo ſonuerunt æquora fundo.
 Pars avium nemus in denſum conterrita & altos

38) HIERON. FRACASTORII

Se recipit scopulòs: quorum de vertice summo
Horrendum una canit, (dictu mirabile) & aures
Terrificis implet dictis, ac talibus infit.

Qui Solis violatis aves, sacrasque volantes,
Hesperii, nunc vos, quæ magnus cantat Apollo,
Accipite, & nostro vobis quæ nuntiat ore.
Vos, quanquam ignari, longum quæsitâ, secundis
Tandem parta Ophyræ tetigistis littora ventis.
Sed non ante novas dabitur summittere terras,
Et longâ populos in libertate quietos,
Molirique urbes, ritusque ac sacra novare,
Quàm vos infandos pelagi terræque labores
Perpeffi, diversa hominum post prælia, multi
Mortua in externâ tumuletis corpora terrâ.
Navibus amissis pauci patria arva petetis;
Frustra alii focios quæretis magna remensî
Æquora; nec nostris deerunt Cyclopes in orbe,
Ipsa inter sese vestras discordia puppes
In rabiem ferrumque trahet: nec sera manet vos
Illa dies, foedi ignoto quum corpora morbo
Auxilium sylvâ miseri poscetis ab istâ,
Donec pœniteat scelerum. Nec plura locuta
Horrendum stridens densis sese abdidit umbris.
Ollis ossa rigor subitus percurrit, & omnis
Palluit ac gelidâ fugit formidine sanguis.
Tum verò sacras volucres Divosque precati,
In primis Solem, & sanctum servantia lucum
Numina supplicibus venerantur agrestia votis;
Pacem orant, rursusque Ophyren fluviumque salutant.
Interea è sylvis nigrum genus ora comasque,
Ad naves nova turba virûm concurrit inermis,
Pectora nudi omnes, evincti frondibus omnes

Paciferis:

Paciferis: tantâ qui celsas mole carinas
 Mirati, vestesque virûm, fulgentiaque arma,
 Vix satis expleri possunt: & ab æthere missi
 Sive homines, sive heroës sint, sive Deorum
 Numina, adorantum ritu precibusque salutant:
 Ante alios ipsum regem; cui munera læta,
 E ripis collectum aurum, & Cerealia dona,
 Et patrios fructus, & mella liquentia portant.
 Vestibus ipsi etiam nostris & munere multo
 Donati, exceptique mero nova gaudia miscent.
 Non aliter, quàm si mensis dapibusque Deorum
 Mortalis quisquam adscitus, felixque futurus,
 Hauriat æternum, cœlestia pocula, nectar.

Ergo ubi amicitiae securos fœdere utrinque
 Firmavere animos, habita & commercia gentis,
 Ipsi inter sese reges in littore læti
 Complexu jungunt dextras, & fœdera firmant.
 Alter gossipio tenui pectusque femurque
 Præcinctus, viridi limbum pingente smaragdo,
 Ora niger; jaculo armatur cui dextera acuto,
 Squamosi spoliū sustentat læva draconis.
 Alter at intexto lænam circumdatus auro,
 Quam subter rutila arma micant, capiti ærea cassis,
 Insidet, & pictæ volitant in vertice cristæ:
 Fulgenti ex auro torques cui candida colla
 Cingunt, atque ensis lateri dependet Iberus.
 Et jam commisti populi, hospitioque recepti,
 Hi testis domibusque, altis in navibus illi,
 Lætitiâ ludisque dies per pocula ducunt.

Fortè loco lux festa aderat, Solique parabant
 Ultori facere umbroso sacra annua luco.
 Hesperiaque, Ophyræque manus convenerat omnis.

Hic convalle cavâ, ripæ viridantis in herbâ,
 Selectorum ingens numerus, matresque virique
 Confusi, plebs atque patres, puerique senesque,
 Astabant, animis tristes, & corpora fœdi,
 Squalentes crustis omnes, taboque fluentes:
 Quos circumfufos albenti in veste sacerdos
 Purâ lustrat aquâ, & ramo frondentis Hyaci.
 Tum niveum ante aras cædit de more juvencum,
 Et juxta positum pastorem sanguine cæsi
 Respergit, paterâque rigat; Solique potenti
 Ad numeros Pæana canit: nec cætera turba
 Non sequitur, mactantque fues, mactantque bidentes,
 Visceribusque veru tostis epulantur in herbâ.

Obstupuit gens Europæ ritusque sacrorum,
 Contagemque alio non usquam tempore visam.
 At dux multa animo tacitus secum ipse volutans,
 Hic erat ille, inquit, morbus, (Dii avertite casum)
 Ignotum interpres Phœbi quem dira canebat.
 Tum regem indigenam, (ut sermo fandique facultas
 Jam communis erat) cui sint solennia Divûm,
 Scitatur: quid tanta astet convalle sub altâ
 Languentum miseranda manus: quid pastor ad aras
 Sacra inter, cæsi respersus sanguine tauri.
 Quem contra, Hesperiaë ô heros fortissime pubis,
 Rex ait, hi gentis ritus, hæc sacra quotannis
 Ultori de more Deo celebramus: origo
 Antiqua est, veteresque patrum fecere parentes.
 Quod si externorum mores, hominumque labores
 Audivisse juvat, primævâ ab origine causam
 Sacrorum, & pestis miseræ primordia pandam.
 Forsitan Atlantis vestras pervenit ad aures
 Nomen, & ex illo generis longo ordine ducti.

Hâc

Hæc & nos, longâ serie, de stirpe profecti
 Dicimur; heu quondam felix & cara Deûm gens,
 Dum cœlum colere, & Superis accepta referre
 Majores fuevere boni! sed numina postquam
 Contemni cœptum est luxu fastuque nepotum,
 Ex illo quæ sint miseros quantæque secutæ
 Ærumnæ, vix fando unquam comprehendere possem.
 Insula tum prisca regis de nomine dicta
 Ingenti terræ concussa Atlantia motu
 Corruit, absorpta Oceano; quem mille carinis
 Sulcavit toties, terræ regina marisque.
 Ex illo & pecudes, & grandia quadrupedantum
 Corpora, non ullis unquam reparata diebus
 Æternum periere: externaque victima sacris
 Cæditur, externus nostras cruor imbuat aras.
 Tum quoque & hæc infanda lues, quam nostra videtis
 Corpora depasci, quam nulli aut denique pauci
 Vitamus, Divûm offensis & Apollinis irâ
 De cœlo demissa omnes grassatur in urbes.
 Unde hæc sacra novo primum solennia ritu
 Instituire patres, quorum hæc perhibetur origo.

Syphilus (ut fama est) ipsa hæc ad flumina pastor
 Mille boves, niveas mille hæc per pabula regi
 Alcithoo pascebat oves; & fortè sub ipsum
 Solstitium urebat sitientes Sirius agros,
 Urebat nemora; & nullas pastoribus umbras
 Præbebant sylvæ, nullum dabat aura levamen.
 Ille gregem miseratus, & acri concitus æstu,
 Sublimem in Solem vultus & lumina tollens,
 Nam quid, Sol, te, inquit, rerum patremque Deumque
 Dicimus, & sacras vulgus rude ponimus aras,
 Mactatoque bove & pingui veneramur acerrâ,

Si nostri nec cura tibi est, nec regia tangunt
 Armenta? an potius Superos vos arbitrer uri
 Invidiâ? mihi mille nivis candore juventa,
 Mille mihi pascuntur oves: vix est tibi Taurus
 Unus, vix Aries cœlo (si vera feruntur)
 Unus, & armenti custos Canis arida tanti.
 Demens quin potius Regi divina faceſſo,
 Cui tot agri, tot sunt populi, cui lata ministrant
 Æquora, & est Superis ac Sole potentia major?
 Ille dabit facilesque auras, frigusque virentum
 Dulce feret nemorum armentis, æſtumque levabit.
 Sic fatus, mora nulla, ſacras in montibus aras
 Inſtituit regi Alcithoo, & divina faceſſit.
 Hoc manus agreſtum, hoc paſtorum cætera turba
 Exequitur: dant thura focis incenſa, litantque
 Sanguine taurorum, & fumantia viſcera torrent.
 Quæ poſtquam rex, in folio dum forte federet
 Subjeſtos inter populos turbamque frequentem,
 Agnovit, Divûm exhibito gavifus honore,
 Non ullum tellure coli, ſe vindice, numen
 Imperat; eſſe nihil terrâ ſe majus in ipſâ:
 Cœlo habitare Deos, nec eorum hoc eſſe quod infra eſt,
 Viderat hæc, qui cuncta videt, qui ſingula luſtrat,
 Sol pater; atque animo ſecum indignatus, iniquos
 Intorſit radios, & lumine fulſit acerbo:
 Aſpectu quo terra parens, corruptaque ponti
 Æquora, quo tactus viro ſubcanduit aër.
 Protinus illuvies terris ignota profanis
 Exoritur. Primus, regi qui ſanguine fuſo
 Inſtituit divina, ſacraſque in montibus aras,
 Syphilus, oſtendit turpes per corpus achores.
 Inſomnes primus noctes, convulſaque membra

Senſit,

Sensit, & à primo traxit cognomina morbus,
 Syphilidemque ab eo labem dixere coloni.
 Et mala jam vulgo cunctas diffusa per urbes
 Pestis erat, regi nec sæva pepercerat ipsi.
 Itur ad Ammericen silvâ in Cartheside Nympham,
 Cultricem nemorum Ammericen, quæ maxima luce
 Interpres Divûm responsa canebat ab alto.
 Scitantur, quæ causa mali, quæ cura superfit.
 Illa refert: Spreti vos ô, vos numina Solis
 Exercent: nulli fas est se æquare Deorum
 Mortalem: date thura Deo, & sua ducite sacra,
 Et numen placate; iras non proferet ultra.
 Quam tulit, æterna est, nec jam revocabilis unquam
 Pestis erit; quicumque solo nascetur in isto
 Sentiet: ille lacus Stygios fatumque severum
 Juravit; sed enim, si jam medicamina certa
 Expetitis, niveam magnæ mactate juvencam
 Junoni, magnæ nigrantem occidite vaccam
 Telluri: illa dabit felicia femina ab alto;
 Hæc viridem educet felici è femine sylvam:
 Unde salus. Simul obticuit: specus intus, & omne
 Excussum nemus, & circum stetit horror ubique.
 Illi obeunt mandata: sua ipsi altaria Soli
 Instituunt: niveam, Juno, tibi, magna, juvencam,
 Nigrantem, Tellus, mactant tibi, maxima, vaccam.
 Mira edam: (at Divos juro & monumenta parentum)
 Hæc sacra, quam nemore hoc toto vos cernitis, arbor,
 Ante solo nunquam fuerat quæ cognita in isto,
 Protinus è terrâ virides emittere frondes
 Incipit & magnâ campis pubescere sylvâ.
 Annua confestim Soli facienda faceros
 Ultori nova sacra canit. Deducitur ipse

Sorte data, qui pro cunctis cadat unus ad aram,
 Syphilus: & jam, farre sacro vittisque paratis,
 Purpureo stabat tincturus sanguine cultros:
 Tutatrix vetuit Juno, & jam mitis Apollo,
 Qui meliorem animam miseri pro morte juvenum
 Supposuere, feroque solum lavere cruore.
 Ergo ejus facti æternum ut monumenta manerent,
 Hunc morem antiqui primum statuere quotannis
 Sacrorum. Ille tuum testatur, Syphile, crimen,
 Victima vana, sacras deductus pastor ad aras.
 Illa omnis, quam cernis, inops miserandaque turba
 Tacta Deo est, veterumque luit commissâ parentum:
 Cui votis, precibusque piis, numerisque sacerdos
 Conciliat vates Divos, & Apollinis iras.
 Lustrati ingentes ramos & robora sanctæ
 Arboris advectant tectis; libamine cujus
 Vi mirâ infandæ labis contagia pellunt.

Talibus atque aliis tempus per multa trahebant
 Diversis populi commisti è partibus orbis.
 Interea, Europæ fuerant quæ ad cara remissæ
 Littora, jam rursus puppes freta lata remensæ
 Mira ferunt; latè (proh fata occulta Deorum!)
 Contagem Europæ cœlo crebrescere eandem,
 Attonitasque urbes nullis agitare medelis.
 Quinetiam gravior naves it rumor in omnes,
 Illo eodem classẽ morbo juvenumque teneri
 Haud numerum exiguum, & totis tabescere membris.
 Ergo haud immemores, diras cecinisse volucres,
 Affore, quum sylvâ auxilium poscatur ab illâ,
 Continuò faciles Nymphas Solemque precati,
 Intacti nemoris ramos, & robora ab alto
 Convectare parant luco, medicataque sumunt

Pœula,

Pocula, pro ritu gentis; quo munere tandem
Contagem pepulere feram: quin dona Deorum,
Haud patriæ oblitæ, & felicem ad littora sylvam
Nostra jubent ferri, cœlo si forsitan isto
Affimilem pellant labem. Nec fata secundos
Ipſa negant Zephyros, facilisque aspirat Apollo.
Munera vos Divûm primi accepisti, Iberi,
Præſens mirati auxilium: nunc cognita Gallis,
Germanisque, Scythisque, orbe & gaviſa Latino
Jam nunc Europam veſta eſt Hyacus in omnem.

Salve, magna Deûm manibus ſata ſemine ſacro,
Pulchra comis, ſpectata novis virtutibus arbos:
Spes hominum, externi decus & nova gloria mundi:
Fortunata nimis, natam ſi numina tantum
Orbe ſub hoc, homines inter gentemque Deorum,
Perpetuâ ſacram voluiſſent creſcere ſylvâ.
Ipſa tamen, ſi qua noſtro te carmine Muſæ
Ferre per ora virûm poterunt, hâc tu quoque parte
Noſcêris, cœloque etiam cantabere noſtro.
Si non te Baſtra, & tellus extrema ſub Arcto,
Non Meroe, Lybicisque Ammon combuſtus arenis,
At Latium, at viridis Benaci ad flumina ripa
Audiet, & molles Atheſi labente reſſus.
Et ſat erit, ſi te Tiberini ad fluminis undam
Interdum leget, & referet tua nomina Bembus.

HIERONYMI

HIERONYMI FRACASTORII ALCON:

Sive, De curâ CANUM VENATICORUM.

ASSIDUIS nuper fessus venatibus Alcon,
Falleret æstivi ut fastidia longa diei,
Corvini quâ se nemora excelsissima cœlo
Extollunt, viridi dum captat frigus in umbrâ,
Dicitur ad juvenem senior sic fatus Acastum.

Me segnes artus, defectaque viribus ætas,
Et superare juga, & latis discurrere campis,
Et torquere leves hastas, & ferre pharetram,
Nate, vetant, densâque indagine cingere sylvas.
Sed te pulvereum cursu transmittere campum,
Ferre æstum frigusque, leves agitare Molossos,
Et pinguem sylvis ad tecta avertere prædam
Nunc decet, ac validam pro me exercere juventam.
En arcum pharetramque tibi, jaculumque relinquo:
Ne tamen usque adeo plenæ confide pharetræ,
Ut postrema canum interea tibi cura putetur;
Quorum ope veloces poteris prævertere cervos,
Aut aprum ingentem, aut fulvum superare leonem.
Ergo age, & hæc tecum semper mandata reserva.

Principio ut generosa canum tibi copia nunquam
Desit, quæ certam valeat promittere prædam,
Elige degeneri nequaquam semine natos,
Sed quos assiduè sylvis exercuit altis
Et labor indomitus, sævarum & præda ferarum.
Nec verò parvi formamque genusque putaris:

Nam

Nam neque sunt animi, neque mores omnibus iidem,
 Et variæ diversa canum dant semina gentes.
 Nam rabidas si fortè feras te cura tenebit
 Venari, & variis caput objectare periclis;
 Spartana de stirpe tibi, de stirpe Molossâ
 Quære canes; Libycos illis, acresque Britannos,
 Pannoniosque truces, & amantes prælia Celtas
 Adde; nec Hyrcanos, nec Seras sperne feroces.
 Si verò parvos lepores, capreasque fugaces
 Malueris, timidusque sequi per devia cervos,
 Delige Pannonios agiles volucresque Sicambros.
 Quod tibi si latebras abstrusaque lustra ferarum
 Rumari certâ catulorum indagine cordi est,
 Hunc usum implebit Perſes & Saxogelonus.
 At genere ex omni præsertim delige quæ nec
 Corpore sit gracili, nec densis aspera villis;
 Sed sublime caput, vivacia lumina, & amplam
 Ostendet frontem, atque ingentes oris hiatus;
 Cui rectæ surgant aures, cui pingua terga
 Dividat in caudam descendens spina reflexam:
 Sint armi lati, sint æquè pectora lata,
 Lata alvus, quæ sic costis adjungitur imis,
 Ut tamen in spatium sensim se colligat arcum;
 Ut cava diductis succedant ilia costis,
 Excipiant ficcis quas fortia crura lacertis.
 Ima pedum parvâ signent vestigia plantâ.
 Huic similem conjunge marem, cum vere tepenti
 Tangit amor genus omne avium, genus omne ferarum.
 Bis quinos tamen ante dies, accensus uterque
 In venerem, venere abstineant: sic plena libido
 Acrius exstimulat, viresque ad semina præbet:
 Hinc major soboles, atque inde valentior exit.

Quæ simul ac sese numeroſo protulit ortu,
 Selige de multis quos jam præſtare videbis
 Pondere: vel ſtipulæ flammis include ſonoris
 Ingentem turbam; prolis nam mota periclo
 Egregiam ſobolem melioraque pignora mater
 Ocyus eripiet flammis, & inertia linquet.
 Illi igitur plenis ubi nondum viribus ætas
 Acceſſit, parvum curſu conſcendere collem
 Et molli aſſueſcant ſeſe demittere clivo.
 Hinc tenerum leporem, vel crura infirma trahentem
 Sectari capream, & facilem percurrere campum
 Incipiat, verbisque viri parere vocantis.
 Nulla mora eſt, iſſis creſcent cum viribus anni.
 Jam poteſ hos tuto denſis committere ſylvis,
 Perque altos montes, per luſtra agitare ferarum:
 Nec minus aut apro, aut fulvo objectare leoni,
 Si modo vel capreas, vel dedignabere cervos.
 Immodicis tum parce cibis, tum curſibus illos
 Exerce aſſiduis; ac mox ad teſta reverſi
 Vincla pati diſcant: ita denuum libera colla,
 Cum res ipſa uſuſque vocant, majore feruntur
 Impete, nec curſum remoratur pigra ſagina.

Haſtenus in ſylvis catulos eduximus altis:
 Nunc quæ morboſis ſit cura adhibenda, docebo.
 Inſomnes cum fortè canes occulta fatigat
 Vinque adimit febris, putrem tunc ore cruorem
 Ferro emitte levi: dein Bacchica dona roſarum
 Miſce oleo, & rapidis ſimul omnia concoque flammis;
 Terque die inſerto demitte in guttura cornu.
 Si verò nimio venandi langueat æſtu,
 Butyro lapathi ſuccos, Siculique Lyæi
 Pocula, contuſumque piper ſimul omnia miſcens.

Pro-

Profubige: ut certi simul ac commixta liquoris
 Prætulerint speciem, cupido canis hauriat ore.
 Immodicam sed fortè sitim dum sublevat atro
 Fonte canis, lymphæ mala si successit hirudo,
 Cimiceo suffire canem nidore licebit;
 Aut oleo ptisanam & spumanti melle subactam
 Incoquere, offensoque cani præbere vorandam.
 At cum tetra lues, clavos dixere, palatum
 Afficiet miserè, silvestria sesama, necnon
 Bacchi acidos latices, & chartam fume perustam,
 Atque Ammoniaci frustum: dein singula in unum
 Confundens, tetraë causam super illine pestis.
 Tum verò, ardentes oculos inimica perurit
 Cum tabes, crebræque fluunt à lumine guttæ;
 Jam frondes sacræ myrti, silvestris & uvæ,
 Arentesque rosas diluto concoque Baccho,
 Hisque affecta levi citus ablue lumina dextra.
 Inde oleum, atque ovi niveos immitte liquores.
 Quod si nativo stimulatur coxa dolore,
 Lemiulum lapidem (Meditem nomine dicunt)
 Urina semel atque iterum demerge recenti:
 Cui Bacchi dulces, acidosque adjunge liquores,
 Quaque latet pestis sumptâ circumline pennâ.
 Ast ubi rupta novo manabit sanguine vena,
 Tum murem geminum ac telam pendentis arachnes
 Ure foco, cineremque undanti impone cruori:
 Proderit & ferro candenti tangere vulnus.
 Obstructo verò lotii cum fortè meatu
 Vexari aspicias catulum, Cerealiam dona
 Objice, lacte prius simæ perfusa capellæ.
 At contra venis si quando sanguis apertis,
 Pro facili urinâ, terram madefecerit atram,

Con-

Conveniet lentè ferventi lactis ahenò
 Mollire, & tenues coriandri immittere succos,
 Infractumque piper, laticemque undantis olivi,
 Infertoque cani paulatim infundere cornu.
 Quid? taceam nimio quum decidit ungula cursu?
 Frangere namque juvat pallentis grana cumini
 Dentibus, admotâque pedem lenire salivâ:
 Incipientque novi subcrescere protinus ungues.
 Fit quoque ut immundo catulus juguletur ab œstro:
 At tu silvestrem crepitantibus urere rutam
 Ignibus, & fumo pariter mulcere salubri
 Disce; dehinc acri perfundere vulnus aceto.
 Quin aures etiam muscarum turba molesta
 Impetit, usque adeo mutilatum appareat altè
 Ut caput: ipse autem venienti occurre periclo,
 Et prius has nucibus viridique putamine tinge.
 Quid cum dura canes inter se prœlia miscent
 Alter ut alterius percussus dente laboret?
 Tunc etenim cervi flammæ subjecta voraci
 Ossa teres, oleo subigens frondentis olivæ
 Unguinis in morem, ac vulnus lethale perungens:
 Quanquam etiam possis ramenta inducere ferri.
 Namque venenifero serpentis saucius ictu,
 Quo valeat, scit sponte suâ reperire salubre
 Gramen, & ipse sibi nullo auxiliante mederi.
 Senferit at rabidos ubi morsus, protinus ipse
 Idæam rutæ foliis acrique Lyæo
 Junge picem, læsæque adhibe hæc medicamina parti.
 At mala cum scabies miseros depascitur artus
 Latrantum, & foedè miserabile corpus adurit,
 Cerussam, abdomenque bovis, resinaque tenacem
 Butyrumque recens viridantibus incoque sensim

Lentisci

Lentisci foliis, infectaque membra perunge.
Sed tunc præcipuè solerti mente cavendum est,
Cum rabie accensus nunc hos nunc impetit illos,
Ipsi insensus hero, datque insanabile vulnus.
Ergo illum primo validâ compeſce catenâ :
Inde roſæ agreſtis radicem pondere ſaxi
Contuſam vivi fontis conſperge liquore,
Ut potus ſpeciem lino colata nigrenti
Præferat : hâc ſumptâ revocari ad priſtina tradunt
Senſa canem, ac poſitâ rabie miteſcere ruſum.
Sunt qui ſilveſtres ficus adipemque vetuſtum
Contundant : ederas alii ferventibus undis
Emollire jubent, donec pars una ſuperſit
E tribus, atque iſſis foliis tepidoque liquore
Paſcere quadrupedem aurorâ ſurgente furentem.
Nil tandem uſque adeo prodeſt, ac prima ſub ipſum
Principium morbi reſcindere ſemina ferro.
Nam quâ parte imo conjungi lingua palato
Cernitur, & fauces nativo concolor auro
Occupat, in rabiemque feros agit uſque Molossoſ
Vulnificus vermis, ſuffunditque ora veneno.
Quem ſi quis potuit ferro reſecare, potentem
Is tanti abſtulerit cauſam ſtimulumque furoris.
Quæ ſuperant, olim : nunc prædam ad teſta jacentem
Ferre monet præſens fugientis temporis hora :
Quandoquidem calamos poſuit Corydallus acutos,
Et jam ſublucſtres inveſtat luna tenebras.

P

G

Sci
Man
Sci
Tus
Ery
G
G
E
F
L
G
L
F

S E L E C T A
P O E M A T A
I T A L O R U M.

P A R S III.

MARCI HIERONYMI VIDÆ

C R E M O N E N S I S

B O M B Y C U M, L I B. I.

QUOS mores, quas aut parvis reptantibus artes
 Jupiter addiderit, quæ fila tenacia Serum
 Ore vomunt saturæ, vos mecum evolvite Nym-
 Seriades, vos lanifici gregis aurea nôstis [phæ
 Munera, quæ pater Italiæ prior intulit olim
 Serius, huc patriis Serum devectus ab oris.
 Tuque ades, & nostro succurre, Ifabel'a, labori,
 Nympha Padi in ripâ magnis è regibus orta,
 Quæ gentem pulchrâ auxisti pulcherrima prole
 Gonfagam, exiguis ades huc non aspera cœptis.
 Et vos ô placidæ properate, ubi quæque, puellæ:
 Vestrum opus hoc, vestros faciles hîc discite cultus.

Id tineæ in sylvis multis volventibus annis
 Gentibus ignotum vixit genus: aurea frustra
 Edebant opera umbriferis pendentia ramis.
 Nam pluviae latèque immites omnia venti

H

Vasta-

Vastabant, tenui nec honos, nec gloria filo
 Ulla erat, in sylvis ceu quondam more ferarum
 Degebant homines antiquo robore nati.
 Nondum urbes, nondum certos gens dura penates
 Noverat, aut ullas vitam excoluisse per artes.
 Verùm postquam homini est divini muneris usus
 Traditus, in tectis atque intra septa domorum
 Sylvestres tineas alere, atque impendere curam
 Cœpit, opes multi hinc ad summas emergere.
 Quamvis esse aliquas etiam nunc fertur in oris
 Longè aliis gentes, quæ nondum in tecta relatas
 Per lucos errare sinunt, nulloque labore ,
 Fila suo carpunt oneratis mollia ramis.
 Nam multum assuetæ arboribus frondentibus illæ
 Pubentes sylvas, & quæque tenerrima carpunt,
 Injussæque instant operi: non horrida multum
 Flabra nocent, neque provisi prudentibus imbres.
 Quippe ubi senserunt in nubes aëra cogi,
 Diffugiunt trepidæ, foliisque sub omnibus hærent;
 Securæque hyemis velut altâ ex arce sonantes
 Accipiunt Austros, agitantisque obvia nimbos.
 Sed tu ne, moneo, in sylvis permittite vagari
 Incustoditas, nec curam adhibere recusa
 In tectis: hujus non gratia parva laboris.
 Haud longum tempus fluet, & jam stamine multo
 Dives eris, filoque ibis spectabilis aureo.

Principio ne te lateat quæ tradita agendæ
 Sint illis vitæ spatia; brevis omnibus ætas:
 Vix ulli Lunæ completur tertius orbis,
 Et nunquam ex sese prolem videre creatam.
 Intereunt omnes, pecus occidit omne quotannis,
 Et cunctam evertunt fera fata ab origine gentem.

Immortale

Immortale tamen restat genus his, neque morti
Est penitus locus, æternum nam semina durant.
Ceu quondam sylvæ si forte aut frigore diro,
Aut æstu arescant summæ, tamen abdita quædam
Vitalis superat vis in radicibus imis,
Et trunco exciso nova vere repullulat arbos:
Non secus extinctis bombycibus annuus ortus,
Usque nova in regnis proles succedit avitis.
Ne vero ante diem, sed tempestitiva creata
Sit soboles, veto ne revoces in luminis oras
Progeniem extinctam, attonsis cum gramina campis
Nondum ulla, aut frondes apparent arbore nullæ.
Ante novâ incipiat morus revirescere sylvâ,
Neve fames teneris, neve obsint frigora alumnis.
Ipsi etiam morum agricolæ, ne tempora fallant,
Observare solent: nam cum sese illa virentem
Induit in frondem, nostris tum protinus oris
Excessisse hyemem, & manes abiisse sub imos
Nil dubitant; nec sæva ultra pecorive satise
Frigorave glaciemve timent, canamve pruina.
Præterea tibi Lunæ gelidæ incrementa
Sunt servanda: senescentis fuge tempora læva.
Nec tum etiam liquidis cum sese nuper ab undis
Extulit oceani, pallentesque humida vultus
Ostendit gracili incedens per inania cornu,
Utile erit teneros ovis excludere foetus.
Expecta cum plena animis, cum lumine largo
Solis ab igne tumens, altumque per æthera vecta
Carpit iter, fratremque audet se attollere contra.
Tum fas foeturæ, tum justum incumbere tempus,
Quandoquidem validas crescenti à lumine vires

Semina concipiunt genitalia: tum favet æther,
 Majoremque trahunt nascentia membra vigorem.

Quo foveas autem pacto, mos ipse fovendi
 Haud simplex: sunt quæ calido sub sole relinquunt
 Ova, recens donec foetus in luminis aëras
 Prodierit: tu conde sinu velamine tecta,
 Nec pudeat roseas inter fovisse papillas,
 Si te tangit honos, & flavi gloria fili.
 Cumque dies alterque dies processerit, ecce
 Cernere erit formis fervere animantia miris.
 Ante opus omne tamen pete matutina Deorum
 Limina, serque preces supplex, Divisque litato
 Auspiciis cunctorum operum, cum mane sacerdos
 Sinceram Cererem, & Lenæum libat honorem.
 Nec non lanicii florem velamina prima
 Suspendes templis: avertunt omnia foetu
 Munere placati Superi mala, frigora & æstus,
 Et quæ multa solent bombyci instare pericla.
 Interea populis sedes & tecta futuris
 Ipsa novare jube, tabulataque victa senectâ.
 Non aptæ sine sole domus, sine luce penates:
 Sed duplices rectâ lumen regione fenestræ
 Admittant, quarum surgentes altera Phœbi
 Spectet equos, fessos contra altera jamque cadentes.
 Tum vitri pelluentes opponere quadras
 Hinc atque hinc jubeo, lini aut firmissima texta;
 Ut neque concutiant venti, neque nubila nimbis
 Conspergant, obsitque intus penetrabile frigus.
 Nec postrema fuit cautis prætereunda cura
 Retia rara: avium insidias, & callida furta
 Averte; illudit passer custodibus olim
 Improbus, illudit chortis cristata volucris:

Dante

Dant stragem passim rostris immitibus, implentque
Ingluviem, ac vivo viva abdunt corpora busto.
Nec, quibus est tineæ felicitis copia multa,
Parietibus sedem affigunt, sed quatuor æquis
Tectorum in medio erectis hinc inde columnis
Plurima suspendunt tabulata, aulæque per altos
Surgunt mille gradus, digestæque ordine sedes.
Tuque etiam, variæ ut nequeant irrepere pestes,
Parietis antiqui vitium ne negliges segnis :
Sed calce aut cretâ linito, atque angustâ viarum
Quæque time : mus sæpe cavis sese abdidit imis
Luce latens, at cum tenebris cinis occulit ignem
Sopitum, indulgetque gravi custodia somno,
Improbis egreditur tutis ad furta latebris,
Et citus irreptat tabulis, sævitque per omnes
Cæde madens aulas, prædamque avertit ab altis
Porticibus satur, atque cavis epulatur in antris.
Molire insidias, deceptum carcere claude,
Ignarusque doli sibimet sua vincula nectat,
Dum petit ostensam confidentissimus escam.
Quædam etiam trabibus, quibus omnis machina rectis,
Nititur, auxiliantur, & imas sentibus armant,
Sentibus & tribulis ; ac juniperi hirsutæ
Vulnificos addunt gladios, circum undique ut hostis
Indeprensus eat saltem per vulnera mille,
Nec referat captam multo nisi sanguine prædam.
Verùm age, vix tenebras pepulit lux tertia rebus,
Ecce sinu incipiunt tepido calefacta moveri
Semina, jam visenda nobis animalia formis
Irrepunt, passimque albis mantilibus errant.
Ne verò jam tum hæc thalamis sublimibus infer :
Exiguus primùm sobolem capiet locus omnem,

Corpora deinde auctæ cunabula prima relinquunt:
 Tum cunctam in populos, in vicos divide gentem;
 Divisæque dabis fedes, secretaque regna.
 Nec fatis hoc semel; at quoties his arcta videbis
 Esse domus spatia, augentur dum corpora cuique,
 Has toties legere, inque novas deducere fedes
 Ne dubita, donec tabulas impleveris omnes.
 Nec tamen interea parvas non pascere oportet.
 Ut primum hauserunt cœli auras, pabula poscunt,
 Affluescunt jam tum dapibus, mensasque requirunt.
 Sed prodest, nondum thalamos experta puella
 Prima manu tenerâ teneras si pascatumnas.
 Primam autem mori pubem, atque tenerrima semper
 Quæque legunt, dum grex tener est, atque inscius ævi.
 Continuo veterum veluti memor ille parentum
 Agnoscit vefcas frondes, ipsasque recentes
 Deposcit: nam si plenis ferventur in horreis
 Hesternæ, dulcis succi corrumpitur aura,
 Et sapor ingratus subit, atque inamabilis haustu.
 Mane petunt igitur sylvas, & quæque reportant
 Pabula lecta die famulæ, gratumque laborem
 Sortitæ in ær se folia illibata canistris
 Expediunt, legit illa, domum fert altera lecta,
 Instaurant aliæ mensas, epulasque ministrant,
 Pabula larga superjaciunt pecus omne tegentes.
 Protinus emergunt tineæ, folioque jacenti
 Victrices super assistunt, omnisque juvenus
 Vescitur, atque avidæ dapibus implentur opimis.
 Fit strepitus, longè qualem olim sæpe solemus
 Cum pluit in tecto clausis audire fenestris.
 Nec mora, nec requies; properant, & grandia morsu
 Attendent folia emensæ, redeuntque iterumque
 Incumbunt,

Incumbunt, longam nequeunt explerier alvum,
Dum superant frondes, & plenæ pabula mensæ.
Tuque ideo parcis epulas moderare canistris,
Terque die tantum pascēs : nam prodiga cunctam
Si frondem simul effundas, sine more, dapesque
Accumules, mensasque oneres, avertitur ultrò
Ingratam saturum morum pecus, atque repentè
Ipsa parit largi fastidia copia victûs.
Paulatim invita ; metuant sibi pabula semper
Deficere, expectentque dapes : prius injice ludens
Frondem unam, ac certare sine ; illæ protinus omnes
Arrexere animos cupidæ, prædamque capefflunt
Certatim, pariterque ingens subit ardor edendi.
Tum demum solitas epulas effunde canistris,
Dum dapis optatæ fuerit compressa libido.

Sed ne longa fames noceat tamen aspice prudens,
Dum nimium differs epulas & gaudia mensæ :
Nam soliti impastis si desit copia victûs,
Nulla mora est, miseras macies deformat iniqua :
Pabula deinde parùm exhaustis duplicare juvabit,
Et vix longa dies lapsas in pristina reddet ;
Dira fames adeo nocet, & penuria edendi.

Quinetiam haud parvi mutari pabula refert :
Est bicolor morus, bombyx vescetur utrâque,
Utrâque grata illi ; cui verò affuerit, eandem,
Nigra albensve fuat, nullo discrimine amabit ;
Quamvis Aufoniis laudetur nigra puellis.
Fortè etiam si deficient folia omnia mori,
Et subito sylvæ (Dii talem avertite casum)
Thibææ arefcant nimio æstu, aut frigore, quæris
Quasnam tum, pereant ne res tibi funditus omnes,
Bombyci jubeam legere & summittere frondes.

Orandi Superi eveniant ne talia nobis :
 Si tamen urgeris, conscendat robora pastor
 Ulmea per sylvas, & summa cacumina carpat.
 His etenim arboribus multùm est affinis origo;
 Jamque ideo agricolæ morum didicere per agros
 Inferere umbrosæ ramis ingentibus ulmi,
 Et steriles sylvæ nunc dant bicoloria mora.
 Sunt aliæ, quæ, si foetus sibi nascitur antè
 Quàm Thisbæa novis adolescat frondibus arbos,
 Urticamque rubosque legunt, dum plurimus humor
 Vere subest. At tu teneris nunc parce puellis,
 Crura manusque arment facito; nec robora dura
 Ascendat permitte in sylvis innuba virgo:
 Verùm operum patiens anus, & cui durior annis
 Sit cutis (ingratæ facilis jactura senectæ)
 Munere fungatur tali, ne fortè quis altis
 Egressus sylvis Satyrorum è gente procaci
 Suspiciat, teneræque pudor notet ora puellæ.
 Illa quoque in primis cura est, ut pabula semper
 Sicca legant, nullâque fluant aspergine sylvæ
 Aut pluvizæ, aut roris nocturni; quippe venenum
 Sæpe fuit quamvis tenuis bombycibus humor.
 Nunquam igitur, cum nox horis filet intempestis,
 Accedant sylvam; expectent dum gurgite Eoæ
 Tethyos exierit, sursumque eduxerit omnem
 Collectum noctis humorem purpureus Sol,
 Et jam tres, scandens supera alta, peregerit horas,
 Quòd si fortè etiam fuerit tunc humida sylva,
 Ut potes, è foliis stillantem decute rorem.
 Profuit &, siquando matutina pruina
 Perstrinxit teneras frondes, ostendere Soli
 Cratibus impositas, & frigora vincere flammis.

Cumque

Cumque tibi fuerint suspecti denique nimbi,
Appropera, calathos cape, moros scande, ministras
Voce voca, mitte in sylvas, sine lege legunto
Obvia quæque, penum foliis atque horrea comple,
Ne, dum sævit hyems, perdant jejunia pubem
Lanivomam, at partâ securæ fronde fruantur.
Quod si adeo subitum cito non prævideris imbrem,
Ne turpi rigeat macieque, fameque senescat
Omne pecus, validos in sylvas mitte colonos,
Qui tibi utrâque manu nunc huc, nunc robora & illuc
Crebra agitent, frondem patulis tu impone canistris
Rorantem, quando fatis urgemur acerbis.

At labor interea famulas exerceat alter;
Cura sit hesternæ semestas tollere mensæ
Reliquias, tabulisque immundam avertere ventris
Proluviem: mane antè pecus quàm pabula gustet,
Tergendæ sedes, & gramine perverrendæ.
Tum Bacchi irrorant gratum beneolentis odorem,
Purgatisque abigunt tabulis tristem omnibus auram.
Hinc leviter digito medicatis sedibus omnes
Traducunt cœtus lætos melioribus auris,
Nec super extremas errare licentius oras
Permittunt; semper mœdia ad penetralia cogunt,
Præcipitesque timent lapsus, altasque ruinas.
Huic generi facilis lethi via: protinus ægras
Delapsæ effundunt animas, lucemque relinquunt.
Siqua tamen superest, & cœli vescitur aurâ,
Post casum, inspicito: nam si pars corporis ulla est
Læsa tibi deprensa, aliarum sedibus ultro
Projice, nec frustra libeat tibi pascere inertem:
Nullam operam omnino, nullam expectabis ab illâ

Certè

Certè opus ; ignavum deducet inutilis ævum,
Et comitum egregias tantum mirabitur artes.

Sæpe etiam impastas averti pabula cernes,
Sopitasque gravi veluti torpere veterno
In tabulis : hic parce metu, ne corpora morbus
Fortè aliquis, gentemque lues invaserit ægram.
Hunc illis morem, naturam hunc ipsa soporem
Addidit ; indulgent somno, stratisque quiescunt,
Sopitisque dies alter transibit & alter :
Cum vero expulerit noctem lux tertia rebus,
Confurgent, lætæque ad pabula nota redibunt.
Ergo illas tumidas jubeo observare, nec ingens
Nosse labor, ne improvisus sopor occupet : ultrò
Signa dabunt ipsæ ; cœlo capita ardua tollent
Arrectæ, spernentque dapes. Tum pigra notabis
Corda, animos refides, insueta silentia mensis.
Non tamen adveniet somnus simul omnibus idem :
Infomnes aliquæ vigilant, dum turba quiescit
Cætera, nondum aptæ teneros quibus alliget artus
Irrepens sopor ; advenient sua tempora & illis,
Atque omnes tandem demittent lumina somno.
Cura sit interea infomnes legere atque vagantes,
Secretasque aliis aliam cito transfer in aulam :
Sopitæ stabulent simul ; his par omnibus ætas.
Unà operi incumbent, & eodem tempore sese
Artubus exolvent supera ad convexa volantes.
Dumque Deus stratis thalamisve silentibus ales
Regnat lethæo perfundens corpora rore,
Pabula subtrahito solita, frondemque negato.
Nam tumidæ interea renovant torpentia alumnæ
Corpora, & exuvias veteres ac tegmina ponunt,
Et nitidam induitur pubes renovata juventam.

Ceu fodere domos serpentum ubi lubrica turba
Sub terram, veniente hyeme; stant frigore inertes,
Dum redeat terris tepidi clementia veris:

Tum demum egressi ad Solem squalentia terga
Convolvunt, positâ turpi cum pelle senectâ.
Annuus hic illis mos; at bombycibus ipsis
Ter pigra, dum vivent, renovabit corpora somnus.

Jamque age, jam grandes foetus, jam ducitur ætas
Ultima, turgenti filum tralucet in alvo

Omnibus: accingunt alacres, operique parant se.
Pabula jam saturæ fugiunt; nova quærere regna
Ardor agit: tollunt oculos arrectaque terga.

Omnia vestigant latè loca, sicubi rami
Arbuti, per quos sua possint tendere fila,
Atque novis priscos cupiunt mutare penates,
Et tabulâ extremis pendentes sedibus hærent.

Tum famulæ properare, omnes provisa parare
Sarmenta, & steriles tectis inferre genistas.
Jamque illæ antiquas sedes supera ardua linquant,
Atque nova hospitia invadant per vimina lenta
Demissæ, nisi succurrat nuruum ocyus omnis
Hinc atque inde manus durum miserata laborem.

Ipsæ nam manibus secernunt grandia natu
Corpora, jam matura operi, jamque apta labori,
Per ramosque locant arentes agmina densa.

Summotas alias arcent, dum funditus omnes
Corporeæ excedant labes, ac temporis orbe
Perfecto sua cuique dies exemerit omnem

Alvi insinceræ illuviem, purumque relinquat
Lanicium, & fili tralucens simplicis aurum.

Sic ubi mitescunt pendentes vitibus uvæ,
Paulatim liquor ille intus rarefcit, & aureus

Accedit

Accedit color, elucent purissima musta.
 Tum demum tabulis passim sarmenta relictis
 Complerunt omnes, perque atria virgea lætæ
 Exercentur, & effundunt quæsitæ per ævum
 Stamina ditis opes uteri, suspensaque densos
 Fila regunt inter ramos, atque ordine ducunt.
 Mille legunt releguntque vias, atque orbibus orbes
 Agglomerant, cæco donec se carcere claudant
 Sponte suâ: tanta est edendi gloria fili.
 Mox autem clausæ interius circum undique lecta
 Stamina condensant, teretisque ovi instar opus fit.
 Nullæ operum immunes: est omnes cernere passim
 Noctes atque dies niti præstante labore,
 Et quasi de palmâ summas contendere vires.
 Aspicias quasdam incipere, primumque laborem
 Tendere adhuc, quasdam obscuro jam carcere clausas.
 Ast aliæ velut in nebulâ fumoque nigranti
 Nunc etiam apparent properantes intus; & omnes
 Fas oculis spectare vias, variumque laborem.
 Quin & nonnullæ paribus communia curis
 Affociant opera, & nebulâ clauduntur eâdem.
 Quædam adeo (visu miserabile!) sæpe repertæ,
 Dum tendunt superare alias, instantque labori,
 Vitam opere in medio clausæ sub nocte dedisse
 Ante diem, ah miseræ! jacuit labor interruptus.
 Parva mora est tamen: ut se aliæ includere latebris,
 Extremoque manum summam imposuere labori,
 Exhaustæ intereunt omnes, terrasque relinquunt.
 Ite animæ egregiæ fortunatæque laborum,
 Ultro in fata alacres! vobis nempe altera fato
 Corpora debentur; vobis miserata priorem

Eripiet

Eripiet formam Venus, atque ad dulcia reddet
Lumina, & aëreas rursus revocabit in auras.

Prima Venus docuit bombycem in tecta referre

Eductam sylvis, atque hanc impendere curam.

Ante homines nati durum genus ilice ruptâ

In sylvis nudi degebant more ferarum;

Necdum ullus lini, necdum ullus velleris usus:

Verum dura hyemis pellebant frigora, noctisque

Humorem, fruticum se frondibus involventes,

Et liquidos imbres vitabant arbore tecti,

Per noctemque cavis latitabant rupibus hirti.

Hic illic misti latos impune per agros

Cum nudis nudi juvenes errare puellis.

Ast ubi crescenti paulatim cognitus orbi

Irrepsit pudor, exuviis coepere ferarum,

Aut tergo bovis, aut villosi pelle leonis

Se tegere, & coriis involvere mollibus artus.

Ipsi etiam nudi degebant æthere in alto

Cœlicolæ, cœlique nurus, discrimine nullo.

Prima Deum Pallas docuit committere campo

Enodis lini segetem, & tondere bidentem

Lanigeram, ac tenui telas intendere filo.

Illa quidem primum vario se ornavit amictu,

Egregiam picto pallam circumdata limbo.

Mox alias etiam texit ditissima Divas:

Nec mora, deinde novam ostendit mortalibus artem:

Tantum nuda Venus mœrebat muneris expers

Egregii, ob formam textrici invisâ Minervæ,

Atque irrisa diu super Idalium frondosum

Se natosque suos in sylvis condidit atris;

Cui post optanti fors & Deus attulit olim

Auxilium; nam Peliacis te in montibus altis,

Phyllira,

Phyllira, nympharum pulcherrima montanarum,
 Saturnus captus formâ & florentibus annis
 Viderat errantemque, & gramina certa legentem.
 Ah, quoties precibus nympham Deus aspernantem
 Tentavit supplex, ingrataque munera verbis
 Addidit! Ah, quoties nimboris montibus errans
 Matutinus iter tulit, & monstravit in agris
 Præsentes morbis herbas, usumque medendi!
 Illa averfa Deum semper fugiebat amantem.
 Quid faceret! Venerem supplex adit ipse, rogatque
 Auxilium, & meriti promittit præmia tanti.
 Diva monet duræ frustra præcordia nymphæ
 Tentari, nulli pectus penetrabile amoris,
 Nec precibus nec muneribus mutarier ullis;
 Fallendamque dolis tantum, furtisque domandam:
 Ergo se in faciem subito transformet equinam
 Imperat, & pascat quæ gramina sueverat illa
 Quærere, ut ignaram furto aggrediatur opertus:
 Nec mora præceptis; hinnitu Pelion altum
 Clausus equo Deus implevit, votoque potitus
 Vi tenuit frustra pugnantem, & multa recusantem.
 Exin promeritæ Veneri pro munere magno
 Semina clausa dedit niveo tenuissima linteo,
 Et meriti memor, his, inquit, pulcherrima texes
 Diva tibi insignes tunicas, nihil indiga lanæ,
 Aut lini, quæ dona negat tibi iniqua Minerva.
 Hinc præcepta dedit, divinam & prodidit artem
 Quam primus, nati fugeret cum protinus iras,
 Deprendit solis meditando in montibus olim.
 Insuper admonuit venturi præscius ævi
 Quondam aliquos (sed enim multò post) affore vates,
 Qui

Qui totum canerent præclara inventa per orbem,
Gratum opus Aufoniis, dum volvent fila, puellis.

LIB. II.

Rurfus ades, Nympha, inceptum jam perfice munus,
O decus Italidum fortunatissima matrum,
Quæ vastas fessæ Italiæ miserata ruinas
Haud dubias pulchrâ spes nobis prole tulisti.
Tu jam lætâ tuos natos præstantibus ausis
Coelicolas ipsos supra se ferre videbis.
Aspice jam quantas ostendet corpore vires
Federicus puer, ut vultu decora alta parentum
Spondeat, ut veniant scintillæ ardentis ab ore,
Flagrantisque micent oculi, utque horrentia semper
Bella sonet, puerique agitet se pectore Mavors:
Jamque adeò nunc arma placent, jam servidus acri
Gaudet equo, indomitusque animi, cupidusque pericli.
Hunc jam regna Asiæ metuunt, Oriensque subactus,
Gangesque, Tigrisque tremunt, atque Indus Hydaspes.
Sæpe hunc Euphratæ propter vaga flumina Eoæ
Bellantem aspicient multa inter millia matres,
Horrescentque animis hostem, pariterque timebunt
Egregio juveni, cæcoque urentur amore,
Præstanti captæ formâ & juvenilibus annis.
Gaudia mox trepidæ referet tibi quanta revertens,
Ultus avos Graium, Sclymorumque eruta templa!
Tunc illum, Mincî in ripis facta amplâ canentes,
Carminibus tollent sublimem ad sidera vates.
Lanificas nos interea revocamur ad artes,
Frondosæ invitant rursus sub tegmine mori
Seriades, gratâque legunt è fronde coronam;

Quando

Quando nondum ausim laurum sperare superbam,
Aut caput intonsis hederarum innectere ramis.

Ergo age, sarmentis dum se super aurea bombyx
Exercet, nitidumque edit de pectore filum,
Nempe tuæ interea prorsus nihil indiga curæ est,
Dum novies roseus se laverit æquore Titan;
Disce laboranti pecori non pigra mederi,
Tristibus & morbis occurrere. Vos quoque nostri,
Parvæ animæ, exercent per tot discrimina casus,
Vestraque pallentes infestant corpora morbi.
Corruptâ sive illa lues cœli influit aurâ,
Seu vitio infectæ frondis, gens labitur ægra,
Et cœtus subitò serpunt contagia in omnes:
Invadit mors, intereunt data corpora letho,
Et thalamis passim tetro manantia tabo
Fusa jacent: perit omne pecus, spes irrita fili.
Dii teneros, Dii vos foetus arcete periclis,
Cum nondum morbis præsentis omnibus herbas
Monstravit natura, hominumve industria solers
Nondum morborum causas deprenderit omnes.
Multa tamen, longo quæ nos invenimus usu,
Quæque alii docuere, tibi nunc dicere pergam.

Nil adeò tineis fuerit præsentius ægris,
Quàm subito è medio jucundo lumine cassas
Tollere, ne totam perfusa cadavera tabo
Latius incestent miserando funere gentem.
Nec minus inde tibi tristis contagia cœli
Sit studium vitare; juvat cum lucidus æther,
Cum noctis gelidum Sol rorem sustulit, & cum
Inter se Alpinus Boreas atque humidus Auster
Pacem agitant, vitro detractò aperire fenestras:
Quove almam lucem aspiciant, quove æthera purum,

Aurarumque leves animas & frigora captent.
 Nempè intrò veniens, Zephyris variantibus, aër
 Aëra dispellit pigrum novus, & graveolentes
 Lustrat, agens sese, thalamos, variatque saluber,
 Quì, nisi mutetur crebrò, corrumpitur, haustusque
 Inducit varios reptantum in corpora morbos;
 Ceu puteis pigros latices nisi sæpius urnâ
 Hauferis, ut subitò inde locum novus occupet humor,
 Continuo sapor immotæ vitiatur aquai,
 Oraque potantum tristis perturbat amaror.
 Tum verò ad solem blandique ad luminis auras
 Exultare pecus videas, & corpora luci
 Pandere. Non tamen immisso sub sole jacere
 Securum fuit, aspiciant sed lumina longè.

Si verò fuerit gelidis Aquilonibus aër
 Frigidus, aut nimbos spirantibus humidus Austris,
 Protinus in thalamos inferri profuit ignes.
 Ne tamen infestet lachrymosus lumina fumus,
 Ipsos occuluere cavis fornacibus ignes;
 Unde aditus fumo sit nusquam in tecta, sed extra
 Respirans Vulcanus in aëra fumet apertum.
 At calor interea placidus diffunditur intus
 Paulatim, & tepidi calidâ è fornace vapores.

Sunt etiam quæ, cum nigrescit foetibus arbos,
 Incipiunt cum mora rubescere, pabula lecta
 Retibus imponunt raris, in perque foratis
 Pellibus, in gyrumque agitant, jactantque per auras.
 Namque cadunt, veluti per lata foramina grando,
 Nigrantes baccæ, vel quicquid inutile mensis;
 Et tantum folia ipsa manent: quod solvere mollem
 Alvum mora ferunt, tristesque inducere morbos.

Præterea liquido respergi corpora olivo
 Mors erit extemplò, ah! miseris, lucemque relinquent.
 Ergo ubi nocte gregem famulæ & stabula altâ revisent,
 Edico procul ardentem deponere testam,
 In tenebris ubi pingue oleum depascitur ignis;
 Ne super incautis gutta stillantis olivi
 Decidat, ac totos deformet peste penates:
 Usque adeò in Venerem longas exertuit iras
 Infensam inventrix semper frondentis olivæ.
 Exin cum liquor officiat bombycibus omnis,
 Præcipuè sale qui fuerit vitiatum amaro,
 Cum semel attigerit, miseris erit acre venenum,
 Protinus elucet languentibus aurea pellis,
 Deinde tument, turpisque animis ignavia venit
 Desidibus; tandem rumpuntur, & omnia tetro
 Inficiunt tabo: sanies fluit undique membris;
 Nec quicquam falso Venerem æquore profuit ortum
 Quædam ideo sylvas servant noctesque diesque;
 Quandoquidem inventæ falso quæ pabula rore
 Invidiâ infecere (scelus prohibete nefandum
 Diique Deæque omnes!) cæcum & liquere venenum
 In sylvis, quod mox foliis bibit inscia bombyx.

Ares etiam strepitus: cantu cava cornua rauco,
 Fistulaque horribili procul absit ænea bombo,
 Tympanaque, & voces ludentis comprime pubis:
 Invalidas sæpe exanimat leve murmur alumnas.

Sed neque tum pueri vastantes irrequiætâ
 Cuncta manu hic illic, stragemque impunè ferentes,
 Jamque has jamque illas digitis dum tangere gaudent,
 Introducantur; quos longè arcebis, & ultrò
 Abfistent, ætas si improvida ludificetur.
 Verbis falle illos; tineas finge acre venenum

Inspirare

Inspirare animâ, vel spicula linquere caudis ;
Atque angues, colubrosque voca, dirosve chelydros.

Observabis item, ne qui gustaverit alli,
Aut cepæ, aut acris porri illætabile virus
Introeat, ne res pereat tibi funditus omnis.
Bombycem exanimem vidi sæpe ipse jacere,
Afflatam famulæ graviter spirantis odore.
Continuò vis illa subit, naresque laceffit,
Intimaque infestum venit ad præcordia virus.
Non igitur cunctis aditus permiseris ; illas
Spectatum quicumque adeunt, quis spiritus ollis,
Quis vultus, vocisque sonus, quis euntibus ultrà
Sit gressus, qui oculive, notes. Discrimine nullò
Limine anus omnes monstra infelicia longè
Pelle : nocent cantu tristes oculisve malignis.
Intro autem tantùm juvenes pulchræque puellæ
Ducendæ, queis forma ætasque ignara nocendi est.
Hic impunè choros agitent, alternaque læti
Idaliæ Veneri ac Saturno carmina dicant.
Quandoquidem memini Tusci altâ in rupe Viterbi
Ipse senem vidisse ferum, cui dira rigeant
Ora, gravesque oculi suffecti sanguine circum,
Fronsque obſcœna situ, hirtique in vertice cani :
Ille truci (scelus) obtutu genus omne necabat
Reptantum, tenues animas, parvasque volantes.
Quinetiam siquando hortos ingressus, ubi annus
Exuit expleto turpem novus orbe senectam,
Floribus & passim per agros incanuit arbor,
Ille hortis stragem dedit, arboribusque ruinam,
Spemque anni agricolæ mœsti flere caducam :
Nam quocunque aciem horribilem intendisset, ibi omnes
Cernere erat subito afflatos languescere flores,

Mox album latè nimbū volitare per auras :
 Nec tantum noceat raptor ferus Orithyiaë,
 Siquando iratus malè tutis incubet hortis.
 Nostram igitur si fortè domū prætermeet olim
 Pestis, & ira Deūm talis, cum plurima reptans
 Complevit sedes omnes, atque atria circū,
 Non illum affari libeat longūque morari ;
 Sed properate fores famulæ, properate fenestras
 Claudere, pestiferamque avertite limine cladem.

Jam promissa diēs terris lucem intulit almam,
 Jam licet ingredi, artificū mirare laborem
 Egregium, mirare artes, ut pendula ramis
 Omnibus hæserunt varii glomeramina fili.
 Qualiter autumnī primo cum frigore in hortis
 Arboribus pendent haud uno poma colore,
 Sic hærent nitidi, vario discrimine, ramis
 Folliculi : sunt quæ viridem traxere colorem
 E foliis, quæ depasta est Saturnia bombyx,
 Fila ; auri quædam electrique simillima puri :
 Omnibus est reliquis color albi velleris instar.
 Ergo ubi per ramos jam perfecisse laborem
 Clausas, quamque suū, vigili exploraveris aure ;
 Atque ubi nec strepitus, nec vim datur amplius ullam
 Audiri, sed jam mōtus requieverit omnis,
 Pelle moram, exonera ramos, impone canistris :
 Carpe utrāque manu, & famulas properare iubeto.
 Primus deinde labos extrema & inutile quicquid
 Lanicii detraxe, & luxuriantia circū
 Vellera, quæ stuppæ veluti nodosa puellæ
 Ruris pensa trahunt torquentes pollice fila,
 Unde sibi intexant festis gestanda diebus
 Tegmina, cum lætas agitant per prata choreas.

Hinc

Hinc triplex delectus erit: meliora Deorum
Imponunt aris; aliqua in spem gentis, & anni
Venturi ad sobolem servant de more creandam;
Cætera dein varios devolvunt vestis in usus.

Quæ vero in generis spem vis servare caduci,
Deligito ex omni numero: neglecta quotannis
Degenerat proles magis ac magis, atque propago
Deterior tibi semper erit labentibus annis.

Sed non ob sobolem multos servare necesse est
Folliculos: capitem multorum semina partu
Una dabit mater, centum quæque ova relinquet.
Quos igitur foeturæ habiles provideris, omnes
Connectes ducto per acûs vestigia filo:
Sed parcens leviter terebrato, extremaque tantum
Tangito acû tenui, ne inclusa cadavera ferro
Ah! violes, & res evertas funditus omnes.

Post hinc consertos ita frigida sub loca conde,
Aut Bacchi in cellâ sub terram, aut sicubi montis
Exesi specus ardenti impénétrabile Phœbo,
Ne calor absumat defuncta cadavera vitâ,
Fata dabunt quibus ad jucundum surgere lumen
Rursus, & in parvas volucrum se vertere formas,
Cum primùm coelo stellas aurora fugârit,
Et decies roseos Sol laverit æquore currus.

Nam quondam (ut perhibent) cum primos aurea foetus
Nutraret Venus umbrosis in vallibus Idæ,
Nuda cohors tenerum circum ludebat Amorum,
Et nunc hic manibus temerè dare pabula blandis,
Nunc illic tractare levi reptantia tactu
Corpora, Acidaliosque toris diffundere flores.
Dum verò incauti nunc huc, nunc protinus illuc
(Fortè parens aberat) studiis puerilibus errant,

Impliciti inter sese altis in cratibus urgent.

Fit strepitus; pontes vastam traxere ruinam,

Lanifici stabula alta gregis: jacet undique bombyx

Fusa solo, exanimum ingentes (miserabile!) acervi.

Quam cladem accepit rediens tibi mater, & omnem

Cæde madere locum vidit procul, & genus omne

Funditus extinctum, totamque ab origine gentem,

Et famulas nusquam sibi, nusquam occurrere natos,

Qui sese abdiderant sylvis tacitique latebant,

Infelix stetit ingenti perculsa dolore.

Tum furiis acta huc illuc clamore supremum

Idalium implevit, natos famulasque requirens:

Nulla quies animo, noctesque diesque vagatur,

Incaustumque gemens solos interrogat agros.

Infernas etiam sedes, atque atria Ditis

Ægra adiit, quo mœstæ animæ post fata feruntur

Squamigerum, pecudum, atque hominum, vitæque vo-

Si fortè ipse sibi patruus, rex maximus Orci, [lantum;

Annueret paucas animas in tarda reverti

Corpora, ut inde novam sobolem revocaret in auras.

Jamque ibant umbræ tenues Styga circumfusæ

Obscuram, nigrosque lacus, & rauca fluentia.

Tum dominæ adventu lætæ circum ora volantes

Nondum oblité alis plausere, & signa dederunt

Lætitiae, nondum trans livida flumina vectæ.

Agnovit Venus, & secum est lætata repertis.

Quam Saturnius horrentis regnator Avernii

Ut procul aspexit, multo est dignatus honore,

Permisitque animas in corpora tarda reverti

Rursus, ut extinctam sobolem revocaret in auras,

Seminaque his generis penitus repararet adempti.

Utque sequi possent dominam supera alta petentem,

Corpo-

Corporibus geminas renovatis addidit alas.

Hanc legem posuit tamen, ut genus omne quotannis

Alitis in faciem se post opera atque labores

Verteret, & nigros Orci bis viferet amnes.

Ut quosdam populos in Hyperboreâ Pallene

Esse ferunt, qui, se ut novies Tritonide in undâ

Merferunt, natis tollantur in aëra pennis.

Nonne vides, cum carceribus exire reclusis

Instant ardentes, quantâ nituntur opum vi?

Clausa obstat domus, & fili densissimus ordo.

Nec mora, nec requies, vestigant omnia circum,

Explorantque aditus omnes, si quâ potis extrâ

Rumpere, & optatæ rursus se reddere luci.

Ecce autem ut rostro follem terebravit acuto,

Protinus erumpit (visu mirabile monstrum)

Alitis in parvæ bombyx collecta figuram,

Et nova se rerum facies mirantibus offert:

Nam quæ longa fuit tineæ olim, fit levis alis

Papilio, tineæ pallentes concolor artus.

Ergo carceribus cum rupit multa viam vis,

Et sese cæcis populi eripuerunt tenebris

Aligeri, atque iterum lucis venire sub auras,

Hærent attoniti rerum novitate, neque audent

Remigio alarum se aperto credere coelo:

Disimilesque sui tacitè nova corpora secum

Mirari, formâ nec sese agnoscere in illâ.

Cornua mirantur fronti, mirantur & alas,

Et vires nil supra audent tentare priores

Diffisi, memoresque sui: sed tum neque gustant

Pabula, nec vitæ quæerunt alimenta prioris:

Tantus adhuc memores timor atri detinet Orci.

Nunc etiam ante oculos Styx livida, nigraque regna,

Tarta-

Tartareiue canis tria guttura, monstraue Ditis
Impacata, brevis ne vitæ gaudia quærant.

Idcirco aligeræ neque frondem suffice genti
Incaſſum, neque potandos admoventis amnes.
Carpe manu refides, & funibus infidentes,
In tabulamque refer ſtratam velamine molli.
Quippe, ubi ſubtracto ſe ruruſum ad fata vocari
Senſerunt victu, turbantur: tum ſimul omnes,
Excidium veluti cœlo terrisque propinquum
Immineat, cum ſupremo mortalia cuncta
Una dies dabit exitio, multosque per annos
Suſtentata ruet perituri machina mundi,
Attoniti dubiis properant ſuccurrere rebus.
Concubitu indulgent omnes, ut ſemina gentis
Munere defuncti vitæ poſt fata relinquant,
Et ſervare genus valeant, ſtirpemque tueri.

Nec verò, velut in ſylvis genus omne ferarum
Alituumque vagos paſſim furantur amores;
Sed connubia certa, ſed electi hymenæi:
Ille ſuam tenet, illa ſuum; dulcique fruuntur
Amplexu caudis ambo per mutua nexis:
Inſtant, & validis juncti compagibus hærent.
Nec Veneris brevis uſus erit, videre revincti
Quartam sæpe diem: nec quas legere relinquent,
Donec uterque cadat: neque enim, ſi viribus hauſtus
Mas prior occiderit, longum tamen ipſa ſuperſtes
Fœmina erit; ſed ubi concepta effuderit ova,
Nulla mora, amplexu nondum divulſa ſequetur.
Idem omni interitus generi, fata omnibus æqua.
Aſpicias miſerans confuſa cadavera paſſim
Procubuiſſe toris genialibus: omnia primùm

Sedibus

Sedibus exportato, & tristia funera ducito;
 Illis namque operum est cunctorum finis, & ævi.

At verò quæ infusa vides mantilibus albis
 Semina, ceu milii exigui tenuissima, coge.
 Hæc tibi post annum sobolis spes certa creandæ:
 His etenim sese reparat moribunda quotannis
 Seminibus, sobolesque venit nova semper ad auras.
 Abde domo; his aptam super omnia delige sedem,
 Quo neque sint aditus torrenti æstate calori,
 Nec Boreæ brumâ in mediâ: contraria vis est
 Utraque feminibus servandis: frigora dira
 Vim genitalem omnem perimunt, frustra que fovebis
 Semen inane: calor verò si admissus in ova
 Paulatim sese insinuet, parva est morâ, proles
 Ante diem superas incassum rumpet in auras,
 Cum frondes jam consumptæ, cum pabula sylvæ
 Deficiunt, & tonsa comam Thysbeïa nudos
 Ostentat ramos populatis frondibus arbor.

Quòd si spes generis defecerit omnis ubique,
 Seminaque aruerint Jovis implacabilis irâ,
 Sicut apes, teneri reparantur cæde juvenci.
 Hic super accedit tantum labor: ante juvencus
 Bis denosque dies, bis denasque ordine noctes
 Graminis arcendus pastu, prohibendus ab undis.
 Interea in stabulis tantum illi pingua mori
 Sufficiunt folia, & lactenti cortice ramos.
 Viscera ubi cæsi fuerint liquefacta, videbis
 Bombycem fractis condensam erumpere costis,
 Atque globos toto tinearum effervere tergo,
 Et veluti putres passim concreescere fungos.

Quod superest, moneo, generis tibi semina sunt
 Annuæ: degenerant supra annum condita, & inde

Omnis

Omnis abit vigor, atque intus vitalis hebet vis.

Tum verò lætas exercent fila puellas:

Haud brevis hic labor, exhausti cui nil satis unquam,

Dum redeat moro attonsæ nova vere Juventus.

Folliculos primùm domitant ferventibus undis,

Filæque devolvunt nigris fumantia ahenis.

Tum currente rotâ torquent, eademque retorquent,

Stamineque implicito cura est dissolvere nodos.

Hinc vocat extremum tandem textura laborem,

Intenduntque nurus discretas pectine telas

Multifido, radiisque sonantibus intertexunt,

Jactantes dextrâ lævâque sequentia fila:

Alternisque suis pedibus labor additus, atque

Desuper acta gemit tereti rota garrula nervo.

Nec mora, certantes properant, falluntque laborem

Aut cantu, aut Veneris curæ narrantur inanes.

Nec modus est simplex texendi, nec genus unum

Telarum: nunc rafa vides, & lævia texta;

Nunc pexis, leviterque attonsis mollia villis.

Quinetiam varios tenui subtegmine pingunt

Nexilibus flores hederis, sylvasque virentes,

Pomaque, graminaque, & cervos capreasque fugaces.

Adde, velut nebulas tenues, velamina textu

Rara, quibus matres crines & tempora velant,

In templisque Deum prohibent à pulvere vultus.

Vidi etiam varium quæ mutant texta colorem,

Eluduntque oculos, ut discolor aura refulsit.

Quid sequar ulterius? nil vis humana reliquit

Intactum: filum tunicis includitur aureis,

Indutæque rigent fulvo subtegmine vestes:

Ut quondam Phryxi de finibus Æteis

Vecta ovis aurato fulgebat pectora villo,

Pecto-

Pectoraque, & pexo pallentia terga metallo.
Et dubitant matres pinguem ferere undique morum,
Aut inter teneras bombycem ferre papillas?

Quid mirum, si jam totum diffusa per orbem
Saturni & Veneris pascunt pecora aurea gentes,
Mollia nec soli noverunt flamina Seres?
Lanivomum ipsa genus, Saturni munere magno,
Jamdudum super Idalium, super alta Cythera
Transtulit & Venus, & nostras penetravit ad oras.
Quippe olim (sed fama annis obscura) regebat
Felices Seras læti ditissimus agri

Serius, antiquo patriæ de nomine dictus.
Mox acri infelix Phaëthufæ incensus amore
Italiam petiit, postquam illam ad flumina magni
Audiit Eridani correptum fulmine fratrem
Flere diem noctemque, Jovis fera tela querentem.
Sed vix Ausonios fines Oenotriaque arva
Attigerat, novus ecce illi cum perculit aures
Rumor, virgineam formam amisisse puellam,
Protinus & longos ad cœlum tendere ramos
Pro manibus, duroque includi pectora libro.
Ah miseram! subito stetit acri corda dolore
Saucius, insignemque à pectore rupit amictum,
Pictus acu molles tunicas opera aurea Serum.
Tum viridi in ripâ, charæ sub virginis umbrâ,
Implevit cœlum questu, dilectaque frustra
Robora complexus tereti dabat oscula ligno,
Et tenero ereptos in cortice flebat amores
Infelix: non sceptrâ animum, non regna parentum
Alta movere queunt, nec optimæ copia gazæ.
In patriam negat ire, placet tantum Itala tellus.
Nec procul Eridani ripis absistit, & omnem

Vitam

Vitam agit in lachrymis. Bis fenos ordine menses
 Illum adèò perhibent solos flevisse per agros,
 Et tandem Superos extremâ voce precatum,
 Neve oculis lachrymæ, neu deesset luctibus humor
 Perpetuus: Superis quæ vota audita repentè.
 Perstat in incepto: gemitu nemora omnia complet:
 Non oculis lachrymæ, non deficit luctibus humor.
 Solvunt se in lachrymas artus, & corpore toto
 Liquitur humor, abique omnis conversus in undas:
 Fit fluvius, cursuque brevissimus exit in alveum,
 Addua magne, tuum, & tecum in vada solvitur alti
 Eridani, atque pedes Phaëthusæ humectat amatæ,
 Flumine turrigeræ radens fata culta Cremonæ.
 Mansit amor, veteres amni mansere calores.
 Sæpe illum fama est clausam sub cortice Nympham
 Tentasse, optatum mox ascendisse cubile.
 Tandem iuncta Dryas fluvio est, licitisque Hymenæis
 Egressam ruptâ Divam Deus arbore duxit;
 Cui picturatas vario subtegmine vestes,
 Illusasque auro tunicas, & tenuia lætæ
 Texta dedit, missa à patriis sibi munera terris,
 Paucaque præterea bombycis semina donis
 Addidit, ostendens hujus quis muneris usus.
 Ipsa eadem egregias, longo post tempore, natas
 Seriadæ docuit, patris de nomine dictas.
 Mox illæ Ausonias passim sparsere per urbes,
 Et morum umbrosam latos severe per agros;
 Unde sacri viridem vates petiere coronam,
 Et meritis gratas sibi devinxere puellas.

MARCI

MARCI HIERONYMI VIDÆ

POETICORUM

LIBER PRIMUS.

A R G U M E N T U M.

Invocatio. Dedicatio ad Delphinum, quem in Hispaniâ exulantem Vida consolatur, & ad studium pœseos invitat. Heroicus præ cæteris versus laudatur. Epici carminis leges tradendæ proponuntur, quæ tamen alia carminum genera excolentibus non erunt inutiles. Eligenda materia ingenio congrua. Nil magnum derepentè aggrediendum. Rerum verborumque copia comparanda. Effigies pœmatis oratione solutâ primo fingenda. Musis dicatus puer ab ætate tenerâ iis assuescat, optimoque statim præceptori tradatur. Virgilianâ lectione imbuatur, & Homericâ. Homerus Græcorum pœtârûm facili princeps. Illi quo quisque ætate propior, eo præstantior. Origo & progressus pœseos in Italiâ. Virgilius omnium in hoc laudis genere primus. Postea sensim degenerans pœsis Italiâ tandem, irruente barbarie, penitus deseruit: jampridem tamen ope insignium virorum è gente Mediceâ revocatur. Virgilium ante omnes puer veneretur, eumque imitetur, nullosque in deliciis, nisi qui sub Augusto floruerunt, pœtas habeat. Præceptor quærendus omnibus numeris absolutus, & minimè severus; qui laudis spe & æmulatione, potius quàm minis, animos juvenum excitet; quos semel his illecebris ad pœsin ductos ipsius artis dulcedo facili detinebit. Ponuntur signa, quibus aptus ad hæc studia ab inepto

inepto dignoscatur. Nimis præcox ingenium improbat. Ludi puero concedendi. Proprietates ingeniorum diversa. Invigilandum præceptori ne blanditiis amoris alumnus irretiatur. Pubescentem non poëseos tantum, sed & aliarum artium, studio oportet incumbere. Poëtæ scriptionis descriptio. Sumenda est æqua viribus materia. Quomodo præceptor, quæ corrigenda sunt, emendet. Secessus ruris egregium quicquam inchoanti petendus. In honore vates haberi æquum est, quippe qui Superis dilecti. Musarum origo cælitus ducta. Hymnus ad Deum poetarum præsidem.

SIT fas vestra mihi vulgare arcana per orbem,
Pierides, penitusque sacros recludere fontes;
Dum vatem egregium teneris educere ab annis,
Heroum qui facta canat, laudesve Deorum,
Mente agito, vestrique in vertice sistere montis.

Ecquis erit juvenum, segni qui plebe relicta
Sub pedibus, pulchræ laudis succensus amore
Ausit inaccessæ mecum se credere rupi,
Lætæ ubi Pierides, citharâ dum pulcher Apollo
Perfonat, indulgent choreis, & carmina dicunt?
Primus ades, FRANCISCE: sacras ne despice Musas,
Regia progenies, cui regum debita sceptrâ
Gallorum, cum firma annis accesserit ætas.
Hæc tibi parva ferunt jam nunc solatia dulces;
Dum procul à patriâ raptum, amplexuque tuorum,
Ah dolor! Hispanis fors impia detinet oris,
HENRICO cum fratre: patris sic fata tulerunt
Magnanimi, dum fortunâ luctatur iniquâ.
Parce tamen puer ô lachrymis; fata aspera forsan
Mitescent, aderitque dies lætissima tandem

Post

Post triste exilium, patriis cum redditus oris
 Lætitiâ ingentem populorum, omnesque per urbes
 Accipies plausus, & lætas undique voces,
 Votaque pro reditu persolvent debita matres.
 Interea te Pierides comitentur ; in altos
 Jam te Parnassi mecum aude attollere lucos.

Jamque adeo in primis ne te non carminis unum
 Prætereat genus esse, licet celebranda reperti
 Ad sacra sint tantum versus, laudesve Deorum
 Dicendas, ne relligio sine honore jaceret :
 Nam traxere etiam paulatim ad cætera Musas,
 Versibus & variis cecinerunt omnia vates.
 Sed nullum è numero carmen præstantius omni,
 Quàm quo post Divos heroum facta recensent,
 Versibus unde etiam nomen fecere minores,
 Munere concessum Phœbi venerabile donum
 Phemonoës, quæ prima dedit, si vera vetustas,
 Ex adyto haud aliis numeris responsa per orbem.

Tu vero ipse humeros explorans consule primùm,
 Atque tuis prudens genus elige viribus aptum.
 Nam licet hic Divos ac Diis genitos heroas
 In primis doceam canere, & res dicere gestas,
 Hæc tamen interdum mea te præcepta juvabunt,
 Seu scenam ingrediens populo spectacula præbes,
 Sive elegis juvenum lachrymas quibus igne medullas
 Urit amor, seu pastorum de more querelas
 Et lites Siculi vātis modularis avenâ ;
 Sive aliud quodcunque canis quo carmine cunque
 Nunquam hinc, ne dubita, prorsum inconsultus abibis.

Atque ideò quodcunque audes, quodcunque paratus
 Aggrederis, tibi sit placitum, atque arriserit ultro
 Ante animo ; nec iussa canas, nisi fortè coactus

Magnorum imperio regum, siquis tamen usquam est
 Primores inter nostros qui talia curet.

Omnia sponte suâ, quæ nos elegimus ipsi,
 Proveniunt, duro assequimur vix iussa labore.

Sed neque cum primùm tibi mentem inopina cupido,
 Atque repens calor attigerit, subitò aggrediendum est
 Magnum opus: adde moram, tecumque impensius ante
 Consule, quicquid id est, partesque expende per omnes,
 Mente diu versans, donec nova cura senescat.

Ante etiam pelago quàm pandas vela patenti,
 Incumbasque operi incipiens, tibi digna supellex
 Verborum rerumque paranda est, proque videnda
 Instant multa prius, quorum vatum indiget usus:
 Illis tempus erit mox cum lætabere partis.
 Sponte suâ, dum fortè etiam nil tale putamus,
 In mentem quædam veniunt, quæ forsitan ultro,
 Si semel exciderint, nunquam revocata redibunt,
 Atque eadem studio frustra expectabis inani.
 Nec mihi non placeant, qui, fundamenta laborum
 Cum jaciunt, veterum explorant opera inclyta vatum
 Noctes atque dies, passimque accommoda cogunt
 Auxilia, intentique aciem per cuncta volutant.

Quinetiam prius effigiem formare solutis
 Totiusque operis simulachrum fingere verbis
 Proderit, atque omnes ex ordinenectere partes,
 Et seriem rerum, & certos tibi ponere fines,
 Per quos tuta regens vestigia tendere pergas.

Jamque hic tempus erat dare vela vocantibus Euris,
 Condendique operis primas præscribere leges:
 At prius ætati teneræ quæ cura colendæ
 Dicendum, quantus puero labor impendendus:
 Nulli etenim insignem dabitur gestare coronam,

Pieridum

Pieridum choreas teneris nisi norit ab annis.
 Postquam igitur primas fandi puer hauerit artes,
 Jam tunc incipiat riguos accedere fontes,
 Et Phœbum & dulces Musas assuescat amare.
 Ille autem parvum qui primis artibus ante
 Imbuit, atque modos docuit, legesque loquendi,
 Sincerus vocis, cuperem, ac purissimus oris
 Contigerit, fandi ne fors puer atque nefandi
 Nescius imbiberit malè gratæ semina linguæ,
 Quæ post infecto ex animo radicitus ullâ
 Non valeās, meliora docens, evellere curâ.
 Idcirco mihi ne quisquam persuadeat oro,
 Ut placeant qui (dum cupiunt se numine lævo
 Tollere humo, & penitus jactant se ignota docere)
 Conventu in medio, septique impube coronâ
 Insolito penitus fandi de more magistri
 Obscuras gaudent in vulgum spargere voces
 Irrisi, scædam illuviem, atque immania monstra.
 Non minus à rectâ mentis ratione feruntur
 Decepti, quàm qui, liquidi cum pocula fontes
 Sufficiant, malunt graveolentem haurire paludem.
 Ne mihi, ne teneræ talis se admoverit auri,
 Sed procul ô procul ista ferat, natosque Getarum
 Imbuat, aut siqua est gens toto obtusior orbe.

Jamque igitur, mea cura, puer penetralia vatum
 Ingrediatur, & Aoniâ se proluat undâ:

Jamque sacrum teneris vatem veneretur ab annis,
 Quem Musæ Mincî herbosis aluere sub antris,
 Atque olim similem poscat sibi numina versum,
 Admirans artem, admirans præclara reperta.
 Nec mora, jam favet Ascanio, tactusque dolore
 Impubes legit æquales, quos impius hausit

K

Ante

Ante diem Mavors, & acerbo funere merfit.
 Multa super Laufo, super & Pallante perempto
 Multa rogat, lachrymas inter quoque singula fundit
 Carmina, crudeli cum raptum morte parenti
 Ah! miseræ legit Euryalum, pulchrosque per artus
 Purpureum, letho dum volvitur, ire cruorem.
 Nec non interea Graios accedere vates
 Audeat, & linguam teneris assuescat utramque
 Auribus, exercens nunc hanc, nunc impiger illam.
 Nulla mora est, nostro Ænææ jam conferet igneis
 Æaciden flagrantem animis, Ithacumque vagantem,
 Atque ambos sæpe impellet concurrere vates.

Nunc geminas, puer, huc aures, huc dirige mentem.
 Nam, quia non paucos parte ex utrâque poëtas
 Nostrosque, Graiosque tibi se offerre videbis,
 Quos hic evites, quibus idem fidere tutus
 Evaleas, dicam, ne quis te fallere possit.
 Haud multus labor autores tibi prode Graios,
 Quos inter potitur sceptris insignis Homerus:
 Hunc omnes alii observant, hinc pectore numen
 Concipiunt vates, blandumque Heliconis amorem.
 Felices quos illa ætas, quos protulit illi
 Proxima. Divino quanto quisque ortus Homero
 Vicinus magis, est tanto præstantior omnis.
 Degenerant adeò magis ac magis usque minores,
 Obliti veterum præclara inventa parentum.
 Jamque ferè Inachizæ restincta est gloria linguæ
 Omnis, & Argolici jussi concedere avitis
 Sunt pulsi reges soliis, civesque coacti
 Diverfa exilia, atque alienas quærere terras.
 Huc illuc inopes errant, habet omnia victor
 Barbarus, & versis nunc luget Græcia fati,

Nostri

Nostri autem ut sanctum Divas Helicon colentes
Cœperunt primum in Latium transferre, fluebant
Versu incompósito informes, artifque Pelasgæ
Indociles Musâ fundebant carmina agresti,
Sylvicolas inter Faunos : tunc omne sonabat
Arbustum fremitu sylvai frondosai.
Nondum acies, nondum arma rudi pater Ennius ore
Tentarat, qui mox Graio de vertice primus
Est ausus viridem in Latio sperare coronam.
Tum rerum causas, naturæ arcana latentis
Explorare ausi, cecinerunt carmine dulci
Omnia Pierio spargentes nectare vates.
Atque ita deinde rudes paulatim sumere versus
Cœperunt formam insignem, penitusque Latini
Agrestem exuerunt morem, liquidissima donec
Tempestas veluti cœli post nubila & imbres,
Extulit os sacrum, soboles certissima Phœbi,
Virgilius, qui mox, veterum squalore situque
Deterso, in melius mira omnia rettulit arte,
Vocem animumque Deo similis : date lilia plenis,
Pierides, calathis, tantoque assurgite alumno.
Unus hic ingenio præstanti gentis Achivæ
Divinos vates longè superavit, & arte,
Aureus ! immortale sonans ! stupet ipsa, pavetque,
Quamvis ingentem miretur Græcia Homerum.
Haud alio Latium tantum se tempore jactat :
Tunc linguæ Ausoniæ potuit quæ maxima virtus
Esse, fuit, cœloque ingens se gloria vexit
Italiæ : sperare nefas sit vatibus ultra.
Nulla mora, ex illo in pejus ruere omnia visa,
Degenerare animi, atque retro res lapsa referri.
Hic namque ingenio confisus posthabet artem :

Ille furit strepitu, tenditque æquare tubarum
 Voce sonos, versusque tonat sine more per omnes:
 Dant alii cantus vacuos, & inania verba
 Incassum, solâ capti dulcedine vocis;
 Pierides donec Romam & Tyberina fluenta
 Deseruere, Italis expulsæ protinus oris.
 Tanti causa mali Latio gens aspera aperto
 Sæpius irrumpens: sunt jussi vertere morem
 Aufonidæ victi, victoris vocibus usi.
 Cessit amor Musarum, artes subiere repentè
 Indignæ, atque opibus cuncti incubuere parandis.
 Jampridem tandem Aufonios invisere rursus
 Cœperunt MEDICUM revocatæ munere Musæ;
 Tuscorum MEDICUM, quos tandem protulit ætas
 Europæ in tantis solamen dulce ruinis.
 Illi etiam Graiæ miserati incommoda gentis,
 Ne Danaûm penitus caderet cum nomine virtus,
 In Latium advectos juvenes, juvenumque magistros,
 Argolicas artes quibus esset cura tueri,
 Securos Musas jussere atque otia amare.
 Illi etiam captas latè misere per urbes,
 Qui doctas tabulas, veterum monumenta virorum,
 Mercati pretio adveherent, quæ barbarus igni
 Tradebat Danaûm regnis opibusque potitus.
 Et tentamus adhuc sceptris imponere nostris
 Externum, necdum civiles condimus enses.
 Hæc ætas omnis, vatum hæc fortuna priorum.

Ergo ipsum ante alios animo venerare Maronem,
 Atque unum sequere, utque potes vestigia serva.
 Qui si fortè tibi non omnia sufficit unus,
 Adde illi natos eodem tempore vates.
 Parce dehinc, puer, atque alios ne quære doceri;

Nec

Nec te discendi capiat tam dira cupido.
 Tempus erit tibi, mox cum firma advenerit ætas,
 Spectatum ut cunctos impunè accedere detur.

Interea moniti vos hic audite, parentes.
 Quærendus rector de millibus, eque legendus,
 Sicubi Musarum studiis insignis & arte,
 Qui curas dulces, charique parentis a morem
 Induat, atque velit blandum perferre laborem.
 Illa suis niti nondum ausit viribus ætas,
 Externæ sed opis, alienæque indiga curæ est.
 Nam puerum, ni præsentis vis fida regentis
 Adsit, & hunc dulcem studiorum infundat amorem,
 Illecebræ sacris avertant mille Camœnis
 Deceptum falsâ melioris imagine curæ.
 Sic quoque ubi cultis plantas defodit in hortis
 Agricola, & teneras telluri credidit almæ,
 Fraxineos contos subitò erigit, & sua cuique
 Robora, ut innixæ ventos cœlique ruinam
 Contemnant, surgantque leves impunè per auras.
 Ille autem, pueri cui credita cura colendi
 Artibus, egregiis, in primis optet amari,
 Atque odium chari super omnia vitet alumni:
 Ne fortè & sacras simul oderit ille Camœnas
 Imprudens, & adhuc tantæ dulcedinis experts;
 Deficiantque animi studiorum in limine primo.
 Ponite crudeles iras & flagra, magistri,
 Foeda ministeria, atque minis absistite acerbis.
 Ne mihi, ne, quæso, puerum quis verbera cogat
 Dura pati; neque enim lachrymas aut dulcis alumni
 Ferre queunt Musæ gemitus, ægræque recedunt;
 Illiusque cadunt animi, nec jam amplius audet
 Sponte suâ quicquam egregium, ingratumque laborem

Invitus trahit ægrè, animoque ad verbera durat.
 Vidi ego, qui semper levìa ob commissã vocabat
 Ad pœnam pueros, furiis insurgere & irâ
 Terribilem, invisos veluti sæviret in hostes:
 Hinc semper gemitus, hinc verbera dira sonabant.
 Atque equidem memini, cum formidatus iniquis
 Urgeret pœnis, solitoque immanior ille
 Terreret turbam invalidam, (miserabile visu!)
 Fortè puer primâ signans nondum ora juventâ,
 Insignis facie ante alios, exegerat omnem
 Cum sociis ludens lucem, oblitusque timoris
 Posthabuit ludo jussos ediscere versus.
 Ecce! furens animis multa increpat ille, minisque
 Insurgens sævo pavitantem territat ore
 Horrendum, & loris dextram crudelibus armat.
 Quo subito terrore puer miserabilis acri
 Corripitur morbo; parvo is post tempore vitam
 Crescentem blandâ cœli sub luce reliquit.
 Illum populifer Padus, illum Serius imis
 Seriadisque diu Nymphæ flere sub undis.
 Tempore jam ex illo, vatem cum dura jubentem
 Phœbigenam Alcides animo indignante peremit,
 Vocali invisam feriens testudine frontem,
 Debuerat sævos factum monuisse magistros.
 Vos tamén, ô jussi juvenes, parete regentum
 Imperiis, ultroque animos summittite vestros.

Siquem igitur clari formandi gloria vatis
 Digna manet, verbis puerum compellet amicis,
 Sæpe rogans, laudisque animum pertinet amore.
 Quandoquidem hunc imis postquam semel offibus ignem
 Implicuit, labor inde levis, sese excitat ardens

Sponte

Sponte suâ, duroſque volens fert ille labores,
Et tacito vivens creſcit ſub pectore flamma.

Quid memorem? ſocium nam mos æqualibus annis
Jungere, cui paribus ſtudiis contendat alumnus,
Æmula cum virtus ſtimulis agitarit honeſtis:
Præſertim ſi victori ſua præmia rector
Pollicitus, celeremve canem, pictamve pharetram.
Continuò videas ſtudio geſtire legendi
Ardentem, ac ſerâ ſub nocte urgere laborem,
Dum timet alterius capiti ſpectare coronam.

Aſt ubi ſponte ſuâ ſtudia hæc aſſuerit amare,
Jam non laudis amor, non illum gloria tantum
Sollicitat, ſed mirâ operum dulcedine captus
Muſarum nequit avelli complexibus artibus.
Nonne vides, duri natos ubi sæpe parentes
Dulcibus amôrunt ſtudiis, & diſcere avaras
Juſſerunt artes, mentem ſiquando libido
Nota ſubit, ſolitâque animum dulcedine movit,
Ut læti ruſſum irriguos accedere fontes
Ardeſcant ſtudiis, & nota reviſere Tempe?
Exultant animis cupidi, pugnantque parentum
Imperiis, nequit ardentes viſ ulla morari.
Sic aſſuetus equus jam duris ora lupatis,
Fortè procul notis ſi armenta aſpexit in arviſ,
Huc veterum ferri cupit haud oblitus amorum,
Atque hic atque illic hæret, frænisque repugnat;
Quove magis ſtimulis inſtas, hoc acrius ille
Perfurit; it tandem multo vix verberare victus
Coëptum iter: ipſa tamen reſpectans crebra moratur
Paſcua, & hinnitu latè loca complet acuto.
Ah! quoties aliquis ſacros reminiſcitur æger
Fontes incaſſum, & lucos ſuſpirat amatos.

Dulcibus ereptus Musis puer, atria ut alta
Incoleret regum rebus præfectus agendis!
Tybure quàm mallet, gelido aut sub Tusculo iniquam
Pauperiemque pati, & ventos perferre nivales!

Contra autem vanum multi effudere laborem,
Quos frustra excoluisse solum malè pinguis arenæ
Poenituit, ventisque viam tentasse negatis.
Quod ne cui sero contingat fortè docenti,
Continuò poterit certis præsciscere signis.
Namque puer nullis rectorum hortatibus ipse
Sponte suâ exercetur, amatque, rogatque docentes
Primus, inardescitque ingenti laudis amore.
Provocat hinc socios pulchra ad certamina primus,
Exultatque animo victor, superatus amaris
Mordetur curis, latebrasque & sola requirit
Infelix loca; ad æquales pudet ire, gravesque
Vultus ferre nequit chari rectoris inultus.
Nec lachrymis penitus caruerunt ora decoris.
Hic mihi se Divis fatisque volentibus affert,
Huic Musæ indulgent omnes, hunc poscit Apollo.
At nullam prorsus tibi spem frustra excitet ille,
Quem non ulla movet prædulcis gloria famæ,
Et præcepta negat duras dimittere in aures
Immemor auditi, cui turpis inertia mentem
Dejicit, atque hebetes torpent in corpore sensus.
Huic curam moneo ne quisquam impendat inanem.

Nec placet ante annos vates puer: omnia iusto
Tempore proveniant: ah! ne me olentia poma
Mitescant prius, autumnus bicoloribus uvis
Quàm redeat, spumetque cadis vindemia plenis.
Ante diem nam lapsa cadent, ramosque relinquent
Maternos, calcabit humi projecta viator.

Nec

Nec ludos puero abnuimus: subducere mentem
 Interdum studiis liceat: defessus amœna
 Rura petat, sæpe & mores observet agrestum;
 Et venator agat de vertice Tyburtino
 Veloces capreas, aut tendat retia cervis.
 Non ille interea penitus patietur inanem
 Ire diem, comitum cœtu se subtrahet ultro
 Interdum, & solâ secum meditabitur umbrâ
 Agrestem Faunis laudem, Musasque sub altâ
 Consulet Albuneâ vitreas Anienis ad undas.
 Nempe etiam alternis requiescere fœtibus arva
 Permittunt sponte agricolæ, & cessare novales:
 Interea vires tellus inarata resumit,
 Quique subit largis respondet frugibus annus.

Verum non eadem tamen omnibus esse memento
 Ingenia. Inventus sæpe est, cui carmina curæ,
 Cui placeant Musæ, cui non sit læva voluntas;
 Nititur ille tamen frustra, & contendit inani
 Delusus studio, vetitisque accingitur ausis:
 Numina læva obstant, precibusque vocatus Apollo.
 Orabit melius causas fors ille, animoque
 Naturam & cæcos rerum scrutabitur ortus.
 Sæpe tamen cultusque frequens, & cura docentum
 Imperat ingeniis, naturaque flectitur arte.

Nec labor ille quidem rectoribus ultimus, acres
 Incauto juveni stimulos avertere amoris,
 Donec crescentem doceat maturior ætas
 Ferre jugum, atque faces, sævique Cupidinis iras.
 Sæpe etenim tectos immitis in offibus ignes
 Versat amor, mollesque est intus cura medullas,
 Nec miserum patitur vatum meminisse, nec undæ
 Castaliæ: tantum suspirat vulnere cæco,

Ante

Ante oculos simulachra volant noctesque diesque
 Nuntia virginei vultus, quem perditus ardet.
 Nec potis est aliò fixam traducere mentem
 Saucius: ignari frustra miscere parentes
 Pæonios succos, medicasque Machaonis artes
 Consulere: interea penitus calor ille reliquit
 Pierius; torquent alii cor molle calores.

Cum verò jam pubescens mente altius haufit
 Musarum dulcem sanctique Heliconis amorem,
 Et sese Phœbo addixit, propriumque sacrauit,
 Haud tamen exploret vatum monumenta, sed idem
 Consulat, atque alios autores discat, ut acri
 Nulla sit ingenio quam non libaverit artem.
 Proderit in primis linguam Ciceronis ad unguem
 Fingere, & eloquii per campos ire patentes.
 Ille, decus Latii, magnæ lux altera Romæ,
 Ore effundit opes fandi certissimus autor;
 Tantum omnes superans præclaræ munere linguæ,
 Quantum iit ante alias Romana potentia gentes.
 Profuit & varios mores hominumque, locorumque
 Explorasse situs, multas terræque marique
 Aut vidisse ipsum urbes, aut narrantibus illas
 Ex aliis novisse, & pictum in pariete mundum.
 Quid referam qui, ut sæva queant æquare canendo
 Prælia, non horrent certamina Martis adire,
 Per mediasque acies vadunt, & bella laceffunt?
 At quia dura vetant longum nos fata morari
 In cunctis, revocatque angusti terminus ævi,
 Vos sat erit, pueri, tantum omnes isse per artes,
 Quarum summa sequi saltem fastigia oportet.
 Nec refert rate qui varias legit æquoris oras,
 Mercis ut in patriam referat se dives opimæ,

Si non cuncta oculis lustraverit oppida passim,
 Et circumfusus longum terat otia terris :
 Sat fuerit portus, extremaque littora tantum
 Explorasse : secus toto vagus exulet ævo,
 Et ferus natos dulces patriamque revifet.
 Nulla dies tamen interea, tibi nulla abeat nox,
 Quin aliquid vatum sacrorum è fontibus almis
 Hauseris, ac dulcem labris admoveris amnem.
 Sed tibi præsertim princeps tunc hæreat illa
 Cura animo, noctem atque diem te te excitet una,
 Omnem quam propter libuit perferre laborem.

Non hic te quibus aut pedibus spatiisve monebo
 Tendantur ducti versus ; labor iste regentum
 Postulat haud multum curæ, qui sæpe morando
 Ipsa minutatim metiri carmina sectis
 In partes membris, & tempora certa docebunt.
 Continuo, edico, jam tunc animosus alumnus
 In numerum incipiat sub leges cogere verba :
 Jam tunc summissa meditetur carmina voce,
 Sermonum memor, antiquis quos vatis hausit.
 Tum votis sibi centum aures, tum lumina centum
 Exoptat dubius rerum, metuensque periculi.
 Dividit huc illuc animum, cunctamque pererrat
 Naturam rerum, versatque per omnia mentem ;
 Quis rebus dexter modus, aut quæ mollia fandi
 Tempora : vertuntur species in pectore mille.
 Nec mora, nec requies ; dubio sententia surgit
 Multa animo, variatque ; omnes convertitur anceps
 In facies, nescitque etiam notissima, & hæret
 Attonitus : nunc multa animum, nunc consulit aures,
 Secum mente agitans siqua olim audita recurserint
 Sponte suâ ; & memorem mentem excitat, atque repositas
 Thesauris

Thesauris depromit opes, lætusque laboris
 Ipse sui parto fruitur : multa ecce repentè
 Fors inopina aperit cunctanti, aliudque putanti.
 Jamque hæc, jamque illa attentat, textitque retexitque,
 Et variis indefessus conatibus instat.

Sæpe etenim occurrunt haud dictu mollia, ubi hæret
 Cura diu, multoque exercita corda labore.

Nunc hos, nunc illos aditus vestigat, & omnia
 Attentans scopulo longum luctatur iniquo,
 Dum se qua ostendit facilis via : denique multâ
 Aut vi, aut cœli & fortunæ munere victor
 Exultat, domitoque animis it ad æthera monstro.
 Ast ubi nulla viam nec vis, nec dextra aperit fors,
 Nec prodest vires fessas renovare, nec aptum
 Nunc hic, nunc illic captare ad carmina tempus ;
 Invitus cura absistit, tristisque relinquit

Cœpta infecta, pedem referens : ceu fortè viator
 Si quis tendat iter campis, cui se amnis abundans
 Ecce viæ in medio objiciat, spumisque fragosos
 Post imbrem volvens montis de vertice fluctus,
 Horrefcit, ripâque moratus obambulat anceps :
 Tum demum metuens retro redit æger, iterque
 Aut aliâ tenet, aut, cedant dum flumina, differt.

Sed neque inexpertus rerum jam texere longas
 Audeat Iliadas : paulatim assuescat, & antè
 Incipiat graciles pastorum inflare cicutas.

Jam poterit culicis numeris fera dicere fata ;
 Aut quanta ediderit certamine fulmineus mus
 Funera in argutas & amantes humida turmas ;
 Ordirive dolos & retia tenuis aranei.

Consiliis etiam hic nostris, vobisque, docentes,
 Est monitis opus : ingeniis nam parcere multa

Fas teneris, donec paulatim attollere sese
 Incipiant animi, videantque in carmine labem
 Per se ipsi, & tacito rubeant ultro ora pudore.
 Nam maculas si fortè omnes per carmina monstret
 Quæsitior ferus, abjiciant spem protinus omnem,
 Atque alias animo potius vertantur ad artes.
 Nostrum igitur si fortè adeat puer indole limen
 Egregiâ, ut consulta petat, parere paratus,
 Quique velit sese arbitrio supponere nostro,
 Excipiam placidus: nec me juvenile pigebit
 Ad cœlum vultu simulato extollere carmen
 Laudibus, & stimulos acres sub pectore figam.
 Post tamen ut multâ spe mentem arrexit ardens,
 Si quis fortè inter, veluti de vulnere claudus,
 Tardus eat versus, quem non videt inscius ipse
 Delususque sonis teneras fallacibus aures,
 Haud medicas afferre manus ægroque mederi
 Addubitem, & semper meliora ostendere pergam.

Quod superest, etiam moneo, creberque monebo
 Ne quisquam nisi curarum liberque laborum
 Inchoet egregium quicquam; verùm procul urbis
 Attonitæ fugiat strepitus, & amoena silentis
 Accedat loca ruris, ubi Dryadesque puellæ,
 Panesque, Faunique, & montivagi Sylvani.
 Hic læti haud magnis opibus, non divite cultu
 Vitam agitant vates: procul est sceleratus habendi
 Hinc amor, insanæ spes longè, atque impia vota,
 Et nunquam diræ subeunt ea limina curæ:
 Dulcis & alma quies, ac paucis nota voluptas.

At nimium trux ille, ferisque è cautibus ortus,
 Qui sanctos, genus innocuum, populumque Deorum,
 Aut armis audet vates, aut lædere dictis.

Vidi

Vidi ego, qui ad summos Musarum munere honores
 Evecti, mox ingratos contemnere Musas,
 Nec vates saltem alloquio dignarier ipsos.
 Parcite, mortales, sacros vexare poëtas:
 Ultiores sperate Deos, sub numine quorum
 Semper vita fuit vatum defensa piorum.
 Illi omnes sibi fortunas posuere volentes
 Sub pedibus, regumque & opes, & sceptras superba
 Ingenti vincunt animo, & mortalia rident.
 Non illis usquam scelerum mens conscia cæcos
 Horrescit cœli crepitus, ignemve coruscum,
 Cum pater omnipotens præruptas fulmine turres
 Ingeminans quatit, ac montes diverberat altos.
 Securi terrorum hilares ad sidera mentes
 Arrexere, Deûmque agitant sine crimine vitam.

Dona Deûm Musæ: vulgus procul este prophanum.
 Has magni natas Jovis olim duxit ab astris
 Callidus in terras insigni fraude Prometheus,
 Cum liquidos etiam mortalibus attulit ignes.
 Quippe rudes hominum mentes & pectora dura
 Ipse sagax animo miseratus, ubi astra per aurea
 Ire datum, ac Superûm lætis accumbere mensis,
 Miratus sonitum circumvolventis Olympi
 Ingentem, magnique argutos ætheris orbes,
 Quos, sua quemque, cient vario discrimine Musæ;
 Continuo utilius ratus est mortalibus addi
 Post ignem nil posse, animumque ad callida movit
 Furta vigil. Dii mox cœlestia dona volentes
 Concessere, doli licet audentissimus ipse
 Autor Caucaseo sævas det vertice pœnas.
 Quo terrore nisi multo post tempore inertes
 Non ausi dias homines accersere Musas:

Sed ventura prius pandebant carmine foli
 Coelicolæ, dubiisque dabant oracula rebus.
 Ipse pater Divûm Dodonæ carmina primus
 Et Libycis cecinit lucis, mox Phocidis antro
 Insonuit Themis alma, suos quoque pulcher Apollo
 Responſis monuit Delphos, nec defuit olim
 Antiquis Faunus caneret qui fata Latinis.
 Tum Solymûm præſci vates, tum ſacra Sibyllæ
 Nomina divinas cœli in penetralia mentes
 Arripuerunt, Deumque animis hauſere furentes.
 Nec mora; quæ primum Fauni vatesque canebant
 Carmina, mortales paſſim didicere per urbes,
 Poſt epulas laudes heroum & facta canentes.

Quid mirandum homini cœlo divinitus æquè
 Conceſſum! mortale genus tua numina ſentit,
 Quiſquis es ille, Deus certè! qui pectora vatum
 Incolis, afflaſque rapis ſuper æthera mentes.
 Te ſine nil nobis lætum, nec amabile quicquam.
 Ipſæ etiam volucres vario tua numina cantu
 Teſtantur: pecudeſque feræ, mutæque natantes
 Ad tua jūſſa citæ properant: tua munera faxa
 Dura movent, ſylvaſque trahunt hinc inde ſequentes.
 Te quoque ſenſerunt olim impia Tartara, & umbræ
 Pallentes ſtupuerunt: minas tibi janitor Orci
 Oblitus, ſævas poſuere & Erinnyes iras.
 Tu Jovis ambroſiis das nos accumbere menſis:
 Tu nos Diis æquas ſuperis: tu blanda laborum
 Sufficis & duræ præſens ſolatia vitæ.
 Salve hominum dulcis requies, Divûmque voluptas!
 Ipſe tuæ egregios audax nunc laudis honores
 Ingredior vates idem, Superûmque ſacerdos,
 Sacraque dona fero teneris comitatus alumnis.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM.

Ope Musarum rursus imploratâ, materiæ aptè disponendâ rationem poëta in hoc libro se traditurum profitetur. Proponendi & invocandi leges. Historica narratio vitanda. A rebus mediis, Homeri exemplo, exordiendum est, & ad primas inde revertendum. Lectorem diu, sed non ad finem usque, eventus actionis lateat. Digressiones non intempestivè, nec ostentandæ eruditionis gratiâ, sed ubi necessariæ videntur, adhibendæ. Sententiæ interdum admiscendæ. Cavendum ne comparationibus à rebus vilioribus ductis oratio sordescat. Servanda verisimilitudo. Repetitiones fugiendæ. Accurata brevitatis commendatur. Opus exiguum dilatarî potest episodîis. Nitendum est ut res æquentur verbis, & quasi graphicè depingantur. Vigor poëticus non semper idem; languescens poëtarum lectione sæpe reficiatur; refectum ratio temperet. Ars naturæ imitatrix. Ad hujus imaginem personarum mores exprimendi. Quo pacto moveantur affectus, petendum est è rhetoricâ. Modestiæ studendum & decoro. Homero non cedit Virgilius. Ad Italiæ calamitates, aureumque seculum Leonis X, cujus mors defletur, digressio.

PErgite, Pierides, natæ Jovis: en mihi totum
Nunc fas venturis Heliconâ recludere feculis.
Inspirate animum: templa ipse in vestra sacerdos
Sacra ferens, juvenes florentes mollibus annis
Duco audens durum per iter: vos, mollia, Divæ,
Siqua latent, vobis tantum divortia nota,

Præsentes monstrate, novosque ostendite calles,
 Quos teneam. Vos en! omnis, vos Itāla pubes,
 Quæ juga sub nostris nunc tendit ad ardua signis,
 Supplicibus poscit votis, facilesque precatur.
 Nam mihi nunc reperire apta, atque reperta docendum
 Digerere, atque suo quæque ordine ritè locare.
 Durus uterque labor: sed quos Deus aspicit æquus,
 Sæpe suis subito invenient accommoda votis.
 Altera nempe arti tantum est obnoxia cura,
 Unde solent laudem in primis optare poëtæ.

Vestibulum ante ipsum, primoque in limine semper
 Prudentes leviter rerum fastigia summa
 Libant, & parcis attingunt omnia dictis,
 Quæ canere statuere: simul cœlestia Divûm
 Auxilia implorant, propriis nil viribus ausi.
 Quos ores autem non magni denique refert,
 Dum memor auspiciis cujusquam cuncta Deorum
 Aggrediere: Jovis neque enim nisi ritè vocato
 Numine fas quicquam ordiri mortalibus altum.
 Nec sat opem implorare semel, Musasque ciere,
 Sed quoties, veluti scopuli, durissima dictu
 Objicient sese tibi, non superanda labore
 Mortali, Divos toties orare licebit.
 Incipiens odium fugito, facilesque legentum
 Nil tumidus demulce animos, nec grandia jam tum
 Convenit aut nimium cultum ostentantia fari;
 Omnia sed nudis prope erit fas promere verbis:
 Ne, si magna fones, cum nondum ad prælia ventum,
 Deficias medio irrisus certamine, cum res
 Postulat ingentes animos, vireque valentes.
 Principiis potius semper majora sequantur:
 Protinus illectas succende cupidine mentes,

L

Et

Et studium lectorum animis innecte legendi.
 Jam verò cum sem propones, nomine nunquam
 Prodere conveniet manifesto: semper opertis
 Indiciis, longè & verborum ambage petita
 Significant, umbræque obducunt: inde tamen, ceu
 Sublustris è nebulâ, rerum tralucet imago
 Clarius, & certis datur omnia cernere signis.
 Hinc si dura mihi passus dicendus Ulysses,
 Non illum vero memorabo nomine, sed qui
 Et mores hominum multorum vidit & urbes,
 Naufragus everse post sæva incendia Trojæ.
 Addam alia, angustis complectens omnia dictis.

Ergo age quæ vates servandi cura fatiget
 Ordinis intentos operi, cum carmine aperto
 Rem tempus narrare, loco ut disposita decenti
 Omnia sint opere in toto, nec meta laborum
 Usquam diffideat ingressibus ultima primis.
 Principio invigilant non expectata legenti
 Promere, suspensosque animos novitate tenere,
 Atque per ambages seriem deducere rerum:
 Nec, quacunque viam suadet res gesta, sequuntur.
 Plerumque à mediis, arrepto tempore, fari
 Incipiunt, ubi facta vident jam carmine digna.
 Inde minutatim gestarum ad limina rerum
 Tendentes primâ repetunt ab origine factum.
 Hoc faciunt, operum primo ne in limine lector
 Hæreat, ignarusque viæ, incertusque laborum.
 Namque ubi eum metam jam tum statuere sub ipsam,
 Lætior ingreditur spe mentem arrectus inani,
 Dum putat exigui finem prope adesse laboris.
 Sed portus, quos ante oculos habet usque propinquos
 Approperans, jam jamque tenet similisque tenenti est,

Longa procul longo via dividit invia tractu:
Flectendi retro cursus, via plurima eunti
Restat adhuc, multumque illi maris æquor arandum.
Haud sapiens quisquam, annales ceu congerat, Ilii
Inchoet excidium veteri pastoris ab usque
Judicio, memorans ex ordine singula, quicquid
Ad Trojam Argolicis cessatum est Hectore duro.
Conveniet potius prope finem prælia tanta
Ordiri, atque graves iras de virgine raptâ
Aversi Æacidæ præmittere: tum fera bella
Consurgunt, tum pleni amnes Danaûmque, Phrygunque,
Xanthusque, Simoisque, & inundant sanguine fossæ.
Haud tamen interea quæ præcessere silendum,
Aulide jurantes Danaos, vectasque per æquor
Mille rates, raptusque Helenes, & conjugis iras,
Quæque novem Troja est annos perpeffa priores.
Atque etiam in patriam siquis deducere adortus
Errantem Laërtiaden post Pergama capta,
Non illum Idæo solventem è littore classem
Cum sociis primùm memoret, Ciconesque subactos;
Sed jam tum Ogygiam delatum sistat ad alta
Virginis, amissis fociis, Atlantidos antra.
Exin post varios Phæacum in regna labores
Inferat: hic positus demum ipse miserrima mensis,
Erroresque suos narret, casusque fuorum.
Ante tamen si gesta canunt, ab origine causas
Expediunt, quis dehinc status, & quæ tempora rerum.
Primus at ille labor versu tenuisse legentem
Suspensum, incertumque diu, qui denique rerum
Eventus maneant: quo tandem durus Achilles
Munere placatus regi rursus induat arma
In Teucros: cujusve Dei Laërtius heros

Auxilio, Polypheme, tuis evadat ab antris:
 Lectores cupidi expectant, durantque volentes,
 Nec perferre negant superest quodcunque malorum,
 Inde licet fessos somnus gravis avocet artus,
 Aut epulis placanda fames, Cererisque libido:
 Hoc studium, hanc operam sero dimittimus ægri.
 Nonne vides ut sæpe aliquis nimis arte superbit
 Improbus, & captis animis illudere gaudet,
 Et nunc huc, deinde huc mentes deducit hiantes,
 Suspenditque diu miseros, torquetque legentes?
 Ille quidem si te magnum certamen Atridæ
 Et Paridis, multo promissum carmine nuper,
 Expectare avidum sævâque cupidine captum
 Senferit, usque moras trahet ultro, & differet arma,
 Dum celsâ Priamo patribusque è turre Lacænâ,
 Nomine quemque suo, reges ostendet Achivos.
 Ipsa procos etiam ut iussit certare sagittis
 Penelope, optatas promittens callida tædas
 Victori, per quanta moræ dispendia mentes
 Suspensas trahet, ante viri quàm proferet arcum
 Thesauris clausum antiquis, penitusque repositum?
 Haud tamen omnino incertum metam usque sub ipsam
 Exactorum operum lectorem in nube relinquunt.
 Sed rerum eventus nonnullis sæpe canendo
 Indiciis porro ostendunt in luce malignâ,
 Sublustrique aliquid dant cernere noctis in umbrâ.
 Hinc pater Æneam, multique instantia vates
 Fata docent Latio bella, horrida bella manere,
 Atque alium partum Trojanis rebus Achillem.
 Spem tamen incendunt animo, firmantque labantem,
 Spondentes meliora, & res in fine quietas.
 Ipse quoque agnovit per se, cum in limine belli

Navibus

Navibus egressus turmas invasit agrestes,
Atque (omen pugnæ) prostravit marte Latinos,
Occiso, ante alios qui sese objecerat, hoste.
Fata Menœtiades etiam prædixerat olim
Victori moriens majori instare sub hoste,
Quamvis haud fuerit res credita. Tu quoque, Turne,
Prævidisse tuos poteras, heu! perditæ, casus
Longè ante exitium, cum crebrò obsœna volucris
Per clypeum perque ora volans stridentibus alis
Omne turbavit mentem, admonuitque futuri.
Hinc tibi tempus erit, magno cum optaveris emptum
Intactum Pallanta, & cum spolia aurea baltei
Oderis, atque tibi haud stabit victoria parvo.
Nam juvat hæc ipsos inter præscisse legentes,
Quamvis sint & adhuc confusa, & nubila porro.
Haud aliter longinqua petit qui fortè viator
Mœnia, si positis altis in collibus arces
Nunc etiam dubias oculis videt, incipit ultro
Lætior ire viam, placidumque urgere laborem,
Quàm cum nusquam ullæ cernuntur, quas adit, arces,
Obscurum sed iter tendit convallibus imis.

Tuque idèò nisi mente prius, nisi pectore toto
Crebra agites quodcunque canis, tecumque premendo
Totum opus ædifices, iterumque iterumque retractes,
Laudatum alterius frustra mirabere carmen.

Nec te fors inopina regat, casusque labantem:
Omnia consiliis provisâ, animoque volenti
Certus age, ac semper nutu rationis eant res.
Quandoquidem sæpe incerti huc illucque vagamur,
Inque alia ex aliis inviti illabimur orsa,
Dum multa ac variâs animis sententia surgit.
Sæpe vides primis ut quidam longius orsis

Digrediuntur, & obliti quasi cœpta priora
 Longè aliis hærent nullâ sermonibus arte,
 Et longos peragrant tractus aliena canentes.
 Ac velut in patriam peregrinâ si quis ab orâ
 Ire cupit post exilium duosque labores,
 Ille tamen recto non qua via tramite ducit
 Carpit iter, sed nunc vagus hac, nunc errat & illac,
 Undique dum studio fontes invisit inani,
 Fontesque, fluviosque, & amœnos frigore lucos.
 Nam quid opus gemmis armatos pingere currus,
 Multa superque rotas, super axes multa morari
 Tunc, cum bella manus poscunt, atque arma fremit Mars?
 Nec siquem, indecoremque animi, pugnasque perosum
 Egregios inter memoras heroas in armis
 Castra sequi, cupidi expectant audire legentes
 Quâ facie, quibus ille humeris, qualive capillo
 Incedat, captusne oculo, an pes claudicet alter,
 Aut longo vertex ductu confurgat acutus,
 Ordine cuncta, aliud quasi nil tibi restat agendum.
 Aptior Ausonius Drances, cui frigida bello
 Dextra quidem, sed consiliis non inutilis autor,
 Dives opum, pollens linguâ & popularibus auris.
 Multa tamen Graiæ fert indulgentia linguæ,
 Quæ nostros minus addeceant, graviora sequentes.

Quid tibi nonnullas artes, studiumque minorum
 Indignum referam? Sunt qui, ut se plurima nosse
 Ostentent, pateatque suarum opulentia rerum,
 Quicquid opum congesserunt, sine more, sine arte
 Irrisi effundunt, & versibus omnia acervant:
 Præcipuè siquid summotum, siquid opertum,
 Atque parum vulgi notum auribus, aut radiantis
 De coeli arcanâ ratione, Deûmve remotâ

Naturâ,

Naturâ, aut animæ obscuro impenetrabilis ortu.
Sæpe etiam accumulans antiqua exempla virorum,
Carminis ingratum genus ! hinc atque inde petita,
Quamvis sæpe illis tempusque locusque repugnet.
Ne, pueri, ne talem animis inducite morem,
Nec vos decipiat laudis tam dira cupido.
Haud sum animi dubius magnos memorare poëtas
Interdum Solisque vias, Lunæque labores,
Astrorumque ortus, quâ vi tumida æquora surgant,
Unde tremor terris, quamvis illi orsa sequantur
Longè alia, aut duri cantantes prælia Martis,
Aut terræ mores varios, cultusque docentes.
At prius invenere locum, dein, tempore capto,
Taliam subiiciunt parci, nec sponte videntur
Fari ea : rem credas hoc ipsam poscere, ita astum
Dissimulant, aditusque petunt super omnia molles.
Cur pater Anchises natum opportuna rogantem
Non doceat, rursusne animæ semel æthere cassæ
Ad cælum redeant, blandique ad luminis auras ?
Igneus anne ollis vigor, & cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant ?
Quandoquidem, ut varium sit opus, namque inde voluptas
Grata venit, rebus non usque hærebis in iisdem.
Verum ubi vis animis variis succurrere fessis,
Ingredierisque novas facies, rerumque figuras,
Paulatim capto primis delabere cœptis
Tempore, nec positis insit violentia rebus :
Omnia sponte suâ veniant, lateatque vagandi
Dulcis amor, cunctamque potens labor occulat artem.
Sic olim Æneæ venturi haud inscius ævi
Res Italûm in clypeo, Romanorumque triumphos,
Fecerat Ignipotens, pugnatæque in ordine bella,

Stirpis ab Afcanio quondam genus omne futurum.
 Tum si quis Latio cretus de sanguine vates
 Prosequitur varias oras moresque locorum,
 Medosque, Æthiopasque, & dites arboris Indos;
 Immemor ille nimis patriæ, oblitusve suorum,
 Si non Italiæ laudes æquaverit astris,
 Cui neque Medorum sylvæ, neque Bactra, neque Indi,
 Totaque thuriferis Panchaia certet arenis.

Quare etiam, egregii vates, ego carmina vestra
 Haud equidem arguerim, qui pectora fessâ legentum
 Interdum, atque aures recreatis carmine dulci.
 Non ego, post Celei crates, post tribula dicta,
 Rastraque, plaustraque, & inflexo cum vomere aratra,
 Addubitem flere extincti miserabile funus
 Romani ducis: aut ruris laudare quietem
 Post vites dictas Bacchi, & sylvestria dona.
 Vidi etiam, qui jam perfecto munere longam
 Subjecere moram, extremo sub fine vagantes
 Exactorum operum, vacuâ dum carmina musâ
 In longum traherent, cujus dulcedine mirâ
 Fessi animi cuperent iterumque iterumque redire,
 Me nulla idcirco quiret vis sistere, quin, post
 Naturas & apum dictas & liquida mella,
 Tristis Aristæi questus, monitusque parentis
 Prosequeretur dulci sermone, & Protea vinctum.
 Addam Threïcii carmen miserabile vatis,
 Qualis populeâ queritur Philomela sub umbrâ,
 Ut Rhodope, ut Pangæa fleant, Rhefi ut domus alta,
 Atque Getæ, atque Hebrus, & Aëtias Orithyia.
 Non aliam ob causam reges qui in prælia euntes
 Dinumerant, populosque, moram traxere canentes
 Aut Ligurum regi, ob casum Phæthontis amati

Dum

Dum gemit & mœstum musâ solatur amorem,
 In sylvis cano natas in corpore plumas :
 Aut rursus Hippolytum superas venisse sub auras
 Pæoniis revocatum herbis, & amore Dianæ.
 Nec verò interea quæ cuique insignia, quæ arma
 Prætereunt ; pingunt clypeos, atque Hercule pulchro
 Pulcher Aventinus satus olim insigne paternum
 Centum angues, cinctamque gerit serpentibus Hydram.
 Sæpe etiam loca amœna canunt, & frigida Tempe.
 Nunc variis pingunt cum floribus auricomum ver ;
 Nunc virides liquidis inducunt fontibus umbras,
 Crebraque fluviorum in ripis spatiantur opacis,
 Aut Veneti Eridani, aut Ætoli Acheloi.
 Addunt & Panas, Faunos, Dryadasque puellas,
 Et centum æquoreas Nereo genitore sorores.

Sæpe tamē memorandum inter ludicra memento
 Permiscere aliquid, breviter mortalia corda
 Quod moveat, tangens humanæ commoda vitæ,
 Quodque olim jubeant natos meminisse parentes.

At non exiguis etiam te insistere rebus
 Abnuërim, si magna voles componere parvis,
 Aut apibus Tyrios, aut Trojâ ex urbe profectos
 Formicis, Libycum properant dum linquere littus.
 Sed non Aufonii rectè scœdissima musca
 Militis æquarit numerum, cum plurima mulctram
 Pervolitat, neque enim in Latio magno ore sonantem
 Arma ducesque decet tam viles decidere in res.
 Nec dictis erit ullus honos, si cum actus ab urbe
 Daunius hostili Teucris urgentibus heros
 Vix pugnâ absistit, similis dicetur asello,
 Quem pueri læto pascentem pinguis in agro
 Ordea stipitibus duris detrudere tendunt

Infantes,

Instantes, quatiuntque fudes per terga, per armos:
 Ille autem campo vix cedere, & inter eundum
 Sæpe hic atque illic avidis insistere malis.
 Omnia conveniunt, rerumque simillima imago est:
 Credo equidem; sed turpe pecus: nec Turnus asellum,
 Turnus avis atavisque potens, dignabitur heros.
 Aptius hanc speciem referet leo, quem neque terga
 Ira dare aut virtus patitur, neque sufficit unus
 Tendere tot contra, telisque obstare sequentum.

Hoc quoque non studiis nobis levioribus instat
 Curandum, ut, quando non semper vera profamur
 Fingentes, saltem sint illa simillima veris.
 Vidi aliquos, qui, cum Glaucō medio æquore belli
 Tydides ferus occurrit, vix credere possunt
 Tot traxisse moras longis sermonibus usos
 Inter sese ambos, dum fervent omnia cæde.
 Alter enim duri narrat fera fata Lycurgi,
 Crimine damnati falso alter Bellerophontis
 Facta refert, magnâ domitam virtute Chimæram,
 Et victos pariter Solymos & Amazonas armis.
 Nam quæ multa canunt ficta & non credita vates,
 Dulcia quo vacuas teneant mendacia mentes,
 Illis nulla fides, quam nec sibi denique aperti
 Exposcunt, nec dissimulant, licet omnia obumbrent
 Relligione Deūm, quæ non credenda profantur.
 Idcirco solis perhibent armenta loquuta
 Mortua, & in veribus Vulcano tosta columnis,
 Ut minus acris equos itidem miremur Achillis,
 Verbaque veliferas rostris fudisse carinas;
 Omnia quæ portâ veniunt insomnia eburnâ.

Disce etiam, pulchri tibi si cura ordinis ulla est,
 Res tantum semel effari: repetita bis aures

Ferre

Ferre negant, fubeunt fessas fastidia mentes :
 Quanquam etiam hic nostris cernes differre Pelasgos.
 Nam tibi non referent semel illi fomina Atridæ :
 Nec fat erit, si rettulerint quid fortis Achilles
 Mente dolens Danaûm sese subduxerit armis,
 Ipse iterum Æacides nisi solo in littore ponti
 Flens eadem æquoreæ narravit omnia matri.
 Quinetiam reges cum dant mandata ferenda
 Cuncta canunt prius ipsi, eadem mox carmine eodem
 Missi oratores repetunt, nihil ordine verso.
 Non sic Aufonius Venulus, legatus ab Arpis
 Cum redit, Ætoli referens responsa tyranni.

Altum aliis assurgat opus : tu nocte dieque
 Exiguum meditator, ubi sint omnia culta,
 Et visenda novis iterumque iterumque figuris.
 Quod si longarum cordi magis ampla viarum
 Sunt spatia, angustis cum res tibi finibus arcta,
 In longum trahito arte : viæ tibi mille trahendi,
 Mille modi : nam ficta potes multa addere veris,
 Et petere hinc illinc variarum semina rerum.
 Nonne vides, ut nostra Deos in prælia ducant,
 Hos Teucris, alios Danaïs socia arma ferentes,
 Certantesque inter se odiis, donec pater ipse
 Concilium vocet, atque ingentes molliat iras ?
 Cum secura tamen penitus naturâ Deorum
 Degat, & aspectu nostro summotâ quiescat.
 Addunt infernasque domos, regna invia vivis,
 Tartareosque lacus, Ditemque, & Erinnyas atrâs.
 Tum volucrum captant cantus, atque omina pennæ :
 Sæpe etiam hospitibus convivia læta receptis,
 Regalesque canunt epulas, ubi multa repostis
 Narrantur dapibus vario sermone vicissim.

Nunc

Nunc ludos celebrant magnorum ad busta virorum:
 Annua nunc patriis peragunt Diis sacra periclo
 Servati quondam, laudesque ad sidera tollunt
 Aut Phœbi, monstro ingenti Pythone perempto,
 Aut magni Alcidaë, Cacum ut videre jacentem:
 Rege sub Eurysteo tulerit quos ille labores
 Alterni repetunt cantu: super omnia Caci
 Speluncam adjiciunt, spirantemque ignibus ipsum.

An memorem, quandoque omnes intendere nervos
 Cum libuit, verbisque ipsam rem æquare canendo?
 Seu dicenda feri tempestas horrida ponti,
 Ventorum & rabies, fractæque ad saxa carinæ
 Aut Siculo angusto, aut impacato Euxino:
 Sive coorta repente lues, cum multa ferarum
 Corpora, multa hominum letho data: sive Sicanâ
 Dicendum quantis terrâ tonet Ætna ruinis,
 Prorumpens atram cœli usque ad sidera nubem,
 Turbine fumantem piceo, & candente favillâ.
 Vidisti, cum bella canunt horrentia & arma,
 Arma fremunt, miscentque equitum peditumque ruinas;
 Ante oculos Martis sese offert tristis imago,
 Non tantum ut dici videantur, sed fieri res,
 Unde ipsis nomen Graii fecere poëtis:
 Armorum fragor audiri, gemitusque cadentum,
 Cædentumque ictus, & inania vota precantum.
 Quis quoque, cum captas evolvunt hostibus urbes,
 Temperet à lachrymis? tectorum ad culmina sævas
 Ire faces, passimque domos involvere flamas
 Cernere erit, trepidosque senes, puerosque parentes
 Amplexos, flentesque ipsas ad sidera matres
 Tollentes clamorem, hostes interque suosque:
 Abstractasque nurus adytis, arisque Deorum,

Et

Et crinem laniare, & pectora tundere palmis:
Hos fugere, aut illos ingentem abducere prædam,
Perque domos perque alta ruunt delubra Deorum,
Atque huc atque illuc totâ discurretur urbe. [vis?

Quid cum animis facer est furor additus, atque potens
Nam variant species animorum, & pectora nostra
Nunc hos, nunc illos, multo discrimine, motus
Concipiunt; seu quod cœli mutatur in horas
Tempestas, hominumque simul quoque pectora mutant;
Seu quia non iidem respondent sæpe labore
Sensus effœti, atque animus cum corpore languet;
Seu quia curarum interdum vacuique doloris,
Interdum tristes cæco intus tundimur æstu.

Dii potius nostris ardorem hunc mentibus addunt,
Dii potius: felixque ideo qui tempora quivit,
Adventumque Dei, & sacrum expectare calorem,
Paulisperque operi posito subducere mentem,
Mutati donec redeat clementia cœli.

Sponte suâ veniet iustum, ne accersite, tempus.
Interdum & sylvis frondes, & fontibus humor
Desunt, nec victis semper cava flumina ripis
Plena fluunt, nec semper agros ver pingit apricos.
Sors eadem incertis contingit sæpe poëtis.

Interdum exhaustæ languent ad carmina vires,
Absumptusque vigor, studiorumque immemor est mens,
Torpefcunt sensus, circum præcordia sanguis
Stat gelidus; credas penitus migrasse Camœnas,
Notaque nunquam ipsum rediturum in pectora Phœbum;
Nil adeo Musæ, nil subvenit autor Apollo.
Ah! quoties aliquis frustra consueta retentat
Munera, nec cernit cœlum se tendere contra,
Adversosque Deos, atque implacabile numen!

Quidam

Quidam autem inventus, qui sæpe reduceret auras
 Optatas veterum cantando carmina vatum,
 Paulatimque animo blandum invitaret amorem,
 Donec collectæ vires, animique refecti,
 Et rediit vigor ille, velut post nubila & imbres
 Sol micat æthereus: unde hæc tam clara repente
 Tempestas? Deus ecce! Deus jam corda fatigat,
 Altius insinuat venis, penitusque per artus
 Diditur, atque faces sævas sub pectore versat.
 Nec se jam capit acer agens calor, igneque intus
 Vis sævit, totoque agitatur se corpore numen.
 Ille autem exultans jactat jam non sua verba,
 Oblitusque hominem mirum sonat: haud potis ignem
 Excudere, invitum miratur se ire, rapique
 Præcipitem, te, Phœbe, vocans, te, Phœbe, prementem
 Vociferans, plenusque Deo, stimulisque subactus
 Haud placidis; non ille dapum, non ille quietis
 Aut somni memor, hanc potis est deponere curam.
 Sæpe etiam in somnis memores Phœbeïa versant
 Munera, & inventi quidam qui sæpe sopore
 In medio Musis cecinere & Apolline digna.
 Tantus amor famæ, præsentis tanta Dei vis!
 Ne tamen ah! nimium, puer, ô ne fide calori:
 Non te fortunâ semper permittimus uti,
 Præsentique aurâ, sævum dum pectore numen
 Insidet: at potius ratioque & cura resistat.
 Fræno siste furem animum, & sub signa vocato,
 Et premere, & laxas scito dare cautus habenas.
 Atque ideo semper tunc expectare jubemus
 Dum fuerint placati animi, compressus & omnis
 Impetus: hic recolens sedato corde revise
 Omnia, quæ cæcus menti subjecerit ardor.

Præterea

Præterea haud lateat te, nil conarier artem,
 Naturam nisi ut affimulet, propiusque sequatur.
 Hanc unam vates sibi proposuere magistram:
 Quicquid agunt, hujus semper vestigia servant.
 Hinc varios moresque hominum, moresque animantum,
 Aut studia imparibus diversa ætatibus apta
 Effingunt facie verborum, & imagine reddunt
 Quæ tardosque senes deceant, juvenesque virentes,
 Fœmineumque genus, quantum quoque rura colenti,
 Aut famulo distet regum alto è sanguine cretus.
 Nam mihi non placeat, teneros si sit gravis annos
 Telemachus supra, senior si Nestor inani
 Gaudeat & ludo, & canibus, pictisve pharetris.
 Et quoniam in nostro multi persæpe loquuntur
 Carmine, verba illis pro conditione virorum
 Aut rerum damus, & proprii tribuuntur honores,
 Cuique suus, seu mas, seu fœmina, five Deus sit.
 Semper enim summus Divûm pater atque hominum rex
 Ipse in concilio fatur, si fortè coorta
 Seditio, paucis: at non Venus aurea contra
 Pauca refert, Teucrûm indignos miserata labores.
 Ingreditur furiis, atque alta silentia rumpit,
 Acta furore gravi, Juno, ac foeta usque querelis.
 Cumque etiam juveni gliscat violentia major,
 Ardens cui virtus, animusque in pectore præsens,
 Nulla mora in Turno, nec dicta animosa retractat:
 Stat conferre manum, & certamine provocat hostem,
 Desertorem Asiæ: verùm quantum ille feroci
 Virtute exuperat, tanto est impensius æquum
 Et pietate gravem, & sedato corde Latinum
 Consulere, atque omnes metuentem expendere casus.
 Multum etiam intererit, Didonæ irata loquatur,

An

An pacato animo ; Libycas si linquere terras
Trojanus paret, & desertum fallere amorem,
Sæviet, ac totâ passim bacchabitur urbe,
Mentis inops, immanis, atrox verba aspera rumpet
Confusasque dabit voces, incertaque, & anceps
Quæ quibus anteferat ; quantum ah ! distabit ab illâ
Didone, exceptit Teucros quæ nuper egentes,
Solvere corde metum atque jubens secludere curas,
Invitantque suis vellent confidere regnis !

Nec te oratores pigeat artisque magistros
Consuluisse, Sinon Phrygios quo fallere possit
Arte, dolis quocunque animos impellere doctus ;
Quove tenere queat Graios fandi autor Ulysses
Stante domum Trojâ tandem discedere certos,
Quid tibi nunc dulcem præ cunctis Nestora dicam,
Qui toties inter primores Argivorum
Ingentes potuit verbis componere lites,
Et mulcere animos, & mollia fingere corda ?
Artibus his certè Cytherea instructa, dolisque,
Arma rogat nato genitrix, & adultera læsum
Vulcanum alloquitur, dictisque aspirat amorem.
Nam causas petit ex alto indeprensa, virique
Circuit occultâ verborum indagine mentem.
Discitur hinc etenim sensus mentesque legentum
Flectere, diversosque animis motus dare, ut illis
Imperet arte potens, dictu mirabile, vates.
Nam semper, seu læta canat, seu tristia mœrens,
Affectas implet tacitâ dulcedine mentes.
Quem non Threïcii quondam fors aspera vatis
Molliat, amissam dum solo in littore secum,
Eurydice, solans ægrum testudine amorem,
Te, veniente die, te, decedente vocaret ?

Quid? puer Euryalus cum pulchros volvitur artus,
 Ah dolor! inque humeros lapsâ cervice recumbens
 Languescit moriens, ceu flos succisus aratro;
 Ardet adire animus lectori, & currere in ipsum
 Volscentem, puerique manum supponere mento
 Labenti, ac largum frustra prohibere cruorem
 Purpureo niveum signantem flumine pectus.

Postremò, tibi siqua instant dicenda, ruborem
 Quæ tenerum incuterent Musis adaperata, chorisque
 Virgineis, molli vel præterlabere tactu
 Dissimulans, vel verte aliò, & rem suffice fictam.
 Si pater omnipotens tonitru coelum omne ciebit,
 Speluncam Dido dux & Trojanus eandem
 Deveniant: pudor ulterius nihil addere curet.
 Nam fat erit, Tellus quod prima & conscius Æther
 Connubii dent signum, ululentque in vertice Nymphæ.
 Neve aliis, impar nimium, ne Troilus armis
 Ah! puer infelix facito concurrat Achilli,
 Quàm quibus in Libyco conspexit littore pictum
 Illum Anchisiades heros, dum victus anhelis
 Fertur equis, curruque hæret resupinus inani:
 Nec pueri veros congressus dicere cures.
 Quid deceat, quid non, tibi nostri ostendere possunt:
 Inventa ex aliis discite, & te plurima Achivos
 Consulere hortamur veteres, Argivæque regna
 Explorare oculis, & opimam avertere gazam
 In Latium, atque domum lætum spolia ampla referre.
 Haud minor est adeo virtus, si te audit Apollo,
 Inventa Argivûm in patriam convertere vocem,
 Quàm si tute aliquid intactum inveneris ante.
 Aspice ut insignis peregrino incedat in auro
 Fatidicæ Mantûs, & Mincî filius amnis!

M

Fulgeat

Fulgeat ut magni exuvias indutus Homeri!
 Nec pudet. Egregias artes ostenderit, esto,
 Græcia, tradiderit Latio præclara reperta,
 Dum post in melius aliunde accepta Latini
 Omnia rettulerint, dum longè maxima Roma
 Ut belli studiis, ita doctis artibus omnes,
 Quot Sol cunque videt terrarum, anteiverit urbes.

Dii Romæ indigetes, Trojæ tuque autor, Apollo,
 Unde genus nostrum cœli se tollit ad astra,
 Hanc saltem auferri laudem prohibete Latinis:
 Artibus emineat semper studiisque Minervæ
 Italia, & gentes doceat pulcherrima Roma,
 Quandoquidem armorum penitus fortuna recessit,
 Tanta Italos inter crevit discordia reges.
 Ipsi nos inter sævos distringimus enses,
 Nec patriam pudet externis aperire tyrannis.
 Spes tamen Italiæ prostratæ affulserat ingens
 Nuper, & egregiis animos erexerat ausis:
 Heu frustra! invidit laudi fors læva Latinæ,
 Necdum fata malis Italùm exaturata quierunt.
 Jam gentes longè positæ trepidare, ducesque
 Externi: jam dives Arabs, jam Nilus, & Indus
 Audierant longè Tusci decora alta LEONIS,
 Audierant MEDICUMque genus, stirpemque Deorum:
 Jam tum ille egregias curas accinxerat ardens
 Pro patriæ decore, pro libertate sepultâ
 Antiquæ Ausoniæ, germano fretus IULO,
 Quicum partitus curarum ingentia semper
 Pondera commissas rerum tractabat habenas,
 Idem regnatorque hominum, Divûmque sacerdos.
 Jamque illum Europæ reges, gensque omnis in unum
 Converſique oculos, converſique ora tenebant;

Jamque

Jamque duces animis illum concordibus omnes
Velle sequi trepidos in Turcas arma parantem.
Illum quadrijugo invectum per mœnia curru,
Roma, triumphato vidisses protinus orbe:
Illum, Tybri pater, lætanti spumeus alveo
Exciperes, Tuscus Tuscum, veheresque per undas
Miratas habitusque novos, hominumque figuras.
Issent post currus capti longo ordine reges:
Oblitusque minas minor iret barbarus hostis,
Qui victis Solymis nunc atque oriente subactis
Exultat fidens, orbisque affectat habenas
Efferus, atque Italæ jam jam (scelus!) imminet oræ.
Visendi studio passim Romana juvenus
Per fora, perque vias, festâ discurreret urbe.
Ipse suos folio fulgens pater aureus alto
Aspiceret cives longo post tempore visos;
Barbaricumque aurum, prædæque juberet acervos
Sacratæ adytis penitusque altâ arce reponi.
Verum heu! Dii, vestrum erimen! spes tanta repenti
Italæ absumptâ, ac penitus fiducia cessit!
Egregius moriens heros secum omnia vertit!

LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM.

Stylus pœticus proponitur explicandus. Is debet esse perspicuus, & quàm maximè variatus. Metaphorarum usus, & causa. Pœtis major licentia quàm scriptoribus aliis conceditur. De hyperbole, metonymiâ, apostrophe, ironiâ, & anaphorâ. Nihil dicendum per catachresin. De usu ἑκόνως. Verborum delectus habendus. Hunc qualem esse oportuerit, exempla veterum pœtarum docebunt. Inter illos insignioris alicujus vestigiis insistendum est. Minus illustres non oninino rejiciendi; nam ex iis seligi possunt quæ in melius referantur. De pœtis cultioribus imitandis. Sæpe alludendum est ad antiquorum dicta. Verbis à Græco fonte depromptis, barbaris item, & obsoletis nonnunquam locus est. De periphrasi, & verborum compositione. Hæc licentius usurpata Latinos minus quàm Græcos decet. De tmesi & syncope. Nomina asperiora arte sunt emollienda. Rebus verba, non verbis res, inserviant. Versuum sonus pro materiæ genere variandus est. De scriptis emendandis. Præcepta, Diis non faventibus, parum valent. Autor è numero pœtarum se modestè eximit, & inde delabitur in laudes Virgilii.

NUNC autem linguæ studium, moremque loquendi,
 Quem vates, Musæque probent, atque autor Apollo,
 Expediam, curam extremam, finemque laborum.
 Discendum indicia, & verborum lumina quæ sint
 Munere Pieridum lustrandis addita rebus.
 Nè te, opere incepto, deterreat ardua meta;

Auden-

Audendum, puer, atque invicto pectore agendum.
 Jam te Pierides summâ en! de rupe propinquum
 Voce vocant, viridique ostentant fronde coronam
 Victori, atque animo stimulos hortatibus addunt.
 Jamque rosas calathis spargunt per nubila plenis
 Desuper, & florum placido te plurima nimbo
 Tempestas operit, gratumque effusus odorem
 Ambrosiæ liquor aspirat, divina voluptas.

Verborum in primis tenebras fuge, nubilaque atra;
 Nam neque (si tantum fas credere) defuit olim,
 Qui, lumen jucundum ultro lucemque perosus,
 Obscuro nebulæ se circumfudit amictu:
 Tantus amor noctis, latebræ tam dira cupido.
 Ille ego sim, cui Pierides dent carmina Musæ
 Lumine clara suo, externæ nihil indiga lucis.
 Nec tamen id votis optandum denique magnis:
 Ipse volens per te poteris; vis Dædala fandi
 Tot se adeo in facies, tot se convertit in ora,
 Mille trahens variâ secum ratione colores.
 Mille modis aperire datur mentisque latebras,
 Quique latent tacito arcani sub pectore motus.
 Si tibi, dum trepidas, non hac successerit, & lux
 Non datur hinc, te verte aliò, lumenque require
 Nunc hac, nunc illac, donec diffulserit ultro,
 Claraque tempestas cœlo radiarit aperto.

Quinetiam, angustis si non urgebere rebus,
 Cum fandi tibi mille viæ, tibi mille figuræ
 Occurrent, tu mille vias, tu mille figuras,
 Nunc hanc, nunc aliam ingredi, & mutare memento
 Jamque hos jamque alios haud segnis fumere vultus.
 Nempe inde illectas aures immensa voluptas
 Detinet, & dulci pertentat pectora motu.

Ergo.

Ergo omnem curam impendunt, ut cernere nusquam
 Sit formas similes, naturæ exempla sequuti,
 Dissimili quod sint facie quæcunque sub astris
 Vitales carpunt auras, genus omne ferarum
 Atque hominum, pictæ volucres, mutæque natantes,
 Nonne vides, verbis ut veris sæpe relictis
 Accersant simulata, aliundeque nomina porro
 Transportent, aptentque aliis ea rebus, ut ipsæ
 Exuviasque novas res insolitosque colores
 Indutæ sæpe externi mirentur amictus
 Unde illi, lætæque alienâ luce fruuntur,
 Mutatoque habitu, nec jam sua nomina mallent?
 Sæpe ideo, cum bella canunt, incendia credas
 Cernere, diluviumque ingens, surgentibus undis,
 Contra etiam Martis pugnas imitabitur ignis,
 Cum furit accensis acies Vulcania campis.
 Nec turbato oritur quondam minor æquore turba;
 Confligunt animosi Euri certamine vasto
 Inter se, pugnantque adversis molibus undæ.
 Usque adeo passim sua res insignia lætæ
 Permutantque, juvantque vicissim, & mutua sese
 Altera in alterius transformat protinus ora.
 Tum specie capti gaudent spectare legentes:
 Nam diversa simul datur è re cernere eadem
 Multarum simulacra animo subeuntia rerum.
 Ceu cum fortè olim placidi liquidissima ponti
 Æquora vicinâ aspectat de rupe viator,
 Tantùm illi subjecta oculis est mobilis unda;
 Ille tamen sylvas interque virentia præta
 Inspiciens miratur, aquæ quæ purior humor
 Cuncta refert, captosque eludit imagine visus.
 Non aliter vates nunc huc traducere mentes,

Nunc

Nunc illuc, animisq̃ue legentum apponere gaudet
Diversas rerum species, dum tædia vitat.
Res humiles ille interea non fecius effert,
Splendore illustrans alieno, & lumine vestit,
Verborumque simul vitat dispendia parcus.
Hunc fandi morem, si vera audivimus, ipsi
Coelicolæ exercent coeli in penetralibus altis,
Pieridum chorus in terras quem detulit olim,
Atque homines docuere Deûm præclara reperta.
Illæ etenim Jovis æthereâ dicuntur in aulâ
Immixtæ Superis festas agitare choreas,
Et semper canere alternæ, Phœbique fruuntur
Colloquio, vatumque inspirant pectora ab alto.
Nec tamen haud solis fugit hæc me nota poëtis,
Verum etiam autores alii experiuntur, & audent,
Præcipuè orantes causas, fandique magistri,
Seu fontes tendant legum compescere habenis,
Seu charos cupiant atris è mortis amicos
Faucibus eripere, & defletos reddere luci.
Quinetiam agricolas ea fandi nota voluptas
Exercet, dum læta feges, dum trudere gemmas
Incipiunt vites, sitientiaque ætheris imbrem
Prata bibunt, ridentque, satis surgentibus, agri.
Hanc vulgo speciem propriæ penuria vocis
Intulit, indictisque urgens in rebus egestas.
Quippe, ubi se vera ostendebant nomina nusquam,
Fas erat hinc atque hinc transferre simillima veris.
Paulatim accrevire artes, hominumque libido:
Quodque olim usus inops reperit, nunc ipsa voluptas
Postulat, hunc addens verborum rebus honorem.
Sic homines primùm venti vis aspera adegit,
Vitandique imbres, stipulis horrentia testa

Ponere,

Ponere, & informi sedem arctam claudere limo :
 Nunc altæ æratis trabibus Pariisque columnis
 Regifico furgunt ædes ad fidera luxu.
 Parcius ista tamen delibant, & minus audent
 Artifices alii, nec tanta licentia fandi
 Cuique datur, solis vulgo concessa poëtis :
 Nempe pedum hi duris cohibentur legibus, & se
 Sponte suâ spatii angustii temporis arctant :
 Liberius fas campum aliis decurrere apertum.
 Sacri igitur vates, facta atque infecta canentes,
 Libertate palam gaudent maiore loquendi,
 Quæsitique decent cultus magis, atque colores
 Insoliti, nec erit tanto ars deprensa pudori.

Crebrius hi fando gaudent super æthera miris
 Tollere res (nec sit fas tantum credere) dictis ;
 It coelo clamor, tremit omnis murmure Olympus.
 Nec mora, bis vocem ingeminant, urbisque ruinas,
 Fataque, præliaque, & sortem execrantur iniquam,
 O pater ! ô patria ! ô Priami domus inclyta quondam !
 Clamantes, cecidit, prô Jupiter ! Ilion ingens.

Quid cum Neptunum dicunt mare, vina Lyæum,
 Et Cererem frumenta, patrumquæ è nomine natos
 Significant, memorantque urbes pro civibus ipsis ?
 Atque ideo timor attonitos cum invaserit Afros,
 Africa terribili tremit horrida terra tumultu.
 Nec decrit tibi, pro fluviis, proque omnibus undis
 Pocula qui pressis Acheloïa misceat uvis.

Ecce ! autem subitis conversi vocibus ultro
 Sæpe aliquem longè absentem, desertaque & antra,
 Et solos montes affantur, sæpe salutant .

Sylvasque fluviosque, & agros, sensuque carentes

Speluncas,

Speluncas, velut hæc sint responsura vocata ;
Et vos ô vacui compellant nomine saltus.

Præterea verbis inimicos addere sensus
Oppositis, dum dissimulant, aliudque videbis
Sæpe loqui, atque aliud simulatâ condere mente.
Egregia interea conjux ita nocte supremâ
Deiphobo fidum capiti subduxerat enssem.
Nec minus insignis Drances cum stragis acervos
Tot dedit, & claris insigniit arva trophæis.

Quid sequar ulterius, quantâ dulcedine captas
Detineant aures, vocem cum rursus eandem
Ingeminant, modo non verborum cogat egestas ?
Pan etiam Arcadiâ neget hoc si iudice præfens,
Pan, etiam Arcadiâ dicam te iudice vanum.

Hæc adeo cum sint, cum fas audere poëtis
Multa modis multis, tamen observare memento,
Si quando haud propriis rem mavis dicere verbis,
Translatisque aliunde notis, longèque petitis,
Ne nimiam ostendas quærendo talia curam.
Namque aliqui exercent vim duram, & rebus iniqui
Nativam eripiunt formam, indignantibus ipsis,
Invitasque jubent alienos sumere vultus.
Haud magis imprudens mihi erit, & luminis expers,
Qui puero ingentes habitus dat ferre gigantis,
Quàm si quis stabula alta lares appellet equinos,
Aut crines magnæ genitricis gramina dicat.
Præstiterit verò faciem spolia & sua cuique
Linquere, & interdum propriis rem prodere verbis,
Indiciisque suis, ea sint modo digna Camœnis.

Res etiam poteris rebus conferre vicissim,
Nominibusque ambas verisque suisque vocare ;
Quod faciens, fuge verborum dispendia, paucisque
Includas

Includas numeris, unde illa simillima imago
 Ducitur, & breviter confer, ne fortè priorum
 Oblitus sermonum aliò traducere mentem,
 Inque alia ex aliis videre exordia labi.

Jamque age verborum qui sit delectus habendus;
 Quæ ratio: nam nec sunt omnia versibus apta,
 Omnia nec pariter tibi sunt uno ordine habenda.
 Versibus ipsa etiam divisa, & carmina quantum
 Carminibus distant, tantum distantia verba
 Sunt etiam inter se, quamvis communia multa
 Interdum invenies versus diffusa per omnes.
 Multa decent scenam, quæ sunt fugienda canenti
 Aut Divûm laudes, aut heroum inclyta facta.
 Ergo altè vestiga oculis, aciemque voluta
 Verborum sylvâ in magnâ: tum accommoda Musis
 Selige, & insignes vocum depascere honores,
 Ut nitidus puro versus tibi fulgeat auro.
 Rejice degenerem turbam nil lucis habentem,
 Indecoresque notas, ne sit non digna supellex.
 Quî fieri id possit veterum te semita vatum
 Observata docebit: adi monumenta priorum
 Crebra oculis animoque legens, & multa voluta.
 Tum quamvis, longè siquis supereminet omnes,
 Virtutem ex illo ac rationem discere fandi
 Te jubeam, cui contendas te reddere semper
 Assimilem, atque habitus gressusque effingere euntis,
 Quantum fata sinunt, & non aversus Apollo:
 Haud tamen interea reliquûm explorare labores
 Abstiteris vatum, moneo, suspectaque dicta
 Sublegere, & variam ex cunctis abducere gazam.
 Nec dubitem versus hirsuti sæpe poëtæ
 Suspensus lustrare, & vestigare legendo,

Sicubi

Sicubi se quædam fortè inter commoda versu
 Dicta meo ostendant, quæ mox melioribus ipse
 Auspiciis proprios possim mihi vertere in usus,
 Deterfâ prorsus priscâ rubigine scabrâ.
 Flumina sæpe vides immundo turbida limo;
 Haurit aquam tamen inde frequens concursus, & altis
 Important puteis ad pocula; desuper illa
 Occultis diffusa canalibus influit, omnemque
 Illabens bibulas labem exuit inter arenas.
 Nil adeo incultum, quod non splendescere possit:
 Præcipuè si cura vigil non desit, & usque
 Mente premas, multumque animo tecum ipse volutes.
 Atque ideo ex priscis semper quo more loquamur
 Discendum, quorum depascimur aurea dicta,
 Præcipuumque avidi rerum populamus honorem.
 Aspice ut exuvias veterumque insignia nobis
 Aptemus: rerum accipimus nunc clara reperta,
 Nunc seriem atque animum verborum, verba quoque ipsa:
 Nec pudet interdum alterius nos ore loquutos.
 Cum verò cultis moliris furta poëtis,
 Cautius ingredi, & raptus memor occule versis
 Verborum indiciis, atque ordine falle legentes
 Mutato: nova fit facies, nova prorsus imago.
 Munere (nec longum tempus) vix ipse peracto
 Dicta recognoscas veteris mutata poëtæ.
 Sæpe palam quidam rapiunt, cupiuntque videri
 Omnibus intrepidi, ac furto lætantur in ipso
 Deprensi: seu cum dictis, nihil ordine verso,
 Longè alios iisdem sensus mirâ arte dedere,
 Exueruntque animos verborum impune priores:
 Seu cum certandi priscis succensa libido,
 Et possessa diu, sed enim malè condita, victis

Extor-

178. M. HIERONYMI VIDÆ

Extorquere manu juvat, in meliusque referre :
 Ceu fata mutatoque solo felicius olim
 Cernimus ad cœlum translatas surgere plantas.
 Poma quoque utilius succos oblita priores
 Proveniunt : sic regna Asiæ, Trojæque penates,
 Transtulit auspiciis Phrygius melioribus heros
 In Latium, quamvis (nam Divûm fata vocabant)
 Invitus, Phœnissâ, tuo de littore cessit,
 Nec connubia læta, nec incepti Hymenæi
 Flexerunt immitem animum : tu victa dolore
 Occidis, & curæ vix ipsâ in morte relinquunt.
 Nunquam ô Dardaniæ tetigissent vestra carinæ
 Littora, fors nulli poteras succumbere culpæ.
 Ergo agite ô mecum securi accingite furtis
 Unâ omnes, pueri, passimque avertite prædam.
 Infelix autem (quidam nam sæpe reperti)
 Viribus ipse suis temerè qui fîsus & arti,
 Externæ quasi opis nihil indigus, abnegat audax
 Fida sequi veterum vestigia, dum sibi prædâ
 Temperat heu ! nimium, atque alienis parcere crevit,
 Vana superstîtio ! Phœbi sine numine cura.
 Haud longùm tales ideo lætantur, & ipsi
 Sæpe suis superant monumentis, illaudatique
 Extremum ante diem fœtus flevêre caducos,
 Viventesque suæ viderunt funera famæ.
 Quàm cuperent vano potius caruisse labore,
 Eque suis alias didicisse parentibus artes !
 Sæpe mihi placet antiquis alludere dictis,
 Atque aliud longè verbis proferre sub iisdem :
 Nec mea tam sapiens per sese prodita quisquam
 Furta redarguerit, quæ mox manifesta probabunt
 Et nati natorum, & qui nascentur ab illis :

Tantum

Tantum absit, poenæ metuens infamis ut ipse
Furta velim tegere, atque meas celare rapinas.
Non tamen omnia te priscis fas fidere, qui non
Omnia sufficient: quærenti pauca labore
Attentanda tuo, nondum ulli audita, supersunt.

Nos etiam quædam idcirco nova condere nulla
Religio vetat, indictasque effundere voces.
Ne vero hæc penitus fuerint ignota, suumque
Agnoscant genus, & cognatam ostendere gentem
Possint, ac stirpis nitantur origine certæ.
Usque adeo patriæ tibi si penuria vocis
Obstabit, fas Grajugenum felicibus oris
Devehere informem massam, quam incude Latinâ
Informans patrium jubeas dediscere morem.
Sic quondam Aufoniæ succrevit copia linguæ:
Sic auctum Latium, quò plurima transtulit Argis
Ufus, & exhaustis Itali potiuntur Athenis.
Nonne vides mediis ut multa erepta Mycenis,
Graia genus, fulgent nostris immixta, nec ullum
Apparet discrimen? eunt insignibus æquis
Undique per Latios & civis & advena tractus.
Jamdudum nostri cessit sermonis egestas:
Rarò uber patriæ tibi rarò opulentia deerit.
Ipse suis Cicero thesauris omnia promet,
Autoresque alii nati felicibus annis
Omnia sufficient, nec solis crede poetis.

Sæpe etiam vidi veterum inter carmina vaturn
Barbarico versus cultu gazâque superbos;
Belgicaque immisit trans Alpes effeda Gallus
In Latium, & longè Macedum venere sarissæ:
Et metuam ne deficiat me larga suppellex
Verborum, angustique premat sermonis egestas?

Quin

Quin & victa situ, si me penuria adaxit,
 Verba licet renovare, licet tua, sancta vetustas,
 Vatibus indugredi sacraria: sæpius olli
 Ætatis gaudent insignibus antiquai,
 Et veterum ornatus induti incedere avorum.
 Non tamen ille vetus squalor fuit undique & ater
 Verborum situs: his modus adsit denique, quando
 Copia non deficit quorum nunc pervius usus.

Tum quoque si deerunt rebus sua nomina certa,
 Fas illas aptâ verborum ambire coronâ,
 Et latè circumfusus comprehendere dictis.

Verba etiam tum bina juvat conjungere in unum
 Molliter inter se vinclo sociata jugali.
 Verum plura nefas vulgo congesta coire,
 Ipsaque quadrifidis subniti carmina membris:
 Italia nec passim fert monstra tricorpora tellus.
 Horresco diros sonitus, ac levia fundo
 Invitus perterricrepas per carmina voces.
 Argolici, quos ista decet concessa libido,
 Talia connubia, & tales celebrent Hymenæos:
 Tergeminas immane struant ad sidera moles,
 Pelion addentes Ossæ, & Pelio Olympum.

At verbis etiam partes ingentia in ambas
 Verba interpositis proscindere, seque parare,
 Deterere interdum licet, atque abstraxe secando
 Exiguam partem, & strinxisse fluentia membra
 Idcirco siquando ducum referenda virûmque
 Nomina dura nimis dictu, atque asperrima cultu,
 Illa aliqui, nunc addentes, nunc inde putantes
 Pauca minutatim, levant, ac mollia reddunt,
 Sichæumque vocant mutata parte Sicharbam.
 Hinc mihi Titanum pugnas & sæva gigantum

Bella

Bella magis libeat canere, Enceladique tumultus,
Quàm populos Italâ quondam virtute subactos,
Atque triumphatas diverso à littore gentes.

Sed neque, verborum causâ, vis ulla canentem,
Consilium præter, cogat res addere inanes,
Nomina sed rebus semper servire iubeto,
Omnia perpendens versûs resonantia membra.
Verba etenim quædam ignarum te fallere possunt,
Ni vigiles, mandatum & munus obire recusent,
Furenturque operi clam sese, & inertia cessent,
Cætera dum labor exerceat concordia iussus,
Quæque suus: tantum illa dabunt numerumque sonumque.
Atque ideo quid ferre queant, quid quæque recusent
Explorare prius labor esto, & munera iusta
Mandato, ac proprium cunctis partire laborem.
Obscuros aliter crepitus & murmura vana
Miscebis, ludæque sonis fallacibus aures.
Nec tamen interdum vacuas animoque carentes
Addubitem ipse volens incassum fundere voces,
Verbaque quæ nullo fungantur munere sensûs:
Dives ut egregio tantum & conspectus amictu
Versus eat, dulcique sono demulceat aures.
Atque adeò quæ sint ne verò quære: profectò
Illa tibi se sponte dabunt per se obvia passim.
Sæpe autem ruptis vinclis exempta volutes
Membra, & compactum quæfitor disjice versum,
Post iterum refice, & partes in pristina redde
Partibus avulsas: nunquam te libera vinclis
Incautum fallent, resolutò carmine, verba.

Huc ades, hic penitus tibi totum Heliconâ recludam:
Te Musæ, puer, hic faciles penetralibus imis
Admittunt, sacrisque adytis invitat Apollo.

Principio

Principio quoniam magni commercia cœli
 Numina concessere homini, cui carmina curæ,
 Ipse Deum genitor divinam noluit artem
 Omnibus expositam vulgo immeritisque patere:
 Atque ideo, turbam quò longè arceret inertem,
 Angustam esse viam voluit, paucisque licere;
 Multa adeò incumbunt doctis vigilanda poetis.
 Haud satis est illis utcunque claudere versum,
 Et res verborum propriâ vi reddere claras:
 Omnia sed numeris vocum concordibus aptant,
 Atque sono quæcunque canunt imitantur, & aptâ
 Verborum facie, & quæsito carminis ore.
 Nam diversa opus est veluti dare versibus ora,
 Diversosque habitus, ne qualis primus, & alter,
 Talis & inde alter, vultuque incedat eodem.
 Hic melior motuque pedum, & pernibus alis,
 Molle viam tacito lapsu per levia radit:
 Ille autem membris ac mole ignavius ingens
 Incedit tardo molimine subsidendo.
 Ecce aliquis subit egregio pulcherrimus ore,
 Cui lætum membris Venus omnibus afflat honorem.
 Contra alius rudis informes ostendit & artus,
 Hirsutumque supercilium, ac caudam sinuosam,
 Ingratus visu, sonitu illætabilis ipso.
 Nec verò hæc sine lege datæ, sine mente figuræ,
 Sed facies sua pro meritis, habitusque sonusque
 Cunctis, cuique suus, vocum discrimine certo.
 Ergo ubi jam nautæ spumas salis ære ruentes
 Incubuerunt mari, videas spumare reductis
 Convulsam remis rostrisque stridentibus æquor.
 Tunc longè sale saxa sonant, tunc & freta ventis
 Incipiunt agitata tumescere: littore fluctus

Illidunt

Illidunt rauco, atque refracta remurmurat unda
 Ad scopulos; cumulo insequitur præruptus aquæ mons.
 Nec mora, Trinacriam cernas procul intremere omnem
 Funditus, & montes concurrere montibus altos.
 Cum verò ex alto speculatus cærula Nereus
 Leniit in morem stagni placidæque paludis,
 Labitur uncta vadis abies, natat uncta carina.
 Hinc etiam solers mirabere sæpe legendo,
 Sicubi Vulcarius sylvis incendia misit,
 Aut agro, stipulas flammâ crepitante cremari.
 Nec minus exultant latices, cum tæda sonore
 Virgea suggeritur costis undantis aheni.
 Carmine nec levi dicenda est scabra crepido.
 Tum, si læta canunt, hilari quoque carmina vultu
 Incedunt, lætumque sonant haud segnia verba:
 Seu cum vere novo rident prata humida; seu cum
 Panditur interea domus omnipotentis Olympi.
 Contra autem sese tristes inamabile carmen
 Induit in vultus; si fortè invisa volucris
 Nocte sedens serum canit importuna per umbras,
 Ut quondam in buffis, aut culminibus desertis.
 Verba etiam res exiguas angusta sequuntur,
 Ingentesque juvant ingentia: cuncta gigantem
 Vasta decent, vultus immanes, pectora lata,
 Et magni membrorum artus, magna ossa, lacertique.
 Atque adeò, siquid geritur molimine magno,
 Adde moram, & pariter tecum quoque laborent
 Segnia: seu quando vi multâ gleba coactis
 Æternum frangenda bidentibus, æquora seu cum
 Cornua velatarum obvertimus antennarum.
 At mora si fuerit damno, properare jubebo.
 Si se fortè cavâ extulerit mala vipera terrâ,

N

Tolle

Tolle moras, cape saxa manu, cape robora, pastor;
 Ferte citi flammæ, date tela, repellite pestem.
 Ipse etiam versus ruat, in præcepſque feratur,
 Immenſo cum præcipitans ruit Oceano nox,
 Aut cum percuſus graviter procumbit humi bos.
 Cumque etiam requies rebus datur, ipſa quoque ultro
 Carmina pauliſper curſu ceſſare videbis,
 In medio interrupta: quierunt cum freta ponti,
 Poſtquam auræ poſuere, quieſcere protinus ipſum.
 Cernere erit, mediisſque inceptis ſiſtere verſum.
 Quid dicam, ſenior cum telum imbellæ ſine ictu
 Invalidus jacit, & defectis viribus æger?
 Nam quoque tum verſus ſegni pariter pede languet:
 Sanguis hebet, frigent effœtæ in corpore vires.
 Fortem autem juvenem deceat prorumpere in arces,
 Evertiſſe domos, præfractaque quadrupedantum
 Pectora pectoribus perrumpere, ſternere turres
 Ingentes, totoque ſerum dare funera campo.
 Nulla adeo vatum major prudentia, quàm ſe
 Aut premere, aut rerum pro majeſtate canendo
 Tollere: nunc illos animum ſummittere cernas.
 Verborum parcos, humilique obrepere grefſu,
 Textaque vix gracili deducere carmina filo.
 Nunc illos, verbis opulentos, divite venâ
 Cernere erit fluere, ac laxis decurrere habenis
 Fluxoſque ingentesque: redundat copia læta
 Ubere felici, verborumque ingruit agmen,
 Hybernarum inſtar nivium, cum Juppiter Alpes
 Frigidus æreas atque alta cacumina veſtit.
 Interdum verò cohibent undantia lora,
 Non humiles, non ſublimes, media inter utrumque

Littus

Littus arant veluti spatia, & confinia radunt:
Sic demum portu læti conduntur in alto.

Quod superest, quæ postremò peragenda poetæ,
Expeditam. Postquam casus evaserit omnes,
Signaque perpetuum deduxit ad ultima carmen
Exultans animo victor, lætusque laborum;
Non totam subitò præceps secura per urbem
Carmina vulgabit: ah! ne sit gloria tanti,
Et dulcis famæ quondam malefuada cupido:
At patiens operum semper, metuensque pericli
Expectet, donec sedatâ mente calorem
Paulatim exuerit, foetûsque abolerit amorem
Ipse sui, curamque aliò traduxerit omnem.
Interea fidos adit haud securus amicos,
Utque velint inimicum animum frontisque severæ
Dura supercilia induere, & non parcere culpæ,
Hos iterum atque iterum rogat; admonitusque latentis
Grates lætus agit vitii, & peccata fatetur
Sponte suâ, quamvis etiam damnetur iniquo
Judicio, & falsum queat ore refellere crimen.
Tum demum redit, & post longa oblivia per se
Incipit hic illic veterem explorare laborem.
Ecce! autem ante oculos nova se fert undique imago,
Longè alia heu! facies rerum, mutataque ab illis
Carmina, quæ tantum antè, recens confecta, placebant.
Miratur tacitus, nec se cognoscit in illis
Immemor, atque operum piget, ac sese increpat ultrò.
Tum retractat opus, commissa piacula doctæ
Palladis arte luens: nunc hæc, nunc rejicit illa,
Omnia tuta timens, melioraque sufficit illis,
Attondetque comas stringens, sylvamque fluentem,
Luxuriemque minutatim depascit inanem,

Exercens durum imperium: dum funditus omnem,
 Nocturnis instans operis, operisque diurnis,
 Versibus eluerit labem, & commissâ piarit.
 Arduus hic labor: hic autem durate, poëtæ,
 Gloria quos movet æternæ pulcherrima famæ.
 Tum siqua est etiam pars imperfecta relicta,
 Olim dum properat furor, ingeniique morari
 Tempestas renuit, suppletque & versibus affert
 Invalidis miseratus opem, claudisque medetur.
 Nec semel attrectare satis, verum omne quotannis
 Terque quaterque opus evolvendum, verbaque versis
 Æternum immutanda coloribus: omne frequenti
 Sæpe revisendum studio per singula carmen.
 Quod non una dies, fors afferet altera, & ultro,
 Nullo olim studio, nullâ olim in carmine curâ,
 Deprensæ per se prodentur tempore culpæ,
 Quæque latent variæ densa inter nubila pestes.
 Quinetiam doctum multum juvet ille laborem,
 Qui varias cœli creber mutaverit oras.
 Namque etiam mutant animi, genioque locorum
 Diversas species, diversos pectora motus
 Concipiunt, nostrisque novæ se mentibus offert
 Ultro aliquid semper lucis, tenebræque recedunt,
 Atque novos operi semper fas addere flores.
 Verum esto hic etiam modus: huic imponere curæ
 Nescivere aliqui finem, medicasque secandis
 Morbis abstinuisse manus, & parcere tandem
 Immites, donec macie confectus & æger
 Aruit exhausto velut omni sanguine foetus,
 Nativumque decus posuit, dum plurima ubique
 Deformat fectos artus inhonesta cicatrix.
 Tuque ideo vitæ usque memor brevioris, ubi annos

Post aliquot (neque enim numerum, neque tempora pono
 Certa tibi) addideris decoris satis atque nitoris,
 Rumpe moras, opus ingentem dimitte per orbem,
 Perque manus perque ora virum permitte vagari.
 Continuo læto te dulces undique amici
 Gratantes plausu excipient: tua gloria cœlo
 Succedet, nomenque tuum sinus ultimus orbis
 Audiet, ac nullo diffusum abolebitur ævo.
 Et dubitamus opes animo contemnere avari,
 Nec potius sequimur dulces ante omnia Musas?

O fortunati! quibus olim hæc numina dextra
 Annuerint præcepta sequi, quæve ipse canendo
 Jussa deâi plenus Phœbo, attonitusque furore;
 Quando non artes satis ullæ, hominumque labores,
 Et mea dicta parum profint, ni desuper adsit
 Auxilium, ac præsens favor omnipotentis Olympi.
 Ipse viam tantum potui docuisse repertam
 Aonas ad montes, longèque ostendere Musas,
 Plaudentes celsæ choreas in vertice rupis,
 Quò me haud ire sinunt unquam fata invida, & usque
 Absterrentque, arcentque procul, nec summa jugi unquam
 Fas prensare manu fastigia: sat mihi, siquem,
 Siquem olim longè aspiciam mea fida sequutum
 Indicia exuperasse viam, summoque receptum
 Vertice, & hærentes socios juga ad alta vocantem.
 Sed nonnulla tamen nostri quoque gratia facti
 Forsan erit: me fida olim præcepta canentem
 Stipabunt juvenes denso circum agmine fusi,
 Et vocem excipient intenti sensibus omnes.
 Tum, vitæ si iusta meæ procedere lustra
 Fata sinent, nec me viridi succiderit ævo
 Impia mors, olli gelidâ tardante senectâ.

Languentem, & serâ defessum ætate magistrum
 Certatim prensâ super alta cacumina dextrâ
 Sæpe trahent, ultroque ferent per amœna locorum;
 Et summi invalidum sistent ad limina Phœbi,
 Cantantem Musas, vatumque inventâ piorum.
 Virgilii ante omnes læti hic super astra feremus
 Carminibus patriis laudes; decus unde Latinum,
 Unde mihi vires, animus mihi ducitur unde:
 Primus ut Aoniis Musas deduxerit oris,
 Argolicum resonans Romana per oppida carmen:
 Ut juvenis Siculas sylvis inflarit avenas:
 Utque idem, Ausonios animi miseratus agrestes,
 Extulerit sacros ruris super æthera honores,
 Triptolemi invecus volucris per sidera curru:
 Res demum ingressus Romanæ laudis, ad arma
 Excierit Latium omne, Phrygumque instruxerit alas,
 Verba Deo similis: decus à te principe nostrum
 Omne, pater! tibi Grajugenum de gente trophæa
 Suspendunt Itali vates, tua signa sequuti.
 Omnis in Elysiis unum te Græcia campis
 Miraturque, auditque ultrò, assurgitque canenti.
 Te sine, nil nobis pulchrum: omnes ora Latini
 In te, oculosque ferunt versi: tua maxima virtus
 Omnibus auxilio est: tua libant carmina passim
 Assidui, primis & te venerantur ab annis.
 Ne tibi quis vatum certaverit: omnia cedant
 Secla, nec invidcant primos tibi laudis honores.
 Fortunate operum! tua præstans gloria famæ,
 Quò quenquam aspirare nefas, sese extulit alis.
 Nil adeò mortale sonas: tibi captus amore
 Ipse suos animos, sua munera lætus Apollo
 Addidit, ac multâ præstantem insigniit arte.

Quodcunque hoc opis, atque artis, nostrique reperti,
 Uni grata tibi debet præclara juvenus,
 Quam docui, & rupis sacrae super ardua duxi,
 Dum tua fida lego vestigia, te sequor unum,
 O decus Italiae! lux ô clarissima vatum!
 Te colimus, tibi ferta damus, tibi thura, tibi aras,
 Et tibi ritè sacrum semper dicemus honorem
 Carminibus memores: salve sanctissime vates!
 Laudibus augeri tua gloria nil potis ultra,
 Et nostrae nil vocis eget: nos aspice praefens,
 Pectoribusque tuos castis infunde calores
 Adveniens, pater! atque animis te te infere nostris.

MARCI HIERONYMI VIDÆ

SCACCHIA, LUDUS.

LUdimus effigiem belli, simulataque veris
 Prælia, buxo acies fictas, & ludicra regna:
 Ut gemini inter se reges, albusque nigerque,
 Pro laude oppositi, certent bicoloribus armis.
 Dicite, Seriadès Nymphæ, certamina tanta,
 Carminibus prorsus vatùm illibata priorum.
 Nulla via est, tamen ire juvat quò me rapit ardor,
 Inviaque audaci propero tentare juventâ.
 Vos per inaccessible rupes & inhospita cuntem
 Saxa, Deæ, regite, ac secretum ostendite callem.
 Vos hujus ludi in primis meminisse necesse est:
 Vos primæ studia hæc Italîs monstrastis in oris,
 Scacchidis egregiæ monumentum insigne fororis.
 Juppiter Æthiopum sedes & Memnonis arva
 Iverat, Oceani mensas dignatus amici,
 Qui sibi tum optatis junxit Tellurem Hymenæis.
 Affuit unâ omnis Superum chorus: omnia festo
 Æquoris immensi resonabant littora plausu.
 Ut dapibus compressa fames, mensæque remotæ,
 Quo Superum mentes ludo mulceret inani,
 Oceanus tabulam afferri jubet interceptam.
 Sexaginta insunt & quatuor ordine sedes;
 Octono, parte ex omni, via limite quadrat
 Ordinibus paribus; necnon forma omnibus una
 Sedibus, æquale & spatium, sed non color unus:
 Alternant semper variæ, subeuntque vicissim

Albentes

Albentes nigris; testudo picta supernè
 Qualia devexo gestat discrimina tergo.
 Tum Superis tacitè secum mirantibus inquit:
 Marti aptam sedem ludicraque castra videtis.
 Hoc campo adversas acies spectare licebit
 Oppositis signis belli simulacra ciere,
 Quæ quondam sub aquis gaudent spectacula tueri
 Nereides, vastique omnis gens accola ponti,
 Siquando placidum mare, & humida regna quierunt.
 En! verò simulata adfunt qui proelia ludant.

Sic ait, & versâ in tabulam deprompsit ab urnâ
 Arte laboratam buxum, simulataque nostris
 Corpora, torno acies fictas, albasque, nigrasque,
 Agmina bina pari numeroque, & viribus æquis,
 Bis niveâ cum veste octo, totidemque nigranti.
 Ut variz facies, pariter sunt & sua cuique
 Nomina, diversum munus, non æqua potestas.
 Illic & reges paribus capita alta coronis,
 Et regum pariter nuptas in bella paratas
 Cernere erat: sunt qui pedibus certamina inire
 Sueti: sunt & equis qui malint, quique sagittis:
 Nec deest, quæ feret armatas in prælia turres,
 Bellua: utrinque Indos credas spectare elephantas.
 Jamque aciem in versum statuunt, structæque cohortes
 Procedunt campo, castrisque locantur utrisque.
 Linea principio sublimes ultima reges
 Parte utrâque capit quartis in sedibus ambos
 Tractu eodem adversos inter se; sex tamen æquis
 In medio sedes spatii hinc inde relictæ:
 Sede albus sese nigrâ tenet, ater in albâ.
 Proxima reginas capit orbita: regibus ambæ
 Hærent, quæque suo; dextrum latus altera, lævum

Altera

Altera lege datis tangunt stationibus, atrumque
 Atra tenet campum, spatio stat candida in albo,
 Et proprium fervant primâ statione colorem.
 Inde sagittiferi juvenes de gente nigranti
 Stant gemini, totidem pariter candore nivali,
 Nomen Areiphilos Graii fecere vocantes,
 Quod Marti ante alios chari fera bella laceffant.
 Continuò hos inter rex, necnon regia conjux
 Clauduntur medii: duo dehinc utrinque corusci
 Auratis equites sagulis, cristisque decori
 Cornipedes in aperta parant certamina Martis.
 Tum geminæ, velut extremis in cornibus, arces
 Hinc atque hinc altis stant propugnacula muris,
 Quas dorso immanes gestant in bella elephantii.
 Postremò subeant octo hinc atque inde secundis
 Ordinibus pedites, castrisque armantur utrisque
 Armigeri partim regis, partimque ministræ
 Virginis armisonæ, quæ prima pericula belli
 Congressusque ineant primos, pugnamque laceffant.
 Non aliter campis legio se buxea utrinque
 Composuit duplici digestis ordine turmis,
 Adversisque ambæ fulsere coloribus alæ,
 Quàm Gallorum acies, Alpino frigore lactea
 Corpora, si tendant albis in prælia signis
 Auroræ populos contra, & Phaëthonte perustos
 Infano Æthiopas, & nigri Memnonis alas.

Tum pater Oceanus rursus sic ore locutus;
 Cœlicolæ, jam quænam acies, quæ castra, videtis:
 Discite nunc (neque enim sunt hæc sine legibus arma)
 Certandi leges, nequeant quas tendere contra.
 Principio alterni reges in prælia mittunt
 Quem pugnae numero ex omni elegere suorum.

Si niger arma
 Continuò adv
 Nec plures lic
 Propositum c
 Obfessos reges
 Ne quo impu
 Ericare: eten
 Haud tamen
 Percunt, sed
 Desertum eva
 Agmina: ran
 Utraque cast
 Naturata pat
 id cædente
 accessisse lo
 astinuisse s
 hde referre
 at pedites pr
 Cum semel e
 Nec verò inc
 Pugnandive i
 Evaleant una
 Inque hosten
 Congressu ta
 Et duplicare
 Cum seriunt
 Intentant se
 Sed gemini
 Cum turres
 Rectâ front
 Ferre aditu
 Pronuere, a

Si

Si niger arma ferens primus processit in æquor,
 Continuo adversum semper se candidus offert ;
 Nec plures licet ire simul, facto agmine, in hostem.
 Propositum cunctis unum, studium omnibus unum,
 Obsessos reges inimicæ claudere gentis,
 Ne quo impunè queant fugere, atque instantia fata
 Evitare : etenim capiunt ita prælia finem.
 Haud tamen interea cuneis obstantibus ultro
 Parcunt, sed citius quo regem sternere letho
 Desertum evaleant, cædunt ferro obvia passim
 Agmina : rarescunt hic illic funere semper
 Utraque castra novo, magis ac magis area belli
 Picturata patet, sternuntque caduntque vicissim.
 Sed cædentem opus est sublatis protinus hostis
 Successisse loco, & conatus vindicis alæ
 Sustinuisse semel : mox, si vitaverit ictum,
 Inde referre licet se in tutum præpete plantâ.
 At pedites prohibent leges certaminis unos,
 Cum semel exierint, (facilis jactura) reverti.
 Nec verò incessus cunctis bellantibus idem,
 Pugnandive modus : pedites in prælia cunctes
 Evaleant unam tantum transmittersedem,
 Inque hostem tendunt adversi, & limite recto.
 Congressu tamen in primo fas longius ire,
 Et duplicare gradus concessum ; at cominus hostem
 Cum feriunt, ictum obliquant, & vulnera furtim
 Intentant semper lateri, cavaque ilia cædunt.
 Sed gemini claudunt aciem qui hinc inde elephantis,
 Cum turres in bella gerunt, ac prælia miscent,
 Rectâ fronte valent, dextrâ, lævâque, retroque
 Ferre aditum contra, campumque impunè per omnem
 Proruerè, ac totis passim dare funera castris.

Ne

Ne tamen obliquis occultent nixibus ictum ;
 Qui tantum mos concessus pugnantibus arcu,
 Dilectis Marti ante alios : nam semper uterque
 Fertur in obliquum, spatiis nigrantibus alter,
 Alter candenti semper se limite versat,
 Directisque ineunt ambo fera bella sagittis.
 Nec variare licet, quamvis fas ire per omnem
 Hinc atque hinc campum, atque omnes percurrere sedes,
 Insultat sonipes ferus, atque repugnat habenis :
 Nunquam continuo stipata per agmina ductu
 Procurrit : tantum sursum sese arduus effert
 Semper, & in gyrum gressus magno impete lunat
 Curvatos, duplicemque datur transmittere sedem.
 Si nigrante prius campo expectaverit, album
 Mox petere, & fedis semper mutare colorem
 Lex jubet, ac certo semper se sistere saltu.
 At regina, furens animis, pars optima belli,
 In frontem, in terga, ac dextram, lævamque movetur,
 Itque per obliquum, sed semper tramite recto
 Procedit ; neque enim curvato insurgere saltu
 Cornipedum de more licet : non terminus olli,
 Nec cursûs meta ulla datur : quocunque libido
 Impulerit, licet ire, modo ne ex agmine quisquam
 Hostilive, fuove aditus occludat eunti.
 Nulli etenim super educto fas agmina saltu
 Transiliisse : equiti tantum hæc concessa potestas.
 Cautius arma movent gentis regnator uterque,
 In quibus est omnis spes ac fiducia belli.
 Omnibus, incolumi rege, stat cernere ferro :
 Sublato, pugna excedunt, & castra relinquunt :
 Ille adeo in bello captus secum omnia vertit.
 Ergo hærens cunctatur, eum venerantur & omnes
Agmina

Agmine circumstant denso, mediumque tuentur :
 Utque armis sæpe eripiant, sua corpora bello
 Objiciunt, mortemque optant pro rege pacisci.
 Non illi studium feriendi, aut arma ciendi :
 Se tegere est satis, atque instantia fata cavere.
 Haud tamen obtulerit se quisquam impunè propinquum
 Obvius ; ex omni nam summum parte nocendi
 Jus habet : ille quidem haud procurrere longius ausit,
 Sed postquam auspiciis primis progressus ab aulâ
 Mutavit sedes proprias, non amplius uno
 Ulterius fas ire gradu, seu vulneret hostem,
 Seu vini tela ferant nullam, atque innoxius erret.
 Hic mos certandi, hæc belli antiquissima jura.
 Nunc aciem inter se certantes cernite utramque.

Sic ait : at (quoniam, quoties fera bella fatigant
 Mortales, Superi studiis diversa foventes
 Ipsi etiam inter sese odiis bellantur iniquis,
 Maximaque interdum toto ardent prælia cœlo)
 Juppiter omnipotens folio rex fatus ab alto
 Omnes abstinuisse jubet mortalibus armis,
 Atque minis, ne quam foveant, perterret acerbis.
 Tum Phœbum vocat intonsum, Atlantisque nepotem,
 Egregium furto peperit quem candida Maia,
 Insignes ambos facie, & florentibus annis.
 Nondum Mercurius levibus talaria plantis
 Addiderat : nondum Titania lumina agebat
 Per liquidum, curru gemmato, Phœbus Olympum,
 Tantum humeros pharetrâ insignis, & crinibus aureis.
 Hos pater adversis solos decernere jussit
 Inter se studiis, & ludicra bella fovere,
 Ac partes tutari ambas, quas vellet uterque :
 Necnon proposuit victori præmia digna.

Dii

Dii magni sedere: Deum stat turba minorum
 Circumfusa: cavent sed lege, & foedere pacto,
 Ne quisquam, voce aut nutu, ludentibus ausit
 Prævisos monstrare ictus. Quem denique primum
 Sors inferre aciem vocet, atque invadere Martem,
 Quæsitum: primumque locum certaminis albo
 Ductori tulit, ut quem vellet primus in hostem
 Mitteret: id sanè magni referre putabat.
 Tum tacitus secum versat, quem ducere contra
 Conveniat; peditemque jubet procedere campum
 In medium, qui reginam dirimebat ab hoste.
 Ille gradus duplices superat: cui tum arbiter ater
 Ipse etiam adversum recto de gente nigranti
 Tramite agit peditem, atque jubet subsistere contra
 Advenientem hostem, paribusque occurrere in armis.
 Stant ergo adversis inter se frontibus ambo
 In mediis campi spatiis, ac mutua tentant
 Vulnera; nequicquam: neque enim vis ulla nocendi est
 Armigeris, tractu dum miscent prælia eodem.
 Subsidio focii dextrâ lævâque frequentes
 Hinc atque hinc subeunt, latè & loca milite complent,
 Alternantque vices: necdum tamen horrida miscent
 Prælia, sed placidus mediis Mars ludit in armis:
 Excursusque breves tentant, tutique tenent se.
 Jamque pedes nigri rectoris, qui prior hostem
 Contra iit, obliquum lævâ clam strinxerat enses,
 Atque album è mediis peditem citus abstulit armis,
 Illiusque locum arripuit præstantibus ausis:
 Ah miser instantem lateri non viderat hostem!
 Ipse etiam cadit, & pugnas in morte relinquit.
 Tum cautus fuscæ regnator gentis ab aulâ
 Subduxit sese mediâ, penitusque repostis

Castrorum

Castrorum latebris **extremâ** in fauce recondit,
 Et peditum cuneis stipantibus abditus hæsit.
 Nec mora, surgit eques bellator lævus utrinque,
 Et mediis hinc inde insultant cœtibus ambo,
 Alternique ruunt, & spargunt fata per hostes.
 Sternuntur pedites passim, misera **nda** juvenus,
 Quod nequeant revocare gradum: sonat ungula campo
 In medio, & totis miscentur funera castris.
 Dum verò peditum intentus Latonius heros
 Cædibus instat atrox, equitemque per agmina versat
 Vastatorem alæ piceæ, longè Arcada major
 Ardor agit tacitis jamdudum invadere furtis
 Magnum aliquid; peditumque ultro sæpe **obvia** transit
 Agmina, cornipedem ducens in prælia lævum,
 Qui regi insidias tendens huc vertitur, atque huc,
 Per mediosque hostes impunè infrænis oberrat.
 Constat, optatâque diu statione potitus
 Lethum intentabat pariter regique, elephantique,
 Alæ qui dextro cornu turrus in auras
 Attollens caput, ingenti se mole tenebat.
 Delius ingemuit; clauso succurrere regi
 Admonitus: namque indefensum in morte **elephantem**
 Linquere se videt, atque ambos non posse periculo
 Eripere, & fatis urgeri cernit iniquis.
 Cura prior sed enim est trepidum defendere regem,
 Quem rapit in dextrum latus: at niger emicat ense
 Stricto eques, & magnis elephantem intercipit ausis,
 Damnum ingens: neque enim est, sævæ post virginis arma,
 Bellantum numero ex omni magis utilis alter.
 Non tamen impunè evades, ait acer Apollo;
 Et peditum cuneis densâque indagine cingit.
 Ille igitur trepidare metu, certique pericli

Frustra

Frustra velle fugam: nam hinc fata minatur Amazon,
Inde obstat conferta phalanx: tandem altius acto
Virginis ense cadit, pulchræ solatia mortis.

Æstuat alba cohors latere heu! minus utilis uno,
Et magis atque magis furit acri accensa dolore.
Sicut ubi dextrum taurus certamine cornu
Amisit, dum se adverso fert pectore in hostem,
Sævior in pugnam ruit, armos sanguine & altè
Colla animosa lavans: gemitu omnis sylva remugit.

Talis erat facies, cæsi post fata elephantis,
Candentis turmæ: hinc furiis majoribus ardet
Phœbus, & ultrices hortatur in arma cohortes,
In ferrum & cædes pronus, cupidusque nocendi;
Incautusque ambas perdit sine lege phalangas.
Dumque hostes pariter cernat procumbere victos,
Ipse suos morti indefensos objicit ultro.

Mercurius, melior furto, cunctatur, & hærens
Usque alium ex alio spectando prævidet ictum.
Sæpe ille, ex longo meditatus fata superbæ
Reginæ, peditem perdendum cominus offert,
Diffimulatque dolos, mox pœnitet, & trahit alto
Improbis, errorem fingens, suspiria corde.
Atque sagittiferi è dextro jam spicula cornu
Virginis in latus albentis tendebat: id hostis
Haud primum sensit, peditemque trahebat in atram
Læva aciem, rerum ignarus: verùm improba cladem
Et tantas Erycina Venus miserata ruinas,
Incauto juveni surtim tacito innuit ore
Atque oculis: (Phœbo nam fortè adversa sedebat.)
Nulla mora, ad nutus Divæ tremefactus Apollo
Constitit, atque oculis latè agmina circumspexit,
Et subitò insidias sensit, peditemque retraxit,

Quem

Quem contr
Reginam eri
Littoreum c
Reginam ca
Cœlicolũm
Phœbus, &
Quæ por
Præmia corr
Cum nec pa
Id selet om
Quique prio
Sive albus,
Ille eat, &
Dixit, &
Cœlicolis:
Juppiter ir
Sed puer in
Ingenti: v
Injēctisque
Tum secur
Omnibus,
Jam tum iq
Cornipedis
Emicat, at
Non Phœl
Versus ad
Mercurio f
Callide At
Fallere eri
Spectantur
Atque An
Summisit

Quem contra impulerat dextrâ impiger, atque periclo
Reginam eripuit: tum Maiâ Atlantide cretus
Littoreum caveæ confessum vocibus implet,
Reginam captam ingeminans: fremit undique turba
Coelicolûm studiis variis, seseque tuetur
Phœbus, & his alto fatur de littore verbis.

Quæ porro invidia est dextram ludicra petenti
Præmia corrigere incautam, in meliusque referre,
Cum nec pacta vetent? Quod si, Maiâ fate, posthac
Id sedet omnino prohiberi, lege caveto:
Quique prior fuerit digitis impulsus in hostem,
Sive albus, piceusve fuit, discrimine nullo
Ille eat, & dubii subeat discrimina Martis.

Dixit, & hæc toto placuit sententia circo
Coelicolis: Venerem obtutu clam versus acerbo
Juppiter increpuit; nec sensit filius Arcas:
Sed puer ingemuit labefactus corda dolore
Ingenti: vix se tenuit, quin ludicra castra,
Injectisque acies manibus confunderet ambas.
Tum secum statuit furtis certare, dolisque
Omnibus, ac totis fraudes innectere castris.
Jam tum igitur juvenem pharetratum in prælia ducens,
Cornipedis simulare gradus jubet: ocyus ille
Emicat, atque albæ reginæ fata minatur.
Non Phœbum latuere doli: subrisit, & ore
Versus ad astantes, Quamvis accommoda furtis
Mercurio sit dextra, inquit, fraudique, dolisque,
Callide Atlantiada, invigiles, haud me tamen ultra
Fallere erit: jamque improbe iniquam corrige dextram.
Spectantum cunei ingenti risere theatro,
Atque Arcas, veluti deceptus imagine falsâ,
Summisit buxum concessio in prælia gressu

O

Arcum

Arcum intendentem: vigilat jam cautus Apollo,
 Fraudesque insidiasque timens, occultaque furta.
 Ille etenim persæpe, manu dum ducit in hostes
 Alternam buxum, jus contra & fœdera pacta
 Implicitans celeres digitos duo corpora bello
 Objiciat simul, observet nisi providus hostis.
 Jamque equitem contra nigrantem candidus arcum
 Intendens sese opposuit pharetratus, & arcet
 Reginae jugulo intentum: tum dexter oberrat
 Huc atque huc elephas, niveisque exultat in armis.
 Hæferat in medio, dominæ regique minatus,
 Albus eques, ratus impunè, & jam sorte superbus
 Nequicquam spoliolum animum pascebat amore.
 Non tulit hanc speciem juvenis pharetratus, & arcu
 Contendit calamus, seseque immittit in hostem,
 Fata licet pedes intentet, moriturus in armis
 Insigni pro laude: alvo mediæ hæsit arundo
 Stridula, & ima chalybs descendit in ilia adactus.
 Volvitur ille excussus humique, & calcibus auras
 Verberat: in ventos vita indignata recessit.
 Inde sagittiferum sternit pedes: hunc pedes alter
 Hostili de plebe necat: pugna aspera surgit.
 Turribus occurrunt ingenti mole elephantis:
 Sæva pharetrigeri contendunt spicula nervis,
 Quadrupedumque gemit bicolor sub verbere campus.
 Incaluere animi parte ex utrâque, & in armis
 Concurrunt densi simul omnis copia gentis
 Albæque piceæque, duces, ambæque phalanges,
 Confusæque acies magno certamine totis
 Densantur campis, virtus fortunaque in unum
 Conveniunt: hi nunc victores agmina versa
 Æquore agunt toto, versis referuntur habenis

Nunc iidem, variantque vices, & fluctuat omnis
 Area bellorum: vasti velut æquoris undæ,
 Siquando inter se, recluso carcere, sæva
 Bella cient animosi Euri, vertuntque profundum
 Ionio in magno, aut undifono Atlanteo,
 Alternos volvunt procurva ad littora fluctus.
 At medias acies inter crudefcit Amazon
 Candida, plena animis, multisque in millibus ardet.
 Namque sagittiferum incurfans, rediensque elephantem,
 Nigrantes sternit; dextrâ lævâque per alas
 Fulminat, atque manu spargens hastilia sævit.
 Bellanti dant tela locum, retroque residunt
 Hinc atque hinc inimicæ acies: per tela, per hostes
 Illa ruit pulchram in mortem: simul ultima tentat
 Castra, fugæ fidens, animosque in bella viriles
 Sæva gerit: penetrat cuneos, aperitque viam vi.
 Tandem fusca cohors, nigrantisque arbiter alæ
 Ipse etiam arma suæ trepidus, viresque animosque
 Virginis implorat: nulla est mora, fervida Amazon
 Emicat, atque ardens paribus se sistit in armis.
 Quem primum hastâ, aut quem postremum bellica virgo
 Demetis, aut quot humi candentia corpora linquis?
 Semianimes volvuntur equi niveique, nigrique,
 Et peditum cunei, dilectaque pectora Marti
 Aligerâ juvenes ineuntes bella sagittâ.
 Quis cladem fando illius, quis funera pugnæ,
 Prostratosque duces speret se æquare canendo?
 Sternitur omne solum buxo, atque miserrima cædes
 Exoritur: confusa inter sese agmina cædunt,
 Implicitæque ruunt albæ nigræque phalanges:
 Sternuntur pedites, & corpora quadrupedantum.
 Nam versæ inter se jactantes mutua tela

Fœmineis ambæ nituntur Amazones armis :
 Usque aded certæ non cedere, donec in auras
 Aut hæc, aut illa effundat cum sanguine multo
 Sævam animam, solâ linquentes prælia morte.
 Intereà amborum populorum rector uterque
 Captivos hostes, & victa cadavera bello
 Carcere servabant castris vicina, caventes
 Ne capti semel, aut obitâ jam morte jacentes
 In vitam revocati, iterum certamina inirent.
 At lateri innixus Phœbeo Threïcius Mars,
 Junctus amicitîâ puero Arcadi, siquid amico
 Fata finant prodesse, animum per cuncta volutat,
 Observatque omnes casus: tum corpora bina
 Capta, pharetratum juvenem, peditemque nigrantem,
 Coetibus è functis jam vitâ atque æthere cassis
 Surripit, & castris rursus clam immittit apertis.
 Ergo iterum gemini captivi prælia inibant,
 Miscebantque manus animosi, atque arma ferebant.
 Haud secus, (ut perhibent) cum Colchis nacta cadaver,
 Aut virgo Massylla, recens, cantuque triformem
 Sæpe ciens Hecaten, ac magni numina Ditis,
 Falsam animam insinuat membris, aurasque loquaces,
 Continud erigitur corpus, loquiturque videtque,
 Et vivos inter fruitur cœlestibus auris.
 Non tulit indignum facinus Junonia proles
 Mulciber, (ille dolum solus deprendit) & ore
 Inclamat, Phœbumque monet: Thrax palluit heros
 Deprensus: Phœbo exarsit dolor ossibus ingens.
 Tum Marti pater omnipotens iratus, iniqua
 Præfida abduci, atque indebita corpora bello
 Protinus è castris jubet, atque retexere falsos
 Hinc atque inde ictus, & cuncta in pristina reddit.

Jamque

Jamque duces furiis ambo majoribus instant,
 Reginaſque ambas converſa per agmina mittunt:
 Cæde madent illæ, toto æquore fata ferentes.
 Conſidunt tandem obverſæ, regesque tuentur,
 Quæque ſuum: ecce! autem bellatrix agminis albi
 A tergo ferro invaſit, ſtravitque nigrantem
 Ignaram: verùm ipſa etiam cadit iſta ſagittâ
 Ah miſera! & ſpoliis haud longum exultat opimis.
 Convertère oculos ambæ hinc atque inde cohortes,
 Atque acies lacrimis & fœmineo ululatu
 Ambas incubuiſſe putes, dum funera ducunt.
 Tum reges mœſtos ipſa ad prætoria denſi
 Agglomerant ſeſe circum: timor omnibus idem
 Incumbit, par tempeſtas, par hauſit utroſque
 Diluvium populos, & ſunt ſua vulnera cuique.
 Haud proſus tamen ambobus defecerat omne
 Robur: opes reſtant, & adhuc intacta juventus,
 Tres pedites tibi, Phœbe, ſagittifer alter, & ingens
 Bellua turrito dorſo; totidemque tibi, Arcas,
 Excepto elephante, altâ qui nuper in aulâ,
 Pace fruens, cecidit, poſitis inglorius armis,
 Eminus aligerâ percuffus arundine pectus.
 Sed dexter tibi reſtat eques imperditus: hauſit
 Cætera bellantum Mars impius agmina, bellique
 Alea, flores & deſolaverat aulas.
 At Cyllenæo juveni ſpes occidit omnis.
 Æſtuat amiſſæ gentis memor, & ſuſpirat
 Heroas magnos tot fato corpora functa.
 Non tamen excedit pugnâ: fracta agmina bello,
 Reliquias tenues immitis Apollinis, aſtu
 Cautior in pugnam mittit, poſt funera tanta
 Siqua fata ſinant gentis ſarcire ruinas.

204 M. HIERONYMI VIDAÆ

It nigrum campis agmen, stat ubique morari,
 Fortunamque omnem tentare, aditusque nocendi.
 Exultat contra non æquo praelia motu
 Cynthus invadens: facies indigna cohortum;
 Heu! facies miseranda ducum; raro agmine aperta
 Castra patent latè, viduatæ & civibus aulæ.
 Mœrebant vacuis thalamis regnator uterque
 Jamdudum exosi sine conjuge tædia lecti.
 Primus amor maneat quamvis immotus utrisque,
 Sors tamen ad nova conjugia atque novos Hymenæos
 Flectit iniqua: igitur primum rex agminis albi
 Reginae comites olim fidasque ministras
 Regali invitat thalamo, quæ funera mœstæ
 Post fera bellatricis heræ, tela irrita bello
 Jactabant, acies inter cuneosque nigrantes,
 Oppetere, amissæ dominæ pro cæde, paratæ.
 Sed prius explorare ausus sedet, atque viriles
 Cunctarum spectare animos, ut digna cubile
 Intret: in hostiles sedes atque ultima castra
 Hortaturque, jubetque supremam apprehendere metam.
 Nulli fas etenim regis sperare cubile,
 (Pacta vetant) nisi quæ per tela invecta, per hostes,
 Transactis spatiis cunctis impunè suprema
 Attigerit prius adverfi penetralia regis.
 Arrexere animos famulæ, pariterque per hostes
 Limitibus properant rectis: tamen ocyor anteit
 Tertia quam dextro ducebat semita cornu,
 Exultatque, agitatque animo connubia regis:
 Nam comites spe sublapsa cessere volentes.
 Illa volat coeptis immanibus; addidit alas
 Gloria præpetibus plantis, & plurima merces.
 Nulla obstat mora, nec facinus prohibere tyranno

Cura

Cura nigro est, novaque ipse etiam connubia tentat,
 Et vacuis thalamis alias inducere nuptas.
 Ergo iter alternæ accelerant, famulamque sinistram
 Quarto limite agit, saltu sed tardior uno,
 Parrhasius juvenis: jamque imperterrita vingo
 Candida, facta potens voti, penetraverat omnes
 Sedes, atque alacris metâ confederat altâ.
 Tum rector jubet afferri sellamque, tiaramque,
 Extinctæ ornatus, nec non fulgentia sceptrâ,
 Dignaturque toro meritam, optatisque Hymenæis.
 Gaudet cana cohors, insultatque eminus atræ.
 Haud lacrimas cohibet Maiâ satus, æthera voce
 Incessens, pictosque à pectore rupit amictus.
 Nigranti famulæ tantum gradus unus ad ipsam
 Restabat metam, ah miseræ! sed limite recto
 Turritus fera fata elephas impunè minatur
 Insurgens, si supremam contingere sedem
 Audeat, & toto castra obsidet ultima tractu,
 Et pavidam observans extremis sedibus arcet.
 Interea nova regali dignata virago
 Connubio exultans, toto dat funera campo.
 Illam tollit honos novus & fortuna tumentem;
 Fulminis in morem ruit, atque nigrantia sævit
 Castra per, & sedes, ac fidera territat armis.
 Horrescunt faciem invisam nigra agmina crudæ
 Virginis, atque imæ exoptant telluris hiatus.
 Diffugiunt trepidi vasto irrumpente fragore
 Hoste, metuque omnes acti glomerantur in unum,
 Aulaï in medio juxta latera ardua regis.
 Haud secus alta boves sparsæ per pascua quondam,
 Ut sensere lupum venientem, protinus omnes
 Conveniunt trepidæ, & fortem facto agmine taurum

Ductorem armenti implorant, ipsique propinquant
 Certatim inter se trudentes cornua rauco
 Murmure: mugitu longè nemora alta resultant.
 At regina furens trepidos toto agmine victrix
 Impingens in terga, ipsique ante omnia regi
 Fata parans, pugnas alta ad prætoria miscet:
 Nunc ruit huc, nunc huc; tunc &, nisi læva fuisset
 Mens illi, poterat candentem invadere sedem
 Limite in obliquum quarto, & concludere fauces.
 Ultimus ille labor regi gentique fuisset
 Nigranti, & fatis Arcas lugeret iniquis.
 Nempe erat hinc lethi facilis via in ilia regis,
 Nec poterat quisquam se tantæ opponere cladi.
 Sensit Atlantiades tacitus, dubioque tremebant
 Corda metu, accelerare hostem jubet improbus, ictum
 Ne videat, verbisque rapit per inania mentem,
 Castigatque moras, Adeon' juvat usque morari,
 Nec pudor est? quæ tanta animis ignavia? sic non
 Increpitas semper cunctantes impiger ipse?
 Scilicet expectas dum nox certamina tollat?
 His actus, peditem imprudens dum captat, Apollo
 Præteriit fortunam: alacer vocem extulit astris
 Lætitiæ exiliens Cyllenius: inde periclo
 Regem ipsum eripiens, opponit Amazonis armis.
 Haud invitum equitem, qui sævos arceat ictus.
 Tum secum meditans candenti lethum elephantis,
 Qui metâ arcebat famulam ne regis iniret
 Concessos thalamos, curvato perculit, arcu:
 Concidit, atque ictu tellurem bellua vasto
 Pulsavit moriens, dum regi intentat Apollo.
 Nequicquam exitium: tum metam impunè ministra
 Nigra tenet, (nec Phoebus obest) jam regia conjux.

Jamque

Jamque alacres paribus certamine viribus ambo
 Rursum ineunt, nuptasque ferunt in bella secundas.
 Tum, quanquam ambiguae spes sint, incertaque belli
 Alea adhuc, tamen, ac si palmæ certus, & omne
 Discrimen positus sit supra, gaudia ficto
 Ore puer Maiæ simulat, verbisque superbit
 Improbus, insultans, (astus genus) & sua creber
 Vocibus extollens, albæ premit arma cohortis.
 Quem sic deprensâ juvenis Latonius arte
 Increpitat, Nondum extremam dubia ultima bello
 Imposuit fortuna manum, & jam voce superbis?
 Proinde mihi insulta, & tumidis reple omnia verbis,
 Certa tuum annuerit tibi cum victoria Martem:
 Sed jam nulla mora est, tua nunc, nunc irrita faxo
 Dicta manu. Hæc fatus, reginam hortatur in hostes.
 Continuo exoritur magnum certamen, & ingens
 Hinc atque hinc rabies, dum fixum vincere utrisque.
 Audentes in tela ruunt: stat multus ubique
 Terror, ubique pavor, mortisque simillima imago.
 Nituntur cuncti adversi, seseque viro vir
 Obtulit: invigilant castris avertere pestem
 Quisque suis, hostemque fugant, hostiliaque ipsi
 Castra petunt, variantque vices, fortunaque ludit
 Spe cupidos, & corda moræ impatientia torquet.
 Funera spargebat fuscæ regina cohortis
 Per medias animosâ acies: non æmula contra
 Opposuit sese virgo, sed calle per hostes
 Secreto interea regis tendebat ad alta
 Limina: dein subito captis custodibus arcis
 Irruit, atque aditus irrumpens obsidet aulam,
 Intentatque necem regi: tum nigra virago,
 Postquam altis vidit canam in penetralibus hostem,

Cæde

Cæde madens strages citò linquit, & imperfecta
 Funera, & acta pedem retro exanimata repressit,
 Nec timuit mediam se certæ opponere morti,
 Et patriæ & trepido properans succurrere regi.
 Hic aliud majus Phœbo, graviusque dolendum
 Objicitur: nam cornipedem Cyllenius atrum
 Huc illuc agitans campo insultabat aperto.
 Ardet equus, saltuque furit: nec destitit ausis,
 Donec, reginæ pariter regique minatus,
 Optatam tenuit sedem, exitioque futurus
 Aut huic, aut illi, nigrantibus obstitit armis.
 Ut vidit tristi turbatus pectore Apollo
 Ingemuit, largusque genis non defuit humor.
 Et jam jam labi, atque retro sublapsa referri
 Spes omnis, fluxæ vires, aversa Deûm mens.
 Arcas successu exultans, ac munere Divûm
 Lætus, ovanque, animum vocemque ad sidera tollit,
 Et tandem rediit vigor in præcordia victo.
 Protinus inclusam feriens sub Tartara mittit
 Reginam, & spoliis potitur non segnis opimis:
 Tantum olli bellator equus cadit, ilia fossus
 Ultoris ferro regis: nondum tamen exspes
 Phœbus abit, sed pugnat adhuc, atque agminis albi
 Relliquiæ pedites duo, & arcu insignis eburno
 Martis amor juvenis, nequicquam bella laceffunt.
 Audentes facit amissæ spes lapsa salutis,
 Succurruntque duci labenti in funera: sed non
 Talibus auxiliis, nec defensoribus istis
 Tempus eget: toto Maiâ fatus æquore sævit.
 Instat vi multâ nigra virgo, septaque regis
 Circuit, excidium intentans; hac perfurit, atque hac;
 Nec requievit enim, donec certamine iniquo

Relli-

Reliquias gentis candentis, & ultima bello
Auxilia absumpsit : medio rex æquore inermis
Constitit amissis fociis, velut æthere in alto
Expulit ardentes flammæ ubi lutea bigis
Luciferis Aurora, tuus pulcherrimus ignis
Lucet adhuc, Venus, & cœlo mox ultimus exit.
Nulla salus illi superat, spes nulla salutis :
Non tamen excedit victus, sed claudere sese
Hostiles inter cuneos, impune per enses
Actus, avet, donec nusquam spatia ulla supersint
Effugiis : nam si nemo illi fata minetur,
Nec superet sedes, quam impune capessere possit,
Nil tantorum operum impensis foret omnibus actum :
Sed labor effusus frustra viresque fuissent,
Nec titulos quisquam, aut victoris nomen haberet.
Ergo per vacuas sedes desertaque castra,
Nunc huc, rursus illuc, incertos implicat orbes
Diffugiens : niger insequitur rex æquore toto,
Atque fugæ semper spatiumque, abitumque relinquit.
Post, ubi supremo tendentem limite gressum
Vidit, reginam sedes servare secundas
Jussit, ab angustis ne se ille abducere posset,
Ordinibus, tantumque fugæ misero ultima restat
Linea : tum sese contra niger æmulus infert
Dux gentis propiore gradu, sedes tamen una
Alterum ab alterius contactu summovet usque.
Ut verò contra exultantem victus & exspes
Constitit invitus, fortunam nacta virago
Extremam infiliit sedem, totoque minatur
Limite, nec misero restat locus amplius usquam.
Tandem illum surgens virgo crudelis in enses
Immolat,

210 M. HIERONYMI VIDÆ, &c.

Immolat, & finem imposuit fors aspera pugnæ,
Ingenti Superum plausu, & clamore secundo.

Victor Atlantiades exultat littore toto
Improbis, & victo insultat, ridetque dolentem;
Quem pater omnipotens ad se vocat, & dat habere
Felicem virgam, quâ puras evocet umbras
Pallenti Styge, ut infectum scelus eluit ignis,
Quâque Erebo damnet fontes, & carcere cæco,
Detque, adimatque oculis somnos, & funere in ipso
Lumina Lethæo claudat perfusa sopore.
Mox vero gratum ludum mortalibus ipse
Ostendit Deus, & morem certaminis hujus
Italix primum docuit celebrare colonos.

Namq; olim, ut perhibent, dilectam Scacchida, quâ non
Inter Seriadas præstantior altera Nymphas,
Compressit ripâ errantem, & nil tale putantem,
Dum pascit niveos herbosa ad flumina olores.
Tum bicolorem illi buxum dedit, atque pudoris
Amisssi pretium vario ordine picturatam,
Argentique auriq; gravem, tabulam addidit, usumque
Edocuit: Nymphæque etiam nunc servat honorem,
Et nomen ludus, celebrat quem maxima Roma
Extremæque hominum diversa ad littora gentes.
Omnia quæ puero quondam mihi ferre solebant
Seriades, patrii canerem dum ad flumina Serii.

A O N I I

AONII PALEARII VERULANI
DE
ANIMORUM IMMORTALITATE
LIBER PRIMUS.

F Elices animæ, cœli omnipotentis alumni,
Astrorum decus, & qui versicoloribus alis
Æthera tranatis liquidum, qui sidera, quique
Volvitis ingentes magnis anfractibus orbes : [rum
Quandoquidem genus omne hominum, genus omne fera-
Per vos exoritur, per vos à luminis oris
Digreditur, magni ad nutum sic omnia Regis
Quæ geritis, Regis quoniam vos maxima cura :
Vos mare substratum ventis, turritaque tellus
Concelebrat : vos arva sonant, quæque invia lustra,
Quæ dumeta tenent, quæ propter rauca fluenta
Dulce canunt vobis magnum per inane volucres :
Vos mortale genus primi docuistis ad astra
Ire viam ducentem, humili quo se quoque posset
Tollere humo, & cœli sanctum internoscere Regem.
Vestrâ ego fretus ope ingredior loca nullius ante
Trita pede : & quoniam vestra hæc, æquique bonique
Munera vos facite, & sancto aspirate labori.
Unde canam, quæ nusquam audita prioribus annis,
Quî motum rebus genitalem ipse ordine certo
Dididerit rerum pater, ut creet unus, alatque
Omnia, quæ mundo generatim secla propagant.
Mox ego quo tantus cœptus labor, expediam, quæ
Signa olim veteres, quæ sint exempla secuti,
Dum partem nobis divinæ mentis inesse,

Haustusque

Haustusque ætherios certa ratione probarunt.
 Nec minus ecquæ animas sedes, quæ præmia vitæ
 Quemque bonum tandem maneant, quas pendere poenas
 Conveniat fontes, & fata arcana recludam.
 Tuque adè decus egregium rex magne Quiritum,
 Aurea cui longum sese Capitolia servant,
 Structa bono auspicio se moenia Romanorum,
 Ferdinande invicte, tuis Germania seu te
 Detinet imperiis læta, & tibi maxima regna
 Annuit, Oceanus quantum pater alluit undis:
 Seu te Pannoniæ regem admirantur utræque
 Magnanimum, ingentem: nostram ne despice Musam.
 Quin & subveritam, persusamque ora rubore
 Accipe, quo vultu atque animi moderamine fratrem
 Regnatorem orbis, florentem laudis honore
 Casibus in magnis belli pacisque serenas.
 Principiò stellis molem radiantibus aptam,
 Certam aliquam regere & moderari numine mentem,
 Quam dixere Deum, nonnulla exempla monebunt,
 Quas tamen is sibi sufficiat longo ordine vires,
 Et quantus qualisque incedat, ubi omnibus ornat
 Divitiis sese; non qui caligine cœca
 Offusi degunt, sed nec supera alta tenentes,
 Nolle queunt: soli quamvis accedere partes
 Arcanas ausint, Regisque invisere sedes.
 Ille quidem sacros aditus, penitusque repositos
 Adservans, se ipsum tantum (mirabile dictu)
 Dum videt, æternos ignes, & moenia cœli
 Prospicit, & mare navigerum, & dura æquora terræ,
 Et varias rerum formas, & quidquid ubique est:
 Dumque ipsum spectat se, sancto incensus amore
 Ipse sui, genus omne hominum, genus omne ferarum,

Ingen-

Ingentemque
 Nec mora, n
 Vere jubet du
 Et quæ nuper
 Importunæ se
 Parturit, & v
 Ipsi jam dum
 Durtie posita
 Augent sese a
 Jam nemus
 Alitumque,
 Immemores
 Verum ubi
 Flavescunt
 Læticia agr
 Equatamq
 Dum nemo
 Mox vero
 Infert se, ip
 Malaque, c
 Non tamen
 Et tristis sul
 Sparguntur
 Descendunt
 Et rapido E
 Hic ordo re
 Sollicitis ac
 Unde parer
 Unde solun
 Submittit v
 Nempe aiu
 Suppeditan

Ingentemque ingens arcte complectitur orbem.
 Nec mora, nudatas hibernæ tempore brumæ
 Vere jubet dulci intonfas revirescere sylvas:
 Et quæ nuper erat lætis sine frondibus arbor,
 Importunæ sedes non infueta volucris,
 Parturit, & viridi vestit ramalia fronde.
 Ipsi jam dumi, & spinis rubus asper acutis
 Duritie posita melior, cytisque genistæque
 Augent sese anni felicibus ornamentis.
 Jam nemus umbrosum, resonant jam cantibus urbes
 Alitumque, hominumque, feræ per pabula læta
 Immemores hiemis foetu auctæ progrediuntur.
 Verum ubi sol terras graviori accenderit æstu,
 Flavescunt segetes, filiquisque sonantibus agri
 Lætitia agrestes augent, parat horrea messor,
 Æquatamque gravi glebam solidare cylindro,
 Dum nemori Phœbus crescenteis invidet herbas.
 Mox vero ubertas autumnus jam senis anni
 Infert se, ipsa jacent jam strata sub arbore passim
 Malaque, castaneæque, nuces, & cerea pruna.
 Non tamen exegit sua tempora pomifer annus,
 Et tristis subrepfit hiems, & nubila toto
 Sparguntur cœlo, jamque est sine frondibus arbor,
 Descenduntque nives è verticibus præruptis,
 Et rapido Boreas tellurem turbine perstat.
 Hic ordo rerum, & series repetita quotannis
 Sollicitis acuit curis mortalia corda.
 Unde parens etenim tellus tot sufficit herbas?
 Unde solum incultum dudum, & grave pondus, inersque
 Submittit varios ullo sine semine flores?
 Nempe aiunt, qui doctrinæ præstante labore
 Suppeditant præcepta, gravis solatia vitæ,

Aëra

Aëra per tenerum tacitum descendere cœlo
 Humorem ex alto, quo uno est uberrima tellus.
 Non satis id nosse est: peragranti mente sagaci
 Majora explorare animus, quibus humor ab oris
 Ille ruat, quando tellurem frugiferentem
 Aëraque humectat liquidum, zephyrosque reducit,
 Effigiemque aliam mundus capit, illius ergo.
 Cum Tauri hospitio excipitur sol aureus, & jam
 Corniger illum Aries alio prospectat euntem,
 Lætitia exultat cœlum, totumque repente
 Panditur, & terras diffuso lumine vestit.
 Tum decus egregium Veneris pulcherrimus ipse
 Lucifer, aureolus mundi stellantis ocellus
 Non alias quantum, servando pro orbe laborat:
 Tum pater ex alto descendit plurimus æther
 In gremium matris terræ, optatoque receptus
 Ut primum spectat jucundam albescere lucem,
 Rore levi adspersit fragrantia floribus arva.
 Qui vero ardentem solis circumferat orbem,
 Candentem ut visat stellato corpore Taurum,
 Hæsitat hic animus: quando est & credere dignum
 Non ex se orbes, verum aliquo impellente moveri.
 Qui movet hic etiam, cujusquam si indiget usu,
 Fretus ope alterius, non est hic maximus ille
 Quem vestigamus: tandem fateare necesse est,
 Esse modum rebus, quemquam fateare necesse est,
 Principium tanquam rerum: qui non tamen ullo
 Auxilio indigeat, moveat tamen omnia primus.
 Hic Deus, hic opifex rerum est, hic rector Olympi,
 Quo sine nil sanctum, firmumque: huc se omnia vertunt,
 Omnia contendunt, abeunt, redeuntque vicissim.
 Qualis, quam aspicimus stellis ardentibus aptam,

Omnia

Omnia complexa est moles, hæc æquora, terras,
 Aëraque atque ignem capit & complectitur una.
 Excipit omnipotens latè omnia, rebus & unum
 Sese ultro citroque volans mirè omnibus addit,
 Quem tamen haud quicquam capiat, trans æthera, transque
 Ardua tecta Deûm caput extulit ipse sua vi,
 Exuperatque omnem sensum: velut æquoris undæ
 Velivoli angustum labentis fluminis alveum:
 Præterea nil mens hominum scrutatur, & ultro
 Hæc ubi devenit, tandem ad delubra quiescit:
 Hinc egressa alis firmis, & præpete penna
 Jam melior Divûm circumvolat aurea templa,
 Miraturque procul quem propter credidit esse
 Rectorem superûm: qui cùm loca compleat omnia,
 Semper abit, nusquam est, seque in se continet uno.
 Ipse omne est, quodcunque vides in luminis oras
 Exire, & quodcunque ætas fugientibus annis
 Abstulit, & feri valeant spectare nepotes.
 Ille nihil rerum est, quas majorum tulit ætas,
 Aut quæ sunt, aut quæ longo pòst tempore fient
 Munere naturæ, vel temporis intervallo.
 Atqui contineat cùm se pater ædibus ipsis,
 Mirum est, occultans ut gestiat antè videri
 Regificè incedens turmis instructus Olympi,
 Deneget utque omne os illud spectare verendum
 Quenquam hominum, quenquam Divûm, & contingere
 In gyro qualis percurrens aureus alto [luce.
 Sol face flammanti, quamvis sese æthere toto
 Spectari velit, & terris ostendat apertis,
 Non rectà est oculis hominum jubar undique plenum
 Perspectum, quorum nobis acerrimus omnium
 Est sensus: quòd fortè aciem protendere si quis

P

Jam

Jam velit, & temerè radiis insistere totis,
 Non feret astrorum princeps, perfringit at ipse
 Ipse aciem, sensumque omnem spectantibus aufert.
 Sat tibi sit Regem tantum nunc nosse Deorum,
 Fas & jura sinunt quantum: vel non satis hoc est
 Cernere te naturæ opus egregium omniparentis?
 Tun' pictam aspicias tabulam, atque extare magistrum
 Certum aliquem haud dubites, scita qui finxerit arte?
 Pocula tun' spectes cælata, atque aspera signis,
 Protinus & clames, divini opus Alcimedontis?
 Quicquid id est magnum, ah videas, nec protinus ore
 Adclames toto: mundi ô Pater, Auctor & Altor?
 At verò hæc olî quî sint mortalia curæ,
 Quive aciem flectat per tot diversa, videndum est:
 Quandoquidem causas rerum, quique ardua norunt,
 Astrorum, cœlique vias, malus impulit error:
 Neve labor superos aliquis, neu cura quietos
 Sollicitet, procul à vera ratione feruntur:
 Humanosque animos, donum omnipotentis Olympi,
 Haud veriti dixisse simul cum corpore obire.
 Tantus amor doctas mentem excoluisse per artes.
 Ergo agite illustres animi, quos vivida virtus
 Evehit ex humili liquidum super æthera terra,
 Dicamus, nam scire licet quibus integra mens est,
 Quî pater omnipotens mortales lumine sancto
 Despiciat, spectansque vacet tamen ille labore.
 Qualis prærupto in Lathmo sub nocte serena
 Aërium gyrum aspectans, cœlumque profundum,
 Una acie jam mille faces, mille ignea cernit
 Sidera, convexo latè fulgentia cœlo:
 Sic decus æternum, decus admirabile rerum,
 Et longè ex alto seductas æthere terras,

Et

Et mare ventosum, cœcisque offusa tenebris
 Tartara despectat, dum se circumspicit unum.
 Qui verò labor hic? pulchrum qui temperat orbem
 Absque labore aliquo, & magno se corpore miscet,
 Si videt impositas lapidosas montibus urbes,
 Humanumque genus magnis propè Diis æquale.
 Adde quòd immensas vires non ulla fatigant
 Tempora, non ulli possunt superare labores.
 Illi æterna quies, nec divini imminuit quid,
 Præbeat etsi ægris faciles mortalibus aures.
 Ut sol æquoreas radiis cum corripit undas
 Multa Deo similis (componam maxima parvis)
 Si latum Oceanum fulgenti lampade lustret,
 Non madet, haud falso suscepit in æquore labem,
 Mane novo surgens iisdem jubar ignibus ardet
 Purpurei referens radiatum insigne diei.
 An verum, summumque bonum dum voce vocatur
 Ante aras, variis latè florentia fertis
 Cum delubra petit, cumulatque altaria donis
 Integer, & multa insignis pietate sacerdos,
 Non videt, oblatosque aris non sentit honores?
 Heu cadit in quenquam scelus hoc? qui id credere dignum
 Dicere non metuat, si qua est reverentia veri.
 Si leges hominum, & sancta aspernare reperta,
 Ultorem ne temne Deum, memoremque nefandi.
 Hoc est, aut filicem duris in montibus illum
 Dicere, vel chalybem: tantum suadere malorum
 Mens sibi cœca potest, densisque sepulta tenebris.
 Inceptum peragamus iter: non scrupula nobis
 Hæc tentanda via est, qua non impunè viator
 Præteriit, multave pedem cum laude reflexit.
 Jam mihi cœlestum numen, sedesque beatæ

Apparent, ubi vera quies, ubi lampade lustrat
Omnia sol melior, semperque innubilus æther :
Quò mala non properat Venus, & sceleratus habendi
Non amor accedit : sed ubi mens conscia veri
Ipsa suum agnoscit dominum, rerumque magistrum
Æternum, omnipotentem, Regem hominumque deûmque,
Hunc tu jam signis liquidò cognosce volentem,
Qui veluti cùm instructa acie Rex inclytus armis
Egregios animo heroas legit, advocat usu
Si veniat, Martis cum res & tempora poscunt,
Ut resides turmas, desuetaque pectora bello
Admoneant, hortentur ad horrida promptius arma :
Erexere animos omnes, atque ordine factò
Quadratum jam animosa acies consistit in agmen,
Et parat adversos hostes discludere vallo,
Altaque disjecta transcendere mœnia turri.
Ille loco medius tutam deducere castris
Imperat aut fossam, vel milite mœnia cingit :
Ille jubet, parent illi, admirantur & omnes.
Non aliter pater omnipotens delegit in alto
Æthere felices animas, quæ tempore certo
Auratos orbes, & maxima sidera volvant.
Hæc grave Saturni fidus, vehit altera magni
Astra Jovis : flammam horribilem & crudele minantem
Duro hominum generi sævi vehit altera Martis :
Hunc penes ignito curru, flagrante pyropo
Ostendit jubar auricomum, qui temperat orbem
Ingens luce sua magni dux maximus astri :
Proximus est heros olli gratissimus ipsis
Cœlicolis, dulcemque oculis qui spiret amorem,
Te veniente die producens Phosphore ab Ida,
Teque abeunte altam compellens Vesper in Oetam :

Ponè

Ponè autem longo intervallo, & cursibus iisdem
 Procedit juvenis, cui non sua certa voluntas,
 Ingentem licet egregiè contorqueat axem :
 Ultimus aspectat terras, quo nocte silenti
 Ostendit sese nobis argentea Phœbe.
 Quo verò tu rem magis admirabere nullam,
 Conficiunt certo tantos ex ordine cursus,
 Ut tibi non dubium jam sit, supera alta tenere
 Cœlicolas connixè orbes atque astra moventes.
 Hinc Regem nimirum adstare erronibus illis
 Nossè potes, quando modus est in rebus agendis.
 Nam neque fortuitum quicquam est, quod semper eodem
 Tempore fit, quod ne tantillum ex ordine cedit.
 Nec verò hoc numero contenta est regia Divûm,
 Quando alii cœlo spatiantur, & agmine factò
 Concelebrant regem superûm, sonat arduus æther,
 Et regem magni referunt penetralia Olympi.
 Hi se præcipites per inania nubila mittunt,
 Subjectasque vident urbes, hominumque volanteis
 Attollunt humeris mentes ad cœrula cœli.
 Hi mare ventosum spectant, fluctuque laborem
 Jactatis demunt : tantum benefacta merentur.
 Informes alii larvas, & tristia terrent
 Tartara, vel fontes damnant pallentibus umbris,
 Victoresque alacres repetunt simul aurea tecta :
 Quàm multæ circum bis victæ Pergama Trojæ
 Tyndarida ob raptam Graiæ sedere phalanges :
 Quàm multæ Emathiæ in campis fremuere cohortes,
 A focero & genero Romanis dum acriter armis,
 Et patrio externoque est milite decertatum.
 Nec vos præteream, magni quibus atria Regis,
 Et secreta patent Divûm : vos omnia quæ sunt,

Quæque ætas delevit edax labentibus annis,
Et feros maneant nostis quæcunque minores
Per vos venturis seclis referenda nepotum :
Quos humeros cinctos penina, & fulgentibus alis
Sæpe sacerdotes casti, dum mascula thura
Ante aras adolent, manifesto in lumine cernunt.
Hi quæ contingant, quæ mox ventura trahantur,
Et rerum secreta canunt, humentibus umbris :
Et cùm nox operit terras ex æthere lapsi,
Præpetibus pennis certissima somnia portant.
Hos, genus antiquum Solymorum, maxima rerum
Dum fuit urbs Solyma, ex alto deducere cœlo
Carminibus referunt solitum, & de more vocatos
Advenisse illos velatos vestibus albis,
Et crines auro & viridanti fronde revinctos :
Scilicet in sacris tantum sacra nomina possunt.
Nec mirum, sic magna iis observantia Regis,
Nomine ut audito paveant : quo nigra tremiscunt
Tartaraque & Tellus, & raucifona Amphitrite.
Nam quamvis illum vox non enunciet ulla
Mortalis, fecere tamen sacra nomina vates.
Hinc rerum Dominum, tempestatumque Potentem,
Et mundi Altorem, complexumque omnia Numen
Tergeminum, Omnivolum, & magno se corpore miscens,
Dixere : hinc, nubes qui inter caput extulit altas,
Præpetibus volucrem pennis, & fortibus alis,
Magnanimum autorem superum, qui ætatis id ævo
Sit, fueritque omni semper florente juventa :
Hinc belli dominum, quod justis Regibus adsit,
Dum sanctas armis leges & jura tuentur.
Id puer in Solymorum agro dum pectore versat,
Pastorale gerens tegmen, peramque, cothurnosque,

Aufus

Ausus inexperti est tentare pericula belli.
 Irruit in fines palmosæ & divitis urbis
 Monstrum horrendum, ingens, hominem quo foemina partu
 Tempore non alio magis est enixa tremendum :
 Ipse quidem miles, dux ipse ingentia bella
 Pugnabat, victorque virum, spretorque deorum,
 Atrox, terribilis, seu lumina torva videres,
 Seu Libyci pectus squamosum pelle draconis :
 Impunè haud quisquam (miserum) fuit obvius illi
 Sive pedes, sive iret eques, seu fortiter hasta,
 Seu rem falcato gereret jam comminus ense.
 At puer egregius jam magni cura Tonantis
 Armorum Rege accito, sub numine torquet
 Qui fera bella suo, viresque irasque ministrat,
 Agresti lapidem funda detorsit in hostem.
 Ille volat stridens, magnum & per inane volutus
 Temporibus duris hæsit : cœloque minantem
 Tollentemque manus, robustaque colla moventem
 Stravit humi, puerique simul victoria parta est.
 Vidit & Epeiros (certa hæc, & cognita res est)
 Dùm cornu Parthus Gortynia spicula torquet,
 Ire ducem adversus florentes ære catervas,
 Pro clypeoque hosti nudum ostentare lacertum.
 Vidit & Epeiros sternentem Parthica ferro
 Corpora, & Euboicos spumantes sanguine rivos :
 Mille ducem Parthi magnum petiere sagittis,
 Mille illum telis : nec erant loca pervia ferro,
 Nec tantæ terrere virum potuere phalanges.
 I nunc, & Regis meritis diffide Deorum.
 Namque velut solido concreta ex marmore rupes,
 Horrifera aut Boreas, aut illam verberet Auster,
 Dura solo perstat, terræque immobilis hæret :

Telorum haud imbres aliter, validasque secures,
 Ingentes equitumque alas tulit optimus heros,
 Quòd superùm implorasset opem, quod voce vocasset
 Cœlicolùm Regem.

Nec me animi fallit, multas non posse Latinis
 Vocibus ostendi voces & nomina Regis
 Esse deùm multa, atque eadem cecinisse priores,
 Orphea, Mercuriumque, Linum, & Mosen Deo amicum.
 Atque equidem ni alias usus mihi nare per undas
 Nunc foret, & certo religandâ in littore funis,
 Forſitan hoc magis incurvarem gurgite remos.
 At quoniam nobis animæ natura videnda est,
 Esse Deum, atque animas cœli in penetralibus altis
 Ostendi, illa aliis post me memoranda relinquo.
 Et quia dicendum, ut nascentibus insinuetur
 Omnis ab uno anima, ecquis sit Deus omnibus unus
 Æquoribus, terrisque, canam, cœloque profundo.
 Multa autem tecum repetas, multa ipse volutes.
 Dicta quidem, magnis dum diximus astra moveri
 Quæque suis ducibus : vires tamen omnibus unum
 Sufficere, atque illum rebus fatis omnibus unum.
 Nunc verò (si quid, dum dia poemata vatum
 Oblectant faciles animos, peperere malorum)
 Dicemus vera quicquid ratione receptum est.
 Nimirum exiguæ vires mortalibus ægris :
 Id genus humanum volvens, & parva labore
 Non sine concedi magno, dum pectore versat,
 Ipsum se longè potuit deducere vero.
 Ut duro cùm quis morbo jactatur, & æstu,
 Cordaque & arentes fauces gravis occupat ardor,
 Tristitia dum incenso jactat suspiria corde,
 Arentique trahit tremulam de pectore vocem,

Hydrochoi

Hydrochoi quamvis cinxerunt æthera nimbi
 Æstatem increpitat properam, infensumque Leonem :
 Sic hominum genus invalidum, molem hanc operosam
 Adduci haud potuit moderandam ut crederet uni.
 Hinc mare navigerum Neptuno, hinc tartara Diti,
 Alta Jovi magni cefferunt mœnia mundi.
 Nec dubium cuiquam illud, Naturam omniparentem
 In rebus servare modum certo ordine rerum :
 Quæ ratio in causis, quæ nam dicetur origo,
 Fonte nisi ex uno velut omnia deducantur ?
 Quòd si stare uno dubio procul hic queat orbis,
 Rex hominum, divumque unus, Deus omnibus idem est.
 Is tamen immensus, nihil hoc felicius usquam.
 Is Deus, haud alter, ni omnes supera alta tenentes
 Non benè magnorum dignemur voce Deorum,
 Scilicet hoc veteres ipsi fecere poetæ :
 Nosque etiam voces rerum, non sensa secuti,
 Ipsa ut verba cadant numerosa & dulcia in aures,
 Sæpe Deos testes adducimus immortales.
 Verùm aliter res ipsa, Deus, Deus ille vocandus,
 Qui terras, tractusque maris, qui sidera, cœlum qui
 Æternis regit imperiis, cui sidera fulgent
 Aurea, labuntur, surguntque micantia mundo.
 Principium hoc rebus, nihil hoc prius, æquiparandum :
 Quandoquidem nihil est sic omni parte beatum.
 Quòd si Dii plures, numerum si augere Deorum
 Fortè licet (fac esse) pares sunt, numine eodem ?
 Ergo principium nullum : vel dicere cordi est,
 Principium fore principio ? quod ineptius esset.
 Maximus at si quis, si quisquam est optimus unus,
 Cui parent reliqui, cœli cui regia servit,
 Optimus ille Deus, Deus est & maximus ille.

Non

Non dii sunt igitur, quos & parere necesse est,
 Qui longè observent alium, metuantque jubentem.
 Nunc ne tu inscite à vero desciscere quicquam
 Me duce jam possis, rerum alta arcana docebo :
 Ne dum fortè meis intendis mentem animumque
 Præceptis, anceps veri te ludet imago :
 Quod Rex avertat superûm, qui hoc omne monebat
 Ipse rudes olim populos, perque ora parentum
 Et nati, & feri longum accepere nepotes :
 Omnia quem pariter quondam videre docentem.
 Ipsi oculis sancti heroes felicibus annis.
 His dictis animum informamus, quando ita nobis
 A patribus sunt præclarè monimenta relicta.
 Quæ superest igitur, magna hæc, jam percipe, res est.
 Ille opifex unus rerum, Deus unus ubique
 Treis sese in species aperit, treis dicere possim
 In formas, jam vocem aliam si repperit usus.
 Nam dum res omnes vestigat, & abdita lustrat,
 Effigiesque animo rerum, & secum omnia volvit,
 Scrutaturque suas vires, Pater ille Deorum est :
 Mens illi in rebus peragendis optima (quando
 Optimus ipse omnis) quæ mundi temperat orbem
 Mens Deus illa Deus, cœli quam in vertice summo
 Cœlicolæ appellant magnum patris incrementum :
 Huic dedit imperium sine fine, hunc dædala tellus
 Accipit autorem frugum : per quem aurea Solis
 Spicula discutiant tenebras, lucemque reducant.
 Hunc mare cœruleum observat, quod hic æquoris undas
 Instituit labi, quod monstra immania ponti
 Protulerit, mutumque genus creet, auctet, alatque.
 Dum tamen hic patri obsequitur, dumque ille gerentem
 Aspicit ingenuè natum omnia, magnus utrumque
Tangit

Tangit amor, vique ingenti percussus uterque est.
 Qui tamen hic animis potuit cœlestibus ardor
 Se insinuare, Deus nisi maximus ipse fuisset?
 Sic se regnator superum, licet unus ubique,
 In formas treis exponit mortalibus ægris,
 Sic se cœlitibus: mira & certissima res est.
 Is rex omnipotens, is rex hominumque deûmque
 Materiem statuit rebus satis omnibus unam:
 Hac pecudes, hominumque genus, pictæque volucres
 Terrenos capiunt artus, moribundaque membra:
 Hac nitidi pisces alti sub marmore ponti
 Corpora sunt, sensusque ipsos impellere possunt.
 Dicimus hanc etiam genitalia semina rerum,
 Si mente accipias variæ sub iniagine formæ,
 Hanc elementa, quibus connexis ordine certo
 Omnia miraris prodire in luminis oras.
 Igne calere vides, terra durescere corpus,
 Diffundi humore, atque incana ætate resolvi,
 Aëreque augeri, seseque attollere sentis.
 Hæc tamen haud oculis quidquam dant cernere, quando
 Imperfecta quidem sunt ipsa, & corpora cœca:
 Sidera sed radiis, & cœlum insigne coruscis
 Dum late fulgent, cœcis inimica tenebris
 Quæ latitant pelago, latebris quæ monstra ferarum
 Despiciunt, & luce sua dant lumina habere.
 Hinc cœli nobis jucundum lumen & astra
 Ut duo sunt oculi, quibus omnia prospectamus.
 Sic ingens etiam dum volvitur undique moles,
 Quippe vigent, motuque suo fas cuncta moveri:
 Hoc sine non rapidum ventosum perfluit undis
 Æquor, nec bibulæ ventis jactantur arenæ:
 Non spoliata arbor quassat ramalia fronde:

Idem

Idem adeo rebus modus, & cœlo irrequieto.
Aucta opibus tantis, tantoque exercita motu
Materies hinc apta ad res, fœcundaque vires
Suggerit ipsa sibi, & quos occultaverat alvo
Edit maturos longo post tempore fœtus.
Utque illis permixta insunt elementa vicissim,
Eminet utque aliis aliud, natura per artus
Serpit, & ingenium toto se corpore miscet.
Porro ignis magis est illis, qui ardoribus iræ
Contiuuo flagrant, acrique dolore premuntur,
Flammantes ollis oculi, & ferventia corda :
Hos tu ne in caveas, hos tu ne in vincula coge,
Quos sibi conspicias potius consciscere lethum,
Quam tolerare jugum, & domini fastidia ferre.
Sunt quæ non dulci declinent lumina somno,
Usque adeo metuunt animantia, & abditus imo
Est in corde levis pedibusque fugacibus aër :
Hinc ovium placidum genus, & male pinguis aselli,
Buceriaque greges, quibus est & plurimus humor,
Terraïque nimis, vix ire per arva videmus
Hortatu, stimulis, & lentæ verberare virgæ.
Vescum sal aliis, aliis est triste cuminum
Jucundum hac ratione, aliis est dulcis amaror.
Jamque adeo causas animo lustrare latenteis
Te licet his pulchre instructum, qui fortis equi vis
Ad cursum, ad magnos cur sit proclivis amores :
Sedula quid tantum metuat formica senectæ.
Namque ubi concrevit corpus, primordia rerum &
Quatuor illa ineunt concordî fœdera nexu,
Sensifer & motus primum, mox certa per artus
Compages quædam pro corporis augmine repit,
Cui nomen Græci fecere : at dicere aventem

Non

Non ætas finit invidiæ perfusa veneno :
 Tempora ad hæc tandem pervenimus, atque ita paucis
 Nostrorum auriculæ pueriliter offenduntur.
 Nunc redeo ad rem : principiis feliciter illis
 Compactis porro tenuissima sanguinis aura
 Exoritur, tacitusque hærens in corpore succus.
 Hinc variæ naturæ animantum : utque est ea rerum
 Temperies, sua quemque trahit, retrahitque voluptas.
 Non autem hos tu sejunctos à corpore morbos
 Adfectusque animi videas : sed repere passim,
 Et vulgo ex ipsis moribundis surgere membris.
 Partem aliam nunc specta animi prudentis, & altæ
 Participem rationis, vis quænam illa repente
 Tollit se celerem liquidum super æthera ? & extra
 Procedit longè flammantia moenia mundi ?
 Ecquibus ad cœlum toties se sustulit alis ?
 Invisit Divûmque domos, atque ardua tecta ?
 Cur tantum molitur iter ? vel quo duce ? si non
 Hic suus est olli locus, & cœlestis origo ?
 Nempe solum patrium cuique est, exercita cursu
 Flumina habet pontus, quo cum venere quiescunt :
 Si quid in altum vi jacias, descendet, & ipso
 Jam torpens duro consistet in æquore terræ :
 Si vapor est usquam, facile quem corripit aër,
 Solvitur & tenuis vacuo lætatur in orbe :
 Flamma vorax etiam cum postibus hæsit adefis,
 Velle quidem ostendit supera ad convexa volare :
 Tantus amor sedis, placidæ est ea cura quietis.
 At vigor ille animi, tenebris & carcere cœco
 Contemptis, volat ad superos, & simplicis ignis
 Auræ similis fertur, juvat ire per astra
 Aurea, & extorrem patrio confidere cœlo.

Quod si mortales artus, moribundaque membra
 Non obſtent, jamjam ipſe Deum, totumque recludit
 Æthera, magnorumque procul ſecreta Deorum.
 Quis vigor iſte animi? quæ tanta oracula mentis?
 Quive petit ſupera, & ſuperûm quæ tanta cupido?
 Scilicet hæc veteres, eademque exempla ſecuti
 Æthereos hauſtus animis dixere minores
 Eſſe, Deumque ipſos cœlo demittere ab alto.
 Namque velut radiis ſol igneus omnia luſtrans
 Corporibus primis ſe miſcet luce, paritque
 Omnia quæ mundo generatim ſecula propagant:
 Sic pater ipſe animas, dum ſe admiratur, amatque,
 Sponte creat, ſanctumque homini dat pignus amoris.
 Ferre ſui monimentum ingens, atque artubus addit
 Divinæ auræ æternis ex ignibus ignem,
 Ulla ne eas mortis perimant immania fata.
 Hinc ubi materna concreſcit corpus in alvo,
 Explevitque ſuos numeros, noviesque reſulſit
 Quinta dies, corda ipſa tument, tenerumque laborat
 Corpus, & in totos animæ viſ funduntur artus.
 Illa loco tremiſt anguſto, & caligine cœca
 Merſa bibit Lethen, & longa oblivia rerum:
 Sicque diu non certa ſui, cum corpore in oras
 Luminis egreditur, membrisque innititur ipſis,
 Donec jam firmæ perfectæ tempore vires
 Non bene convenient: animi vigor alta pererrat,
 Scrutaturque arcana, viamque adſectat Olympo:
 Non ullæ veneres flexerunt turpiter illum,
 Nullus honos auri, regnandi nulla cupido,
 Omnia ſequè ipſum anguſtis moderatur habenis.
 Corporeæ vero peſtes contra aurea mentis
 Præcepta inſurgunt, Venerem, Bacchumque ſecutæ
Terrenis

Terrenis inhiant rebus, noctique soporæ,
 Et velut ignava indulgent animantia ventri.
 Quin etiam si dira lues in viscera repfit
 Intima, quanquam animis obstat, juvat æquora picta
 Currere lintre, & fallaci se credere vento,
 Et dulces mutare domos, patriosque penates,
 Ac turpes omnem vitam degisse per artes,
 Ut mensa argento & fulvo colluceat auro.
 His qui erit adductus, parvi rectumque fidemque,
 Parvi sancta facit jura, & sine legibus ullis
 Vitam agit injustus, patriæque acerrimus hostis,
 Florenteis urbes bello civesque fatigat.

L I B. II.

F Lumina qui Graiæ gentis decus aurea fundis
 Ore sacro, surgit passim quo pinguibus arvis
 Et felix Panacea, & suave rubens Hyacinthus,
 Pulcher Aristocles, sanctis natalibus orte,
 Te duce non verear cœcis offusa tenebris
 Explorare, labor tuus hic mea præmia laudis:
 Te duce non verear latitantis semina flammæ
 Quærere, & accensam tedam de vertice summo
 Nocte sub obscura miseris ostendere nautis,
 Æquora dum late abruptis turbata procellis
 Undarum eructant montes, classisque magister
 Hospitibus lacrimans nigram denunciat horam.
 Quodque bonum, & faustum, & felix fortuna secundet,
 Tu mihi quodcunque hoc curæ, tu mentem, animumque
 Suppeditas, quo tollere humo pernicipibus alis
 Me possim, & duri fulciri vertice Atlantis.
 Unde ego despiciam, palantis qui studio otî

Est

Est superos contra mortales tollere vultus
 Ausus, iners, stolidus, tùm voce lacescere Divos:
 Qui dum adeò inspiceret quæ essent jucunda palato,
 Pinguibus haud potuit cor unquam avellere mensis.
 Quem passim sequimur, quàm ò quàm diversus ab illo
 Graius homo: Graium quid non audere putandum est?
 Hinc, hinc Relligio, liquido quæ ex æthere lapsa;
 Relligio decus omne virùm, decus omne Deorum,
 Sub pedibus dejecta hominum, externataque visa est:
 Improbæ vox tantum potuit suadere malorum.
 Nam quid Relligio peperit sanctique bonique,
 Omnibus usque adeò compertum, ut res videatur
 Ipsa loqui, illustri in conspectu sic sita quando est.
 Hæc servare fidem docuit, sua reddere cuique,
 Jungere conjugio stabili, miserere laborum,
 Et longum placidam populis laudare quietem.
 Hæc docuit Venerem fugere, & Diis degere vitam
 Dignam, nec furiis blandi indulgere Lyæi.
 Quòd si quis curare Deum mortalia quenquam
 Deneget, ille mihi infortunatusque laborum,
 Infelixque animi: qui ne quid linquat inausum,
 Omne nefas ausus, scelera omnia pertentavit.
 Quòd si idem curæ superis nos esse putasset,
 Et fontes meritas post lethum pendere poenas,
 Non malum adulterium & coecæ mala gaudia mentis
 Esset posthabita usque adeò virtute secutus.
 Hinc & avarities, luxusque ministra libido
 Surrexere, & contempta formidine Divùm
 Humanam foedè vitam stravere jacentem.
 Quid ni? post cineres muta omnia, nec ratio unquam
 Reddenda, & nusquam posthac Acherusia templa,
 Nilque Erebi tenebræ, nisi tantum fabula inanis

Judicio

Judicio illorum, mentem quibus abstulit error.
 Quod nos esse aliter, tenebrasque ignesque manere,
 Et meritis aliquos alto succedere Olympo,
 Quo sine nil meditari sum potis, ipse pater si
 Omnipotens magni concesserit incola cœli
 Dicemus: quoniam quæ sponte recepimus, urgent.
 Nunc aliò vertamus iter, nunc ad rationem
 Ingenii vires omneis adhibere necesse est.
 Hic ego te, Sadolete pater, sacra illa docentem
 Sancta adstare velim, non tam certare paratus,
 Quàm te imitari: etenim raucus quid oloribus anser
 Contendat liquida mulcentibus æthera voce?
 Nam magni refert, quicum sit sermo: tuis quæ
 Aut teretes magis, aut tritæ sunt, Juppiter, aures?
 Mitius at nihil est, nihil est humanius illis.
 Nunc me difficili pangentem carmina de re
 Inter egestatem patrii sermonis, in æstus
 Prospicio invidiæ violento turbine ferri:
 O mihi quas turbas, quos surgere cerno labores,
 Ni bone me Sadolete juves, & vulgus ineptum
 Parte libri hac magna jubeas abssistere voce.
 Namque (fatebor enim) multi præclara reperta
 Doctorum illa hominum, dulcis vera otia vitæ
 Non novere: quibus nostra hæc incognita, quid ni?
 Dura videbuntur, cœca & caligine tecta.
 Hi mea non cupio, at mando, ne carmina (possim
 Si impetrare) legant oculis, mihi tu fatis unus:
 Ni te operam dare pœniteat Sadolete libello.
 Quod si fortè aliquos mavis accire legentes,
 Quales nunc habet ingeniis Germania florens,
 Gallia vel tua jam, tua vel Saturnia tellus,
 Integrum tibi sit: liber hic ex parte tuorum est.

Q

Principiò

Principiò mentem atque animam diversa fatemur :
 Quando opus illius mens est, & nuncia quædam.
 Verba sed hæc eadem veluti jam trivinus usu :
 Namque animam mentem appellamus : non ita verò est.
 Hæc crescit, firmata viros ubi fecerit ætas :
 Decrescit pariter, longum fugientibus annis,
 Utpote quæ auxilio, quæ corporis indiget usu.
 At vis illa animæ est eadem pueroque senique
 Semper, & ipsa omnis per totum didita corpus,
 Non aliquid mixtum, non concretum ex elementis,
 Sed purum, æternum, quodque omni est tabe solutum.
 Nam qui corpoream dicunt cum corpore obire,
 Et nasci ; quæ est infani via nulla feruntur.
 Nam si corpus erit, terramve, ignemve necesse est
 Esse, vel humorem, teneri sive aëris auram,
 Aut ex his quicquam, quod non rationibus ullis
 Conferri constat : quando cognoscere cæcos
 Eventus rerum, quæ gesta prioribus anhis
 Sic benè lustrare, & constanti mente tenere,
 Non opus hoc terræ, non aëris, aut levis ignis.
 Vis dare quæ leges potuit, quod corpus iniqua
 Nosse ? & quæ nobis essent sudore paranda,
 Suaviloquis dictis exponere, & aurea nobis
 Scribere præcepta, & seros monuisse nepotes ?
 Porrò quæ corpus non sunt, ea corpora nosse
 Nulla queunt.
 Ergo aliud, quicquam illa aliud, simplexque nec hilum
 Fecis habens : si corpus enim, vel corporis esset
 Pars aliqua, iisdem nutrimentis surgeret æquè :
 Quin etiam dapibus gravis, & bacchante Lyæo,
 Et prudens magis, & multo sapientior esset.
 Verùm aliter res ipsa quidem : dum corpora læta

Viribus

Viribus exultant propriis, decedere vires
 Consuevere animi, & puræ vis insita menti
 Indupedita jacet, nec sese attollit ad auras :
 Quò magis & luxus membris, alimentaue defunt,
 Illa magis firmis perniciosior evolat alis.
 Ergo altè vestiga animo, remque altius omnem,
 Magnorumque virûm præclara inventa capeffe :
 Scilicet ipse Deûm seclis pater omnibus idem
 Deficere haud unquam poterit : quòd dum omnia curat,
 Ipse sibi tantum curæ est, se auditque, videtque,
 Ipse in se magni in faciem reflectitur orbis.
 Illa rîdem sibi nota, suas secum ipsa volutat
 Immenfas vires : sanctaque cupidine capta
 Rerum æternarum, liquidi super ardua cœli
 Dum sequitur, sese tollit pernicipibus alis,
 Itque reditque viam, & gyros metatur eòsdem :
 Dumque Deos videt immortales, illa Deus quis
 In se convertit vultum, formamque, coloremque
 Agnoscit Divûm, & sese admiratur, amatque.
 Cernimus hanc etiam dominari in corpore toto,
 Ionio in magno qualis volat uncta carina,
 Et mare per rapidum ventis interfita fertur,
 Tuta suo nauta : qui contra flabra Aquilonis,
 Contra Austri optatum suevit contingere litus :
 Haud artus terreni aliter moderamine mentis
 Luctantes contra Veneris fluctusque Lyæi
 Tuta secant, seque eripiunt pellacibus undis.
 Nonne vides, discreta magis quo à corpore mens est,
 Quæ, quanta incedat victrix ? quamque æthera supra
 Evolet ad superos nullo duce, sed sibi fidens
 Objicibus ruptis membrorum, & carcere cœco ?
 Si non est igitur corpus, quod semina rerum

Efficiant, cum jam extremus calor ossa reliquit,
 In quid abit? quò vis illa exhalata recedit?
 Non aqua, non aër, non tellus, non levis ignis:
 Si natura parens penitus consumere quicquam
 Non audet, longa nec res abolere senecta
 Ipsa potest natura, parit quæ quicquid ubique est,
 In quid abit? quò vis illa exhalata recessit?
 Non aqua, non aër, non tellus, non levis ignis.
 At nunc cum cordi non sit rumoribus falsis
 Pugnare, egregiè ratione inventa capeffe.
 Nonne vides, ut materiem & faciem illius omnem
 Excipiat singillatim mens omnia lustrans?
 Quæ si tale esset quicquam, internoscere posset
 Effigies harum nusquam, & discrimina rerum.
 Namque opus est, animam sanè nihil esse, quod ipsa
 Excipit: atque acies varios visura colores,
 Omnibus iis pariter caret ipsa coloribus omnis.
 Nonne vides etiam quæ sit perceptio rerum?
 Nam dum sanctum animal, mentisque capacius altæ
 Ut sit homo mens comprehendit, non protinus illum
 Aut hominem videt hunc, certo neque tempore quenquam:
 Et tamen illa hominem vidit quemcunque priorum,
 Et quem nostra tulit, quem postera proferet ætas.
 Adde etiam quæ sunt ipsis pugnancia rebus
 Haud obstant animis, dum quis putat esse calorem,
 Et frigus putet esse, potest comprehendere utrumque:
 Et pugnent quamvis, animo comprehensa tenemus.
 At verò quodcunque perit, pugnare necesse est
 Quàm pereat prius: at si cui contraria non sint
 Invidia quædam naturæ atque arte parata
 (Quppe nobis semper studeat cum Dædala rebus,
 Nec quò se vertet jam habeat, quodque arma ministret)

Dissolvi

Dissolvi haud poterit, lethi est quod lege solutum.
 Huc illud simul accedit, quod corpora nulla
 Efficere ipsa queunt: secum componere parvis
 Magna solet, certo & nunquam requiescere fine.
 Mens etenim lapsis quid non meditabitur annis
 Quod fuerit? nullus quamvis sit terminus ævi.
 Illa viam secum, spatiumque immane volutat,
 Et longum numeris numeros crescentibus auget.
 Quòd si infinitum quicquam metitur, an illud
 Finitum esse potest? quænam comprehendere vires
 Exiguæ immensum possent? modò cogit in unum
 Omne hominum genus, & quod non numerabile certè est,
 Colligit, & secum numerat: rursusque quod unum est,
 Dividit in partes, nunc has, nunc accipit illas,
 Alternatque vices, ullo nec fine quiescit.
 Quin etiam in formas se & vultus induit omnes:
 Utque pater rerum, rebus sese omnibus addit.
 Namque adeò pictam volucrem dum concipit esse,
 Vertitur in volucrem mens: & dum cogitat astrum,
 Astrum est illa itidem: quòd si qui sidera volvit
 Aurea concipiat, mens aurea sidera volvit,
 Dumque opus aggreditur magnum, admirabile factum,
 Componit rerum dominum, rerum illa videtur
 Jam domina, & certis moderari legibus orbem.
 Denique nil adeò est usquam magnumque bonumque,
 Nil prorsus tam difficile, in quod non subito illa
 Vertatur: verum hoc munus liquet esse Deorum;
 Dii formas potuere itidem se vertere in omnes,
 Exuere & vultus omnes, perque omnia ferri.
 Quin etiam naturâ homini est innata eupido
 Degendi æternum vitam: dolet antè fuisse
 Magnanimos heroes, eodem & tempore nasci

236 AONII PALEARII

Non potuisse : dolet longum fugientibus annis
 Non fore, nec quicquid facient spectare nepotes.
 Hinc curæ ingentes : his ut monimenta relinquant
 Tuta loci natura, ingentibus oppida saxis
 Erigere, atque alto turres extollere cœlo,
 Atque unis septem colles concludere muris :
 Flumina vel per saxosas educere valles,
 Et manibus hominum summos evertere montes :
 Quæ fuerat sterilisque prius palus, aptaque remis
 Tellurem aut hydri, ranisque loquacibus olim,
 Reddere feminibus latè Cerealibus aptam :
 Hinc ubi vel dumeta prius, viburnaque lenta,
 Sunt olæ visæ teretes, & munera Bacchi.
 Hinc inventa virum præclara, atque artibus omnem
 Excolere ingenuis vitam, finesque bonorum
 Differere, & clarum è tenebris extollere lumen.
 Nam quid præteream heroas, qui sanguine fuso
 Civibus imperium & placidam peperere quietem ?
 Non illos magni possunt terrere labores,
 Non dulcis conjux teneat, non maxima nati
 Cura prece, aut longâ confecti ætate parentes :
 Charius est ollis duri in certamine Martis
 Pro patria objectare animam : quin sæpe beatos
 Adclamant sese affecti cruciatibus ipsis,
 Vitam aspernantes vitæ melioris amore,
 Gnosia nec Thorio clamanti, & læta bibenti
 Vina rosa, aut usquam cuiquam fuit ulla voluptas
 Par isti, dum tela inter, clypeosque inimicos
 Victores jam animam multo cum sanguine fundunt.
 Omnibus usque adeò vitam producere dulce est,
 Quaque licet niti seclis superesse futuris.
 Verùm non homini nequicquam tanta cupido

Infita

Infita naturâ est : quando certè optima rerum
 Illa parens cunctis statuit finemque modumque
 Optandi, sua quisque tamen quæ possit apisci.
 Naturâ lupus insidiâs meditatur, & optat
 Sternere depressâ compertam in valle capellam :
 Auritum leporem sequitur canis ore sagaci :
 Sed captare canis leporem, lupus ipse capellam
 Quippe potest : naturâ etenim non infita frustra
 Tanta cupido homini, reliquisque animantibus effet.
 Atqui nequicquam hic homini sese obtulit ardor,
 In volucres tenuesque auras spes tanta recedit,
 Rex nisi nos superûm post condita membra sepulchro
 Esse velit, duri decurso temporis orbe :
 Si non structa diu Pario de marmora templa,
 Florentesque addurant urbes : quin juga montis
 Aspera, & aëriæ vicina cacumina nubi
 Absomit tempus, rerumque inimica senectus :
 Et juvat usque adeò insano indulgere labori,
 O miseri, queis tantus amor per vulnera, perque
 Supplicium mortem petere, atque extendere nomen ?
 Obsecro ne meditata animis assuescite falsa,
 Neu mentes anceps veri deludat imago :
 Quando est perpetuum in terris nihil.
 Aspigite, impositæ Romanis collibus arces,
 Et clavis ornata olim monimenta tropæis,
 Vectique ingentes extremi ex finibus orbis
 Ut jaceant turpique situ, & sine honore colossi.
 Scilicet & tempus veniet, cum maxima rerum
 Roma parens, & pulcher erit sine nomine Cæsar :
 Nec Decios, aut Romani duo fulmina Martis
 Scipiadas quisque norit : namque astra necesse est
 Certis temporibus terris effundere vires

Ipsa suas : his aucta virûm præclara reperta,
 Et structæ everſæque urbes, suadentibus astris :
 Utque jubet rex ipſe Deûm, certo ordine ſervant
 Illa vices : peraguntque ſuis ſtationibus orbes.
 Hinc ubi longa dies, effoetæ incendia terræ
 Contingent, Siculis ceu cum fornacibus ignes
 Prorumpunt, flammaque imis tonat Ætna cavernis,
 Candentes crepitant auræ, & caligine cœca
 Aëraque, & cœlum nigra ferrugine textit :
 Intremittit omne ſolum, liquefactaque viſcera montis
 Attollunt flammæ, & magnum per inane coacta
 Alba cadunt, & ſtrata jacent ſaxa arida paſſim.
 Sic ubi terrifici latè exarſere cometæ,
 Aſtrorum appulſu, & ventis mox percitus aër
 Excutiet rapidum ſciſſis è nubibus ignem,
 Terraſque, tractuſque maris, quâ noxia tellus
 Corripiet, quantum proſpectant ſidera terras.
 Stant etiam nimbi ingentes, & tempore certo
 Ventura eluvies : ſtant & cum flumina montes,
 Et pater Oceanus ſpumantibus obruet undis :
 Quaque juga & rupes præruptæ, erit æquor arandum,
 Felices terræ : & quâ nunc mare perfluit altum,
 Interdum ſurgent vicina cacumina cœlo.
 Quin etiam extremis diſcretos partibus orbis
 Deſertas habitare plagas, nova quærere regna,
 Explorare locos, & cingere mœnibus urbes,
 Et dare venturæ legēs & nomina genti,
 Sidera ſuadebunt, ut Rex ſtellantis Olympi
 Juſſerit ; haud etenim penitus delere animantum
 Omne genus certum eſt illi, niſi cum omnia tandem
 Exitio dabit una dies. Ergo illa cupido
 Nequicquam innata eſt homini, quæ maxima certè eſt,

Aut

Aut dicendi animi æterni, & meliora manere
 Offa sepulcretis ubi nostra reponimus imis.
 Sunt exempla alia, & queis rationibus id tu
 Adfirmare queas : nam quæ vis illa animorum ?
 Ipsi quando aditum prorsus nihil intercludit,
 Atque vias omneis percurrit, & omnia lustrat,
 Omnia pertentat volucris perniciosior aura :
 Ardua non illi cœli supera alta videntur,
 Non ipsi manes ima tellure repositi :
 Nunc it ad occiduum spectant quæ littora solem,
 Perquiruntque urbes, genteisque, & nomina rerum :
 Nunc orientis opes, populosque invisit, & omnes
 Transcendit terras, tractus maris, æra, cœlum.
 Levibus hinc animas aliqui constare putarunt
 Corporibus, forte illorum ut concurrerit ordo.
 At jam explosa diu jacet hæc sententia vulgò.
 Nam si fortuitis fierent concursibus, artus
 Tempore non certo, moribundaque membra vigerent :
 Verum nunc citius, nunc serius, ut tulerit fors :
 Quin & bis septem ferrent fastidia menses
 Matribus, aut plures, nec certis legibus ortus
 Constaret, si casu aliquo vis illa subiret
 Undiquè perficiens numeros, vigor omnia complens.
 Quin etiam interdum magnum per inane coactis
 Forte his feminibus, dum se per mutua nectunt,
 Nondum corporibus genitis in luminis oras
 Exirent animi : quare fateare necesse est
 Quomodo pugnabas, animos sine corpore vitam
 Degere, nec semper duo se conjuncta tenere.
 Ast alii penetralem ignem, sed corporis usu
 Delabi ex superis aiunt, omnesque per artus
 Errare, & tacitas cordi submittere vires.

Quod

Quod perdelirum porro est, cum semina prima
Quatuor accedant, dum singula commiscuntur,
Adrepantque solum, humorque, spirabile, & ignis.
Sic nihil exanimum esset, sed vigor omnibus idem:
Omnia conciperent animo, exaudireque posses
Æque homines, montesque feros, silvasque loquentis.
Quod si erat absurdum, Parnassi è vertice sacro
Harmoniam traxere nova sub voce Pelasgi,
Quæ res cunque foret numeris concordibus apta:
Delirum hoc itidem: nam quî prudentia frugi
Exoritur grave mentis opus? quique optima rerum
Justitia augustas ornavit legibus urbes?
Non etenim ex numeris sunt hæc, neque fallere verbis
Est animus, rectam aut dictis abducere mentem:
Forma anima, & quædam res est certissima: tale
Nil numeri, incolumi re abeunt, redeuntque vicissim.
Quæ potui strictim: nam dicere multa parantem
Et verbi novitas vetat, & me cetera poscunt.
Nunc cape dicta, quibus tuto jam credere possis
Præceptis animum, & mercedem ferre laboris.
Quantis omniparens natura excellere rebus
Humanum dederit decus, ut genus omne animantum
Pareat huic ultro, vel tandem serviat uni,
Concipe nunc agelis animo: namque ipsa videbis
Quæ pelago ducunt vitam, quæ flumine subter,
Omnia deberi nobis, quæque aëra tranant
Pernices volucres, & quæ pede lustra pererrant:
Retibus insidiæ hinc inventæ & fallere visco,
Hinc laqueo captare feras, catuloque sagaci:
Hinc prope pendentes scopulos, & gurgite ab imo
Jam notum in siccam pisces deducere arenam:
Ecquæ jam in nostros quæ non convertimus usus?

Quin etiam & tygres homini, & parere leones
 Longa dies docuit, natæque in montibus ursæ
 Informes errant placide vacua atria circum :
 Stat bellator equus domini jam lætus habenis,
 Jam patiens, jam fræna ferox spumantia mandens,
 Et furit, & latos præbet calcaribus armos :
 Stant & oves niveæ lanis, quæ vestibibus aptæ
 Murice suave rubent, viridi infectæque colore,
 Graminaque atque ipsos certent superare smaragdos :
 Ipsæ etiam pastæ referunt distenta capellæ
 Ubra lacte domum : relinquens & bucula lucos
 Ad mulctram venit, & fera ad præsepia nocte.
 Adspice ut indomiti quondam, nunc sponte juvenci
 Plaustra ferant, & torvus humum pulsât pede taurus :
 Attamen inflexo mox sese accinget aratro.
 Vis & naturæ partes, & magna parentis
 Munera, & ingentes terræ meminisse labores ?
 Hæc olus egregium, betamque, apiumque, papaverque,
 Intybaque, & virides cauleis producit in annum :
 Hæc tibi lactucis, herbisque salubribus hortos
 Esse jubet lætos, longoque cucurbita collo,
 Tortilis & cucumis semper sua munera apud te :
 Non ego serpilli, aut mentæ, & bene olentis anethi
 Delicias taceam, aut calthæ florentis honorem :
 Non ego pallentes violas, & mollis acanthi,
 Narcissive comam ignotam, indictamve relinquam.
 Quid referam aut farris segetes ? aut ordea grandia ?
 Aut milium ? lentemque ? & amantem culta faselum ?
 An vos præteream divini munera ruris
 Arboreos foetus, quibus & convivia inimus,
 Felicesque Deum cœnas ? quid cerea pruna, [idem,
 Quid nigra commemorem ? neque enim sapor omnibus
 Non

Non color est unus, non idem temporis usus:
Vel quid mite pyrum, aut cana lunugine malum,
Illorumque genus varium, aut fileam Luculle
Poma tua? aut patrios referentia nomine Persas?
Non ego castaneasque nuces, oleamque Minervæ
Inventum, dulcesque uvas tua munera Bacche
Transeam, & aërii mellis cœlestia dona:
Non mihi si linguæ tot sint, quod dædala tellus
Submittit flores, & quot poma educat annus,
Illorum & genera, & percurrere nomina possim.
An vero tot muneribus feliciter auctum
Nequicquam, ad lacrymas tantum natura tulisset
Humanum genus? atqui quod præferre volebat
Illa operi ingenti reliquisque animantibus unum
Posthabuit, felixque animal dum ferre cupido est,
Protulit infelix, miserumque ignara futuri.
Ah scelus, indignumque nefas, ignara futuri
Alma parens rerum? certis quæ legibus orbem
Temperat, in minimis cuique est solertia rebus.
Vel non infelix hominum genus, ultima vitæ
Omnia lux secum si aufert? injusta noverca,
Non altrix blanda, aut dulcis, sed subdola, fallax:
Tene ego vel nostri generis natura parentem
Dicere, tene ausim reri? nisi præmia vitæ
Exactæ persistent, solatiaque ante malorum?
Ecquisnam ærūmnas, ecquisnam incommoda possit
Enumerare, graves hominumque referre labores?
Nascitur infelix homo, ubi fastidia menses
Longa tulere decem matri, vagitus & ingens
Primum exauditur, vitæ monimenta futuræ:
Nascitur infelix, nec humo se tollere quidquam,
Aut pede, vel dextra potis est, nec repere quoquam,

Cetera

Cetera uti fuerunt animantia: sedula nutrix
 Ulnis ni excipiat (miserum, indignumque) peribit.
 Frigoris ille quidem haud patiens, in luminis oras
 Profertur nudus, nec sunt alimenta quibus se
 Recreet, & monitus naturæ deesse videntur.
 Illa quidem reliqua hortatur mox nata subire
 Pellibus intacta, alterius non indiga curæ,
 Ubra lacte suæ matris distenta per herbam:
 Pars villos, fetasve gerit, pars vellere tecta est,
 Horrida pars spinis munita incedit acutis,
 Et venientem audet petere, & propellere tectis:
 Vulnificas aliis ungues dedit arma, quibus se
 Defendant: aliis in levi cornua fronte
 Addidit, ultricesque sedent in cordibus iræ.
 Quin virgulta etiam, & truncos circundat amaro
 Cortice, & à tristi defendit frigore brumæ.
 Quære genus vitæ illorum: non vinea falce
 Tondenda est, valido nec humus versanda bidentè,
 Non curæ est curvo proscindere vomere terram,
 Et lappas sterilesque agris evellere avenas:
 Non adeo, dum altum cinxerunt æthera nubes,
 Illa timent segeti, & crepitanti grandine pallent.
 Proxima diis illis vita est: sunt gramina passim
 Molliæ, sunt flores bene olentes, & bona poma,
 Mala, nucesque, genus varium: quæ dædala tellus
 Ut ferat, ut servet, multæ est obnoxia curæ.
 Vita hominum dura est, & plena laboribus omnis,
 Quam mille invadant morbi, & tenuissima quæque
 Funditus evertant: qualis secretus agellis
 Nascitur in cultis hyacinthus, quem malus imber
 Nube nigra effusus male perdidit, & decus illud
 Abstulit, & foliis omnem decussit honorem.

Corporis

Corporis heu pestes quot sunt ? non major arenæ
Est Libycæ numerus : morborum copia mentis
Est quoque permagna, & quos non animantia nôrint
Cetera : sunt illis optandi denique fines,
Sunt & habendi : non auri malesuada cupido
Abruptum cogit conscendere navibus æquor,
Non se, animam, corpusque una, pellacibus undis
Credere, ventisque, & stridorem audire procellæ.
Sat virides ollis saltus, intonsaque lustra :
Sat liquidi fontes, nigra quos protegit umbra
Fraxinus, aut abies, vel acutis frondibus ilex,
Qua super æriæ fidentes dulce columbæ
Ardenti sub sole docent gemere undique silvas,
Utpote sollicitum quæ detestentur amorem.
Qui furor, etsi aliis animantibus abditus hæret
Visceribus, generi ille hominum in præcordia repsit
Intima, cædisque & multorum est causa malorum.
Uritur infelix juvenis misere, ossaque & artus
Incendunt tedæ ardentes, orbemque peragrat,
Vestigatque altæ formosæ virginis ædes.
Illa domi ingenuo adfuescit parere pudori,
Quam casta instituit mater, nec tollere vultus
Audet homo, juvenem si forte inspexerit usquam,
Conniventem oculis, & pectore suspirantem.
At miser abrupto jactatus vortice amoris,
Qualis ab Ætneis spirans fornacibus ignis,
Huc illuc rapide fertur : non frigora noctis,
Non imbres, solis non spicula fervida tardant.
Sponte suis stratis abiit, limenque puellæ
Observat pernox : non illum dicta parentis
Abstrahere inde queunt, non multa concitus ira
Jam frater, charæ pupugit quem fama fororis.

Ergo

Ergo armis putat obstandum, nec jam esse ferendum
 Audacem juvenem : quare prorumpit, & ense
 Rem gerit, & patrios incesstat cæde penates.
 Quòd si non aliis miserum, infelixque videtur
 Humanum genus, uno hoc accipe : cætera finem
 Non rerum meditantur, non tristi anxia cura
 Norunt, ut vitâ sit denique discedendum :
 Non lacrymas fundunt falsas formidine pœnæ,
 Morte obitâ Divûm tandem ad subsellia Regis
 Cum causâ in magna nobis dicenda corona est.
 Quare homines vitâ illustres, & fortiter ausos
 Certare & sese, atque alios superare ferendo
 Læta manent loca, quæ ipsa non deprendere mente
 Viventes clausi tenebris, & carcere quimus.
 Hoc natura viros studio venerata, labores
 Addidit egregios, pulchrè quibus exantlatis
 Æternum sedeant alta ad delubra Deorum.
 Quod superest, aliis rationibus exequar : at tu
 Volve animo, ad verum tandemque accedere disce.
 Heroes, quorum pietas insignis, & omni
 Laude fuit major, Divûmque simillima vita
 (Non ignota cano) quæ mox ventura minorum
 Temporibus fuerant, cecinere prioribus annis.
 Vis ea mortalis non est, quæ nosse futura
 Sic potuit : neque enim tabulam vel dius Apelles
 Rerum gestarum media suspendit in urbe
 Fulgentem minio, lateque Corinthio auro,
 Rem quæ ita monstrarit : stant nunc quoque, perlege tu
 Sacro veridici fuderunt pectore vates. [quæ
 Hoc felix quondam, & Divûm gratissima Regi
 Sancta Palestinæ tellus fata ipsa canentes
 Vidit, & ex illo scripta hæc sunt tempore nobis.

Excidium

Excidium patriæ multi, fata aspera flebant,
Et superûm eversum vi lamentabile regnum :
Quos inter plectro Rex nil mortale sonanti
Personuit dulce, altumque, & nova carmina dixit.
Namque canebat, uti lapsis certo ordine seclis
Regnator superûm sortem miseratus acerbam
Humani generis, quod cœlo excluderat alto
Unius ob noxam, mitesceret, & meliori
Mente preces hominum audiret : quare adfore tempus,
Ut suus ipse, suus natus, quemque unicè amaret,
Mortalem indueret formam, moribundaque membra ;
Cujus in adventu pallentes undique morbi
Diffugerent, bellique metus.
Hunc ubi jam edisset mater virgo omnibus expers,
Venturos Reges quâ sol caput exeret undis,
Myrrhamque, aurumque, & Panchaia thura ferentes.
His addebat, uti fugiens sævi arma tyranni
Cum puero ut primùm genitrix viridantia Nili
Tangeret arva, Deos fore nusquam, oracula passim
Casura, arasque, & laqueata aurataque templa.
Nec minus, ut puer ad patrias contenderet arces,
Docturus latè populum, sanctumque Senatum,
Proderet utque unus quicquid cecinere priores.
His cithara aurata dum personat, adjungebat
Quærentem matrem puerum : jam nulla neque urbis,
Nec loca agri restant, quæ non virgo optima lustret.
Ah dulcis virgo, jam ter sol extulit alto
Oceano caput, & ter littore merfit Ibero,
Nec potûs fessam, Cereris nec cura tenet te :
Quid tantum telluris obis ? quid pectore ab imo,
Quid tot pallenti fundis suspiria vultu ?
Ille ædem ad patriam in conventu arcana recludit

Rerum

Rerum æternarum : divino cujus ab ore
 Pendentes populi dicta aurea depascuntur.
 Quid loquar ? ut caneret rerum miracula, vitâ
 Corpora defuncta, & reditura in luminis oras ;
 Inventus jam qui pedibus superare marinos
 Et possit fluctus, summas nec tingere plantas :
 Effer aquam virgo, fluviis cava dolia comple,
 Excipe fictilibus, jam sunt mollissima vina,
 Ipsa tuis felix hilara convivia donis,
 Lætitiæ auge, magnis & honoribus urbem.
 Quid referam ? ut fleret vatum de more suorum
 Cœlicolûm extinctum crudeli funere Regem,
 Et matrem infelicem in summo vertice montis
 Ah miserè nati delentem veste cruores :
 Aut ut narrarit triplici circumdata muro
 Mœnia, pro vita, pro libertate suorum
 Ardua terribilis tecta expugnanda tyranni,
 Victoremque Erebum vastantem, & nigra prementem
 Tartara, & exuvias referentem Acherontis avari :
 Vix altè in cœli foribus suspenderat arma
 Ignibus è mediis rapta, & crudelibus oris,
 Et pater occurrit, fulvaeque ab nube columba
 Unigenam lætè plaudentibus excipit alis.
 Omnia quæ quondam Rex magnus & optimus ille
 Dum caneret, jussit charos ediscere cives,
 Atque hæc ipsa suis monimenta nepotibus esse
 Carmina, dum palmis dives florebit Idume.

L I B. III.

N U N C animis quæ sit sedes, quæ præmia vitæ
 Quemque bonum tandem maneant, quas pendere
 poenas

Conveniat fontes, properante quis undique Rege
 Tolletur clamor, quæ signa futura, tubæque,
 Expediam dictis : tu nunc adsisse canenti,
 Qui cœnatus apud Regem stellantis Olympi
 Ipsius in gremio requieisti, & tempore Divûm
 Ex illo interpres fatorum arcana canebas :
 Dumque tibi & matri solido de marmore templum
 Instituunt Verulis Volsci, Marisque, Latinique :
 Annua dumque ferunt sacra, & solennia vota,
 Huc ades, & me quadrijugo simul excipe curru,
 Perque Erebi vastas sedes, perque aurea cœli
 Me delubra pater ducta, remque ordine pande
 Venturam, & qui sit fatorum immobilis ordo.
 Postquam confectum mortalibus est breve vitæ
 Curriculum, tenebris ubi Mors adoperta calorem
 Vitæ extinxit, nec quicquam auditque videtque
 Pallidulum, mutum, prorsusque exangue cadaver,
 Nosse potes peragrarè animam loca cognita nondum.
 Nam pater omnipotens, æqui cui maxima cura,
 Prospectans hominum mentes, scelere undique turpi
 Tabentis, longè à patrio secedere cœlo,
 Nec reclamantes animos rationibus unquam
 Deduxisse illos vitiorum è vortice turpi,
 Supplicium horrendum statuit : quas pendere poenas
 Ah miseros cogit, cruciatibus ah quibus omni
 Affectos jubet esse ævo tellure sub ima !

Illic

Illic vipereis turba est accincta flagellis :
 Nox ibi perpetua, & semper caligine nigra
 Est domus attonita, & graveolenti sulfure fumum
 Ignivomi eructant montes, atramque favillam :
 Unde fluunt undis septem ferventibus amnes,
 Qui simul immensum circumfluxere barathrum,
 In glaciem montes, ipsi hi vertuntur in ignem.
 Huc fontes animæ scelerum gravitate feruntur
 Sponte suâ : neque enim superas se tollere ad auras
 Concretæ vitiis possunt, cœlumque tueri.
 Quales nocturnæ volucres, ubi Lucifer alto
 Exerit Oceano caput, & radiantia Solis
 Spicula discutiunt tenebras, lucemque reducant,
 In tenebras sese abjiciunt, ultroque feruntur
 Quâ deserta magis, quâ sint tenebrosa sepulcra.
 Huc ubi devotum est, informes undique larvæ
 Conveniunt, & supplicia ad crudelia cogunt.
 Pars circum insultans horrendis vocibus instat,
 Pars urgens facibus medios deturbat in ignes,
 Flammarumque globos, ubi seclis mille peractis
 In glaciem projecti altam, nivibusque sepulti,
 Plangore & gemitu nequicquam tartara complent ;
 Namque ubi quingentis riguerunt frigore seclis,
 Inferni aucti amnes latè ferventibus undis
 Insano magnos contorquent vortice montes :
 Fluctibus hismersi torrentibus, ut mala passi hæc
 Seclis sexcentis, repetunt ex ordine prima
 Supplicia, & nusquam miseris datur hora quietis.
 Nec sum animi dubius, multos ut inania nostra
 Carmina risuros : quoniam quæ corpora non sunt,
 Non flammæ, frigusque pati, non verbera, rentur.
 Est hominum hæc audacia, quos præscribere cœli

Non pudeat Regi : quid enim ? quod jufferit ille,
 Non fiet ? fac velle, idem qui carcere clufit
 Mortali immortalem animam, quæ corporis expers
 Certè erat, efficiet, ne qui ditiffimus æris,
 Dives agri, regi affimilis luxuque epulisque,
 Omnis cui longùm blandita obfcœna voluptas,
 Impia quique arma & crudelia bella fecuti,
 Et vitæ leges radicitus everterunt,
 Præmia fint eadem accepturi, atque optimus ille,
 Quifquis is eft, fpreto qui regno atque ædibus altis
 Pauperiem & duros potuit perferre labores.
 Sanctum hominum genus hoc, veræ qui ad commoda vitæ
 Confluxere, illis non cura ut regia veftis
 Velaret leves humeros, nec iafpide longi
 Ut pellucidula pulchrè digiti ornarentur :
 Non dapibus menfas onerare, oftroque superbo
 Discubuiſſe ſuper, non tempora fundere vino,
 Non fora composito circum volitare capillo.
 Dii quanti, qualesque viri, quàm fortiter auſi,
 In flammæ illi abjecti, & crudelia paſſi
 Supplicia, injuſti durique ante ora tyranni
 Haud vinci potuere, aut in contraria ferri.
 O fortunati, quorum mens conſcia recti :
 Salvete æternum heroes, quos aurea Divûm
 Regna manent, nunquam caſura fluentibus annis :
 Nuſquam illic curæ, nuſquam dolor : omnia læta,
 Omnia tuta, animas tenet omneis una voluptas.
 At contra tenebris clauſos, & carcere cœco
 Luſtusque & curæ triftes, & ſedulus angor
 Opprimit æternum, & qui unus dolor altus habetur.
 Jam norunt, folio ut poterant confidere Divûm,
 Ut poterant hominum & cœleſtum adſiſtere Regi,

Æternumque frui luce omnipotentis Olympi.
 Nec verò si fortè aliquis benè vixerit, usquam
 Deque via recti paulum declinet, in oras
 Luminis æternas subito properare fatendum est:
 Ipsi etiam labe affecti, vitiisque levati,
 Queis longum obfessi fuerant, rectà ire putandi
 Non sunt ad superos: veluti cui plurimus infit
 Visceribus dolor, & pigris vis tabida membris,
 Non prius ad rectos potis est accedere sensus,
 Ut jamjam amissæ redeant in pristina vires,
 Ingenuè quisquam nisi doctus Apollinis artem
 Adsit, jam fuetus curare salubribus herbis
 Membra diu vitiosa, modis pallentia miris.
 Multos ille quidem succos, multosque liquores
 Miscere instructus, dictamnium, absinthia tetra,
 Doctorumque hominum præclara inventa ministrat.
 Sic pater omnipotens, æqui cui maxima cura,
 Qui benè de patria meriti, & virtutis amore
 Multa diu passi, si qua admisere pudenter,
 Et quos pertæsum est scelerum, pacemque per aras
 Æternum petiere suas, non destinat Orco:
 Unde haud egressus patet ullus, & ostia claudunt.
 Sexcentum pondo, & multa rubigine vectes.
 Sunt Erebi geminæ portæ, quarum altera solis
 Spectat ad occidui terras: hac undique tristes
 Succedunt animæ, vitæ fugiente calore:
 Hanc valvæ nullæ claudunt, sed limina pernox
 Ipsa Dolor servat, spinas ægrè inter acutas
 Ille jacens squallet macie, & vix offibus hæret,
 Atrox, terribilis, dextram & lævam implicat angue,
 Latè oculis ignem spirans, mirabile dictu,
 Lethiferum spumis mixtum vomit ore venenum.

Vestibulo is positus custos, sacra ostia servat,
 Nec revocare gradum quenquam finit. Altera longè
 Porta est, purpureus qua Lucifer exerit ante
 Phœbæos radios jubar, & noctis fugat umbras.
 Hac iter ad superos, si quando hæc ipsa pateret :
 Hac iter Elysium, qua Rex stellantis Olympi
 Traduxit notos divino carmine vates :
 Pòst illa clausa, & Regis signata sigillo est.
 Sed quia nec digni cœlo, nec carcere claudi
 Inferno, statuit Rex æquus & optimus ille
 Delere assumptam labem, decus atque vigorem,
 Auramque ætheriam donis felicibus auctam
 Reddere diis similem, & dignam penetralibus altis.
 Ergo quale aurum accensis fornacibus igne
 Excoctum multo, tabem felicius omnem
 Exuit acceptam, & formam magis induit auri :
 Sic animæ, quas ille diu tenet acrior ardor,
 Æternum abjiciunt concretam corpore labem :
 Nam gyro aërio, quâ corrui aureus ignis,
 Vicinasque urit nubes fervore corusco
 Extremas inter diffusilis aëris oras,
 Panditur hisce animis sedes venientibus ultrò :
 Quaque magis gravitatè carent, sese altius auris
 Ætheriis tollunt, donec jam funditùs omnis
 Torrenti flammâ vitiorum exaruit humor,
 Atque exesa omnis circùm rubigo fatiscit.
 Ast alii sedem latè longèque repostam
 Extra anni solisque vias dixere, laborum
 Immunem, hospitiumque velut benè dulcis amici :
 Quandoquidem Regis non est florentis honore,
 Florentis pietate, suos quos legerit ante
 Stellarum cursum, & teneri cunabula mundi :

Exercere odiis tandem statione peractâ :
 Quos propter natum, sua lumina, quem sibi fecit
 Hæredem rerum, cœlo demisit ab alto :
 Qui formam indutus nostram, moribundaque membra
 Oppressos morbi miserè gravitate levaret,
 Insignemque notam longum impietatis inustam
 Deleret moriens, veluti placidissimus agnus
 Pro populo tristes animam positurus ad aras.
 Non ita quæ spectant orientem littora solem
 Occiduis absunt terris, quas ferus Olympo
 Procedens tremulo perfundit lumine Vesper,
 Ut vitium à nobis, quibus est hæc morte pium :
 Hinc vera pietate Cilix clarissimus, omni
 Ætate absunt in studiis feliciter istis,
 Quæ fuerint nostri repetens commissa parentis,
 Quidque boni attulerit rerum moderator Iesus,
 Sustulit & vocem, & duplices ad sidera palmas :
 Munera magna pater tua sunt, jam vicinus : ergo
 Hostis habes : etiam captus non abjicit hastas
 Perfidus : hostis habes, injecta novissima plaga est :
 Si mortalis homo tantum nostram imminuit rem,
 Fare age, quo cumulo nunc auxerit immortalis ?
 Hæc calamo, hæc eadem divinitus ore ferebat
 Nonnullis bonus ille locis, queis credere par est,
 Perbelle iis animos agere in regionibus ævum
 Securos, mundi vel si trans mœnia, vel si
 Ignibus in mediis degant candente favillâ,
 Dum bona venturi succedant tempora secli.
 Sic res ipsa quidem est, sed quam non cernere quimus
 Ipsi oculis, rerum haud gnari, incertique futuri.
 Sed neque ob id falsa est : quando quæ dicere possim,
 Sunt sexcenta quidem : quæ qui non viderit, esse

Falsa putet: visa hæc, dubio procul autumet esse.
 Quid si ego dixissem, ferres? nisi cognita multis
 Præclarè scriptis hominum res tanta fuisset,
 Lafer piciferis fontem manare Cyrenis,
 Quí noctu latè torrentibus æstuet undis,
 Noctu dum tenebris humentibus omnia frigent,
 Et Phœbe auratis incedit roscida bigis:
 Cùm verò lustrât radiis sol igneus orbem,
 Ardentique omnem calfecit lampade terram,
 Per Libyæ perquàm gelidus labatur arenas.
 Huc illud quoque nunc spectat, quem nomine Graii
 Dixerunt magneta, lapis miro attrahit usu
 Quodcunque objicitur ferrum: tactumque quod illo est,
 Ducit & hoc itidem veluti Magnesia cautes.
 Huc agesis, simul accedant adamantina saxa
 Non jam concordi studio compacta tenentur,
 Inque odium mutatus amor, conflataque longè
 Invidia ut solvant cogit vincla illa repentè.
 Crederet an quisquam? nisi res quæ cognita jam tum
 Ipsa fidem faceret: nam queis rationibus isthuc
 Conferi possit, nihil est quod nosse queat quis,
 Docta licet summi fuderunt carmina vates.
 Fabula namque nova est, per crebra foramina ferri
 Magneta insinuari, est, quòd levis abditus aër,
 Et cava conveniunt plenis conamine magno:
 Non adamas etenim magnetem excluderet omnem
 Aëraque, quæ multò cava sunt magis, arida secum.
 Attraherent, stipulamque, & ligna absumta senecta.
 Neve ego te exemplis externis demorer, addam
 Nota domi assiduè, quæ quondam incognita, quid ni?
 Fallaci hâc æquè fieri ratione negasses:
 Saxa ubi gypsati effoderunt grandia servi

Aëriam

Aëriam acclivis posituri in collibus arcem,
 Arte laboratis super antra exesa caminis
 Congeriem statuunt in formam fornicis alti :
 Nec minus agricolæ duri rescindere ferro
 Annosam quercum certant, atque arte magistra
 Aridulis nigram lignis explorare cavernam :
 Inde ubi forma pyræ structa est, ex ignibus ignem
 Ingentem parvis augent, sonat ardua faxis
 Congeries, cœcis fornacibus ignis anhelat.
 Illi instaurantes ornosque & fissile robur
 Subjiciunt, fruticesque leveis, stipulamque sonantem,
 In bibulum cinerem quo saxa immania vertant.
 Optimus hic operi cinis est : qui frigidus esse
 Principio visus : quem tu si adsperseris unda,
 Igne gravi exuri circum vicina videbis,
 Et magnam attolli torpenti è pulvere flammam.
 Quod si pingue oleum fundas, alimenta videmus
 Quod tamen esse ignis, subito vis deperit omnis,
 Flammaque continuo victrix perfusa repressa est.
 Huc agesis animum referas : quî debuit unda
 Auxilio esse igni ? duo quæ pugnare necesse est,
 Et flammam exstingui aspergine pinguis olivi ?
 Quod si jam nosti rationem reddere dictis,
 Ipse quidem nihil obsto : etenim facile esse videtur,
 Quæ quivis spectet, rerum jam effingere causas.
 Omnibus hoc adeo est vitium mortalibus ægris,
 Notarum ut rerum causas scrutentur, & omnes
 Vulgata illustrent dictis : quis semina flammæ
 Nesciat in filicis concreta atque abdita venis ?
 Quis non in baccis proceram stipite laurum
 Novit inesse ? fuit tamen hoc mirabile quondam.
 Multa quidem nunc esse liquet præclara reperta,

Quæ

Quæ fieri nunquam dixere prioribus annis.
Nam quæ res illa est? & non imitabile fulmen:
Res aliter cecidit, positis incudibus urbes
Jam magnæ ferrum exercent: fit fistula, qualem
Non oculis, non ipsi animo videre priores,
Fistula missura haud nequicquam ferrea bombos,
Aut conflata ære ex cocto, liquidisque metallis,
Præruptas arces cava dejectura columna:
Inventum præclarum, ingens, quod nos quoque cœlo
Exæquat, Jove nec solo jam maxima cœli
Porta tonat, tantum non jam se jactet alumno
Ida suo, & Cyclopum opera Vulcania tellus.
Namque ubi perfecta est moles, treis sulfuris addunt,
Treis falsi partes nitri, treis pulveris atri
Exusta ex corylo, aut lignis quorum indiget usus:
Parte alia informant immani pondere glandem
Stridentem duro ex chalybe, plumbove recocto:
Mox igne admoto, misceri murmure cœlum
Incipit, & tonitru horrendo, concussa videntur
Æquoraque & terra, & domus omnipotentis Olympi.
At perterricrepro sonitu picea undique nubes
Attollit se eructans flammam, atramque favillam.
At simul irrupit vis ejus, & impetus acer,
Procumbunt turres, æquataque machina cœlo
Corruit, atque altum dant saxa avulsa fragorem.
Quin & dum adversis acies concurrere signis
Constituunt, fortesque viri prorumpere cornu,
Vidi ego sublato flammis ex aggere nimbo
Sulfureo heroas correptos fulmine centum,
Candenti centum transfixaque pectora plumbo:
Dumque iterum atque iterum molis fragor intonat ingens,
Umbones, ocreas, galeas, ensesque, verutaque

Uno

Uno ictu cadere, & coacervari aggere magno,
 Et latos multo respergi sanguine campos,
 Altaque majori dilabi flumine cursu.
 Fare age, vel falsum est? & non imitabile fulmen?
 Ergo multa modis miris fateare necesse est,
 Esse quidem non nota homini: penetralia regis
 Quis superûm invisit, nisi quos Deus æquus amarit?
 Quisve Erebi vastas sedes, nigrasque lacunas
 Accessit, victorque pedem cum laude reflexit?
 O felicem illum virtute, & munere Divûm.
 Crede olli: nam vera canit.
 Treis igitur sedes statuit pater optimus ipse,
 Quando non eadem nobis est palma parata.
 Scilicet hoc sanctum est, ne quid sperare precando
 Defuncti vitâ possint: sua præmia quemque
 Certa manent, firmo certæque ex ordine pœnæ.
 Hoc est justitiam colere, & præstare Deum se.
 Non etenim leges, hominum quarum indiget usus,
 Justitiam expendunt: est qui veritos Hymenæos
 Contemtor Divûm invasit, ferroque parentem
 Perdidit, & bello civeis, fratresque veneno,
 Ut parta infidiis liber regnaret in urbe,
 Omnia fanda, nefanda ausus: quem ferre minores
 Cum jam non possent, victum popularibus armis
 Dicere jusserunt causam acclamante corona:
 Quare hominem usq; invisum, inter patria arma trementem
 Pallentemque modis miris formidine pœnæ
 Ad fora sublimem rapiunt, ibi poplite utroque
 Submisso, caput ense humeris avellitur altum.
 Non dedit ille quidem pœnas, quas debuit, annos
 Utpote qui multos alacris mala gaudia mentis
 Posthabita est adeò insanus virtute secutus,

Molitus

Molitus cædemque virûm, exitiumque bonorum.
Ergo alias pœnæ dandæ, nec morte dolores
Finiri sperandum : etenim sunt ultima nunquam
Secula illic, æternum ubi vita labore referta est.
Tune diu Baccho indulgens, Venerique nefandæ,
Pauperis agricolæ pinguem populatus agellum,
Ora manusque tui resperfus sanguine fratris,
Non hic morte obita ? ast illic dabis improbe pœnas.
Scilicet incolumis sextum jam consul in urbe
Atque iterum fias, & tot demiseris ense
Egregios diro cives pallentibus umbris,
Sanguine fudarit, belloque exarserit orbis,
Lumina tu patria claudas securus in aula ?
Et jam sub terris placide, æternumque quiescas ?
Non ita, mi pœnas scelerata in morte rependes.
Non ibi iudicium corrumpes, nec reus auro
Te redimes grandi, nec cincta altaria circum
Effigies sanctorum hominum funalibus altis
Te te igni eripient, aris impostaque thura :
Non in iudicium versis crudeliter armis
Restitues dominum te te : sed tristia tandem
Funera post, porro faciet manifesta fidem res :
Et quæ sint pœnæ, mihi post narraveris ipse.
Disce Deos colere, & dignam Diis degere vitam.
Quin te animo constans instringis fortiter ? & te
Adfirmas ? dictis sapientum adsuesce moneri.
Nec vero inventis Graium nos credere par est
Omnibus : est etenim nimirum Græcia mendax.
Nam quo illud spectat ? post tristia funera rursus
Immemores cupiunt in corpora velle reverti :
Fabellæ Græcorum hominum : quid corpora linquunt
Prima animæ ? quid solvi opus est, in corpora rursûm

Clau.

Claudendas, vita quas cogas rursus abire?
 Nascendum toties, si sit toties obeundum,
 Nulla manet requies hominem, sedesque beatæ
 Nusquam igitur: quid tu mihi de flavo Rhadamanto,
 Quid mihi de Elysiis tot garris Græcule campis?
 Quid mihi felices fingis, dicisque beatos
 Æternum, in mala quos opus est, luctusque redire?
 Adde illud delirum itidem, quo expendere pœnas
 Commonstrent animas scelerum, petere horrida fontes
 Corpora seclorum, & pecora inter degere vitam.
 Et, quod ridiculum est, aiunt, ut turpis adulter,
 Flagitium ne impune ferat, muliercula fiet,
 Ipsa viris quæ se prosternat corpore toto.
 Pœnarum egregiæ laudes, præclara reperta,
 Flagitium scelere ut cumulent, & crimine crimen.
 Ad nos ergo animum refer, & verissima dicta
 Accipe sis, mentemque adhibe, quam impellere verbis
 Veridicis possim, & versu perfundere dulci.
 Postquam fat terris actum, molemque operosam &
 Longævam mundi mutari ex sedibus imis
 Cœlicolûm visum regi, nec jam amplius ulla est
 Progenies hominum cœli ventura sub axem,
 Judicium sistet rex omnipotentis Olympi,
 Judicium firmum, sanctum, ingens, quo genus omne
 Omne hominum in conventu aderit, qui in luminis oras
 Advenere unquam, citius, seu serius illos
 Secla tulere, dies pariter quos abstulit atra.
 Non tamen id clam aut obscurè contingere par est
 Jus summum, jus acre: manent certissima signa
 Temporibus certis, atque altè terminus hæret.
 Primum etenim miserè ardebit terra undique bello,

Et

Et populi regesque frement: sub fœdere pacis
Evertent focii sociorum funditus urbes.
Vexabunt alii patriam civilibus armis,
Et desiderio diraque cupidine cædis
Vulgo alacres tereti plangent cava tympana virga,
Efflabuntque tubas, & raucis cornua bombis,
Vastabunt agros pallentes cæde coloni,
Incendent pagos alii, & splendentia aratra
Ipse ipse horrendos pastor conflabit in enses,
Ad bellumque ultro dirum armentarius ibit:
Rura colet nemo, nusquam tellure subacta
Vomere ducentur posito ad præsepia tauri.
Frugiferi nusquam campi, rubus asper ubique,
Et densi surgent frutices, lappæque tenaces.
Rastrorumque expers, & aduncæ vinea falcis
Incultis dulces committet sentibus uvas,
Et longo crescent proceræ palmitæ vites,
Et spissis nimium æriæ ramalibus ulmi.
Hinc ubi bella colent arva, & pax candida cessit,
Undique provenient frumenta angustius agris.
Quod si cura hominum accedat, rursusque per artem
Quisquam agros moveat, nullam pater ipse colendi
Tum volet esse viam, frustra insectabere raistro
Assiduus terram, frustra adniteris aratro,
Nullæ tum segetes, nulla frumenta sequuntur.
Nam talpæ solis visuri lumina nunquam,
Curculioque vorax, & longo ventre locusta,
Subripient quæ quis mandarit semina terræ.
Adde etiam ingenteis pluvias, & tempore iniquo
Triticeam in segetem late Boream insultantem.
Adde gravem durâ concussam grandine aristam,

Cum

Cum jam flava Ceres lætis rideret in arvis.
 Mox foeda ex Orci tenebris adrepet egestas,
 Mox & dura fames ruet, & radicibus herbas
 Avulsas, glandemque feret mortalibus ægris.
 O miseri, quos dira lues, quos triste manebit
 Exitium: tune ô coeli rex maxime, & idem
 Optime, quid? tune ah tantas spectabis ab alto
 Ærumnas hominum, nec te miserebit, Olympo?
 Ira quousque tua ô bone rex?
 Scilicet id firmum est, atque alta mente repositum,
 Et fatale quidem, nec tum tractabile numen:
 Esto, haud fas servos regi præscribere, regi
 Parendum: fuerint quæcunque ea fata, feremus.
 Ergo pestilitas acris miserandaque coeli
 Incumbet populis vitio, sine civibus urbes
 Funestæ invisi poterunt, sine rura colonis.
 Excedent dulci vita, nec ducere puram
 E coelo quibunt animam, spirabile quando
 Corruptum late strages dabit, & grave olentis
 Vulgo foetorem lacus exhalabit Averni.
 Tum juvenes olim florentes, cum breve vitæ
 Ver agerent, dura jam fessi ætate parentes
 Infatiabiliter flebunt, mœstæque sorores,
 Dum flavo longos solvent à vertice crines,
 Pallidulæ efflabunt super ipsa cadavera vitam.
 Nec minus interea falso præcepta salutis
 Inscribent alii, contraque edicta piorum
 Bacchantes edent insana volumina vatam.
 Tum perterricrepos sonitus per viscera terræ
 Iri exauditum certum est, & motibus orbis
 Insolitis, circum & coeli domus alta tremiscet:

Procum-

Procumbent succussæ urbes, turritaque tellus
Excutiet magno senior jam pondere nutans,
Quod diu onus tulerat, longo post tempore collo.
At dum terribiles minitatur terra ruinas,
Et motu ingenti magnas tremefecerit urbes,
Non face sol rosea ex alto se ostendet Olympo,
Sed caput obscurum densa inter nubila condet
Tristis, egens lucis, concedens is quoque fatis.
Lunaï globus ipse etiam tabescet, & astra
Per noctem: ex undis & cum jam surgere Eois
Deberet Phœbus, nonnulla cadentia cernent
Attoniti passim juvenes, trepidæque puellæ,
Et tunsæ palmis longævæ pectora matres,
Perculsique senes late formidine Divûm:
Interea nigrantem insana per æquora nimbum
Fulminibus gravidum ferri, & maria omnia arenam
Evomere, & magno compleri murmure pontum
Acclives portus jamque oppida consternantem,
Et falsos coeli tollentem ad nubila fluctus,
Horrentes populi rerum novitate videbunt.
Hinc veriti, pater Oceanus spumantibus undis
Ne ruat in terras, mediumque mare omnia fiant,
Ad juga confugient prærupta, & rupibus abdent
Sese convexis: ô æternumque beati,
Et vere, dicent, qui olim melioribus annis
Occubuistis; erant vobis, qui ponere terra
Vos possent patria, & tumulo concludere avito:
Quæ nos exercet, quæ nos Divûm ira fatigat?
Antra graves hominum vos ô miserata labores,
Quæ nobis restant, ad quæ confugimus, antra
Corruite, integite, & finis vos sunt malorum.

Has

Mas dum follicito fundent de pectore voces,
 Et tristi miseras iterabunt ore querelas,
 Audiet omnipotens, & maiestate verendos
 Diriget ad lacrymas oculos percussus amore.
 Mox igitur tonitru horribili fulgentia templa
 Concutiet cœli: liquidum flamma æthera lustrans,
 Quo sylvæ, montesque feri, & tremet undique tellus,
 Et jactata frement ponti tumida æquora circum:
 Ter folio assurgens, tensâ ter pectora dextrâ
 Contingens leviter, magni sacraria cœli
 Jurabit Divûm pater immutabile verbum.
 Ergo purpureum quâ sol caput ostendebat
 Mane novo lucem referens mortalibus almam,
 Procedit, radiis ardentia signa coruscis,
 Signa dierecti superûm Crux aurea Regis:
 Cui quondam (quid nunc totum vulgata per orbem
 Carminibus repetam?) vitam sub imagine degens
 Humanâ Rex est ultro suffixus Olympi:
 Ut quas nos scelerum par esset pendere pœnas,
 Ipse daret: pietatis is est cœlestibus ardor.
 Sustulit hæc ubi signa igitur dux maximus, arce
 Et cœli creber tonitrus, clangorque tubarum
 Complebunt omnem raucis mugitibus orbem.
 In summum deducta locum, flammescere cœli
 Incipiet moles longe candentibus auris,
 Ansanctique graves fauces, & tristis Averni
 Ignitam efflabunt animam: nec tempore quoquam
 Antra Ætnæa nigram magis evomuere favillam,
 Flammarumque globos, vastis nec hiatibus æque
 Expirare ignem tellus est visa cavernis.
 Persæpe interea fumantes æthere ab alto
 Prorumpent acri piceæ caligine nubes

S

Fulminibus

Fulminibus gravidæ, late exurentibus omnia.
 Jam mare, non mare, at exustæ magis æquor arenæ.
 Hæc urbes eadem & montes incendia magnos
 In cinerem & cœli fulgentia mœnia vertent.
 Hæc rerum summa, hic ipsum manet exitus orbem.
 Nunc vigor omniparens cœli de vertice summo
 Aggrêdere ô, cautusque move, & sancte ignibus illis
 Ignavum flagrans æternis excoque pectus,
 Unde meam vox firma magis mentem ipsa sequatur
 Arcanas rerum leges, & fata videntem:
 Quippe novum terris video lucefcere solem
 Largius, & liquido vestiri lumine mundum,
 Ac rerum varias confestim sumere formas.
 Gramen habent passim, & flores jam mollia prata,
 Jam nemora alta nigra altis surgentibus umbras
 Arboribus, foliisque sonant & fronde virenti
 Prognatæ lenes zephyris florentibus auræ.
 Jam rosa, jam violæ, jam purpurei narcissi
 Perbelle ridēt gemmantes rore per herbas:
 Non adeo mixtum magnis Aquilonibus imbrem,
 Non Austrum metuent nati sine semine flores.
 Non glacialis hyems, non intolerabilis æstas
 Aurea surgentis vertent bona tempora sæcli.
 Ver erit æternum, atque eadem clementia cœli
 Semper erit.
 At rex omnipotens felicia tempora inertī
 Non torpere diu finet, & succumbere somno,
 Nec rursus morti esse locum: quare ipse ministros
 Auro fulgentes, & versicoloribus alis
 Ante alta astantes donaria voce vocabit:
 Ite decus juvenes cœli, & clangoribus omnem
 Æthera complete, & tenues sine corpore vitas

Antiquos artus & corpora delaturas
 Proclamate die hoc eodem me iudice fiffi.
 Aridulæ non tot ventis agitantur arenæ
 Per Lybiæ campos, defertaque littora propter,
 Parvula non variantis tot sub imagine formæ
 Corpora commonstrant radiati tela diei,
 Quam multæ suberunt ultro citroque volantes
 Innocuæ, fontesque animæ clangore tubarum
 Excitæ, & rauco sonitu: mirabile dictu,
 Ipsa olim deleta undis, absumta senecta,
 Temporeque extremo vitæ credita flammæ
 Corpora, in effigiem veterem se & pristina fingent.
 Unica in Assyriis qualis felicibus ales
 Dicitur ex cinere, & redolenti pulvere myrrha,
 Thureque Panchaïo cunctantem sponte renasci
 Aureolis oculis, & pictis undique pennis.
 Nam si non res in nihilum queat ullâ reverti,
 Quando materies æterno semine constat,
 Et superat quiddam ipsis indelebile rebus,
 Par est diffidio collapsa, & funere tristi
 Posse iterum in dulcem revocari corpora vitam.
 Nonne vides everfam ævo, & superante senectâ
 Ulmum arcte complexam olim, nunc pulveris atrî
 Materiem putrem, & glebam telluris inertem
 Cum Zephyrus graditur pennis, & dulciter orbem
 Recreat adventu expectato, & lenibus auris,
 Aut acino, aut ipsa surgentem uligine rursus
 Pampineam, & fragili viridantem stipite vitem?
 Quod si materia adduret, non esse videtur
 Permagnum hoc: qualis Cyclops, aut arte magistra
 Quicquam opifex alius, statuas hominum armipotentum
 Quas ruit ipse, eodem curaverit ære refingi.

Grandia frustra legit, minimis nec parcit, & altæ
Porricit extemplò medios fornacis in ignes:
Hinc ubi pars omnis mistim est confusa metalli,
Æra fluunt liquida, & caulas stridentia complent
Compositas multa arte, viri præstante labore:
Quippe magis puro hæc spirabunt signa metallo,
Inque cavis latebris hæserunt mollius æra.
Antiquo pater omnipotens ex pulvere fingi
Corpora pulchre hominum factorum ex lege jubebit:
Non ibi vel captos oculis, non corpore manco
Tardipedes videas, nec morbis ægra trahentes
Membra, vel invalidos artus instante senectâ.
Mundus aget ver ipsum. Ipsum florente juvena
Ver homines, erit & pubes, & idem omnibus ævum.
Ergo ubi clangore ingenti taratantara raucum
Insonuere tubæ, & magnis mugitibus æther,
Terribilique omnis sonitu reboavit Olympus,
Pandentur cœli portæ, & stipante catervâ
Innumerâ Rex egressus, legionibus ire
Ordine composito, & præferri signa jubebit.
Mox ubi quadrato fortis stetit agmine quisque,
Atque utrinque acies ardentibus adstitit alis,
Et passim hac illac sese explicuere cohortes,
Frontibus æquatis Rex ardua castra movebit:
Quem procul ut nubes, coelique serena secantem
Suspicient gentes, palmas ad sidera tendent,
Ingentemque unâ clamorem ad sidera tollent,
Effusæque ruent: ast illum jam prope factum
Bisseni excipient procures; quorum aurea canam
Cæsariem, & levem cingent diademata frontem:
Justis de causis, & jam olim Regis amici.
Quos penes aspiciens mixtos audere nocentes

Infantes

Infantes premere, & primos transmittere cursum,
 Et temere effusos ruere, & jam tollere vultus,
 Terribilis Rex, & furiis accensus amarè,
 Jamque oculis flammam spirans, odiumque repositum,
 Ecquis erit modus? ecquis jam vos, inquiet, iste
 Audaces furor eludet? vos sistere contra?
 Et scelerum tabe, & perfusi sanguine dextras?
 Ite meæ quondam dulces curæque laboresque,
 Ast odii nunc causa, & ineluctabilis iræ,
 Ite domum in tristem, si quis pudor: ite ruentes
 Inque picis nimbos, & flumina sulfuris atri
 Æternum late vobis torrentia flammis,
 Jam tandem vobis dignas me iudice poenas.
 At simul intonuit vox hæc, & conscia quemque
 Vis animi, nec quicquam animo reticente momordit:
 Quisque reus pallens ad lævam, & tristis abibit,
 Præcipitemque dabit, seseque in tartara condet,
 Luctifono incassum conturbans omnia questu.
 Qualis ubi imprudens miles sub nocte maligna
 Carpit iter male tutum (instat timor, atq; animum aufert)
 Excedens rectà sylvis se immiscuit atris,
 Dum via perplexum cura frustratur euntem,
 Castra inimica videt latum se propter, & hostes
 Ignem ad nocturnum passim per gramina fusos,
 Suspenditque pedem, & retro vestigia flectit:
 Mox ubi paulisper furtim concessit, anhelans
 Effugit hostili ex conspectu, atque ocyor Euro.
 Rex ubi jam fontes secrevit, & expulit ultro,
 Ceu quondam pastor, cui grex non pascitur unus,
 Ast iisdem in sylvis & oves, olidæque capellæ
 Lanigeros hirtis agnos secernit ab hœdis,
 Lascivos placidis hœdos discludit ab agnis,

Amplexus

Amplexus placide heroas complexibus arctis
 Hæc, dextræ lacrymis dextras cum junget obortis,
 Dulciter & vultu trepidantia corda serenans:
 Vosne, ulli maneant usquam me iudice luctus,
 Vos thura, atque animum nequicquam mi dederitis?
 Has vobis sedes, vobis hæc munera servo
 Jampridem, nusquam casura fluentibus annis
 Aurea regna: decent vos hæc, humaniter & me
 Vos exceperitis toties, atque ægra trahentem
 (Nudus aram memini) membra, & texistis amictu,
 Et vestro toties illo recreastis amore.
 An fugit & vos, quondam cum rerum omnium egenos
 Egrediâ juvistis ope, & mœrore levastis?
 Quippe & erant illi sanguis meus.
 Ergo agite intertextam auro, viridique smaragdo
 Singlatim chlamydem accipite, & mea sumite dona
 Quæ pueri quondam dilecti, & sæpe rogantes
 Non tulerunt, ausi nimium se credere formæ.
 Jam nôstis, res vel cœlo jam notior ulla est?
 Hac etenim indutos magna ad penetralia Divûm
 Indugredi, & nostris par est accumbere mensis.
 Tum chlamydem cuique auratam, quam ferre maniplos
 Jusserat, expedit, dona omnipotentis Olympi,
 Arte laboratam egregie, manibusque deorum.
 Vix illâ induti liquidum super æquora raptim
 Tollentur, Regique canent de more cohortes,
 Et tuba terribilem, & repetent cava tympana bombum.
 Jamque una emensi liquidas perniciter oras,
 Aurea flammantis cœli delubra subibunt.
 Ecce autem in foribus pater ipse occurret amicis
 Canicie, trabeaque, & majestate verendus.
 Agnoscent procures longo jam tempore visam

Effigiem:

Effigiem : simile haud etenim est (ut dicitur) æque
 Lac lacti, non unda undæ, non ignibus ignis,
 Atque olli pater : & ni sint jam tempora cana,
 Amborum quisquam haud queat internoscere vultus.
 O quantam mihi tu, & qualem dulcissime gentem
 Nate refers, quam hilare accipio, quam pectore toto.
 Hæc ille, atque omneis intra aurea tecta vocabit
 Actutum magni læta ad convivia Regis.
 Ipse sibi ad dextram Natum, totque optima Virgo
 Victricem, præclare actæ Regina triumphæ.
 Ad lævam pulchra in palla, gemmisque nitentem
 Componet, procereſque alios ex ordine lectos.
 Hinc ubi divinis epulis, & nectare sancto
 Explerit, vinum ex adyto, cellisque repositis
 Proferet annosum pater, & cratera coronans
 Libabit prior, & Nato dum porriget, ore
 Dum tenus attinget Natus (mirabile dictu)
 Inter utrumque latens raptim per pocula serpens
 Innocuus, multoque ignis candore coruscans
 Miscebit se auro : veluti sub sole tepenti,
 Mane jugis canis gelidus cum liquitur humor.
 Mox cratera alte spumantem, atque undique plenum
 Expediet Rex convivis : illi ordine longo
 Accipient, reddentque vices, & dulce bibentum
 Præpedit sensus laticis divina voluptas.
 Ergo ubi sedatus tandem sitientibus ardor,
 Una omnes ad patrem versi, immota tenebunt
 Lumina, dum natum complexibus implicat artus,
 Dum treis ante torum cœlestibus excitat aras,
 Flammanthemque animam divinis naribus efflat.
 Ille ut conjectos oculos mirabitur in se
 Convivarum omnes, longo non tempore visos

Ornatus,

Ornatus, trabea indutus quos integit alta
 Recludet, series quibus est longissima rerum
 Picta peregre, perscriptaque nomina Divûm :
 Et quas nunc animo comprehendimus haud bene, formæ
 Effigiesque auro, & tenui sunt flamine ductæ,

- Dives opus, textum non enarrabile, centum
- Ora mihi ex solido si sint conflata metallo,
 Verba fluant, quales insana per æquora fluctus.
 Dux vero interea superûm domus alta filescit,
 Vox ingens, qualis tonitrus, prorumpere cœlo
 Audita, & late sonitu increbrescere rauco :
 Adspicite, obtutuque oculos defigite in unum,
 Unus ego omnipotens, ego Rex hominumque deûmque,
 Æternumque bonum, simplexque & summa voluptas.

F I N I S.

